

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXVII Nr. 5—6
MAI - IUNIE
1978

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte
IUSTIN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. **ANTIM**
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. **ANTIM**
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. **ROMAN IALOMIȚEANUL**
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. **OCTAVIAN POPESCU**
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. **ILIE GEORGESCU**
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. **GHEORGHE**
BOGDAPROSTE
Redactor adjunct

C U P R I N S U L

Pag.

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	437
Înalt Prea Sfințitul ANTIM NICA, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	444
Prea Sfințitul ANTIM ANGELESCU, Episcopul Buzăului, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	448

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. asist. NICOLAE D. NECULA, <i>La Sfinții împărați Constantin și mama sa Elena</i>	453
Pr. MIHAI COLOTELO, <i>La Duminica slăbănogului</i>	457
Pr. Prof. ION IONESCU, <i>La Duminica samarinencii</i>	460
Pr. LEON ARION, <i>La Duminica a VI-a după Paști</i>	465
Pr. N. D. N., <i>La Pogorîrea Duhului Sfânt</i>	469
Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, <i>La Sfînta Treime</i>	472
Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>La Duminica tuturor sfinților</i>	477
Diac. MARIN PANĂ, <i>La Sfînta și Marea Joi (meditație)</i>	480
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Învierea Domnului (meditație)</i>	483
Pr. IOAN SPIRU, <i>Femeile mironosițe și Învierea</i>	486

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

Sfîntul Vasile cel Mare, «Cuvînt către cei bogăși» și «Cuvînt de îndemn pentru Sfîntul Botez», traducere de Pr. CONSTANTIN CORNÎȚESCU	489
--	-----

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. IOAN F. STÂNCULESCU, <i>Noua ordine economică și politică în lume, țel al politicii externe a României</i>	505
Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i>	512
REDACȚIA, <i>Ecumenism local: Conferința teologică interconfesională de la Sibiu</i>	516

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>În ce credem noi</i>	520
Pr. Prof. dr. IOAN I. ICĂ, <i>Comuniune și Intercomuniune</i>	529
Drd. ANCA MANOLACHE, <i>Sfînta Taină a Botezului</i>	542
Pr. drd. GH. BOGDAPROSTE, <i>Aspecte morale ale Ecumenismului practic și reflec- tarea lor în viața credincioșilor noștri</i>	551

DOCUMENTARE

CLEOPATRA IONESCU, <i>Cartea veche românească, expresie a caracterului unitar al culturii românești</i>	579
Prof. NICU D. OCTAVIAN, <i>Revoluția de la 1848 din Țara Românească și participarea clerului din Mitropolia Ungro-Vlahiei la această mișcare socială</i>	585
GHEORGHE ȘELARU, <i>Aspecte ale luptei poporului român pentru independență, reflectate în folclor</i>	600
Pr. ION IONESCU, <i>Interpretarea inscripției epigrafice de pe vasul de lut de la Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Regia): Decebalus per Scorilo</i>	618
Dr. STELIAN MARINESCU, <i>O novelă de la Alexis Comnen privitoare la reorganizarea Bisericii</i>	632
SPIRIDON CRISTOCEA, <i>O catagrafie inedită a mănăstirii Rîncăciiov din anul 1817</i>	640

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

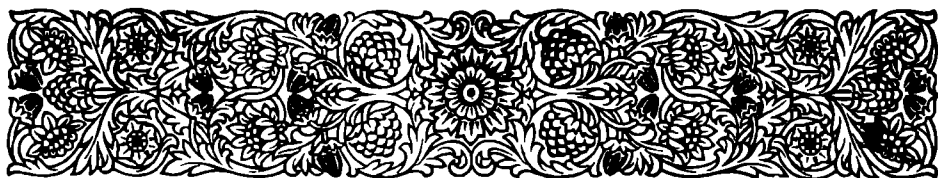
REDACȚIA, <i>Vizita oficială făcută Patriarhiei Ecumenice de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române</i>	647
ASISTENT, <i>† Arhimandritul Ilarion Marin</i>	651
ASISTENT, <i>† Protosinghelul Sarapavon Pascu</i>	653

DIN VIAȚA ALTOR EPARHII

REDACȚIA, <i>Alegerea și întronizarea noului Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei</i>	654
REDACȚIA, <i>Alegerea și instalarea noului Episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor</i>	657

RECENZII

Anthony Bloom, <i>Weg zur Meditation</i> , Frankfurt/Main, 1973, 92 p., de Diac. Prof. O. BUCEVSCHI	660
<i>Inscripțiile antice din Dacia și Scythia Minor</i> , colecție îngrijită de D. M. Pippidi și I. I. Russu, vol. III, București, 1977, 287 p., de Pr. I. IONESCU	662
Dimitrie Cantemir, <i>Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane</i> , traducere, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea, Edit. Minerva, București, 1977, 688 p., de Pr. GH. CUNESCU	664
Jean Thomas, <i>Marile probleme ale educației în lume</i> , Eseu de analiză și sinteză, trad. de M. Ghivirigă și Șt. Ghivirigă, Edit. Did. și Ped., 1977, 142 p., de Pr. IOAN F. STĂNCULESCU	667

PASTORALE

† IUSTIN

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

*Iubitului cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini,
har și pace de la Dumnezeu Atoateștătorul, iar de la noi părintească
binecuvîntare.*

«HRISTOS A ÎNVIAT !»

Iubiți fii duhovnicești,

*Cînd era încă întuneric, înainte de arătarea zorilor celei de a
treia zi de la așezarea trupului Său în mormînt, — în ziua care de
atunci se numește Duminică, adică ziua Domnului, — Mîntuitorul
a înviat din morți. Nici unul dintre ucenicii Lui sau dintre femeile
«care-L slujeau» n-a fost de față la mormînt în clipa trecerii Dom-
nului nostru Iisus Hristos de la moarte la viață. Dar, străjerii, care,
văzînd cele întîmplate la moartea lui Iisus, spusese: «Cu adevă-
rat, Fiul lui Dumnezeu era acesta» (Matei XXVII, 54), sînt singurii
oameni care se aflau în jurul mormîntului în momentul învierii
Domnului. Scurtă vreme după aceea, venind în Ierusalim ei au
mărturisit arhierilor «toate cele ce s-au făcut» (Matei XXVIII, 11).*

*Cea dintîi veste lămurită despre învierea Mîntuitorului a
dat-o «îngerul Domnului, care, pogorînd din cer și venind a ros-
togolit piatra de la ușa mormîntului și a stat deasupra ei...». «Gră-
ind către femeile care veniseră acolo să ungă trupul Domnului cu*

miruri, după obicei, el le-a spus : «Voi să nu vă temeți. Știu că pe Iisus oel răstignit îl căutați. Nu este aici... a înviat... Veniți și vedeți locul unde a zăcut... Duceți-vă degrabă și spuneți ucenicilor Lui că a înviat din morți... Dar, când mergeau ele ca să vestească pe ucenicii Lui, iată, Iisus le-a întâmpinat zicînd : Bucurați-vă ! Ci ele venind aproape, au cuprins picioarele Lui și s-au închinat Lui» (Matei XXVIII, 2-9). Apoi, cu multă bucurie, ele vesteau fără încetare, zicînd : A înviat Domnul, L-am văzut, am vorbit cu El, ne-am închinat Lui.

Am călătorit cu Iisus pe calea de la Ierusalim la Emaus, — mărturiseau Luca și Cleopa. A înviat Iisus, L-am văzut și I-am ascultat cuvîntul, — vesteau cei peste cinci sute de credincioși, cărora li s-a arătat, în Galileea. A venit la mine Iisus — spune de asemenea Sfîntul Iacob. A înviat Iisus, Domnul și Dumnezeuul nostru, — dădeau neîncetat mărturie Sfinții Apostoli. A venit și a stat în mijlocul nostru, după înviere, de mai multe ori, iar unora dintre noi s-a făcut văzut și osebit. Ne-a arătat mîinile și picioarele Sale străpunse de piroane. Am pus degetele noastre în coasta Lui. Am mîncat împreună cu El. Ne-a tilcuit cuvintele scrise despre El în cărțile Legii Vechi, ale proorocilor și psalmilor, dovedindu-ne că El trebuia să sufere moartea pentru păcatele noastre și să se ridice dintre morți la mărirea Sa dumnezeiască. Ne-a trimis în lume și ne-a poruncit să ne înfățișăm înaintea tuturor ca martori ai învierii și vestitori ai împărăției Sale.

Pe Domnul nostru Iisus Hristos înălțat întru mărirea Sa dumnezeiască L-a văzut, apoi, Sfîntul Ștefan, care a mărturisit, zicînd : «Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu» (Fapte VII, 56). Saul, — Apostolul Pavel de mai târziu —, fiind de față la rostirea acestor cuvinte de către Sfîntul Ștefan, îl așează pe acesta printre martorii învierii Domnului, cum se așează și pe sine, alături de cei doisprezece martori ai învierii, după ce Mîntuitorul i s-a arătat lui pe drumul Damascului.

«Oare, eu nu sînt apostol ? N-am văzut eu pe Iisus Domnul nostru ?» (I Cor. IX, 1), —zice Sfîntul Pavel, gîndindu-se desigur la legătura strînsă dintre apostolie și învierea Mîntuitorului. Această legătură se învederează mai limpede în înseși cuvintele rostite către el de Iisus în momentul «cereștii vedenii» pe drumul către Damasc. «Spre aceasta M-am arătat ție, — zice Iisus către

Pavel —, ca să te rînduiesc slujitor și martor, atît al celor pe care le-ai văzut — și pe Mine —, cît și al celor pentru care Mă voi arăta ție» (Fapte XXVI, 16).

Rînduiți de Mîntuitorul să fie martori ai învierii Sale și vestitori ai împărăției cerurilor, cei doisprezece apostoli, împreună cu Sfîntul Pavel și cu toți ceilalți care osteneau în ogorul evangheliei, zugerăveau înaintea ochilor credincioșilor pe Iisus cel răstignit întru smerenie desăvîrșită și înviat din morți în mărire dumnezeiască.

În adevăr, înfricoșata moarte pe cruce a pus capăt vieții Domnului nostru Iisus Hristos pe pămînt, asemenea cu noi, dar fără de păcat, în trupul Său omenesc. El a murit în trup stricăcios, dar a înviat întru nestrîcăciune ; a murit în slăbiciune, dar a înviat întru putere ; a murit în trup pămîntesc, dar a înviat în trup ceresc ; a murit întru umilință desăvîrșită, dar a înviat întru mărire dumnezeiască necuprinsă de mintea omului.

Iubiții mei fii sufletești,

Din împărăția întunericului în împărăția luminii, din împărăția morții în împărăția vieții veșnice și a fericirii, Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a ridicat singur. De la moarte la viață și de pe pămînt la cer, împreună cu Sine, Hristos-Dumnezeu ne-a trecut și pe noi. Purtînd chipul nostru, în vremea viețuirii Sale în trup omenesc pe pămînt, El ne-a făcut pe noi părtași ai darurilor chipului Său dumnezeiesc, fiindcă «în El binevoit-a Dumnezeu să sălășluiască toată plinătatea și printr-însul pe toate cu Sine să le aducă iarăși laolaltă, făcînd pace prin sîngele crucii Lui, prin El, fie cu cele de pe pămînt, fie cu cele din ceruri» (Col. I, 19-20). Datorită morții Sale ispășitoare pentru noi, El ne-a așezat în fața Părintelui nostru ceresc ca «sfinți, fără de prihană și nevinovați» (Col. I, 22). Izbăvind-ne de păcat, care este pricina morții, Domnul nostru Iisus Hristos «ne-a făcut și pe noi vii, împreună cu Sine» (Col. II, 13), și ne-a dăruit puterea de a viețui cu El în veșnicie. Astfel, Dumnezeu «bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit pe noi cei ce eram morți prin greșalele noastre, ne-a făcut vii, împreună cu Hristos... și, împreună cu El, ne-a înviat și ne-a așezat în cele cerești, în Hristos Iisus» (Efes. II, 4-6).

Dacă, într-adevăr, rămînem «întemeiați în credință, întăriți și neclintiți de la nădejdea Evangheliei» (Col. I, 23), noi ne facem

părtași atît morții Mîntuitorului, prin botez, cît și învierii Lui prin credință statornică și viețuirea noastră întru sfințenie, curăție și evlavie. «Oare, nu știți, — zice Sfîntul Apostol Pavel —, că toți cîți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat ? Deci, ne-am îngropat cu El spre moarte, prin botez, pentru ca după cum Hristos a înviat din morți, prin mărirea Tatălui, tot așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții, căci, dacă ne-am făcut cu El o singură tulpină, întru asemănarea morții Lui, atunci vom fi la fel cu El și în înviere» (Romani VI, 3-5). Astfel, fiecare dintre noi poate grăi, împreună cu Sfîntul Grigorie de Dumnezeu Cuvîntătorul, în ziua de astăzi : «Ieri, m-am răstignit împreună cu Hristos, astăzi împreună cu El mă preamăresc ; ieri am murit împreună cu El, astăzi împreună cu El dobîndesc viața ; ieri împreună cu El m-am îngropat, astăzi împreună cu El mă ridic din morți».

Fără îndoială, învierea noastră cu trupul se va înfăptui la a doua venire a Mîntuitorului, la venirea Lui întru mărire. Dar, nașterea noastră din nou, nașterea de la Dumnezeu, prin credință și botez, este numită deseori învierea cea dintîi. «Fericit și sfînt este cel ce are parte de învierea cea dintîi, — zice Sfîntul Evanghelist Ioan. Peste aceștia moartea cea de a doua nu are putere» (Apoc. XX, 6).

Născuți din nou, noi sîntem acum părtași ai vieții Mîntuitorului celui înviat din morți. «Duhul mării și al lui Dumnezeu se odihnește asupra noastră» (I Petru IV, 14) ; avem acum în inimile noastre «arvuna Duhului» (II Cor. I, 22 ; V, 5) și a «moștenirii» (Efes. I, 14) ; vom fi încununăți cu mărirea cea neveștejită și cu viața veșnică, la arătarea întru mărire a Domnului nostru Iisus Hristos. Împreună cu El, ne vom arăta și noi atunci întru mărire (Col. III, 4).

Dumnezeu ne-a făcut pe noi fiii Săi, hărăzindu-ne făgăduința de a ne face părtași firii Sale, firii dumnezeiești, — potrivit cu spusele Sfîntului Apostol Petru (Ep. II-a, I, 4). Pentru a ne putea ridica însă la această stare, trebuie să punem și din partea noastră «toată sîrguința și să adăugăm la credința noastră fapta bună, iar la fapta bună cunoștința, la cunoștință înfrînarea, la înfrînare răbdarea, la răbdare evlavie, la evlavie îngăduința frățească, iar la îngăduință frățească dragostea» (II Petru I, 4-7).

Iubiți fii sufletești,

Dacă am înviat și noi împreună cu Hristos, născându-ne din nou pentru o viață în Dumnezeu, se cuvine să căutăm cele de sus, unde Hristos se află șezînd la dreapta lui Dumnezeu, — potrivit cu îndemnul Sfîntului Apostol Pavel (Col. III, 1). Gîndul nostru să ne fie la «cele ce sînt adevărate, la cele ce sînt smerite, la cele ce sînt drepte, la cele ce sînt curate, la cele ce sînt de iubit, la cele ce sînt cu nume bun, la tot ce este faptă bună și vrednică de laudă» (Filip. IV, 8). Lepădînd păcatul, să ne îmbrăcăm deci «cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-ne unul pe altul și iertînd unul altuia... Iar peste toate acestea să ne îmbrăcăm cu dragostea, care este legătura desăvîrșirii...» (Col. III, 12-14).

Dovada vădită a înnoirii noastre lăuntrice, prin moartea și învierea Mîntuitorului, este viețuirea noastră în dragostea frățescă. «Noi știm, — spune Sfîntul Evanghelist Ioan —, că ne-am strămutat de la moarte la viață fiindcă iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său rămîne în moarte» (I Ioan III, 14). La acest adevăr gîndind Apostolul învierii Domnului și al învierii noastre, marele Pavel, izbutește să scrie imnul dragostei creștine, una din cele mai frumoase pagini care au fost vreodată întocmite. «Toate limbile oamenilor și ale îngerilor de le-aș vorbi, — zice el —, dacă nu am dragoste, m-am făcut aramă sunătoare ori chimval gălăgios. Și dar proorocesc dacă aș avea, și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și chiar de-aș avea credință atît de multă să mut munții din loc, dacă nu am dragoste, nimic nu sînt. Și toate cele ce sînt ale mele de le-aș face milostenii, și trupul de mi l-aș da să fie ars, dacă nu am dragoste, nimic nu-mi folosește... Dragostea toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă. Dragostea nu pierе niciodată» (I Cor. XIII). Ea își are izvorul ei dătător de viață în Dumnezeu. Dumnezeu însuși este dragoste. De aceea, cel ce viețuiește în dragoste viețuiește în Dumnezeu și Dumnezeu viețuiește în el.

Iubiți credincioși,

Sărbătoare a cerului și a pămîntului este ziua de astăzi. Firea necuvîntătoare, oamenii și făpturile cerești se veselesc împreună, preamărînd fiecare, în felul său, pe Dumnezeu — izvorul vieții, pe Mîntuitorul care ne-a făcut pe noi toți părtași ai învierii Sale și pe Sfîntul Duh — Domnul de viață dătător.

«Acum, — spun uneori Sfinții Părinți —, saltă de bucurie îngerii, acum se veselesc arhanghelii, acum heruvimii și serafimii prăznuiesc împreună cu noi...». *În același timp, primăvara — împărăteasa anotimpurilor* «întâmpină pe crăiasa zilelor — ziua învierii și daruri îi aduce de la ea tot ceea ce este mai frumos și mai plăcut. Acum aerul este mai limpede și soarele mai auriu... ; acum crugul lunii este mai luminat și spuza stelelor mai curată. Acum se îmbrățișează valurile cu țărmurile, norul cu soarele, vânturile cu aerul, pământul cu plantele...».

În acest fel, nădăjduind să dobândească înnoirea ei, la arătarea oamenilor ca fii ai lui Dumnezeu, firea neînsuflețită se bucură acum, așteptând «slobozirea ei de sub robia stricăciunii» (Romani VIII, 21—22) ; iar cetele îngerești, viețuind în pace cu Dumnezeu, se veselesc în așteptarea zilei arătării Mîntuitorului întru putere și mărire.

Mai mult decît îngerii din ceruri și făptura neînsuflețită ne bucurăm noi credincioșii, fiindcă încă de acum, prin nașterea noastră din nou, prin nașterea de la Dumnezeu, noi ne-am făcut părtași ai vieții Domnului nostru Iisus Hristos. Astfel, după cum Mîntuitorul, înviind din morți, s-a făcut început sau «pîrgă a învierii celor adormiți» (I Cor. XV, 20), tot așa și noi, prin nașterea noastră duhovnicească, ne-am făcut început sau pîrgă a înnoirii tuturor. Potrivit cu voia Sa, Dumnezeu «ne-a născut pe noi prin cuvîntul adevărului, ca să fim noi un fel de pîrgă a făpturilor lui» (Iacob I, 18).

Născuți din nou, întru «înnoirea vieții să umblăm» (Romani VI, 4). Porunca cea nouă a Mîntuitorului aceasta este : «unul pe altul să ne iubim» (Ioan XIII, 34) ; în deplină dragoste frățească să ne petrecem viața.

Dragostea frățească ne ține pe noi toți strîns uniți unii cu alții ; ea este legea de temelie a viețuirii noastre desăvîrșite în lume ; din ea izvorăște pacea trainică între oameni și popoare.

La apărarea păcii în întreaga lume să ne fie pururea gîndul și, pe măsura puterilor fiecăruia dintre noi, să ne aducem contribuția noastră statornică la înfăptuirea ei. În chip cu totul deosebit să depunem strădanii pentru întărirea păcii și cooperării între popoarele continentului nostru. Asigurarea păcii în Europa este nu numai cheazășie a păcii pe toată fața pămîntului, dar și temei al propășirii tuturor popoarelor.

Dragostea de patrie să o arătăm prin hărnicia noastră în muncă, prin cinstea în chivernisirea bunurilor obștești și prin contribuția fiecăruia la sporirea patrimoniului nostru național. Omenia noastră, bunătatea, ospitalitatea și frățeasca noastră viețuire să se înfățișeze fără încetare ca podoabe de mare preț ale sufletului românesc.

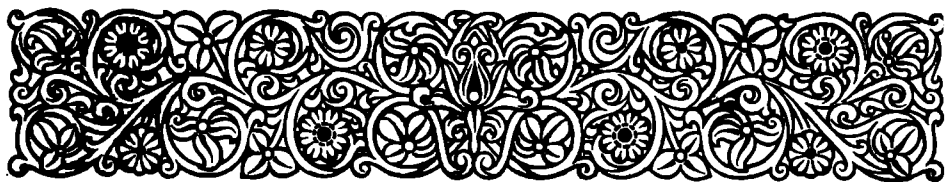
Acum, într-un glas cu Sfintul Apostol Pavel, vă îndemn, înainte de toate, să faceți «rugăciuni ... pentru toți oamenii, — ... și pentru toți care sînt în înalte dregătorii ... fiindcă acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru» (I Timotei II, 1—3). Pe toți cei care sînt la cîrma țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii noastre socialiste, întru aleasă prețuire să-i ținem și cu simțăminte de dragoste să-i înconjurăm, mulțumindu-le fără încetare pentru jertfelnicia lor dăruire în slujba poporului și a patriei noastre scumpe.

Odată cu acest cuvînt de învățătură creștinească, de dreaptă povățuire și de îndemn părintesc, în ziua de astăzi a luminatului praznic al Învierii Domnului, îmbrățișîndu-vă cu dragoste, vă în-tîmpin cu vestirea : «Hristos a înviat !».

Al vostru de tot binele voitor și fierbinte către Domnul rugător,

† IUSTIN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL EPARHIEI
TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

*Intregului nostru cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini
din această eparhie : har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de
la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhie-
rești binecuvântări.*

HRISTOS A INVIAT !

*«Cerurile după cuviință să se veselească
și pământul să se bucure și să prăznuiască
toată lumea cea văzută și cea nevăzută ; că
a înviat Hristos, veselia cea veșnică» (Din
Canonul Învierii).*

Iubiții mei fii sufletești,

Întîmpinăm astăzi, cu inimile copleșite de bucurie duhovni-
cească, marea sărbătoare a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos,
care, pe măsura vredniciei noastre, ne înviorează puterile în călă-
toria acestei vieți și ne întărește nădejdea mîntuirii și a fericirii
veșnice.

Aceasta este bucuria despre care Mîntuitorul, prevestind cele
despre Înviere, a spus ucenicilor Săi : *«Se va bucura inima voastră
și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi»* (Ioan XVI, 22).

Despre această bucurie și noi putem zice împreună cu Psal-
mistul : *«Pentru aceasta s-a bucurat inima mea și limba mea s-a
veselit. Ba încă și trupul meu odihnește în nădejdea că nu vei lăsa
sufletul meu în iad, nici vei da celui cuvios al Tău să vadă putrezi-
ciunea. Ci-mi vei arăta căile vieții, umplea-mă-vei de veselie cu*

fața Ta și la dreapta Ta de frumuseți veșnice mă vei sătura» (Ps. XV, 9—11).

Prin învierea Domnului nostru Iisus Hristos, neamul omenesc a fost slobozit de frica morții și a fost adus iarăși la vrednicia sa cea dintii, a nemuririi. Părintele ceresc s-a milostivit asupra firii noastre smerite și a înzestrat-o cu harurile Sale cele bogate.

«Bucurați-vă !» a fost cel dintii cuvint al Domnului rostit după înviere.

Bucuria învierii stă la temelia propovăduirii apostolilor și la întemeierea Bisericii creștine, precum arată Sf. Ap. Pavel : «*Dacă n-a înviat Hristos, zădarnică este atunci propovăduirea noastră, zădarnică și credința voastră*» (I Cor. XV, 14).

Credința în învierea Domnului a îmbărbătat pe sfinții apostoli și le-a dat îndrăzneală să meargă pînă la marginile pămîntului și să vestească cu mare putere Evanghelia păcii și a dragostei dintre oameni. Iar celor ce încercau să-i oprească de la această lucrare sfintă, ei le spuneau : «*Nu putem să nu grăim cele ce am văzut și am auzit*» (Fapte IV, 20). «*Pentru că Dumnezeu nu ne-a dat duhul temerii, ci al puterii și al dragostei și al înțelepciunii*», spune Sfințul Pavel, apostolul neamurilor (I Tim. I, 7).

Cu aceeași însuflețire au propovăduit învierea și sfințele femei mironosițe, în frunte cu Maica Domnului. În zorii acelei fericite zile, întorcîndu-se de la mormîntul găsit gol, sfințele femei s-au învrednicit cele dintii de a-L vedea pe Domnul înviat și de a-I vorbi, de a-I cuprinde preacuratele Lui picioare și de a I se închina.

Astfel, prin rînduială dumnezeiască, femeii i s-a dat cinstea de a fi cel dintii martor al învierii, și tot ei, deși din fire mai plăpîndă, i s-a dat puterea de a vesti cu îndrăzneală minunea cea preaslăvită.

Femeia creștină, urmînd exemplul femeilor mironosițe, a în-deplinit în cursul veacurilor o chemare sfintă de apostolat în sinul familiei și al Bisericii. Astfel, din rîndul femeilor, luminate de nimbul învierii, au odrăslit numeroase șiruri de mărturisitoare, mucenițe și cuvioase, precum și chipuri de înaltă virtute, de mame vrednice, care, ca niște făclii luminoase strălucesc pînă astăzi cu podoaba vieții lor sfinte.

Iubiți credincioși,

În sărbătorirea învierii Domnului, pe care o cinstim astăzi, ne încredințăm de izbînda vieții asupra morții și vedem biruința bine-

lui asupra răului și a luminii asupra întunericului. Căci zice Mîntuitorul : «*Eu am venit ca lumea viață să aibă și din belșug să aibă*» (Ioan X, 10).

Sfintele Paști, legate de podoaba primăverii și de reînvierea firii, ne aduc dorința pentru primenirea sufletului și înnoirea inimii. De aceea, cu suspinuri am cîntat de curînd, în preajma acestui mare praznic : «*Cămara Ta, Mîntuitorule, o văd împodobită și îmbrăcăminte nu am ca să intru într-însa. Luminează-mi haina sufletului meu, Dătătorule de lumină și mă mîntuiește*».

Mai mult ca oricînd, acum ne rugăm ca și proorocul David : «*Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeuule, și duh drept înnoiește întru cele dinlăuntru ale mele*» (Ps. L, 11). Și tot astăzi ascultăm cu evlavie imnele canonului pascal, care ne cheamă : «*Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a învierii. Și cîntîndu-I cîntare de biruință, luminat să-L auzim zicînd : «Bucurați-vă !» (Cîntarea 1, tropar).*

Pe lîngă îndemnul la înnoire sufletească, sărbătoarea de astăzi ne cheamă de asemenea la unire, la pace și înfrățire cu semenii noștri, prin cuvintele cîntării : «*Ziua Învierii ! să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi ; să iertăm toate pentru Înviere*».

Aceste nobile idealuri de dragoste dintre oameni și de bună înțelegere dintre popoare, care totodată sînt și aspirații ale întregii omeniri, Biserica le propovăduiește de veacuri și sprijinind cu căldură strădaniile poporului nostru în înfăptuirea lor.

Iubiții mei,

Proslăvirea Domnului prin învierea Sa — pecetea dumnezeirii Sale — este o urmare a înfricoșătoarelor Sale patimi și a răstîgnirii Sale pe cruce. Jertfa aceasta este mărturia nemărginitei Sale dragoste pentru noi și pentru a noastră mîntuire. Ea stă la temelia Bisericii noastre și a misiunii ei în lume. Căci spune Mîntuitorul : «*Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prietenii să*» (Ioan XV, 13).

Slujirea oamenilor și a cerințelor lor spirituale și materiale devine îndatorire statornică a Bisericii lui Hristos, a slujitorilor și a credincioșilor ei.

Biserica noastră, întotdeauna legată de destinele poporului nostru în evoluția lui istorică de-a lungul existenței sale milenare, n-a încetat de a fi alături de năzuințele lui spre unitate, libertate

și progres. Acest lucru îl face și astăzi, cu nețărmurită dragoste, sprijinind viața nouă din Patria noastră și aducându-și contribuția sa la eforturile națiunii noastre pentru cauza păcii și a colaborării între toate popoarele, precum și pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

În chip deosebit, în prezent, clerul și credincioșii noștri sînt chemați să pună umărul și să ajute la acțiunea de bună gospodărire și de înfrumusețare a satelor și orașelor noastre, precum și la susținerea lucrărilor de pe ogoare, pentru hrana și îndestularea noastră a tuturor.

Tot așa de necesar și folositor este să ne străduim cu toții pentru întărirea frumoaselor tradiții de omenie și bunăcuviință care caracterizează poporul nostru și pentru sădirea în inimile noastre a preceptelor morale în relațiile de fiecare zi dintre oameni, care au darul de a înfrumuseța viața și a o face fericită.

Iubiți fii duhovnicești,

Ajutîndu-ne bunul Dumnezeu să ajungem la acest mare praznic, dăm slavă Celui care cu milostivire poartă grijă de întreaga făptură și Căruia cu smerenie îi încredințăm sufletul și viața noastră. Îi mulțumim fierbinte pentru darurile Sale duhovnicești, pe care cu îmbelșugare le revarsă asupra noastră, mai ales în aceste sfințite zile, cît și pentru prilejul pe care îl avem de a vă putea împărtăși hrană și povățuire sufletească din vistieria cea bogată a învățăturilor Sfintei noastre Biserici.

Bucuria Învierii, pe care o simțim astăzi, să o păstrăm neîmputînată, mai departe și să facem să strălucească în inimile noastre ca o făclie călăuzitoare în viața de toate zilele, ca să rodească fapte vrednice de laudă și dragoste sporită către cei din jurul nostru, către semenii noștri și către întreaga obște a poporului nostru.

Sărbătoarea Sfintelor Paști să ne întărească în gîndurile și în hotărîrea noastră de a merge înainte pe calea cea bună a viețuirii creștinești și a slujirii înaltelor năzuințe ale poporului nostru și ale întregii omeniri.

Vă binecuvîntez pe toți cu părintească dragoste și vă doresc din toată inima sănătate, pace și toate cele de folos.

Al vostru către Domnul pururea rugător.

† ANTIM

Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL
EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler, evlaviosului cin monahal și dreptslăvitorilor creștini din cuprinsul acestei de Dumnezeu-păzitei eparhii : har și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul Iisus Hristos, iar de la noi arhierescă binecuvîntare.

•HRISTOS A INVIAT !•

«Cela ce cruce ai suferit și moarte ai răbdat și ai înviat din morți, Atotputernice Doamne mărim Învierea Ta» (Laude, gl. IV).

Iubiții mei fii sufletești,

Biblia învață cutremurătoarea moarte a lui Iisus țintuit în cuie pe cruce între doi tâlhari, pentru izbăvirea păcatelor noastre.

Apostolii Îl părăsiseră încă din grădina Ghetsimani, iar unul dintre ei Îl tăgăduise în curtea arhierelui. Sfintele femei în frunte cu Maica Domnului, stau la picioarele crucii, privind cu tînguire la Cel răstignit pînă în clipa cînd «*plecîndu-și capul și-a dat duhul*» (Marcu 15, 39).

Noaptea Vinerii Mari se așternuse peste tot Ierusalimul cufundat în tristă tăcere, iar luna plină își purta lumina ei albă și rece peste Muntele Măslinilor.

Atunci Iosif, bărbat bun și drept din Arimateea, de frica iudeilor, s-a dus pe ascuns și a cerut trupul lui Iisus de la Pilat. Cu voia acestuia, Iosif împreună cu Nicodim L-au desprins de pe cru-

cea pe care fusese răstignit, L-au înfășurat în giulgiu curat de in înmiresmat cu smirnă și aloe și L-au pus în mormînt nou săpat în stîncă apropiată din grădina lui Iosif, după care au prăvălit piatră mare și grea la ușă.

De față se aflau doar sfintele femei întristate, hohotind plînsul în tăcere.

Era vineri și se lumina spre sîmbătă.

Sîmbătă a fost zi de odihnă. Natura și-a potolit zbuciumul din ajun și toate păreau că s-au liniștit. Freamătul și larma au încetat. Doar ostașii trimiși de Pilat, la îndemnul iudeilor, fac de pază mormîntului.

A venit Duminica sfințită. Dis-de-dimineață, cînd abia răsărea soarele, Maria Magdalena, Maria lui Iacov și Salomeea au venit cu miresme să ungă corpul sfințit, îngrijorate cine va îndepărta piatra cea mare și grea de la ușa mormîntului.

Se priveau una pe alta cu uimire și înfricoșare. Ridicîndu-și ochii au văzut că piatra fusese răsturnată. De spaimă străjerii erau ca morți.

Un înger cu înfățișarea ca fulgerul și îmbrăcămintea albă ca zăpada, le zice : *«Nu vă temeți că știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici căci s-a sculat precum a zis, veniți de vedeți locul unde a zăcut. Și degrabă mergînd, spuneți ucenicilor Lui că s-a sculat din morți și iată va merge înaintea voastră în Galileea ; acolo îl veți vedea»* (Matei 28,5 ; Marcu 16, 6).

Cu bucurie nespusă și emoție înfrigurată femeile au alergat să ducă vestea cea bună apostolilor. După care Iisus Hristos s-a arătat ucenicilor ce mergeau spre Emaus, mai în urmă Mariei și apostolilor.

Toma Geamănul, cel neîncrezător, i-a cercetat mîinile și coapsa însemnate pe cruce, asigurîndu-se de Domnul Dumnezeuul lui. Iar Iisus i-a spus : *«Fericiți cei ce nu M-au văzut și au crezut»* (Ioan 20, 29).

Iubiții mei fii,

Ce preț are viața noastră ?

Învierea Domnului aruncă adevărata lumină asupra morții.

Cît sîntem tineri nu ne interesează viața de apoi, de pare că viața pămîntească ar fi fără de sfîrșit. Dar anii se adună, puterile

scad și spaimile se înmulțesc. Oare totul sfirșește aici? Ce folos mai are omul din munca și faptele cu care se trudește sub soare?

Fără înviere, moartea ni se înfățișează ca ceva cumplit și cea mai deznădăjduită întrebare, ne îndeamnă la acte disperate și iresponsabile, fără frica judecării de apoi.

Învierea Domnului dezleagă această taină înfricoșătoare a morții și ne strecoară în suflete suava speranță a veșniciei și bucuria nețărmurită a nemuririi, răsplata faptelor bune, răspunderea de răul ce am făcut.

Prea frumos este clădit sufletul și corpul omenesc, prea mult am gândit, prea mult ne-am străduit și prea multe am săvârșit ca în urma noastră să rămână doar tina.

«Iisus a nimicit moartea și a arătat viața și nemurirea prin Evanghelie» (II Timotei 1, 10).

«Hristos însă a înviat din morți; început al învierii morților s-a făcut» zice Sf. apostol Pavel (Romani 15, 20).

Care este acel cuvânt din ziua de Rusalii când s-a întemeiat biserica creștină? Nici un altul decât acela rostit de Sf. Petru: *«Pe acest Iisus, Dumnezeu L-a înviat și la aceasta noi cu toții sîntem martori»* (Fapte 2, 32).

Care a fost acea credință care a transformat pe apostoli și le-a dat puterea și curajul pentru propovăduirea Sfintei Evanghelii pînă la moarte? Este credința învierii Domnului Iisus Hristos.

Biserica creștină s-a temeluit dintru început pe piatra credinței în sfînta și slăvita înviere a Domnului. Minunea învierii a fost punctul principal al propovăduirii sfinților apostoli care i-au fost martori.

«Dacă Hristos nu a înviat, zadarnică e propovăduirea noastră, zadarnică și credința noastră» (I Cor. 14, 14).

Ce poate însemna destrămarea trupului? Sfintele Paști ne-a descoperit taina aceasta, căci însuși Domnul a coborît în mormînt pentru a-l binecuvînta, cum a binecuvîntat și leagănul în care s-a născut. A intrat în mormînt în faptul inserării și a ieșit din el a treia zi, în strălucirile Duminicii de Paști. Pentru noi credincioșii, mormîntul rămîne ceea ce Domnul Iisus Hristos cel înviat din morți, a făcut din el. Groapa este brazda în care se aruncă sămînța veșniciei. Apostolul zice: *«Hristos Cel ce a înviat din morți, va învia și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Sfînt Cel ce locuiește în voi»* (Romani 8, 11).

Ceața Golgotei acum s-a risipit. Pentru noi moartea nu mai este o noapte apăsătoare și întunecoasă pe care privirile să nu o poată străpunge și nici o pedeapsă neînduplecată și fără de înțeles, după care nu mai urmează nimic.

Întia epistolă către Corinteni a Sfântului apostol Pavel lămurește îndoielile celor puțin chemați : «*Se seamănă trupul întru stricăciune, înviază întru nestricăciune ; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă ; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere, se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Omul cel dintîi este din pămînt, pămîntesc, omul cel de al doilea este din cer*» (I Cor. 15, 42, 43, 44, 47).

Iubiți fii,

Cutremurul și emoțiile care ne cuprind acum cînd stăm înaintea Mîntuitorului celui înviat, nu trebuie să fie deșarte și fără de roade. Vă spunem cu Apostolul : «*Faceți să moară ceea ce alcătuiește în voi cel pămîntesc : desfrînarea, necurăția, poftele rele și lăcomia care sînt slujiri de idoli. Lepădați și voi toate acestea : mînia, iușimea, răutatea, hula și tot cuvîntul urît ce ar putea să iasă din gura voastră. Nu mințiți unul altuia, dezbrăcați-vă de omul cel vechi și de faptele lui și vă îmbrăcați în cel nou care se înnoiește după chipul Celui ce l-a făcut*» (Coloseni 3, 5 ș.u.).

Venit într-o vreme îndepărtată, odată cu zorile civilizației, cînd oamenii priveau groaza, suferințele și mutilările ca ceva firesc, Domnul nostru Iisus Hristos propagă dragostea creștină, legea sublimă a iubirii.

După învățătura noastră, paternitatea divină asigură frățietatea umană. Toți oamenii sînt fii ai aceluiași tată din ceruri și n-au pentru ce să se urască și să se ucidă între ei. «Pace vouă !» este salutul de Paști al Mîntuitorului către Sfintele femei mironosițe, către sfinții ucenici și apostoli. Pacea este chemarea bisericii în lume.

De aceea nu putem fi alături de cei care se laudă cu arme din ce în ce mai ucigătoare, cei ce vor să distrugă pămîntul și viețuitoarele lui.

Paștile înseamnă învierea lui Hristos și a naturii. Ce frumoasă este primăvara în crugul anului : cîmpiile și pădurile ies din amorțală și îmbracă culori minunate, văzduhul înmiresmat se umple de cîntecele păsărilor. Soarele din înaltul cerului, plin de căldură,

trezește elanul viețuitoarelor. Totul freamătă și ne îmbie la o viață nouă, fără de păcate și plină de toate îndestulările. Pentru a o merita trebuie să muncim. Ca o mamă bună și duioasă pentru fiii ei, Biserica ne îndeamnă și la viața pămîntească. «*Cine nu vrea să muncească, atunci să nu mănînce*» (II Tes. 3, 10). Să muncim deci laolaltă, cu dragoste și sîrg, spre binele tuturor și al nostru.

Dragi fii ai sufletului meu,

Slujirea patriei și sprijinirea eforturilor ei pentru ridicarea bunei stări a poporului nostru, pentru apropierea între popoare, pentru înțelegere, dreptate socială și pace trainică în lume, este o datorie a oricărui bun creștin.

Priviți în jurul vostru și vă minunați de cîte s-au făcut. Duceți-vă gîndul la celelalte lucrări mărețe ce s-au pus la cale spre fericirea noastră. Din depărtări ascultați faima și prestigiul de care ne bucurăm peste hotare. Sîntem mîndri a fi români.

Se cade dar să gîndim la Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România care fără teamă, cu știință și neostoit a plănit și înfăptuit toate, să-i împărtășim dragostea și să-i ascultăm chemările.

Căci, numai un cîrmaci bun și brav ca acesta poate duce mereu nava țării noastre spre limanul cel bun și poate ferici poporul.

Iubiți fii duhovnicești,

Luminați de înviere, cu focul credinței în suflete, cu povara păcatelor ușurată, cu dragoste nefățarnică, să ne întoarcem voioși la casele noastre plini de gînduri bune și porniri frumoase.

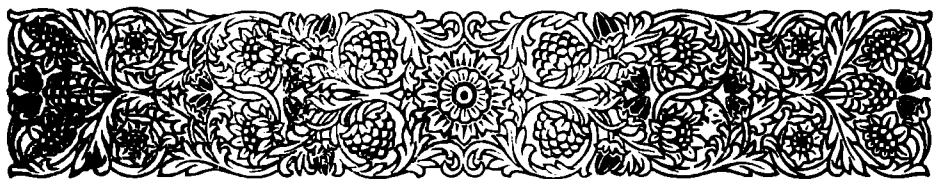
În încheiere mă îndrept și în acest an către voi toți pe care vă păstoresc de 34 de ani, cu binecuvîntările și darurile învierii, și vi le împărtășesc în numele Domnului Iisus Hristos cel înviat. Bucuriile Învierii să se sălășluiască în sufletele și căminele voastre !

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți. Amin.

«HRISTOS A INVIAT !»

Al vostru de tot-binele rugător fierbinte către Bunul Dumnezeu,

† ANTIM
Episcopul Buzăului

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI MAMA SA ELENA*

«Bucurați-vă cei ce sînteți cinstiți întocmai cu Apostolii» (Din cîntările praznicului).

Biserica Ortodoxă, împodobită sărbătorește, prăznuiește cu aleasă bucurie, în această frumoasă duminică de primăvară, cînd face amintirea vîdecării minunate a slăbănogului de la lacul Vitezda, și pe Sfinții Împărați, întocmai cu Apostolii, Constantin cel Mare și mama sa Elena, împletindu-le cununi de laudă și cinstire.

Penru noi, care ne-am adunat astăzi în acest sfînt locaș de închinare, ridicat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, prin osîrdia lui

* Pentru întocmirea articolului intitulat: *Cultul divin, ca mijloc de apărarea a dreptei credințe*, publicat în «Glasul Bisericii», XXV (1976), nr. 9—12, p. 901—907, s-a consultat următoarea bibliografie care nu s-a trecut la tipărirea articolului:

— P. C. Pr. Prof. Ene Braniște, *Idci, principii și preocupări sociale în cultul Bisericii Ortodoxe*, în «Studii Teologice», IV (1952), nr. 7—8, p. 432—458; *Idem, Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credințe, a dragostei, a păcii și a buneii înțelegeri între oameni*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 9—10, p. 626—642; *Idem Temeiuri biblice și tradiționale pentru cîntarea în comun a credincioșilor*, în «Studii Teologice», VI (1954), nr. 1—2, p. 17—38; *Idem, Teologia icoanelor*, în «Studii Teologice», V (1952), nr. 3—4, p. 175—201; *Idem, Uniformitatea în ritual și în cîntarea bisericească în cultul Bisericii Ortodoxe Române*, în «Studii Teologice» I (1949), nr. 9—10, p. 781—813. Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Funcțiunea catehetică a Liturghiei*, în «Studii Teologice», I (1949), nr. 1-2, p. 17—34. Diac. Prof. N. Balca, *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVI (1958), nr. 1-2, p. 194—213.

Constantin Șerban Voievod, unul din domnitorii români dreptcredincioși care a purtat numele binecinslitorului împărat Constantin, praznicul de astăzi are o semnificație deosebită, fiind hramul acestei catedrale patriarhale. De aceea, bucuria noastră duhovnicească este și mai mare, iar cinstirea, pe care o aducem sfinților celor întocmai cu Apostolii, este mai vie, mai pronunțată și mai deosebită. Un buchet de flori înmiresmate, împletit din cîntări și rugăciuni, am depus la altarul pomenirii acestor sfinți ocrotitori ai acestui sfînt locaș și ai aceluia care intră să se închine în el, la slujbele divine de aseară și de azi dimineață, cerîndu-le să mijlocească pentru mîntuirea sufletelor noastre.

Ce cuvînt de laudă vom aduce acum aceluia care sînt cinstiți întocmai cu Apostolii, sau cum vom săvîrși după cuviință pomenirea lor? Faptele minunate și sfințenia vieții lor, o viață împodobită de fapte bune, ca un pom încărcat cu roade, închinat Mîntuitorului Hristos și Bisericii Sale, ne vor servi ca sursă din care să culegem flori alese și frumos mirositoare cu care să împletim cununi de laudă pentru acești eroi ai credinței noastre creștine, fiind, în același timp și izvoare din care să ne adăpăm sufletele cu frumoasele învățăături și pilde de urmat.

În a doua jumătate a secolului al III-lea, pe la 274, la curtea împăratului părții de apus a Imperiului roman, Constantin Clor și a soției sale Elena, se naștea Sfîntul Constantin, acela care, asemenea Sfîntului Apostol Pavel, avea să fie chemat în chip minunat, la credința creștină, fiind luminat de razele Duhului, pentru a lumina toată Biserica lui Hristos. În familia sa s-a bucurat de o educație aleasă din partea mamei sale Elena, care era o creștină evlavioasă și desăvîrșită. Dar prilejul pentru ca el să devină vas ales al Mîntuitorului nu s-a ivit decît atunci cînd, urmînd la tron tatălui său, a devenit împărat peste partea de apus a Imperiului roman, în anul 306, ceea ce a stîrnit invidia și dorința de răzbunare și expansiune a lui Maxențiu, care îi uzurpase tronul. În fața adversarului său, care dispunea de o armată numeroasă, împăratul Constantin nu avea forțe suficiente ca să se măsoare cu el și atunci a sosit momentul pentru ca el să primească putere de la Mîntuitorul Hristos. Istoricii timpului, Eusebiu și Lactanțiu, ne istorisesc că în ajunul luptei i s-a arătat pe cer semnul luminos al Sfintei Cruci, iar deasupra ei cuvintele: «Prin acest semn vei învinge». Era încredințat că Mîntuitorul Hristos, de care el știa de la mama sa, îl va ajuta în această încercare. Precum odinioară Saul, care a devenit Apostolul Pavel, a recunoscut puterea și chemarea Mîntuitorului Hristos, pe drumul Damascului, la fel și Sfîntul Constantin a văzut în acest semn o chemare minunată a sa; era începutul convertirii sale. Și deși nu primise încă botezul creștin, a dat ordin ca semnul pe care l-a văzut pe cer să fie pus pe toate steagurile și scuturile armatei sale.

Ieșind biruitor, și încoronîndu-se împărat, convins fiind de importanța chemării sale, care nu venea de la oameni, Sfîntul Constantin, pri-

mul împărat creștin, avea să devină un apostol adevărat al Mintuitorului Hristos, care să contribuie la răspîndirea creștinismului și a noii sale învățături. Cu Constantin cel Mare începea o eră nouă pentru viața Bisericii. Prima și cea mai însemnată măsură pe care a luat-o împăratul de curînd convertit a fost acordarea libertății religioase tuturor cetățenilor din imperiu, prin Edictul de la Milan, din anul 313, ceea ce făcea ca și creștinismul să devină religie permisă. Prin această măsură se puneă capăt unei lungi perioade de zbucium pentru Biserica creștină, care cunoaște începînd de la acea dată o dezvoltare și înflorire unică în viața ei, inaugurîndu-se acel «secol de aur» al Bisericii creștine, cel mai fecund și mai bogat în realizări în toate domeniile vieții religioase.

După această dată împăratul Constantin a luat, pe rînd, o serie de măsuri favorabile Bisericii creștine și răspîndirii creștinismului, toate avînd la bază spiritul umanitar profund propovăduit de creștinism. Prin aceste măsuri se desființau pedepse ca : răstignirea, zdrobirea picioarelor, arderea cu fierul roșu. Se interzicea părăsirea copiilor și vinderea lor, se ușura eliberarea sclavilor. Se oprea concubinajul, se ridica femeia la demnitatea ei de mamă și soție, se acordau ajutoare fetelor sărace și lipsite de sprijin, pentru a se putea căsători, ca și orfanilor, văduvelor și celor bolnavi. La 321 împăratul Constantin a generalizat Duminea, drept zi de odihnă, deși ea se prăznuia încă de la începuturile creștinismului. Împăratul Constantin cel Mare nu este, prin urmare, cel care a introdus duminea drept zi de odihnă săptămînală, cum greșit se afirmă uneori, ci a generalizat o practică veche, care exista deodată cu creștinismul.

Opera sa de ajutorare a Bisericii a continuat prin zidirea de locașuri de cult mărețe și prin încurajarea pelerinajelor la locurile sfinte. După ce în anul 324 a înlăturat de la domnie și pe Liciniu, cu care dăduse Edictul de la Milan, din 313, dar care nu-l mai respecta persecutînd pe creștini, împăratul s-a gîndit la mutarea capitalei de la Roma pe țărmurile însorite ale Bosforului, la Bizanț, care s-a numit Constantinopol, adică cetatea lui Constantin, pe care a împodobit-o cu biserici frumoase și cu opere de artă și asistență socială.

Pînă la sfîrșitul vieții sale, Constantin cel Mare a fost un neobosit împlinitor al chemării sale, sprijinind Biserica și învățătura ei adevărată. Este demn de amintit faptul că din inițiativa lui s-a întrunit primul sinod ecumenic de la Niceea, din anul 325, adică prima mare adunare a episcopilor din toată lumea creștină, care au restabilit învățătura de credință a Bisericii, amenințată de rătăcirea lui Arie, privitoare la persoana Mintuitorului Hristos. Atunci s-a alcătuit prima parte a Crezului, care răsună neschimbată în fiecare biserică pînă în ziua de azi.

În tot ceea ce a gîndit și întreprins marele Constantin, el a avut alături pe binecredincioasa sa mamă, Sfînta Elena, de Dumnezeu înțelepțită, «lauda femeilor», cum o numește cîntarea bisericească, care, luminîndu-se cu lumina cea dumnezeiește stăpînitoare, a părăsit întune-

ricul necunoștinței și a slujit «Împăratului veacurilor», și care, în ciuda bătrâneții și a neputințelor, a stăruit pînă a găsit crucea pe care fusese răstignit Mîntuitorul. Tot datorită ei s-au înălțat o mulțime de biserici la locurile sfinte și în alte părți ale lumii creștine.

După o viață plină de realizări mărețe, trăită în dragostea de Hristos și de oameni, Sfîntul Constantin și-a dat obștescul sfîrșit la 21 mai 337, iar mama sa cu 11 ani mai devreme, fiind înmormîntați în biserica «Sfinții Apostoli» din Constantinopol.

Iată, așadar, iubiți credincioși, faptele minunate pentru care Biserica îi cinstește pe Sfinții Constantin și mama sa Elena, ca sfinți întocmai cu Apostolii. Iată pentru ce-i cinștim și noi, pentru ce le purtăm numele și pentru ce avem atîtea biserici închinare lor, alături de multe alte lucruri de artă. Dar cea mai mare cinștire le-o arătăm dacă le urmăm pilda vieții lor.

Din viața și faptele lor, noi credincioșii ne putem împărtăși, ca dintr-o cămară de mare preț, cu învățături folositoare de suflete. Ceea ce învățăm de la sfinții prăznuiți astăzi este că fiecare din noi are o chemare a sa, fiecare are de împlinit un rost al său. Chemarea noastră este aceea de a fi buni creștini și buni cetățeni ai patriei noastre dragi. De pe poziția și cu îndeletnicirea fiecăruia, avem îndatorirea să contribuim cu munca noastră la propășirea Bisericii și a țării. În îndeplinirea acestei înalte îndatoriri, avem ca model pe Sfinții împărați Constantin și mama sa Elena. Ei au avut un imperiu în stăpînire și s-au îngrijit cu chibzuință de bunul mers al tuturor treburilor bisericești și civile. Noi avem fiecare în inimă împărăția lui Dumnezeu, pentru care ne străduim, și țara pe care ne-o iubim și o dorim cît mai înfloritoare. Așa cum Constantin cel Mare a înlăturat pe toți vrăjmașii imperiului său, la fel și noi să înlăturăm, prin credința și fapta noastră creștinească, tot păcatul cel pierzător de suflet, pentru a dobîndi împărăția lui Dumnezeu și pentru a deveni buni cetățeni ai împărăției cerești, dar și ai celei pămîntești.

De asemenea, de la sfinții prăznuiți astăzi învățăm că Sfînta Elena este modelul desăvîrșit al mamei creștine, iar Sfîntul Constantin exemplul de bună creștere, ei putînd fi luați drept pildă vie pentru fiecare familie creștină, în care duhul iubirii de Dumnezeu și de aproapele trebuie imprimat din cea mai fragedă pruncie.

De aceea, luînd îndemn și pildă din praznicul de astăzi și fiind încredințați că fiecăruia din noi ni se arată și ni se dă semnul crucii pentru biruință, să trăim și să încercăm viața noastră de bogate roade creștinești, pe măsura chemării fiecăruia din noi, avînd întotdeauna în fața ochilor faptele minunate ale sfinților sărbătoriți astăzi.

Plecîndu-ne capetele smeriți în fața sfintei lor icoane, în această zi de prăznuire a lor, să le cerem să mijlocească pentru iertarea păcatelor noastre, să ne păzească fără prihană și pe toți să ne întărească în credință pînă la sfîrșitul vieții, spre mîntuirea sufletelor noastre. Amin!

Pr. Asist. NICOLAE D. NECULA

LA DUMINICA SLĂBĂNOGULUI

În Duminica a patra după Paști pomenim vindecarea minunată, săvârșită de Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos asupra unui slăbănog de 38 de ani care zăcea lângă lacul Vitezda. Sfîntul Evanghelist Ioan relatează că în apropierea acestui lac erau cinci pridvoare în care «zăcea mulțime de bolnavi: orbi, schiopi, uscați, așteptînd mișcarea apei. Căci un înger al Domnului se pogora la vreme în scaldătoare și tulbura apa și cine intra înții, după tulburarea apei, se făcea sănătos, de orice boală era ținut» (Ioan V, 3—4). Slăbănogul era atît de suferînd, încît n-a reușit niciodată să intre, el cel dintîi, în apa unde s-ar fi putut vindeca. Îi trebuia un ajutor. Aștepta mereu acest ajutor, dar nu se găsea nimeni care să-l «arunce în scaldătoare cînd se tulbura apa» (Ioan V, 7). În jurul său erau mulți suferinzi, însă fiecare se gîndea numai la sine. Nimeni nu se gîndea la suferința altuia. Nimeni nu era în stare să depășească propriul său interes, să jertfească propria sa cauză pentru alinarea unei suferințe îndelungate a aproapelui său. Învățătura Legii îndemna la iubirea aproapelui în aceeași măsură ca și pe sine (Lev. XIX, 18 ; Deut. VI, 5) ; același lucru învăța și Mîntuitorul (Luca X, 27—28), dar iată că oamenii continuau să rămînă nepăsători față de suferința din jurul lor. Toți cei care se aflau în cele cinci pridvoare de la Vitezda, așteptau ajutorul lui Dumnezeu, dar nimeni dintre ei nu se gîndea să ajute pe cel nenorocit, adică să facă voia lui Dumnezeu. Este un mare progres moral atunci cînd omul credincios caută și reușește în timpul suferinței să scape de egoism și cînd gîndurile sale se îndreaptă spre săvîrșirea binelui, adică spre urmarea voii lui Dumnezeu. Uneori vedem bolnavi care afirmă că ar da totul să se facă sănătoși, dar cînd se însănătoșează, nu se mai gîndesc nici măcar să viziteze un bolnav pentru cîteva minute.

Iată însă că Domnul și Mîntuitorul Hristos vine în mijlocul celor suferinzi care așteptau tulburarea apei lacului Vitezda și vindecă chiar pe cel ce era mai re luat în seamă de semenii săi. Vindecare are loc în chip minunat. Puterea lui Dumnezeu a întărit pe cel slăbănog, și el, la cuvintele Mîntuitorului «Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă» (Ioan V, 8), se ridică, simțîndu-se sănătos și începu să meargă, așa cum n-a mai mers de mult. Bucuria sa era fără margini.

N-au lipsit însă și clevetiri din parlea unor iudei care s-au pîmerit să fie de față la această vindecare minunată. Fiîndcă era într-o zi de sîmbătă, iudeii ziceau către cel vindecat : «E sîmbătă și nu se cade să-ți iei patul» (Ioan V, 10). Sfîntul Evanghelist Ioan, vrînd să arate nemulțumirea și răutatea iudeilor, precizează mai departe că «de aceea prigoneau iudeii pe Iisus și căutau să-L omoare, căci făcea asemenea lucruri sîmbăta» (Ioan V, 16). Să ne amintim că Iisus săvîrșise sîmbăta și alte minuni ca de exemplu a vindecat o femeie gîrbovă (Luca XIII, 12) ; un bolnav de idropică (Luca XIV, 2—4) ; un orb din naștere (Ioan IX, 7) ș.a. Cu prilejul acestei din urmă minuni, Mîntuitorul stîrnise din nou mînia iudeilor care cîrteau zicînd : «omul acesta nu-i de la Dumnezeu, pentru că nu

ține simbăta» (Ioan IX, 16). O astfel de atitudine a iudeilor față de Mîntuitorul arată că ei erau mai slăbănogiți la minte și la suflet decît bolnavii pe care-i vindecase Domnul.

Slăbănogirea trupească e chinuitoare. Cea sufletească e și mai cumplită. Prima se datorește dereglării unor funcțiuni corporale, cea de a doua înseamnă întunecarea dreptei judecăți, confuzia în aprecierea valorilor, sărăcirea și dezorientarea vieții duhovnicești. Suferința trupească provoacă compătimirea celor din jur. Slăbănogirea sufletească stîrnește îngrijorarea și neliniștea tuturor.

Cu îngrijorare privim spre aceia care, asemănîndu-se iudeilor din Evanghelie, pun mai mult preț pe ținerea simbetei decît pe legea lui Hristos, legea strămoșească a Bisericii noastre. De vreme ce însuși Mîntuitorul nu punea preț pe serbarea simbetei (Luca XIV, 4—5 ; Ioan IX, 16 ș.u.), cu ce drept am îndrăzni să ne considerăm mai înțelepți, sau mai buni decît Mîntuitorul și am acorda mai multă încredere dispozițiilor Legii vechi, care n-a fost decît o umbră a harului și adevărului Domnului și Mîntuitorului Hristos (Evrei X, 1) ?! Cîtă slăbănogire sufletească dovedesc aceia, care răstălmăcesc învățăturile Sfintei Scripturi și ale Sfintei Biserici.

Dar slăbănogirea se manifestă și în alte sectoare de viață.

Uneori vedem oameni în toată firea, tineri și sănătoși, care se eschivează de la muncă cinstită și încearcă să trăiască pe spinarea părinților sau a altor rudeni, iar aceștia dintr-o greșită înțelegere, tolerează asemenea obiceiuri. Cum putem să calificăm un astfel de om, decît ca un slăbănog la suflet, un om care a pierdut cirna vieții, un om lipsit de lumina cuvîntului dumnezeiesc care zice, prin gura Sf. Apostol Pavel : «Cine nu vrea să muncească, acela să nu mănince» (II Tes. III, 10). În contrast cu o astfel de slăbănogire, trebuie să ne arătăm admirația față de milioane de tineri, din țara noastră, care muncesc cu entuziasm și consideră ca o cinste să fie în fruntea unor realizări mărețe prin muncă cinstită și devotată, afirmîndu-și totodată și personalitatea proprie și contribuind la bunăstarea familiei lor.

Întorcîndu-ne la analiza aspectelor negative pricinuite de patimi, vom vedea că și beția e o slăbănogire cumplită și o degradare a ființei omenești, cu urmări grele pentru cel căzut în această patimă și pentru familia sa. Dar lăcomia, invidia, ura, blestemul, cearta, divorțul, nepurtarea de grijă față de soț, soție, față de părinți sau de copii și multe alte rele, nu sînt oare și ele manifestări ale unui caracter bolnav supus degradării morale și suferind, care pune în pericol viața duhovnicească, viața morală, viața socială a celor cuprinși de astfel de păcate ?!

Așadar, păcatul pricinuieste slăbănogirea fizică și morală firii omenești. De aceea Mîntuitorul zice către slăbănogul vindecăt : «De acum să nu mai păcătuiești, ca să nu-ți fie ceva mai rău» (Ioan V, 14). Atenționarea făcută de Domnul e mereu actuală. De obicei, păcatul nu are la început un aspect grav, ca și o boală trupească, care în primele zile ni se pare o nimica. Dar dacă nu se intervine cu măsuri terapeutice și boala nu e tratată, starea bolnavului poate deveni îngrijorătoare și consecin-

tele pot fi grave. Tot așa este și cu viciile, patimile, apucăturile rele și cu păcatul în general. Când sînt la început, se par niște acte inofensive. Astfel, nici beția, nici lăcomia, nici lenea, nici furtul și nici oricare dintre păcate nu încep prin fapte alarmante, ci prin simple întîmplări cărora nu li se dă prea multă atenție. Dar iată că dacă nu se iau măsuri de îndreptare, aceste începuturi, în aparență nevinovate, capătă tărie, iau dimensiuni nebănuite și cuprind pe om cu atîta putere încît îl fac să piardă personalitatea, să piardă cîrma vieții duhovnicești, să devină robul păcatelor, să-și irosească viața în chip necugetat, să devină povara tuturor și nefolositor pentru nimeni.

«Doamne, om nu am, ca să mă arunce în scaldătoare» (Ioan V, 7), a zis slăbănogul către Mîntuitorul. Așa poate zice și păcătosul cuprins de patimi ce macină puterile sale. Dar iată că «omul» e lîngă noi mereu. E Hristos-Domnul, care cercetează sufletele tuturor, care caută oaia pierdută, care nu voiește moartea păcătosului. E fiul lui Dumnezeu întrupat, care a izgonit pe diavolul ce încerca să-L ispitească. E Iisus Mîntuitorul care a oferit slăbănogului de 38 de ani ceva mai bun decît apa Vitezdei: vindecarea trupească și sufletească. E Hristos-Dumnezeu care a întemeiat Biserica și o călăuzește neîncetat, chemînd la sinul ei pe cei risipiți sau pierduți în păcate.

În Biserică e lucrarea Sfîntului Duh, o lucrare permanentă, prin care cei păcătoși obțin iertarea, cei dezorientați pe tărîm moral îndreptarea, cei slabi — întărirea, cei nemîngiați — bucuria. Izbăvirea de păcate e o lucrare foarte grea, în care, Dumnezeu se oferă, cel dintîi, să ne ajute. Dar El ne cere și nouă un efort de voință, o luptă cu patimile din noi, o hotărîre de a nu mai îngădui păcatului să se încuibeze și să se permanentizeze în viața noastră, într-un cuvînt, Hristos ne dăruiește harul Său, ne dăruiește dragostea și iertarea Sa, ne luminează calea spre mîntuire, ne înzestrează cu putere și cu înțelepciune, dar ne cere să mergem cu credință, cu dragoste, cu duhul adevărului și al dreptății pe acea cale și să înlăturăm obstacolele care uneori pot să apară, într-un fel sau altul, în fața noastră.

Biserica se roagă pentru sănătatea, mîntuirea, ajutorul și bună-sporirea tuturor credincioșilor pricepuți și harnici, dar și pentru toți cei slăbănogi cu sufletul sau cu trupul. Ea nu neglijează pe nimeni. Întrucît în Biserică este mereu prezent Hristos, Mîntuitorul nostru, ea rămîne locul cel mai ales, unde ne va veni mai ușor să progresăm în bine, să biruim păcatul, să nimicim răul din noi, să dobîndim putere sufletească, să ducem o viață în care să se vadă bunătatea, împăcarea și hotărîrea de a sluji unei cauze binecuvîntate de Dumnezeu. Biserica depășește infinit de mult puterea tămăduitoare a lacului Vitezda. Ca o mamă iubitoare, Biserica îmbrățișează pe toți și permanent se roagă Mîntuitorului «spre întărirea inimilor voastre ca să fiți fără de prihană întru sfințenie înaintea lui Dumnezeu» (I Tes. III, 13).

De aceea, închinându-ne Domnului și mulțumindu-I pentru minunea vindecării slăbănogului și rămânând mereu credincioși Bisericii Sale, să ne rugăm și să ne străduim pentru a ne îmbrăca «în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu, în dreptatea și sfințenia adevărului» (Efes. IV, 24). Amin.

Pr. MIHAI COLOTELO

LA DUMINICA SAMARINENCII

«Iar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă care curge spre viața veșnică» (Ioan IV, 14).

Într-un timp, Mintuitorul mihnit de ura și cîrțirile fariseilor și cărturarilor împotriva Sa, a lăsat Iudeia și s-a întors în Galileia. Drumul drept îl ducea prin Samaria, dar Samaria, deși aparținea ținuturilor palestiniene, forma totuși o provincie de sine stătătoare, deosebită de Galileia, patria Domnului, ca și de Iudeia. Samarinenii erau socotiți de iudei ca înștrăinați și spurcați, de care se fereau și nu mâncau împreună, nu beau la un loc, nu se vizitau reciproc, iar cînd nevoia îi ducea spre ținutul de nord al Galileei ocoleau Samaria și pe samarineni.

Dușmănia aceasta între iudei și samarineni era veche de cînd Salmanasar, împăratul asirienilor (la anul 722 înainte de Hr.) a dus în robia Asiriei pe regele Osie și poporul lui Israel și l-a rînduit să locuiască la rîurile Gozanului și munții Midilor, iar în locul fiilor lui Israel, luați robi, împăratul asirienilor a adus alți locuitori din țara sa pe care i-a așezat în cetățile Samariei, care își aveau zeii lor și-și făceau locurile lor de închinare pe înălțimi. Din amestecul noilor colonizați cu israeliții care mai rămăseseră în țară a rezultat un popor cu obiceiuri, cu limbă și cu credință deosebită de a iudeilor. Israeliții reușiseră în parte să-și impună legea lor mozaică, dar păstrau și unele practici păgîne, asiriene.

După întoarcerea iudeilor din robia babilonică, samarinenii au făcut act de supunere față de rînduielele templului din Ierusalim, dar conducerea templului nu s-a mulțumit numai cu atît și a cerut tuturor israeliților căsătorii cu femei străine să se despartă de ele. Nesupunîndu-se acestei porunci, Manase, fiu de arhiereu, a ridicat pentru samarineni un templu de închinare în muntele Garizim, la care se observau, cu unele excepții, aceleași rînduiele ca la templul din Ierusalim. Mai marii templului din Ierusalim n-au putut ierta nesupunerea samarinenilor și pentru aceasta îi considerau păgîni și operau orice întîlnire cu ei

Mîntuitorul nu a ținut însă seama de deosebirea ce se făcea atunci între iudei și samarineni, ci a socotit pe toți oamenii egali și frați laolaltă, indiferent de neamul și religia cărora aparțineau ei.

În drumul spre Galileia, venind de la Ierusalim, Mîntuitorul a ales calea cea dreaptă ce trecea prin Samaria, fără a lua în considerare vrăjmășia dintre iudei și samarineni. Prin aceasta, Mîntuitorul ne-a arătat că a venit în lume să surpe zidul vrăjmășiei și al urii dintre oameni și să aştearnă între ele calea păcii și iubirii, învățîndu-ne că oamenii nu trebuie să fie dezbinați între ei, pentru că aparțin unor neamuri diferite sau credințe deosebite.

Ostenit de călătorie, copleșit de arșița fierbinte a soarelui de vară în nămieza zilei, Mîntuitorul poposi însetat și flămînzit la fîntina lui Iacob, nu departe de cetatea Samariei, numită Sihar, unde ucenicii se duseseră să cumpere de mîncare. În acest timp, din cetate veni femeia samarineancă să scoată apă cu un vas, căreia Mîntuitorul însetat îi ceru să-i dea apă să bea.

Cererea Mîntuitorului și răspunsul samarinencii născu convorbirea bogată în învățăminte pe care am auzit-o citindu-se în întregime din Sfînta Evanghelie de astăzi.

Din bogăția aceasta de învățăminte, pentru timpul cît ne stă la dispoziție, ne oprim numai la cuvintele Mîntuitorului, pe care le-am amintit la început: *«Iar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu, se va face în el izvor de apă care curge spre viață veșnică»* (Ioan IV, 14).

Apa cea vie de care Mîntuitorul vorbește samarinencii este în primul rînd învățătura sa dumnezeiască, *Cuvîntul lui Dumnezeu*, cuprins și păstrat în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție și predat neîncetat în Biserica creștină tuturor credincioșilor însetați de adevăr și lumină, însetați de mîntuirea sufletelor lor, de orice neam, de orice vîrstă, de orice condițiune socială ar fi, pe care primindu-l cu credință nu mai însetează în veci.

Încă înainte de venirea Mîntuitorului în lume, Dumnezeu, prin glasul proorocilor Săi, se numește pe Sine «izvorul apei celei vii», iar îndepărtarea de cuvîntul Său, închinarea la idoli și adoptarea altor credințe deșarte le numește «fîntîni sparte, care nu vor putea ține apă». *«Două rele a făcut poporul Meu: M-a părăsit pe Mine, izvorul apei vieții și și-a săpat fîntîni spurcate, care nu vor putea ține apă»* (Ieremia II, 13).

Înțeleptul Solomon spune despre cuvintele lui Dumnezeu că *«sînt viață pentru cei ce le pun în fapte, și doctorie pentru tot trupul omenesc»* (Pilde IV, 22).

În Noul Testament, Sfîntul Arhidiacon Ștefan spune că Moise a primit de la Dumnezeu pe Muntele Sinai *«cuvinte de viață ca să ni le dea nouă»* (Fapte VII, 38), iar Sfîntul Apostol Petru îl întrebă pe Mîntuitorul: *«Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice»*. Sfîntul Apostol Pavel, avînd în vedere puterea cuvîntului Evangheliei ne învață: *«Viu și lucrător este cuvîntul lui Dumnezeu»* (Evrei IV, 12). Însuși Mîntuitorul ne încredințează: *«Eu sînt Pîinea vieții: cel care vine*

la Mine nu va flămânzi și cel care crede în Mine nu va înseta niciodată» (Ioan VI, 35).

Pentru aceasta, se cuvine să ne oprim mai îndeaproape asupra învățaturii despre *Cuvîntul Mîntuitorului*, care este puterea și harul lui Dumnezeu dătător de viață în lume.

Mai întii, Cuvîntul Mîntuitorului este mărturisirea *dragostei* nemărginite față de toți oamenii : *«Porunca Mea aceasta este : ca să vă iubiți unul pe altul, precum și Eu v-am iubit pe voi»* (Ioan XV, 12).

Mîntuitorul este însăși iubirea întrupată. Căci toate printr-însul s-au făcut și fără Dînsul nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut (Ioan I, 3). Și printr-însul toate sînt rînduite și îndrumate spre plinirea scopurilor lor. Din iubire, Mîntuitorul s-a întrupat, împlinind voia Tatălui și ascultător făcîndu-se pînă la moarte pe cruce, ca să ne mîntuiască pe noi, căci așa de mult a iubit lumea încît a acceptat viața noastră omenească și a luat asupra Sa crucea și moartea pentru mîntuirea noastră. «Mai mare dragoste decît aceasta, ca să-și pună cineva viața pentru prietenii săi, nimeni u are», ne spune Mîntuitorul (Ioan XV, 13).

Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă : «Nimănui cu nimic să nu fiți datori, decît cu iubirea unuia față de altul ; că cel ce iubește pe aproapele a împlinit legea» (Rom. XIII, 8). Porunca dragostei, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur «nu are măsură și nici hotar». Iubirea se apleacă mai ales asupra celor umili și împovărați ale căror dureri le alină și doriri le împlinește. «Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi. Deci, mergînd, învățați ce înseamnă : «Milă voiesc, iar nu jertfă», că n-am venit să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși la pocăință (Matei IX, 12—13).

Aceasta este marea iubire a Fiului, desăvîrșită ca și iubirea Tatălui, prin care El se împărtășește celui ce crede în Dînsul. Din iubire, Mîntuitorul își revarsă sfințenia Lui în noi și ne ridică la comuniune cu El, se dăruiește nouă, ca El să sălășluiască în noi și noi în El.

Chipul iubirii Mîntuitorului în lume a îmbrăcat haina smereniei și a blîndeții. «Învățați de la Mine că Eu sînt blînd și smerit cu inima» (Matei XI, 29). Însăși întruparea Mîntuitorului este un act de smerenie, de coborîre din înălțimea dumnezeirii la nivelul vieții omenești, după cum ne spune Sfîntul Apostol Pavel : «S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte pe cruce» (Filip. II, 8). Prin smerenie Mîntuitorul s-a apropiat de noi, ca să fie apropiat de noi, ca unul dintre noi, față de care să avem îndrăzneală să ne apropiem, ca să ne înțeleagă durerile și nevoile noastre. De aceea, sfințenia Mîntuitorului este sfințenia iubirii, care se apropie blînd și smerit de fiecare, ca să-l ridice la o viață nouă. Numai smerenia sfințeniei poate transforma sufletele, și sfințenia Mîntuitorului este însăși sfințenia divină a iubirii. El este păstorul cel bun, care aleargă și caută oaia cea pierdută și cînd o găsește se bucură, o ridică pe umerii Săi și o aduce iarăși în staul. Trăirea noastră împreună cu Hristos, creșterea noastră în Hristos ca o făptură nouă este condiționată însă de iubirea noastră față de Hristos, de efortul de a merge pe urmele Lui, de a asculta și a împlini cuvîntul Lui. Și cuvîntul

Lui cel dintâi, după cum am spus, este ca să ne iubim unul pe altul, precum și El ne iubește pe noi» (Ioan XV, 12). Împlinirea iubirii duce la realizarea păcii pe pământ, căci «Dumnezeu ne-a chemat spre pace» (I Cor. VII, 15). «El este pacea noastră, El Care a făcut din cele două lumi una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii, desființând vrăjmășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea și să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un singur trup, prin cruce, omorînd prin ea vrăjmășia» (Efes. II, 14—16). Făcătorii de pace pe pământ sînt fericiți de Mîntuitorul, «căci aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 9).

Realizarea păcii aduce înlăturarea nedreptății din lume și a asuprii semenilor noștri. Pe cei lacomi și asupritori Mîntuitorul îi alungă de la Sine: «Depărtați-vă de la Mine toți făptuitorii de nedreptate» (Luca XIII, 27), căci «cel care face nedreptate își va lua plata nedreptății, întrucît nu este părtinire» (Colos. III, 25). Sfîntul Apostol Pavel ne spune: «Și nimeni să nu treacă măsura și să nu ia mai mult de la fratele lui, în lucrul său, căci Domnul este răzbunător pentru toate acestea, după cum v-am spus mai înainte și v-am dat mărturie» (I Tes. IV, 6).

De aici, urmează ca fiecare să trăim cinstit din munca noastră, după cum și Mîntuitorul a muncit, fiind numit «Fiul teslarului», ca și toți Sfinții Apostoli care au venit din rîndul celor ce muncesc. În creștinism, munca a fost ridicată de la condiția de osîndă la cinstirea de virtute prin care ne realizăm fiecare aptitudinile noastre manuale și intelectuale cu care sîntem înzestrați, dobîndind mulțumirea noastră și a semenilor noștri, prin sporirea bunăstării și înfloririi societății și a patriei în care trăim și ne mîntuim, adăugînd și noi la zestrea muncii înaintașilor noștri care ne-au lăsat-o, comoara muncii noastre. «Cea mai scumpă comoară pentru om este munca», ne spun Pildele lui Solomon (XII, 17).

Pentru noi, cuvintele Sfîntului Apostol Pavel au caracterul poruncii legiuirii, de la care nu ne putem abate: «Cine nu voiește să muncească, acela să nu mănînce» (II Tes. III, 10).

Vorbind femeii samarinence, Mîntuitorul ne vorbește din Sfînta Evanghelie fiecăruia dintre noi, și fiecare intrăm în relație personală, nemijlocită cu El. Prin Cuvîntul Său, Mîntuitorul ne cheamă pe fiecare la această sfîntă comuniune cu El, ca să-L ascultăm și să-L urmăm, după cum a vorbit dintru început întregii făpturi, și îngerilor și oamenilor: «La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. În El era viața și viața era lumina oamenilor.» (Ioan I, 1—4).

Prin taina Sfîntului Botez creștinul devine în Hristos fiu al lui Dumnezeu după har și capătă puterea de a tinde spre asemănarea cu El. Mîntuitorul ne-a descoperit pe Tatăl, fiind cu adevărat imaginea Tatălui și ne-a chemat să fim fii ai Tatălui, arătîndu-ne cum este cu adevărat fiu

al Tatălui, căci Fiul cel născut din Prea Sfînta Fecioară, care este din veci din Tatăl, este însuși prototipul după care a fost creat omul. «Și a zis Dumnezeu : Să facem om după chipul și asemănarea Noastră...» (Facere I, 26). Omul a fost chemat să împlinească voia cuvîntului Tatălui și să fie asemenea Fiului celui ce din veci este una cu Tatăl. Păcatul strămoșesc a întunecat însă chipul Fiului din noi și din fii ai iubirii am devenit fii ai neascultării și fii ai mîniei. Prin puterile noastre proprii nu mai puteam reface chipul cel stricat prin păcatul strămoșesc. Așa cum ne-a creat Tatăl prin Fiul în Duhul Sfînt, făcîndu-ne fii ai Săi, așa a trimis pe Fiul Său cel Unul-Născut în lume, și Fiul s-a întrupat ca în Duhul Sfînt să ne creeze din nou și chipul Fiului să strălucească cu putere în noi, ca să devenim iarăși «asemenea chipului Fiului» (Romani VII, 29).

Prin Sfintele Taine, Mîntuitorul își revarsă harul Său, iubirea Sa în noi, ne creează din nou și ne face fii ai lui Dumnezeu după har și El rămîne mereu în noi, lucrînd la desăvîrșirea și sfințirea noastră.

Pentru ca această comuniune să se realizeze, este nevoie ca la iubirea Mîntuitorului să răspundem și noi cu iubirea noastră față de Dumnezeu și față de semenii noștri, la sfințenia pe care ne-o împărtășește să răspundem cu strădania sfințeniei vieții noastre, la sălășluirea Lui în noi să răspundem cu ascultarea Cuvîntului învățăturii Sale. Această relație de iubire reciprocă între Hristos și credincios realizează prin Sfintele Taine unirea noastră cu Hristos, încît Hristos se sălășluiește în noi și noi în Hristos și devenim «hristoși» după har, adică creștini. Avînd chipul Fiului, putem ajunge la asemănarea cu Fiul și sîntem primiți de Tatăl ca niște fii prea iubiți ai Lui și frați ai lui Hristos, încît în Hristos, Tatăl se întilnește cu fiii Săi.

«Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu rămîne în Mine și Eu în el», ne spune Mîntuitorul (Ioan VI, 56).

Împărtășindu-ne cu scump Trupul și Sfînt Sîngele Mîntuitorului din Sfîntul Potir, ajungem uniți cu Mîntuitorul într-un singur trup și sînge, ne facem «părtași dumnezeieștii firi», cum ne spune Sfîntul Apostol Petru (II, 1, 4) și astfel nu vom mai flămînzii și nici «înseta în veac», căci «sufletul, trupul și toate puterile noastre se înduhovnicească, pentru că se unește suflet cu suflet, trup cu trup și sînge cu sînge», după cum ne adeverește un Părinte bisericesc (Nicolae Cabasila, *Viața în Hristos*, II, 26).

Cînd pașii vieții noastre ne sînt obosiți de arșița soarelui și de bătaiele vînturilor, cînd sîntem flămînzii și însetați de mîntuirea sufletului nostru, Mîntuitorul ne așteaptă blînd și smerit, ca odinioară pe femeia samarineancă la fîntîna lui Iacob, astăzi în Biserica Lui cea sfîntă, pe fiecare credincios, ca să ne apropiem «Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste» pentru a ne împărtăși cu «apa care curge spre viața veșnică» și a nu mai «înseta în veac». Și Cuvîntul Său dumnezeiesc ne cheamă : *«Luați, mîncăți, acesta este trupul' Meu, care se frînge pentru voi și pentru mulți spre iertarea păcatelor. Beți dintru acesta*

toți, acesta este sîngele Meu al legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se revarsă spre iertarea păcatelor».

Pentru toate bunățile cite ne dă nouă, să mulțumim Stăpînului, Hristos Dumnezeuul nostru, Împăratul veacurilor și Mîntuitorul nostru, Izvorul vieții și sfințirii, împreună și Părintelui și Sfintului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !

Pr. Prof. I. IONESCU

LA DUMINICA A VI-A DUPĂ PAȘTI DUMINICA ORBULUI

«Toate cite mai înainte s-au scris, spre învățatura noastră, s-au scris ca prin răbdarea și mîngierea care ne vin din Scripturi, nădejde să avem» (Romani XV, 4).

Acest cuvînt al Sfintului Apostol Pavel constituie o învățătură dintre cele mai importante pe care le cuprinde Sfînta Scriptură. Cunoscut să ne fie că, cuvintele sfintei Scripturi sînt importante tocmai prin aceea că rămîn peste veacuri, pentru credincioși, norme de învățătură și trăire creștină.

Să ne convingem de acest adevăr, rememorînd istorisirea vindecării orbului, pe care ne-a înfățișat-o Sfînta Evanghelie de astăzi.

Mîntuitorul Hristos, străbătînd de-a lungul și de-a latul Țara Sfîntă, vindeca pe toți bolnavii ce I se aduceau, fiindu-I milă de suferințele lor, așa cum Însuși spune : «Milă Mi-e de mulțimile acestea» (Matei XV, 32) Deci, nimic mai simplu, mai natural pentru Iisus Hristos decît faptul de a vindeca un orb.

Ceea ce iese din comun în istorisirea de față este curajul nebănuit de care dă dovadă orbul vindecat. Acesta, după ce primește vindecare, stă cu toată bărbăția și tenacitatea împotriva îndoielilor avansate de farisei asupra bunei credințe a Autorului minunii, deoarece Acesta săvîrșise minunea în zi de sîmbătă, și aceasta constituia după ei, un mare păcat.

Ne sînt cunoscute aceste îndoieli ale lor, care semănau mai mult cu necredința fățișă, și prin care conducătorii poporului ales îl acuzau pe Domnul Hristos că atunci cînd scoate demonii cu domnul demonilor îi scoate (Matei IX, 34), iar celelalte minuni nu le face cu puterea lui Dumnezeu.

Necredința aceasta a lor, care avea la bază ura împotriva Mîntuitorului, îi face pe farisei să-i spună orbului : «Dă slavă lui Dumnezeu. Noi știm că Omul acesta este păcătos» (Ioan IX, 24). El nu poate fi un

trimis al lui Dumnezeu, de vreme ce te-a vindecat sîmbăta. «Noi știm că Dumnezeu cu Moise a vorbit, iar pe acesta nu-L știm de unde este» (v. 29).

De aici înainte, vă rog, să urmăriți cum orbul vindecat răspunde cu mare curaj interlocutorilor săi: «Tocmai în aceasta stă minunea: că voi nu știți de unde este și El mi-a deschis ochii (v. 30). Voi ziceți că este un păcătos, dar «noi știm că Dumnezeu nu-i ascultă pe cei păcătoși», (pentru că numai) dacă este cineva cinstitor de Dumnezeu și face voia Lui, pe acesta îl ascultă» (v. 31). «De n-ar fi acesta de la Dumnezeu, n-ar putea să facă nimic» (v. 33).

Observați de cită bărbăție, de cit curaj dă dovadă acest om! El știa, ca oricare iudeu — de altfel ca și părinții lui, care s-au eschivat să dea amănunte despre vindecarea fiului lor (v. 22) — știa, deci, că mărturisind cum că «Omul Iisus» l-a vindecat, recunoașterea aceasta aducea după sine excluderea lui din Sinagogă, din comunitatea credincioșilor iudaici, fapt care echivala cu o adevărată ostracizare.

Evenimentul trăit de el era așa de mare, însemna așa de mult pentru viața lui, încît nu putea să tacă. Preferă să fie dat afară din sinagogă, decît să se facă părtaș obiecțiunii că Iisus, cel care l-a vindecat, nu este un trimis al lui Dumnezeu, fiindcă — repetăm convingerea lui — «de n-ar fi fost acesta de la Dumnezeu, n-ar fi putut face nimic» (v. 33).

În acest curaj vedem împlinite cuvintele psalmistului: «Domnul înțelepțește orbii» (Ps. 146), precum și cuvintele Mîntuitorului: «Te slăvesc pe Tine, Părinte..., că ai ascuns aceasta de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor» (Matei XI, 25).

Revedem în același timp, de-a lungul istoriei Bisericii creștine tot curajul și toată credința acelora care, dacă au primit o dată harul lui Dumnezeu, nu vor mai uita niciodată această binefacere.

Să ne amintim de Maria Magdalena din care Domnul scosese șapte demoni (Luca VIII, 2) și Suzana (v. 3) care a fost salvată de Mîntuitorul de lauciderea cu pietre de către cei ce o găsiseră în păcatul adulterului (Ioan VIII, 3—11). Acestea, îndulcindu-se de mila dumnezeiescului Învățător, nu l-au mai părăsit niciodată.

Să amintim aici, de asemenea, de Sfîntul Apostol Petru care s-a lepădat de trei ori de Învățătorul sau în curtea arhiereului Caiafa, iar după înviere, fiind reintegrat de Mîntuitorul în ceata apostolilor (Ioan XXI), va lua putere dumnezeiască să predice fără sfială, fără temere, învățătura cea nouă.

La fel și ceilalți Apostoli, care în timpul pătimirii Domnului, au fugit, lăsîndu-L singur, după Înălțare devin neînfricați predicatori ai Evangheliei, tocmai pentru că se împărtășiseră de Harul Sfîntului Duh (Ioan XX, 22).

Faptele Sfinților Apostoli ne istorisesc (cap. IV) că, după ce Petru și Ioan vindecaseră un orb la «Poarta Frumoasă», mai marele templului, împreună cu saduchei i-au prins și i-au întemnițat. A doua zi aceștia au fost chemați să dea socoteală Sinedriului despre faptele lor. Întrebați fiind cu ce putere au săvîrșit minunea, Sfîntul Petru le răspunde fără

sfială: «Cunoscut să vă fie vouă și la tot poporul Israel, că în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul pe care voi l-ați răstignit, dar pe care Dumnezeu l-a înviat din morți, întru Acela stă acesta (orbul) sănătos înaintea voastră» (v. 10). Pentru că «întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat credincioșilor întru care trebuie să ne mîntuim noi». «Și văzînd ei *îndrăzneala* lui Petru și a lui Ioan și, știind că sînt oameni fără carte și simpli se minunau și n-au mai avut nimic de zis» (v. 12—13). Iar cînd sinedriștii le-au poruncit, sub groaznică amenințare, că nicidecum să nu mai vorbească în numele lui Iisus, Petru și Ioan răspund prompt și cu curaj: «Judecați dacă este drept înaintea lui Dumnezeu să ascultăm de voi mai mult decît de Dumnezeu. *Căci noi nu putem să nu vorbim despre cele ce am văzut și am auzit*» (v. 19—20).

Realitatea dumnezeirii Mîntuitorului Iisus Hristos și a Sfintei Sale Învățăturii nu putea fi tănuțită de Apostoli, chiar dacă mărturisirea aceasta, ca și a orbului, avea să le pricinuiască nenumărate necazuri.

Sfîntul Ioan Evanghelistul, părtașul de temniță al Sfîntului Petru, va accentua aceeași realitate, mărturisind în prima sa epistolă sobornicească (I, 1): «Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții, aceea vă vestim». Deci, curajul propovăduirii lor avea ca fundament realitatea de nedezmințit la care ei fuseseră martori, cum că «Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim» (v. 2) despre aceasta.

De aceea, frații mei, să-mi permiteți ca ideea bărbăției, a curajului în credință și în viață, arătată atît de pregnant de orbul tămăduit de Mîntuitorul și amplificată de Sfinții Apostoli, susținută cu tărie de creștinii veacurilor următoare, pecetluită nu de puține ori cu sîngele martirilor și fundamentată prin scrierile Sfinților mărturisitori și ale Sfinților Părinți ai Bisericii noastre s-o aduc pînă în zilele noastre, înfățișînd-o dumnezeavoastră ca pe o virtute demnă de urmat.

Dacă martirii primelor veacuri creștine își dădeau viața cu bucurie pentru Hristos cel înviat, dacă ceilalți creștini ce au urmat după ei trăiau credința creștină pe o înaltă culme de spiritualitate, toți aceștia n-aveau altă grijă decît de a plăcea lui Iisus Hristos.

Primejdiile sau alte piedici, ori care ar fi fost ele n-aveau tăria de a-i despărți pe creștini de Hristos. «Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos, scrie Sf. Apostol Pavel. Necazul sau strîmtorarea, sau prigoana, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia?... Întru toate acestea sîntem mai mult decît biruitori, prin Acela care ne-a iubit! Sînt *încredințat*, zice mai departe măritul Apostol, — *încredințat* pentru el și pentru creștinii tuturor veacurilor — că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă faptură nu vor putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru» (Romani VIII, 35, 37—39).

Sînt incredințat și eu că v-ați mîngîiat împreună cu mine de aceste sublime mărturisiri ale Sfîntului Apostol Pavel, pe care le socotim ca pe un adevărat testament, permanent prezent în inima fiecărui creștin.

Multe din piedicile enumerate aici de Sfîntul Pavel nu ne mai pîdesc pe noi astăzi. Singurele primejdii reale împotriva trăirii cu curaj a învățaturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos sînt pornirile lăuntrice, personale. Este acea lege a trupului, cu toată cohorta ei de patimi, de care magistral vorbește inegalabilul Apostol al neamurilor : «Văd în mădulele mele o altă lege, luptîndu-se împotriva legii minții mele și făcîndu-mă rob legii păcatului, care este în mădulele mele» (Romani VII, 23). «Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu ; căci nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc» (v. 18—19).

De aceea, adevăratul curaj de care trebuie să dăm noi, creștinii, dovadă este ca acea voință de a face binele ce există în noi să triumfe împotriva legii păcatului, care ne desparte de Hristos.

Fiecare dintre noi, printr-o cercetare minuțioasă a cugetului, cunoaștem care sînt păcatele ce ne împresoară. Acestea sînt, după Sfîntul Apostol Pavel : «adulterul, desfrînarea, necurăția, destrăbălarea, închinarea la idoli, fermecătoria, vrajbele, certurile, zavistiile, mîniile, gîlcevile, dezbinările, eresurile, pizmuirile, uciderile, bețiile, chefurile și alte asemenea acestora» (Gal. V, 20—21). Pericolul nespus de mare pe care-l prezintă asemenea păcate este «că cei ce fac unele ca acestea nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (v. 21).

La antipodul acestor fapte ale trupului stă un buchet impresionant de alte fapte, pe care nu le putem cîștiga luptîndu-ne cu noi înșine cu mult curaj. Dar merită să te lupți pentru asemenea virtuți ! Pe acestea ni le înfățișează Apostolul Pavel ca fiind roade odrăslite din conlucrarea credinciosului cu Duhul Sfînt. Iată-le : «dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția ; împotriva unora ca acestea nu este nici o lege» (v. 22—23) omenească care să le oprească.

Iată, iubiiții mei frați, pe ce culmi de sublim moral și spiritual ne ridică pe noi curajul și bărbăția de a fi neconținut în legătură cu Hristos printr-o profundă trăire creștină.

Curajul, bărbăția creștină constă în a merge cu Iisus Hristos, în a-ți uni viața ta cu viața Lui, în a trăi în Iisus Hristos, cu Iisus Hristos, pentru Iisus Hristos.

Creștinul ajuns la această înălțime duhovnicească, poate mărturisi ca Sfîntul Apostol Pavel : «Pentru mine a vieți este Hristos» (Filip. I, 21), pentru că «de acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește prin mine. Și viața mea de acum o trăiesc în credința Fiului lui Dumnezeu care m-a iubit și s-a dat pe Sine Însuși pentru mine» (Gal. II, 20).

Recunoașteți că este un adevărat record de trăire creștină, să ajungi să exclami așa ceva, dar mai cu seamă să realizezi așa ceva în viața ta.

Să alimentăm această trăire neconținut cu cercetarea dumnezeieștilor Scripturi, întru care socotim că avem viața cea veșnică (Ioan V, 39), încredințați fiind că : «toate câte mai înainte s-au scris, spre învățătura noastră s-au scris, ca prin răbdarea și mângâierea care ne vin din Scripturi, nădejde să avem» (Romani XV, 4). Amin !

Pr. LEON ARION

LA POGORÎREA DUHULUI SFÎNT

«Lumina Mîngîietorului a venit și lumea a luminat» (*Din cîntările praznicului*).

Biserica, frumos împodobită, prăznuiește astăzi una din sărbătorile ei cele mai mari și mai scumpe și anume praznicul împărătesc al Pogorîrii Duhului Sfînt, Cincizecimea, Rusaliile sau Duminica Mare. Este praznicul în care se face pomenirea anuală a evenimentului pogorîrii Duhului Sfînt peste Sfinții Apostoli, la cincizeci de zile după Învierea Mîntuitorului și la zece zile după Înălțarea Sa la cer, eveniment care stă la temelie înființării și organizării văzute a Bisericii creștine. Pogorîrea Duhului Sfînt peste Sfinții Apostoli reprezintă împlinirea făgăduinței făcute lor de Mîntuitorul, atît înainte de patima Sa, cit și după aceea — cu prilejul înălțării Sale la cer, de a le trimite pe Mîngîietorul. Cu această ultimă ocazie El le-a poruncit Apostolilor Săi, în rîndul cărora intrase de curînd și Matia, să nu se depărteze de Ierusalim pînă ce nu se vor îmbrăca cu putere de sus (Fapte I, 4 ; Luca XXIV, 49).

Cum s-a întîmplat acest eveniment, ați auzit din pericopa apostolului care s-a citit astăzi la Sfînta Liturghie. Sfîntul Evanghelist Luca ne istorisește că ucenicii erau adunați cu toții într-o casă, nu departe de templul din Ierusalim, unde stăteau ascunși de frica iudeilor, cu prilejul sărbătoririi iudaice a Cincizecimii. Și, deodată, s-a făcut un vuiet mare, ca de un vînt năpraznic, care a umplut toată casa în care ședeau. Apoi Apostolii au văzut niște limbi de foc împărțindu-se peste fiecare din ei, făcîndu-i să simtă puterea Duhului Sfînt și să vorbească în limbi străine, spre uimirea tuturor care veniseră la această mare sărbătoare, din toate neamurile de sub cer. Pentru ca să înlătore bănuiala acestora că Apostolii ar fi amețiți de vin, a luat cuvîntul Sfîntul Apostol Petru care a lămurit cu curaj taina care se petrecea sub ochii lor, vorbindu-le despre Mîntuitorul Hristos și despre făgăduința trimiterii Duhului Sfînt. Efectul acestei cuvîntări înflăcărate a fost botezarea a trei mii de suflete ceea ce a constituit nucleul Bisericii creștine (Fapte II).

Aceasta este, iubiți credincioși, evenimentul pe care îl serbează Biserica noastră astăzi. Dar ce a însemnat el pentru Biserică și pentru credința creștină? De ce a fost pogorîrea Duhului Sfînt așa de necesară și de importantă pentru Biserică și pentru lucrarea ei viitoare în lume?

Pentru a răspunde la aceste întrebări trebuie ca mai întîi să reamintim învățătura Bisericii noastre despre Duhul Sfînt. El este o treia persoană a Sfintei Treimi și purcede de la Tatăl, așa cum mărturisim în Simbolul credinței. Duhul Sfînt este «deoființă și împreună fără de început, împreună-șezător pe scaun, împreună-veșnic, împreună-lucrător a toate, deopotrivă de puternic, a toate stăpînitor și prea bun», așa cum glăsuiește una din cîntările sărbătorii. El este acela care a grăit prin proroci și care desăvîrșește opera de mîntuire a neamului omenesc.

Pogorîrea Sa peste Sfinții Apostoli, ca împlinire a făgăduinței făcute de Dumnezeu prin prorocul Ioil care spune: «În zilele cele de apoi voi turna din Duhul meu peste tot trupul» (Ioil III, 1; Fapte II, 17), și a celei făcute de Mîntuitorul, reprezintă momentul în care se începe lucrarea Bisericii în lume. Pogorîndu-se peste Sfinții Apostoli în chip de limbi de foc, el le preface în tristarea lor, pricinuită de plecarea Mîntuitorului dintre ei, în bucurie, iar slăbiciunea în tărie, îndoiala în încredere, iar teama în curaj, entuziasm și zel nepotolit pentru predicarea Evangheliei. Era necesar ca Sfinții Apostoli să fie treziți din starea de neîncredere și de resemnare în care intraseră după înălțarea Domnului la cer și să se încredințeze din nou de adevărurile divine pentru a se umple de rîvna predicării Cuvîntului lui Dumnezeu. De aceea, pogorîrea Duhului Sfînt a fost o iluminare extraordinară de sus și o forță care i-a zguduit și i-a înflăcărat de dragostea de Hristos. Ucenicii necărturari devin cunoscători ai tainelor lui Dumnezeu, plini de înțelepciune și mesageri ai cuvîntului dumnezeiesc în lume. Și se umplu de curaj și îmbărbătare, ducînd pînă la sacrificiu, împlinirea misiunii Bisericii în lume. Din pescari și oameni simpli devin preînțelepți și cuvîntători adevărați care vinează lumea pentru a o aduce la adevărul Evangheliei. Fără această încredințare, Apostolii nu ar fi putut și nu ar fi îndeplinit misiunea lor sfîntă în lume. De aceea, pogorîrea Duhului Sfînt este piatra de temelie care stă la începutul lucrării văzute a Bisericii în lume. Prima comunitate o celor care au crezut și s-au botezat, în urma predicii înflăcărate a Sfîntului Apostol Petru, are deci la bază lucrarea Duhului Sfînt.

Avînd această încredințare și putere a Duhului Sfînt, Sfinții Apostoli au purces la propovăduirea Cuvîntului lui Dumnezeu în toată lumea, înființînd și organizînd primele comunități creștine sau primele Biserici. Ei au sfințit apoi episcopi, preoți și diaconi care au continuat lucrarea lor și prin care s-a comunicat mai departe, generațiilor de creștini, Duhul Sfînt. Deci după pogorîrea Sa, Duhul Sfînt și-a continuat lucrarea pînă astăzi și va lucra în Biserică pînă la sfîrșitul veacurilor, prin ierarhia de instituire divină, ai cărei membri sînt organele sau vasele prin care se comunică credincioșilor Duhul Sfînt. El a rămas prezent, viu și lucrător în Biserică după promisiunea Mîntuitorului, că va fi cu noi pururea (Ioan XIV, 16). El este cel care desăvîrșește opera răscumpărătoare a lui Hristos în lume, este izvorul din care se hrănesc sufletele credincio-

șilor. El este cel care «plinește» toate, este vistierul bunătăților și dătătorul de viață : «Prin Duhul Sfânt tot sufletul viază și prin curăție se înalță» (*Antifonul Învierii*, gl. 4). Duhul Sfânt este puterea care întărește viața sufletească a credincioșilor. «Dacă suflă spre cineva aceasta, spune cîntarea bisericească, curînd îl ridică din cele de pe pămînt, îl întraripează, îl crește și sus îl așează» (*Antifonul Învierii*, gl. 2). El este, așadar, izvorul sfințeniei și al bunătății, este lumină, viață și izvor curățitor de păcate, grăitor, lucrător și împărțitor de daruri. El este «viață și de viață făcător, lumină și de lumină dătător, bunătate și izvor al bunătăților prin care Tatăl se cunoaște și Fiul se preamărește și de toți se știe o putere, o lucrare și o închinare a Sfintei Treimi».

Duhul Sfânt lucrează în lume prin darurile Sale. Din bogăția infinită și nemăsurată a darurilor Duhului Sfânt, Sfînta Scriptură amintește sau menționează șapte daruri mai însemnate pentru viața noastră creștină : duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoștinței, duhul temerii de Dumnezeu și duhul buneii credințe (Isaia XI, 2). Iar de Dumnezeu luminatul Apostol Pavel arată că roadele Duhului sînt dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea și curăția (Galateni V, 22—23 ; Efes. V, 9).

Dar cum se revarsă aceste daruri ale Duhului Sfânt asupra credincioșilor și cum fac ele să rodească în sufletele lor ? Prin lucrarea sfințitoare a Bisericii, prin toate slujbele pe care ea le săvîrșește, dar mai ales prin Sfintele Taine și ierurgii, prin aceste lucrări văzute se transmit, în chip nevăzut, darurile Sfîntului Duh. Cultul nostru ortodox are în cîntul său acest scop principal de a invoca Duhul Sfânt pentru binecuvîntarea și sfințirea credincioșilor. Întreaga viață bisericească a credincioșilor este o viață de sfințire prin lucrarea Duhului Sfânt. Prin baia Botezului, Duhul Sfânt curățește păcatul strămoșesc și pe cele personale, șterge chipul «omului vechi» și-l îmbracă în «omul cel nou». Mîrîngerea aduce pecetluirea sau întărirea în darurile Duhului Sfânt. În Sfînta Euharistie, puterea Duhului Sfânt transformă darurile de pîne și de vin în Trupul și Sîngele Domnului. Prin Pocăință el aduce ștergerea păcatelor, înnoind viața credinciosului și curățîndu-l. Prin Taina Nunții, Duhul Sfânt coboară harul Său, binecuvîntează și sfințește legătura mirelui cu mireasa, iar prin Taina Maslului, sfințește untdelemnul care dă tîmăduire sufletească și trupească celor bolnavi. Toate aceste daruri se transmit prin slujitorii Bisericii care primesc Duhul Sfânt și puterea de a lega și dezlega, prin Taina Hirotoniei.

Duhul Sfânt este de asemenea, invocat la sfințirea apei Botezului, la agiasma mare și mică și la alte slujbe. Iată cum redă o cîntare din slujba vecerniei Cincizecimii lucrarea aceasta bogată a Duhului Sfânt : «Toate le dă Duhul Sfânt : izvorăște proorocii, săvîrșește preoți, învață pe necărturari înțelepciune, pe pescari grăitori de Dumnezeu, alcătuiește toată rînduiala Bisericii» (*Stihira vecerniei*).

Așadar, iubiți credincioși, Duhul Sfânt este prezent în lume și în Biserică, prin darurile Sale, de la Cincizecime și pînă astăzi. El lucrează și desăvîrșește mîntuirea credincioșilor, îi luminează, îi sfințește și îi

conduce la mîntuire. Noi credincioşii, însă, cum răspundem lucrării Duhului ? Ne păstrăm noi ca adevărate vase ale Duhului primit prin Sfinţele Taine ? Sintem noi colaboratori ai operei mîntuitoare şi sfinţitoare a Duhului Sfînt ? Sint întrebări la care trebuie să ne răspundem astăzi, la această sărbătoare a Duhului Sfînt. Să păstrăm neîntinată haina Duhului Sfînt, căci «dacă trăim cu Duhul, cu Duhul să şi umblăm» (Galaţeni V, 25).

Să rugăm pe bunul Dumnezeu să reverse, să lumineze şi să îmbogăţească viaţa noastră cu darurile Duhului Sfînt, pogorît azi peste Sfinţii Apostoli, şi să ne aducă pe toţi creştinii de pretutindeni la «unitatea credinţei şi la împărtăşirea Duhului Sfînt», aşa cum se roagă de veacuri Biserica. Plecîndu-ne genunchii trupului şi ai sufletului, să lăudăm pe Tatăl cel fără de început, pe Fiul cel împreună fără de început şi pe Duhul Sfînt cel împreună veşnic, care luminează şi sfinţeşte sufletele noastre, rugîndu-L să dea gîndurilor noastre duhul înţelepciunii, duhul înţelegerii nepriceperii noastre, să ne umbreze cu duhul temerii de Dumnezeu şi au dreptăţii, să ne înnoiască cele dinăuntru ale noastre, să întărească cu duhul cel stăpînitor alunecarea cugetelor şi să dăruiască pace sufletelor noastre şi întregii lumi.

Iar pe Duhul Sfînt, care din Tatăl porcede, şi în Fiul este închinat, prin care toate se întăresc şi se ţin în viaţă, viază şi se mîntuiesc, pe Mîngîietorul cel necuprins cu mintea să-L rugăm cu smerenie, zicîndu-I : «Împărate ceresc, Mîngîietorule, Duhul adevărului, care pretutindenea eşti şi toate le plineşti, vistierul bunătăţilor şi dătătorul de viaţă, vino şi Te sălăşluieşte întru noi şi ne curăţeşte de toată întinăciunea. Şi mîntuieşte, Bunule, sufletele noastre». Amin.

Pr. N. D. N.

GB 5-6 / 78 XXXVII

LA SFÎNTA TREIME (în Lunea Rusaliilor)

«Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperămîntul meu este Duhul Sfînt. Treime Sfîntă, slavă Ție !».

Acum 11 zile în urmă am prăznuit Înălţarea Domnului la cer ; ieri am sărbătorit Pogorirea Sfîntului Duh peste Sfinţii Apostoli, adunaţi în foisorul Cinei. Astăzi, adică a doua zi după Rusalii, sărbătorim pe însăşi Prea Sfînta şi dumnezeiasca Treime, adică pe toate cele trei feţe ale Dumnezeirii : pe Dumnezeu-Tatăl, ziditorul lumii, pe Dumnezeu-Fiul, Mîntuitorul ei, şi pe Dumnezeu-Duhul Sfînt, sfinţitorul ei. Ziua aceasta ar trebui să fie cea mai mare sărbătoare din tot cursul anului bisericesc, căci ea este o sărbătoare a lui Dumnezeu însuşi, în treimea persoanelor Sale. Slăvim astăzi nu numai pe Dumnezeu-Tatăl, care a făcut lumea din

nimic, ci și pe Dumnezeu-Fiul, Care a mintuit-o din păcat și din moarte, și pe Dumnezeu-Sfintul Duh, Care a sfințit lumea, încheind și încununând lucrarea dumnezeiască a Mîntuitorului în lume, prin pogorîrea Sa asupra sfinților apostoli, cărora le-a împărtășit harul Său sfințitor, puterea de a propovedui Evanghelia lui Hristos și de a săvîrși sfintele taine, putere pe care ei au transmis-o urmașilor lor la conducerea Bisericii.

Sărbătoarea Sfintei Treimi este astfel o încununare a sărbătorilor creștine care ne amintesc în fiecare an despre cele ce a făcut Dumnezeu pentru noi, de la începutul lumii și pînă astăzi.

*

Credința în Sfinta Treime este temeiul învățaturii creștine și începătura mîntuirii noastre. Atunci cînd preotul ne-a afundat în apa sfințită din cristelniță, ne-a botezat în numele Sfintei Treimi : «... în numele Tatălui și al Fiului și al Sfintului Duh». Cînd mamele noastre ne-au ajutat să facem pentru prima oară semnul Sfintei Cruci, ne-au învățat să-l facem tot în numele Sfintei Treimi. Cu mărturisirea și slăvirea Sfintei Treimi se încep toate sfintele slujbe săvîrșite în biserici, ca de ex. : «Binecuvîntată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfintului Duh...», cum zice părintele cînd începe Sfinta Liturghie. În numele Sfintei Treimi ne începem și ne încheiem noi, smeriții slujitori ai Domnului, predicile și cuvîntările de învățătură ținute în biserici, așa cum au făcut, încă de la început, toți marii păstori, învățători și cuvîntători ai creștinătății. Și tot pe Sfinta Treime o mărturisim și o chemăm într-ajutor ori de cîte ori ne facem semnul Sfintei Cruci ; cu numele ei pe buze trebuie să începem și să încheiem orice lucru bun pe care vrem să-l facem. Căci de Dumnezeu Cel în Treime închinat și lăudat atîrnă întreaga viață, lucrarea și soarta noastră, a tuturor : «În El viem, ne mișcăm și sintem» (Fapte XVII, 28) și «toată darea cea bună de sus vine, de la Părintele luminilor» (Iacob I, 17). Tot ce e bun, mare și sfînt pe acest pămînt s-a făcut în numele, cu vrerea și cu ajutorul Sfintei Treimi : «Cu vrerea (voia) Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu plinirea (săvîrșirea) Duhului Sfînt...», precum citim în pisaniile de pe vechile noastre troițe și biserici.

Că Dumnezeu este în trei fețe sau persoane ne-o arată cartea de teme a credinței noastre, adică Sfinta Scriptură, nu numai a Noului Testament, ci chiar și a Vechiului Testament. Din ea vedem cum taina Sfintei Treimi s-a descoperit oamenilor treptat, pe măsura puterii lor de înțelegere : la început mai nelămurit și apoi din ce în ce mai lămurit. Astfel, în cartea Facerii citim că, la facerea lumii, Dumnezeu, deși unul singur, atunci cînd face pe om vorbește despre Sine ca despre mai mulți : «Să facem om după chipul și asemănarea Noastră!» (Facere I, 26). Nu se vede de aici nici numărul nici numele persoanelor dumnezeiești. Dar mergînd mai departe, vedem cum Dumnezeu se arată patriarhului Avraam sub chipul a trei bărbați (îngeri), care stau la masa lui (Facere XVIII, 1 și urm.), așa cum îi vedem zugrăviți uneori, pe pereții unor

biserici sau pe unele icoane. Aflăm deci de aici că persoanele dumnezeiești sînt trei. Numele lor nu ni-l spune scriptura Vechiului Testament. Dar îl spune răspicat Mîntuitorul, atunci cînd trimite pe sfinții Săi apostoli în lume, ca să răspîndească învățătura Lui : «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh...» (Matei XXVIII, 19). De altfel, Sfînta Treime se arătase încă mai dinainte, în chip văzut și lămurit, la botezul Domnului, așa cum o vedem zugrăvită pe icoanele botezului : Dumnezeu-Fiul se botează în apa Iordanului, Dumnezeu-Sfîntul Duh se coboară asupra Lui în chip de porumbel, iar Dumnezeu-Tatăl mărturisește dumnezeirea Mîntuitorului și calitatea Lui de Fiu al Tatălui : «Acesta (care se botează) este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit» (Matei III, 16—17 ; Marcu I, 9—11 ; Luca III, 21—22).

Pe temeiul acestor cuvinte dumnezeiești, Sfinții Părinți și marii Învățători ai Bisericii, adunați la primele două soboare a toată lumea, de la Niceea (325) și Constantinopol (381), au stabilit învățătura despre Sfînta Treime, așa cum o mărturisim în Crezul pe care îl rostim la slujba botezului, la Sfînta Liturghie și la alte sfînte slujbe : «Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului... ; și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii... ; și întru Duhul Sfînt, Domn de viață făcător, Carele din Tatăl purcede, Cea ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Carele a grăit prin proroci...».

Astfel, deci, sfînta noastră Biserică ne învață că *Dumnezeu-Tatăl* este obirșia Dumnezeirii. El este fără început și fără cauză. El nu s-a născut și nici nu a purces din nimeni, ci a fost mai înainte de toate cîte sînt. El a făcut toate din neființă, iar din ființa Sa, înainte de începutul timpului, s-a născut Fiul și a purces Sfîntul Duh, așa precum se aprinde o lumină din altă lumină, fără ca cea de a doua să o împuțineze pe cea dintîi și fără ca să fie mai mică decît ea.

Dumnezeu-Fiul s-a născut, ca Dumnezeu, din Tatăl, încă dintru început, din vecie, iar ca om s-a născut, în timp, din Sfînta Fecioară Maria și din Duhul Sfînt ; printr-Însul s-a săvîrșit mîntuirea lumii.

Dumnezeu-Sfîntul Duh a purces din Tatăl, mai înainte de veci. El este de viață făcător ; El însuștește și sfințește toate și prin El se revărsă asupra lumii toate darurile dumnezeiești trebuitoare pentru mîntuirea noastră : lumina minții, cu care omul descopere legile firii și o supune ; puterea voinței de a face binele, talentele creatoare ale frumuseților de artă care ne încîntă ochiul, bunătatea și curăția inimii, dar, mai presus de toate, harul dumnezeiesc care ni se dă prin sfîntele taine, începînd chiar de la botezul nostru. Sfîntul Duh este acela care, prin mîinile și la rugăciunile preoților, sfințește Sfîntele Daruri la Liturghie, ne dă iertarea păcatelor prin taina spovedaniei, ne binecuvîntează, ne sfințește și ne întărește spre tot lucrul bun.

Precum vedem, trei sînt persoanele sau fețele dumnezeiești : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Dar prin aceasta nu trebuie să înțelegem că ar exista trei dumnezei. Deși întreit în persoane, Dumnezeu este unul singur după ființa Sa. Ne-o spune lămurit Sfînta Scriptură, prin pana inspirată a Sfîntului Ioan Evanghelistul : «Trei sînt cari mărturisesc în ceruri : Tatăl, Cuvîntul și Sfîntul Duh, iar acești trei una sînt» (I Ioan V, 7). Trei sînt persoanele sau fețele Sfintei Treimi ; și totuși, acestea trei sînt una în ființa lor, neamestecate dar și nedespărțite una de alta, alcătuint o singură Dumnezeire, o singură putere și voință, o singură strălucire și slavă !

Atîta poate spune Biserica despre Sfînta Treime, fără ca prin aceasta să aibă pretenția că a spus totul despre Dumnezeu sau că ar fi înțeles cum poate fi aceasta. S-au încercat unii să explice această mare taină a credinței noastre, prin unele comparații și asemănări din lumea văzută. Așa, de ex., Sfîntul Spiridon, episcopul Trimitundei din insula Creta (sec. IV), care a luat parte la sinodul întîi a toată lumea (Niceea 325), a asemănat Dumnezeirea cu o cărămidă, alcătuită din cele trei elemente : pămîntul din care e frămîntată, apa cu care a fost frămîntat pămîntul și focul sau căldura cu care a fost arsă.

Alții au asemănat-o cu sufletul omului, care de altfel poartă în sine pecetea chipului lui Dumnezeu. Sufletul nostru e unul singur, dar el se manifestă sub forma celor trei facultăți sau puteri sufletești : mintea sau înțelegerea, inima sau simțirea și voința. Aceste însușiri ale sufletului sînt deosebite una de alta ; dar cine le-a putut despărți vreodată în sufletul sau în viața omului ? Nu rămîne sufletul nostru unul și același în toată scurgerea timpului ? Tot așa și cele trei fețe sau persoane dumnezeiești sînt deosebite, dar totuși rămîn nedespărțite în Dumnezeire, Care e una singură.

Dar toate aceste asemănări sau comparații ne dau abia o slabă închipuire despre ceea ce este în realitate Sfînta Treime. Adevărul despre Sfînta Treime rămîne mai departe cea mai mare taină a credinței creștine, un adevăr mai presus de puterea de pricepere a minții omenești. S-au încercat mulți să înțeleagă și să explice și altora cum poate fi Dumnezeu unul în ființă și totuși întreit în persoane, dar n-au izbutit ori au rătăcit, ceea ce e și mai rău. Căci tot una e a încerca să te uiți cu ochii la soare sau să pătrunzi cu mintea tainele Dumnezeirii ; nici ochii noștri nu pot suferi strălucirea orbitoare a razelor soarelui și nici mintea noastră nu poate cuprinde adîncul Dumnezeirii. Și după cum lumina soarelui te orbește, tot așa strălucirea negrăită a Dumnezeirii covîrșește puterea de înțelegere a minții noastre. De aceea au greșit toți ereticii care au cutezat să ispitească taina Dumnezeirii : Arie, Macedonie, Sabelie ș.a. Căci aceștia ori amestecau persoanele, făcînd din toate trei una singură, ori le despărteau prea tare, făcînd din ele trei dumnezei deosebiți. Ei greșeau și într-un caz și în celălalt. Și așa greșesc și azi toți aceia care cutează să pătrundă adîncul insondabil al Dumnezeirii, înarmați doar cu luminile rațiunii omenești.

Căci dacă soarele ne orbește când încercăm să-l privim cu ochii liberi, avem în schimb ochianul și telescopul, acele minunate instrumente, care nu numai că apropie de noi imaginea soarelui, dar în același timp potolesc și strălucirea razelor lui, pentru ca să nu ne vatămă ochiul. Ei bine, ochianul sau telescopul prin care noi putem contempla lumina Dumnezeirii fără ca să orbim, este credința, prin care primim descoperirea dumnezeiască, adică ceea ce ne-a spus Dumnezeu însuși despre Sine, prin gura sfinților prooroci, a sfinților apostoli și evangheliști, care au fost insuflați de Duhul Sfânt. Ea este puterea prin care înțelegem și acceptăm cuvântul lui Dumnezeu, scris în Sfânta Scriptură și păstrat în învățătura Bisericii, pe care am înfățișat-o aici pe scurt.

*

În această viață noi vedem și simțim pe Dumnezeu «ca în oglindă și în ghicitoră» (I Cor. XIII, 12), adică mai mult în chip indirect, din lucrarea Lui în lume și prin binefacerile pe care El le-a revărsat din belșug asupra noastră în tot cursul istoriei sfinte a mântuirii și pe care ni le dăruiește tuturor neconținut. Abia la sfârșitul veacurilor, când toți vom îmbrăca trupuri noi, nemateriale, Îl vom vedea «față către față», adică așa cum este El în realitate, în toată strălucirea slavei Sale. Dar ca să ajungem acolo, sîntem datori să credem mai întii cu tărie că El există și să păstrăm neschimbată învățătura sfinte noastre Biserici despre Sfânta Treime și al doilea să iubim pe Dumnezeu din toată inima și din tot sufletul nostru. Iar iubirea aceasta vom dovedi-o împlinind voia și poruncile Lui, dintre care cea mai mare a fost și este, mai ales acum, iubirea semenilor noștri, pacea și bunăînvoirea dintre oameni. Să iubim pacea, pentru că «Dumnezeu este al păcii, iar nu al neorînduiei», precum zice Sf. Apostol Pavel.

Să ne rugăm, deci și astăzi, pentru «pacea a toată lumea», să o dorim din toate puterile sufletului nostru și să luptăm pentru ea cu toate mijloacele care ne stau la îndemînă, alături de acei luminați și înțelepți conducători de popoare și luptători ai păcii de pretutindeni. Făcînd așa, vom contribui și noi la realizarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, care nu poate fi decît o împărăție a iubirii dintre oameni și popoare, a păcii, a buneî înțelegerii și a colaborării spre binele general al omenirii. Și numai așa ne vom învrednici și de vederea nemijlocită a strălucirii Sfintei Treimi, pe Care o sărbătorim astăzi.

Punîndu-ne sub scutul și ocrotirea Ei, să ne rugăm ca «Darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu noi cu toții!». — Amin.

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

LA DUMINICA TUTUROR SFINȚILOR

«Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au vestit cuvîntul lui Dumnezeu și privind la Ielul cum au viețuit, să le urmați credința» (Evrei XIII, 7).

Dacă sărbătorile Nașterii, Învierii și Înălțării Domnului, Pogorîrii Sfîntului Duh și Sfintei Treimi ne umplu sufletele de o negrăită bucurie, fiindcă ne amintesc de pogorîrea lui Dumnezeu pe pămînt pentru mîntuirea noastră, nu mai puțin ne bucură sărbătorile Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și ale sfinților care ne grăiesc despre ridicarea pămîntului la cer, adică, despre «îndumnezeirea omului», cum zice Sfîntul Grigore Teologul — «că pentru aceasta s-a făcut Dumnezeu om, ca pe om să-l îndumnezeiască».

Biserica noastră sărbătorește în fiecare zi pe cîte unul sau mai mulți sfinți. Astăzi, însă, în prima duminică după Praznicul Pogorîrii Duhului Sfînt, face amintire de toți sfinții, numind-o «Duminica Tuturor Sfinților» arătînd că lucrarea darului Sfîntului Duh este de sfințire a oamenilor și «*minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi*», așa cum zice Psalmistul David.

Cuvîntul «*sfînt*» și «*sfințenie*» are mai multe înțelesuri în Sfînta Scriptură a Vechiului Testament se spune că «singur Dumnezeu este dreptatea și sfințenia absolută». Aceeași sfințenie absolută o are și Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii. Sfințenia Mîntuitorului este temeliea Bisericii. Nici înainte și nici după El, nimeni nu a putut spune ca El «*Cine Mă va vădi de păcat?*». A cerut altora pocăință ; pe ucenici îi învață să se roage : «și ne iartă nouă greșalele noastre». Celor vindecați le spune : «să nu mai greșești», sau «iertate sînt păcatele tale», dar El nu cunoaște regretul, mustrarea sau remușcarea. Dușmanii Lui Il urmăresc, pas cu pas, și, fiindcă nu-l surprind greșind, nici în faptă și nici în cuvînt, sfîrșesc prin a-l ucide prin violență.

Mîntuitorul a venit în lume să ne arate calea : «*Eu sînt calea, adevărul și viața*» ; El este lumina lumii și pretinde desăvîrșire : «*fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostră desăvîrșit este*» (Matei V, 48). Sfințenia Lui nu este numai obiect de admirație sau de adorare, religioasă, ci este model de urmat.

În taina Sfîntului Botez Mîntuitorul ne dă o «sfințenie sacramentală». «*Cîți în Hristos v-ați botezat, v-ați îmbrăcat în Hristos*», zice Sfîntul apostol Pavel (Gal. III, 27). În acest sens fiecare creștin este un sfînt în posibilitatea de a dobîndi sfințenia morală, cerută de Mîntuitorul. De aceea și Sfîntul Apostol Pavel se adresează creștinilor din Roma, Corint, Filipi, sau Tesalonic, «cătore sfinții» din aceste ținuturi. Este o sfințenie în mugur, sau în embrion, care se poate dezvolta cu ajutorul harului divin ; ea cere nevoința de a ajunge la starea de «*om mare, la înălțimea staturii plîndății lui Hristos*» (Efeseni IV, 13), cum spune Sfîntul Apostol Pavel efesenilor. Sfîntul Apostol Ioan arată că nimeni nu este fără de

păcat : «dacă zice cineva că este fără de păcat, se înșeală singur și adevăr nu este în el» (II, 8), iar Sfântul Apostol Pavel spune că «este cel mai mare dintre păcătoși» (I Tim. I, 15).

Mîntuitorul rămîne model de urmat pentru toți creștinii. El este vița sau butucul viței, iar creștinii mlădițele. Din trăirea în Hristos, cu Hristos și pentru Hristos lăstărește adevărata sfințenie care îndepărtează pe om de egoism, de egocentrism și-l face să zică odată cu Sfântul Apostol Pavel : «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Galateni II, 20). După cum fierul introdus în foc devine foc, fără a-și pierde calitatea, tot astfel, creștinul ce urmează pe Hristos, devine una cu El, fără a-și pierde individualitatea.

Sfinții sînt pentru noi modele de urmat. Cum ei au viețuit pe pămînt, căutînd să imite în sfințenia Mîntuitorului, Care a zis : «învățați-vă de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima» și noi sîntem datori să urmăm exemplul lor, după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel : «fiți mie următori, precum eu sînt al lui Hristos» (I Cor. IV, 16) și în altă parte : «aduceți-vă aminte de mai marii voștri care v-au grăit cuvîntul lui Dumnezeu și, privind la felul cum au viețuit, să le urmați credința» (Evrei XIII, 7).

În capitolul XI din epistola către evrei, Sfîntul apostol Pavel face amintirea multor drepti ai Vechiului Testament, care, pentru credința lor, pot fi luați pildă de urmat și care sînt un nor de martori, care ne îndeamnă să «înlăturăm păcatul, să alergăm cu stăruință, uitîndu-ne țintă la Căpetenia și desăvîrșirea credinței noastre, adică la Iisus, Care a murit pentru păcatele noastre și să nu cădem de oboseală, împotrivindu-ne, chiar pînă la sînge, în lupta împotriva păcatului» (Evrei XI și XII, 1—3).

Creștinii, de toate vîrstele și de toate profesiunile, găsesc sfinți, pe care să-i ia modele de urmat. Sfîntul Ioan Hrisostomul, comentînd cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel din Epistola I către Corinteni, VI, 2, — «au nu știți că sfinții vor judeca lumea» — ne arată că aceasta trebuie înțeleasă prin prezența tuturor sfinților în jurul Dreptului Judecător.

Nimeni din cei chemați la judecată nu va putea să se dezvinovătească, intrucît faptele sfinților îl vor rușina. Nimeni nu poate spune că a ajuns la sfințenie atîta vreme cît este în trup, chiar dacă trăiește sfințenia. Smerenia este temeliea vieții duhovnicești și cu mîndria avem de luptat toată viața. Mîntuitorul îndeamnă : «priveghiați și vă rugați că duhul este osîrduitor iar trupul neputincios», iar Sfîntul Apostol Pavel zice : «cel ce crede că stă, să ia aminte să nu cadă» (I Cor. X, 13). Lipsa smereniei este plasa în care se încurcă preinșii «sfinți». Mîntuitorul condamnă lipsa smereniei. Cel ce merge pe calea cea duhovnicească a desăvîrșirii evanghelice se privește în lumina evangheliei și se vede păcătos, așa cum vezi apa sau aerul într-o rază de soare ce pătrunde într-un vas cu apă sau într-o cameră întunecoasă.

Cîteva cuvinte acum despre răsplata sfinților :

Sfântul Apostol Pavel ne spune că, *«a fost răpit pînă la al treilea cer și a văzut lucruri pe care nu este slobodă limba a le grăi»* (II Cor. XII, 4). Vorbind despre răsplata sfinților zice: *«cele ce ochiul nu a văzut, urechea nu a auzit și la inima omului nu s-a suit, acelea le-a pre-gătît Domnul celor ce-L iubesc pe El»* (I Cor. II, 9).

Sfântul Ioan Hrisostom, referindu-se la cuvintele Mîntuitorului: *«Bucurați-vă și vă veseliți că plata voastră multă este în ceruri»* spune că Dumnezeu, știind pe om că este interesat să primească plată pentru osteneala lui, făgăduiește această plată. Și zice el: iată, nu un om promite, ci Însuși Dumnezeu, și nu puțină ci multă va fi plata sfinților. Răsplata oamenilor este mică, neînsemnată și, câteodată chiar absentă. Sînt merite pe care oamenii nu le cunosc, nu le apreciază, sau care nu le plac. La Dumnezeu, însă, și un pahar de apă, dat celui însetat nu este trecut cu vederea, cum au fost apreciați și cei doi bani ai văduvei, nu după valoarea lor, ci după intenție și iubire. La Dumnezeu deci, meritul și răsplata merg mîna în mîna. Apoi, oamenii uită meritele semenilor. La Dumnezeu totul este înscris în cartea vieții: *«Nu vă bucurați că duhurile vi se pleacă, ci vă bucurați că numele voastre sînt scrise în ceruri»* zice Mîntuitorul sfinților ucenici (Luca X, 20).

«Cornelie» zice Sfântul Apostol Petru, sutașului credincios și milos-tiv, *«rugăciunile și milosteniile tale au străbătut cerurile și s-au suit înaintea lui Dumnezeu»* (Fapte X, 4).

«În amintire veșnică va fi dreptul», zice Psalmistul (Psalm 116, 6). *«Bine slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune, intră întru bucuria Domnului tău»* (Matei XXV, 21), zice Mîntuitorul despre iconomul credincios. *«Socotesc că nu sînt vrednice patimile vremii de acum față de slava ce va să se arate în noi»* (Rom. VIII, 18), zice Sf. Apostol Pavel.

Iată o rază a fericirii veșnice a sfinților. Oamenii, oricît de bogați, oricît de slăviți ar fi, chiar și împărați, încet, încet, sînt dați uitării; sfinții însă, și aici pe pămînt, sînt în amintirea și cinstirea creștină. Ei au un cult deosebit cu sărbători și biserici înălțate în cinstea lor, iar faptele și ostenelele lor sînt pomenite și date pildă de urmat în toate timpurile cît va fi biserica, despre care Mîntuitorul a zis *«că porțile iadului nu o vor birui»*.

Despre cei care au trudit numai pentru ei în chip egoist și egocen-trist se poate spune că nu au nici o mulțumire sufletească. Ați văzut vreun trufaș mulțumit sau un bogat fără de griji, ori un senzual potolit de patimile lui? Se poate spune despre aceștia că au ostentat mult, au semănat mult, dar au culcs puțin. Dar cel care are pe Dumnezeu în inimă, chiar sărac și smerit el este fericit, și, dacă este fericit cînd suferă pen-tru Hristos, cu cît va fi mai fericit cînd va împărăți cu Hristos? *«Ne-cazul nostru de acum, curînd trecător și ușor»*, zice Sfântul Apostol Pavel corintenilor, *«veșnic fără măsură mare mărire lucrează în noi»* (II Cor. IV, 17).

Iată fraților atâtea temeieri care ne îndreptățesc să urmăm pilda sfinților, atît pentru pacea și fericirea vremelnică, cît mai ales pentru cea veșnică.

Sfinții sînt în comuniune cu noi prin rugăciunile lor. În vedenia Sf. Ioan evanghelistul (Apoc. VIII, 4) în fața tronului ceresc fumul de tămîie se ridică înaintea Celui Prea Înalt, împreună cu rugăciunile tuturor sfinților. Rugăciunile noastre de invocare a sfinților și ale sfinților pentru noi întrețin viața duhovnicească în biserica lui Hristos, care este una, cea luptătoare și cea triumfătoare, așa cum singele întreține viața în corp pe circuitul de la inimă la fiecare mădular. «*Voi nu sînteți sărmani — zice Sfîntul Apostol Pavel efesenilor — ci, împreună-cetățeni cu sfinții și oamenii din casa lui Dumnezeu*» (Efes. II, 19).

În strădania noastră nu sîntem deci singuri. Avem harul lui Dumnezeu care lucrează cu putere și rugăciunile sfinților care pe pămînt au iubit pe Mîntuitorul și pe cei iubiți de Mîntuitorul, adică pe semenii lor, și care și în ceruri se roagă pentru mîntuirea fraților de pe pămînt.

În cultul acordat sfinților Biserica se roagă către ei cu această podobie: «*Ce vă vom numi pe voi sfinților? Heruvimi? — că întru voi s-a odihnit Hristos. Serafimi? — că neîncetat L-ați preamărit pe El. Ingeri? — că de trup v-ați lepădat. Puteri? — că lucrați cu minunile. Multe sînt numirile voastre, dar mai multe sînt darurile; rugați-vă să se mîntuiască sufletele noastre*».

Iar Dvs. tuturor vă recomand îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: «*Căutați sfinșenia și pacea, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu*» (Evrei XII, 14) *Amin*.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

LA SFÎNTA ȘI MAREA JOI

(Taina Sfintei Împărtășanii)

Cine mănîncă trupul Meu și bea singele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua de apoi. Căci trupul Meu este adevărata hrană și singele Meu adevărata băutură. Cine mănîncă trupul Meu și bea singele Meu rămîne în Mine și Eu întru el» (Ioan VI, 54—56).

Domnul nostru Iisus Hristos și-a început lucrarea mîntuirii prin botez, a desăvîrșit-o prin propovăduirea Evangheliei, prin alegerea Apostolilor, prin săvîrșirea minunilor și a încununat-o prin taina trupului și sîngelui Său.

Era în preajma Paștilor când adevăratul Miel trebuia să fie jertfit, în locul mielului care-L preînchipuia pe Mîntuitorul. Știind că a sosit ceasul, ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl Său, Mîntuitorul spală picioarele ucenicilor Săi făcîndu-le cunoscută porunca cea nouă : «Să vă iubiți unii pe alții. Cum v-am iubit Eu, așa să vă iubiți și voi unii pe alții» (Ioan XIII, 34). După aceea a șezut la masă cu cei doisprezece și le-a zis : «Mult am dorit să mînc cu voi acest Paște, mai înainte de patima Mea» (Luca XXII, 14—15). Și pe cînd ei mîncau, într-un moment de taină și înfiorare, Mîntuitorul se ridică, ia o bucată de pîine, o binecuvîntează, o frînge și o împarte ucenicilor, zicînd : «Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu» (Matei XXV, 26). Apoi luînd paharul cu vin și binecuvîntîndu-l, le-a zis : «Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele Meu, al Legii celei Noi, care pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor» (Matei XXV, 27—28). Atunci a statornicit Mîntuitorul Sfînta Taină, prin care noi creștinii L-am avut atunci și-L vom avea de-a lungul veacurilor, în Sfînta Împărtășanie, pe toate altarele Bisericii Sale.

Încă din vremea cînd trăia și învăța El despre pîinea vieții și despre taina trupului și sîngelui Său, cei doisprezece apostoli s-au mirat, iar iudeii s-au scandalizat. «Cum poate să ne dea trupul Său să-l mîncăm?... Greu este cuvîntul acesta. Cine poate să-l înțeleagă ?...» (Ioan VI, 52, 60). Și totuși Mîntuitorul le răspunde și întărește din nou ce a spus, că cine nu mîncă trupul Său și nu bea sîngele Său, va pieri în păcatele sale. Cuvintele Lui sînt duh și viață (Ioan VI, 56—64), duh ceresc, viață dumnezeiască.

Hristos, piatra cea din capul unghiului vieții noastre (Matei XXI, 24), în nemărginita Sa dragoste față de noi (Ioan III, 16), a gustat și a golit paharul suferinței pentru noi și pentru mîntuirea noastră pe cruce. Iar pentru ca noi să ne însușim harul sfințitor și să ne facem părtași mîntuirii, să ne sfințim și să gustăm fiecare fructele jertfei Sale de pe cruce, Mîntuitorul ne-a dat trupul și sîngele Său cel viu și veșnic, în Taina Împărtășaniei.

Pentru a primi trupul și sîngele Mîntuitorului se cere din partea credincioșilor o pregătire aleasă, o vrednicie deosebită. Spre aceasta ne îndeamnă și Sfîntul Apostol Pavel cînd zice : «Să se cerceteze omul pe sine și așa să mînce din pîine și să bea din pahar. Căci cel ce mîncă și bea cu nevrednicie, își mîncă și își bea osîndă, nesocotind trupul Domnului... Oricine va mînce pîinea aceasta și va bea paharul acesta cu nevrednicie, va fi vinovat față de trupul și sîngele Domnului» (I Cor. XI, 27, 29).

Cercetarea conștiinței și pregătirea pentru comunicarea cu vrednicie se face mai întîi prin mărturisirea păcatelor (I Ioan I, 9 ; Iacob V, 16 ; Marcu I, 4). Apoi, Mîntuitorul ne învață că atunci cînd aducem daruri la altar, să ne împăcăm unii cu alții (Matei V, 23—24). Pentru că : «de nu veți ierta semenilor voștri greșelile lor, nici Tatăl vostru cel din ceruri nu va ierta vouă greșelile voastre» (Marcu XI, 25—26). Noi înșine condiționăm iertarea lui Dumnezeu de iertarea aproapelui, cînd ne rugăm : «și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri» (Matei VI, 12).

După mărturisire, dezlegare și iertare ne apropiem de sfântul potir cu «frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste».

Frica de Dumnezeu este cutremurul și evlavvia cu care se apropie bunii creștini de Sfânta Împărtășanie ; e frica sfântă pe care a avut-o Moise pe muntele Horeb, când i s-a arătat Dumnezeu în rugul care ardea și nu se mistuia (Ieșire III) pe Sinai când i-a dat tablele Legii (Ieșire XIX, 20) ; e spaima trăită de apostolii Petru, Iacob și Ioan pe muntele Taborului la Schimbarea la Față (Matei XVII, 1—6), e zguduirea trăită de Saul pe drumul Damascului (Fapte IX, 1—6) ; e cutremurul conștiinței când îți dai seama că te afli în fața lui Dumnezeu. «Dezleagă cureaua încălțămintelor tale, că locul pe care stai e loc sfânt» (Ieșire III, 5).

Pe lângă pocăință, iertarea păcatelor și frica de Dumnezeu, tot așa de necesară e credința din partea celui care vine să primească trupul și sîngele Mîntuitorului. Fără credință nu putem plăcea lui Dumnezeu (Evrei XI, 6). Să crezi, să mărturisești și să te rogi din tot sufletul «Ca focul și ca lumina să-mi fie mie trupul și sîngele tău scump Mîntuitorule, arzînd materia păcatului și mistuind spinii patimilor și luminîndu-mă întreg pe mine, care mă închin dumnezeirii Tale».

În sfîrșit, ca să ne comunicăm cu vrednicie, trebuie să ne apropiem de sfântul potir, cu dragoste, noi, creștinii, știm și mărturisim că Hristos e viu. El trăiește între noi prin duhul dumnezeirii Lui, prin Evanghelia vieții și a învățaturii Lui și prin Sfînta Jertfă și marea taină a împăcării ce se săvîrșește la fiecare Liturghie. Hristos-Domnul e viu în potirul Sfîntei Împărtășanii. Masa altarului e Golgota pe care se aduce jertfa mîntuirii. În fața ei ingenunchem cu toții și cîntăm «Pre Tine Te lăudăm...», căci de aici primim Pîinea cea vie, Pîinea vieții veșnice (Ioan VI, 35—38), care arde și spală orice păcat (I Ioan I, 7). Pe această cale, a cuminecării, jertfa răscumpărării adusă odată pentru totdeauna (Evrei IX, 2) pe Golgota, devine un bun, un dar pentru fiecare creștin.

Pe cît de sfîntă și înfricoșată este Taina Sfîntei Împărtășanii, pe atît de mare și nemărginită trebuie să fie și dragostea noastră pentru Biserică, pentru Liturghie și pentru altarul pe care se săvîrșește taina împăcării noastre cu Dumnezeu.

Dar pe lângă toate aceste condiții, care privesc curăția sufletului, nu pot lipsi nici condițiile pentru curația trupului. Sufletul curat pretinde un «vas ales», adică trup curat. Așa se gătește bunul creștin ca să primească cu vrednicie Sfînta Împărtășanie și tot așa trebuie să tindă să rămînă și și sfințenia primită prin împărtășanie.

Ne aflăm în Sfînta și Marea Joi din Săptămîna Mare, zi în care Domnul Hristos a instituit Sfînta Taină a Euharistiei. După tradiția noastră creștinească, ne-am îngrijit de cele trebuincioase sufletului în răstimpul celor 40 de zile ale Postului Mare. Ne-am cercetat pe noi înșine, străduindu-ne prin post și rugăciune să ne facem vrednici de a primi sfîntul Trup și Sînge al Mîntuitorului Hristos. Astfel pregătiți să ne apropiem de Sfîntul potir zicînd : «Cred Doamne și mărturisesc, că Tu ești cu adevărat Hristos Fiul lui Dumnezeu celui viu, care ai venit în lume să mîntuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu ; încă cred că acesta

este însuși Prea curat Trupul Tău și acesta este însuși scump Singele Tău... Nu spre judecată sau spre osîndă să-mi fie împărtășirea Sfintelor Tale Taine, Doamne, ci spre tămăduirea sufletului și a trupului».

Iată cum, iubiți credincioși, prin împărtășirea cu Sfântul Trup și Singele ne unim în chip tainic cu Hristos, hrănindu-ne, întărindu-ne și desăvîrșindu-ne viața spirituală. Fiindcă Sfînta Împărtășanie este pentru suflet ceea ce este hrana materială pentru trup : «Trupul Meu este adevărată mîncare și Singele Meu adevărată băutură» (Ioan VI, 56). Dar pe cînd hrana materială se transformă în trupul în care intră, Sfînta Împărtășanie schimbă, desăvîrșind întreaga ființă a celui ce o primește cu vrednicie, făcîndu-l după asemănarea lui Hristos, adică «părtaș dumnezeiesții firi» (II Petru 1, 4). Unirea prin Sfînta Împărtășanie cu Iisus Hristos este unirea cu însuși izvorul harului. De aceea Sfînta Cuminecătură are și unele efecte speciale : «Ne curăță de păcate și ne pregătește spre viața de veci». «Cel ce mîncă Trupul Meu și bea Singele Meu are viață veșnică», ne încredințează Mîntuitorul. Ne dă nădejdea în nemurire și ne încredințează despre învierea trupurilor spre viața veșnică». «Cine mîncă din pîinea aceasta, viu va fi în veci» (Ioan VI, 51, 54). Întărește sufletul în ispite și ne ferește de păcate». Vrăjmașul sufletelor nu îndrăznește să facă vreun rău aceluia în care petrece Hristos (Mărturisirea Ortodoxă, I, 107).

Și acum, mulțumindu-I Mîntuitorului să zicem : «Trupul Tău cel sffnt, Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, să ne fie spre viață veșnică și scump Singele Tău spre iertarea păcatelor, spre bucurie, sănătate și fericire ; iar la înfricoșata venire a Ta, cea de a doua, învredniște-ne să stăm de-a dreapta mării Tale». AMIN !

Diac. MARIN PANĂ

ÎNVIEREA DOMNULUI

— Meditație —

După «Cina cea de taină», la care, pe lingă o serie de învățături date ucenicilor cu stăruință asupra iubirii, s-a referit de repetate ori și la «sfîrșitul» ce-l aștepta și pe care-l cunoștea, — Mîntuitorul, însoțit de ucenici, s-a dus în Muntele Măslinilor ca să se roage. Aici i-a ieșit în cale Apostolul Iuda, însoțit de «oaste și slujitori de-ai Arhierilor și fariseilor» (Ioan XVIII, 3) și cu o sărutare (Luca XXII, 47) L-a trădat pe Mîntuitorul, dîndu-L pe mîna celor cu care venise.

Apostolul Iuda ? Este unul dintre cei 12 ucenici ai Mîntuitorului, care se ocupa mai mult de probleme de ordin administrativ. Iuda este decepționat de Mîntuitorul, întrucît aștepta ca, împreună cu ucenicii Săi, să organizeze lupta pentru eliberarea și independența politică a țării, introducînd reforme sociale și religioase și o nouă dreptate. Iar cînd și-a

dat seama că s-a înșelat în așteptările sale, întrucît misiunea Mîntuitorului era de altă natură, L-a trădat pe Mîntuitorul, predîndu-L în mîna dușmanilor Săi. Ulterior, văzînd că Iisus pe care L-a trădat, este condamnat la moarte, are aspre muștrări de conștiință. Ar fi putut să se pocăiască de fapta sa și să înceapă o nouă viață, — n-a mai avut însă substratul moral necesar și și-a pus capăt vieții.

În acțiunea «prinderii» Mîntuitorului este menționat și apostolul Petru. După «Cina cea de taină» în drum spre Muntele Măslinilor, Mîntuitorul afirmase că «în noaptea aceea toți îl vor părăsi» (Matei XXVI, 31 ; Marcu XIV, 27), — ceea ce s-a și întîmplat. Apostolul Petru susținea însă că pe el nici moartea nu-l va putea determina să se lepede de Mîntuitorul (Matei XXVI, 35). Scoate chiar sabia pentru a-L apăra pe Mîntuitorul. Dar Apostolul Petru nu și-a dat seama cît de mult se autosupraprețuiește, căci mai tirziu o singură privire de femeie îl face să se lepede de Mîntuitorul (Matei XXVI, 69 urm.). Cîntatul cocoșului însă, de care amintise Mîntuitorul, îl trezește la realitate, Petru își dă seama de fapta sa și «plîns cu amar» (Matei XXVI, 75).

Deci doi apostoli : Iuda și Petru. Amîndoi se leapădă direct de Iisus. Dar pe cînd Iuda, dîndu-și seama de fapta sa, nu mai află puterea morală de întoarcere la Hristos și, fără lacrimi, își taie firul vieții, — apostolul Petru cu «plîns amar» se căiește de fapta sa și se întoarce la Iisus.

Dar Iisus, trădat de Iuda și părăsit de toți ucenicii Săi, este dus ca acuzat în fața Arhiereului Caiafa care, împreună cu sinedriul pe care-l prezida, erau suprema autoritate religioasă în comunitatea iudaică. Acuza adusă lui Iisus ! — cea mai grea imaginabilă : blasfemia la adresa lui Dumnezeu (Matei XXVI, 65 loc paral.), întrucît confirmase afirmația Arhiereului că El este Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Matei XXVI, 63—64). Sentința, după legiuirile iudaice de atunci, pentru «hula lui Dumnezeu», nu putea fi decît : condamnarea la moarte. Și Iisus a fost condamnat la moarte. Iar pentru executarea sentinței a fost predat autorității politice și astfel ajunge în fața procuratorului roman Pilat. Cercetînd dosarul procesului împotriva lui Iisus, Pilat își dă seama că Iisus este jertfa unui fanatism religios-ideologic iudaic, pe care el nu-l înțelege, și deci era dispus să-L elibereze pe Iisus. Dar încercările sale de a proba nevinovăția lui Iisus nu dau rezultat și cînd acuzatorii dau cazul aspect politic (Ioan XIX, 12—13), Pilat ajunge în dilemă. Autoritatea statală este în joc. Și atunci procurorul roman nu mai ezită să jertfească un nevinovat. L-a dat morții, dar «s-a spălat pe mîini», socotindu-se «nevinovat de moartea lui Iisus» (Matei XXVII, 24). S-a spălat pe mîini Pilat, dar mîinile au rămas tot murdare, fiindcă a condamnat la moarte un nevinovat, chiar după conștiința lui.

Și Iisus a fost crucificat. Cel nevinovat și-a dat viața «preț de răscumpărare pentru mulți» (Marcu X, 45). Bogată este seria textelor neotestamentare care probează caracterul de jertfă al morții lui Iisus pentru

mîntuirea noastră din păcat. Moartea lui Iisus este jertfa *iubirii Sale* pentru noi. Ea este suma vieții Sale dăruită pentru mîntuirea noastră și are deci, prin definiție, fundamentală însemnătate soteriologică. Crucea lui Iisus ia forma paradoxală de judecată a păcatului, dar și de iubire față de păcătoși. Moartea lui Iisus este mai mult decît o simplă acomodare la moartea umană, căci ei îi lipsește legătura dintre păcat personal și moarte (Rom. VI, 23). Iisus, cel fără păcat, a luat asupra Sa păcatele noastre și pedeapsa pentru ele, care nu poate fi decît moartea (Romani VI, 23).

A murit Hristos pe cruce, dar moartea nu l-a reținut și El a înviat. Iar «Învierea lui Hristos» — fapt deplin documentat — este proba clară a divinității Sale, precum și a divinității și adevărului învățaturii Sale, constituind totodată fundamentul credinței noastre, după cuvîntul apostolului Pavel: «Dacă Hristos n-a înviat, deșartă este atunci predica noastră, deșartă este și credința noastră» (I Cor. XV, 14) —, precum și temeiul nădejzii noastre în învierea cea de obște. «Acum Hristos a înviat din morți, fiind pîrga învierii celor adormiți... precum în Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia» (I Cor. XV, 20, 22). Învierea lui Hristos este un fapt personal, care privește în primul rînd existența Mîntuitorului, dar și existența noastră sub raport soteriologic.

Este deci numai firesc dacă «Învierea lui Hristos» a constituit și constituie miezul propovăduirii Bisericii creștine din tot începutul ei, predîndu-l din generație în generație de credincioși. E firesc, fiindcă Biserica își are rădăcina ei cea mai adîncă în faptul pascal. Ea trăiește din acesta și pentru acesta: Întemeierea Bisericii nu trebuie privită doar ca un act singular, ci înregistrînd mai multe etape, începînd cu «chemarea ucenicilor» și încheindu-se cu Pogorîrea Duhului Sfînt. Iar elementul care le împreună pe toate este «Învierea lui Hristos», care a făcut principal posibilă înzestrarea cu Duhul Sfînt (Ioan XX, 21—23), și deci i-a dat Bisericii puterea pentru îndeplinirea misiunii, pentru care a fost ea înființată.

Evident, prin fundamentala sa însemnătate soteriologică «Învierea Domnului» este generatoare de bucurie duhovnicească, — este mesajul bucuriei creștine — fapt exprimat în texte liturgice de la serviciul divin al Învierii.

Dar «Învierea Domnului» este și un apel adresat creștinătății scindate. Dacă toate confesiunile și grupările creștine recunosc însemnătatea «Învierii Domnului» în Biserica creștină, de ce, în spiritul ei, n-ar putea fi înlăturate «granițele» dintre ele, apărute de-a lungul timpului fără temei dogmatic, refăcîndu-se unitatea Bisericii ?...

Diacon. Prof. O. BUCEVSKI

FEMEILE MIRONOSIȚE ȘI ÎNVIEREA

În pragul despărțitor al nopții de zi, în aerul curat și cu cerul albastru al Ierusalimului, Maria Magdalena, Maria lui Iacob și Salomi se îndreptau spre mormântul lui Iisus. Era a treia zi de când fuseseră de față la înmormântarea Lui și acum voiau să-I ungă cu miresele trupul, după datina străbună. Mergeau triste și îngândurate de tot ce se întimplase în zilele din urmă cu învățătorul lor. Le frământa și gândul cum vor da la o parte piatra de pe ușa mormintului.

Dar odată ajunse, văzură piatra răsturnată, mormântul gol și alături un tînăr în veșminte strălucitoare ale cărui vorbe le tulbură inimile : «Iisus nu mai este aici. Nu-L mai căutați. A înviat. Duceți-vă și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru, să meargă în Galileea. Acolo Îl vor vedea» (Marcu XVI, 8).

Cele trei femei se înfricoșară și fugiră cuprinse de spaimă, neștiind cum să înțeleagă aceste vorbe ale îngerului : «Iisus a înviat» ? Ce să însemne oare toate acestea ? Care să fie adevărul ?».

Maria Magdalena bănuie o clipă că, Iisus fusese furat și ele înșelate cu vorbe. Goni însă repede acest gând. Nu putea fi acesta adevărul. Îngerul le spusese doar că, ucenicii Îl vor vedea pe Iisus în Galileea. Să se ducă cît mai repede acolo, ba și adăugase : «Spuneți și lui Petru», ceea ce însemna că știa de întreita lepădare a acestuia din curtea arhiereului. Iisus îl iertase. Își aduceau aminte acum, ele înseși, că Mîntuitorul spusese înainte de patimă : «După învierea Mea, voi merge mai înainte de voi în Galileea» (Matei XXVI, 32). Și de ce se gîndeau mai mult, lumina pătrundea în sufletele lor. Zilele din urmă ale lui Iisus fuseseră într-adevăr zile dureroase, grele pentru un om, dar purtarea lui fusese dumnezeiască. Oare dacă n-ar fi fost El Dumnezeu, cum ar fi spus tilharului, de pe cruce : «Astăzi vei fi cu Mine în rai». Dacă n-ar fi fost Dumnezeu, de ce se întunecase soarele și se cutremurase pămîntul, cînd strigase : «Eli, Eli, lama sabahtani» ?

De ce se înfricoșase în vis femeia lui Ponțiu Pilat pentru Iisus, dacă acesta n-ar fi fost Fiul lui Dumnezeu și oare nu că auziseră chiar ele pe sutașul Cornelius, strigînd înfricoșat de toate aceste întîmplări : «Cu adevărat acesta a fost Fiul lui Dumnezeu». Înțeleseră atunci adevărul. Iisus a înviat și se bucurară. Dar, după spusele sfinților evangheliști, o mare spaimă le cuprinsese totuși inimile (Matei XXVIII, 8 ; Marcu XVI, 8 ; Luca XXIV, 5).

S-ar părea destul de curios acest sentiment de spaimă. De ce această frică, pentru că știau acum că a înviat Iisus ? Nouă ne este într-adevăr greu să înțelegem spaima lor la vestea învierii, dar tocmai aici stă adevărul permanent al Evangheliei și tăria mărturisirii sale despre înviere.

Pentru noi care an de an și din generație în generație de creștini ne bucurăm în ziua învierii, este lucru ușor, dar pentru ele învierea

nu era chiar așa. Dimpotrivă vestea învierii care le descoperea dumnezeirea lui Iisus în chip nemijlocit, le înfricoșa. Erau încă proaspete în inima lor suferințele pe care le îndurase omul despre a cărei înviere auzeau acum, ca să nu le înfricoșeze această taină.

Și dacă acesta era adevărul, dacă acesta era Fiul lui Dumnezeu, cum să nu fie înfricoșate când își aduceau aminte ce păcate săvârșiseră oamenii față de El. Cum îndrăzniseră să se atingă de El ? Cum strigaseră : «Ia-L, răstignește-L ? Cum L-au ucis ca pe un tâlhar ?!». Ba încă și strigaseră : «Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri» (Matei XXVII, 25).

Dar ucenicii ? Nu se purtaseră și ei la fel ! Cum dar să le spună această uluitoare veste a învierii ? Cui să le spună, lor, acelor ucenici care atunci cînd L-au văzut batjocorit, scuipat, hulit, bătut în cuie și cu fruntea înșingerată de spini, îl părăsiseră și au fugit toți, lepădîndu-se fără rușine de El, ca Petru, sau ca acel ucenic care nu s-a sfiit, să fugă gol din miinile urmărilor, numai să nu mărturisească, că și el era ucenic al lui Iisus ? (Marcu XIV, 51—52).

Se purtaseră așa cum se poartă și astăzi unii oameni. Prețuiesc, lingușesc, fac declarație de dragoste celor puternici și celor bogați atîta vreme cît pot nădăjdui de la ei anumite foloase, dar cum își pierd puterea, bogăția și slujba, le întorc spatele și sînt gata să treacă ușor de la osanele la amenințări.

Iată de ce le venea atît de greu femeilor mironosițe să le spună vestea cea mare a învierii Învățătorului lor. Vor înțelege măcar acum în ceasul din urmă vinovăția și păcatul lor și vor putea pricepe adevărul învățaturii lui Iisus : «Milă voiesc, iar nu jertfă» (Matei IX, 13).

Vor pricepe oare acum că, toată învățătura Sa, toată purtarea și toată suferința Sa, nu fuseseră altceva decît o pildă de smerenie și de jertfă a iubirii Sale față de oameni. Pentru aceasta se întrupase Fiul lui Dumnezeu și pentru aceasta suferise, ca să dăruiască oamenilor pacea și să-i învețe să se iubească unii pe alții, fără să răspundă răului, cu rău (Matei VI, 38—48).

Nu ură, nu dușmănie, nu minciună, nu răzbunare și nici asuprire, ci bunătațe, răbdare și jertfă de tine însuși, ca să cîștigi cununa biruinței în viață. Aceasta voise Iisus de la oameni și pentru această Lege Nouă se jertfise. Legea Lui era legea iubirii și a păcii depline, așa ca precum în cer să fie și pe pămînt între oameni (Matei VI, 10). Lumea să cunoască că toți sîntem frați, ca fii ai aceluiași părinte (Ioan XIII, 34—35).

Din fericire ucenicii primind vestea învierii de la mironosițe și-au răscumpărat din plin greșeala. Din oameni fricoși au devenit apostoli îndrăzneți, de se mirau oamenii de cuvîntul și fapta lor (Fapte IV, 13). Nu s-au mai temut de nimeni și cu timp și fără de timp au vestit ade-

vărul învierii lui Iisus ca piatră de temelie a bisericii : «iar dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este credința voastră» (I Corinteni XV, 17).

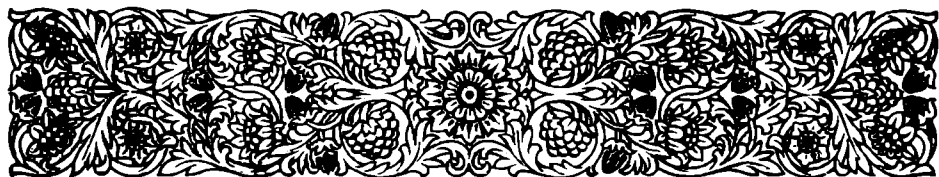
Prin aceasta și-au răscumpărat slăbiciunile omenești și luînd cununa biruinței veșnice au rămas de-a pururi exemple de urmat.

Cu atît mai mult femeile mironosițe vor rămîne și ele exemple de încredere, de duioșie și de dragoste față de Dumnezeu. Și aceasta pentru că, ele în zilele grele ale săptămîinii patimilor lui Iisus, nu s-au îndepărtat de El nici-o clipă. Nici ura fariseilor, nici frica de soldații romani și nici urletul gloatelor dezlănțuite n-au putut să le cîltimească din dragostea lor față de învățătorul lor. Pe ele nu le-a atins nici frica, nici ticăloșenia și nici nerecunoștința oamenilor. Dimpotrivă, au stat permanent lîngă cruce, au fost singura mîngîiere a înduratei maici Fecioara Maria, cînd sabia trecea prin inima ei ; Ele L-au coborît pe Iisus de pe cruce ; ele L-au pregătit de moarte și tot ele a fost alături de Iosif din Arimateia, cînd acesta L-a așezat în mormînt. De aceea s-au și învrednicit să fie primele dintre oameni care să audă vestea învierii, și tot ele să fie primele care L-au văzut înviat și au stat de vorbă cu El.

Binecuvîntată să le fie amintirea și credința lor, icoană luminoasă a nădejdiilor noastre în dreptatea și veșnicia Evangheliei.

Pr. IOAN SPIRU

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

SFÎNTUL VASILE CEL MARE („CUVÎNT CĂTRE CEI BOGAȚI”*)

1. Am vorbit și altădată despre acest tânăr și de bună seamă că ascultătorul sirgincios își amintește ceea ce am spus atunci. Ziceam mai întâi că nu este același cu învățătorul de Lege amintit de Luca (Luca 10, 25 sq.), pentru că acela venea la Mîntuitorul cu gîndul de a-i face întrebări viclene, pe cînd acesta a întreat cu sinceritate, dar n-a primit sfatul cu supunere (Matei 19, 22); pentru că n-ar fi plecat întristat de răspunsurile ce i-a dat Domnul, dacă i-ar fi adresat întrebările cu viclenie. Comportarea lui ni s-a părut a fi confuză pentru că uneori Scriptura (Matei 19, 23—26) ni-l prezintă ca vrednic de laudă, alături ca fiind sub orice critică. A fost lăudat pentru că a disprețuit mîndria fariseilor, îngîmfarea învățătorilor de lege și părerile greșite ale cărturarilor, și pentru că recunoscînd pe adevăratul învățător L-a numit bun și adevărat. O altă calitate pe care trebuie să o subliniem la el este faptul că părea, că se preocupă de moștenirea împărăției veșnice. O însușire negativă este faptul că nu avea în gînd cîștigarea bunurilor celor adevărate ci a celor ce plac celor mulți, este faptul că aflînd de la dascălul cel adevărat principiile care mîntuiesc, nu le-a înscris în inima sa și nu le-a pus în practică, ci a plecat trist, orbit de patimă și de iubirea de avuție. Aceasta face ca comportarea lui să fie duplicitară. Îl numești învățător (Matei 19, 16), dar nu faci ceea ce fac elevii? Zici că este bun (Matei 19, 16), dar disprețuiești darul său deși este clar că cel ce este bun oferă numai lucruri bune? Întrebi să afli despre împărăția veșnică, dar te arăți a fi cu totul legat de desfătarea celor prezente? Ce cuvînt greu de îndeplinit ți-a adresat Învățătorul? «Să vinzi toate cîte ai și să le împarți săracilor» (Matei 19, 21). Dacă te-ar fi îndemnat să te ostenești cu munca cîmpului, să te angajezi în pericolele neguștoriei și la cîte altele întîmpină cei ce urmăresc cîștigul, ar fi trebuit să te întristezi că nu poți împlini porunca. Însă dacă-ți promite să te arate moștenitor al vieții veșnice pe un drum așa de ușor, pe un drum ce nu te obosește, nu te bucuri pentru ușurința mîntuirii, ci fugi cu durere în suflet și faci fără de folos tot rodul ostenețiilor de pînă acum? N-ai ucis, zici tu, nici

* Migne, P.G. 31, col. 277—304.

n-ai desfrinat, nici n-ai furat, nici n-ai depus mărturie mincinoasă împotriva cuiva (Matei 19, 18—20), dar faci fără de folos comportarea ta dacă nu adaugi ceea ce lipsește, adică pe cele datorită cărora vei putea intra în împărăția lui Dumnezeu. Să presupunem că un medic îți promite să te vindece de invaliditatea pe care o ai din fire sau ai contractat-o în urma unei boli. De bună seamă, te va bucura acest lucru. Cum se face că atunci când doctorul cel mare al sufletelor vrea să împlinească ceea ce ai lipsă, renunți la dar și devii ursuz? Este clar, ești departe de poruncă și n-ai spus adevărul când ai zis că iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși (Matei 19, 19). Porunca Domnului te arată a fi foarte departe de adevărata iubire. Pentru că dacă ar fi adevărat ceea ce susții, anume că din tinerețile tale ai păzit porunca dragostei și ai dat fiecăruia cît și ție, de unde această bogăție? Dacă ai fi indestulul lipsurilor celor săraci bogăția s-ar fi consumat. Dar se vede că ai multe avuții. De unde acestea? De unde altundeva, decît din faptul că ai preferat indestulării celor mulți propria ta desfătare și crescînd bogăția a scăzut iubirea. De mult te-ai fi debarasat de bogăție dacă ai fi iubit pe aproapele. Acum banii tăi sînt legați de tine mai strîns decît membrele trupului și despărțirea de ei te întristează, așa cum te întristează amputarea membrilor celor mai folositoare. Dacă ai fi îmbrăcat pe cel gol, dacă ai fi dat pîine celui ce înfometează, dacă poarta ta s-ar fi deschis oricărui trecător, dacă ai fi devenit părinte al orfanilor, dacă ai fi fost alături de orice neputincios, renunțarea la bunuri de ce ți-ar aduce acum tristețe? În ce ar consta greutatea de a renunța și la celelalte bunuri dacă mai înainte te-ai fi gîndit să le împarți săracilor?

Mergînd cineva la tîrg nu se întristează cînd vinde ceea ce-i prisosește și cumpără ceea ce are nevoie; și cu cît cumpără mai ieftin lucrurile scumpe, cu atît mai mult se bucură pentru că s-a ales cu cîștig. Tu, însă, te întristezi că ești pus în situația să dai aur și argint și ogoare, adică pietre și pămînt ca să obții viața veșnică?

2. Dar ce nevoie ai de bogăție? Ca să te îmbraci cu haine scumpe? Doi coți îți ajung pentru haină, iar o cămașă poate înlocui orice haină. Sau vei cheltui bogăția pentru hrană? O pline ajunge ca să-ți indestulezi stomacul. Atunci de ce te întristezi? De ce te lipsești renunțînd la bogăție? De gloria bogăției? Dar dacă nu vei căuta slava pămîntească, vei găsi pe cea adevărată, pe cea strălucitoare din împărăția cerurilor. Știu, tu dorești în sine de a fi bogat chiar dacă aceasta nu-ți aduce nici un folos, dar să știi că grija de lucrurile acestea trecătoare este fără rost. Poate că ți se va părea curios ceea ce vreau să spun, dar un lucru este adevărat: cînd bogăția este risipită în felul în care poruncește Domnul, rămîne în posesiunea noastră, dar cînd este păstrată o pierdem. Pentru că zice Scriptura, Domnul «a risipit de bună voie și a împărțit celor săraci de aceea dreptatea Lui va rămîne în veci» (Ps. 111, 9). Dar cei mai mulți nu se vor bogați doar pentru a-și procura haine și îmbrăcăminte; diavolul a inventat și le-a sugerat o mulțime de motive pentru cheltuiulă încît niciodată nici o bogăție nu-i saturează. De obicei împart bogăția în două părți: o parte o dedică nevoilor lor prezente, iar pe alta celor viitoare. O parte o rețin pentru ei, iar alta o pun la o parte pentru copiii lor. Au grijă ca partea dedicată nevoilor lor să întrecă cu mult limita necesarului. Iată cum o dispun pe aceasta: o parte o dedică împodobirii caselor, alta parăzii, o parte călătoriilor de agrement, iar alta procurării bijuteriilor. O, admir puterea voinței de a invenția motive. Au trîsuri fără număr, unele din bagațele, altele acoperite cu aramă și argint poartă pe stăpîni. Au foarte mulți cai cărora le fac arbore genealogic și zic că se trag, ca și oamenii, din rase nobile. Pe unii îi folosesc la

plimbările prin oraș, pe alții când merg la distracții, pe alții la vânătoare și pe alții anume exersați, la călătorii. Zăbalele, curelele și frnele toate sînt de argint, toate cusute cu aur. Covoare de porfiră împodobesc caii ca pe gineri. Urmează mulțimea de catrîi împărțiți după culoare, iar alături de aceștia, surugii și servitorii (în afară de servitori lingă cel bogat trăiesc nenumărate alte persoane care slujesc comoditatea și luxul: logofeți, casieri, specialiști în diferite arte... bucătari, brutari, paharnici, vînători, sculptori, pictori, creatori a fel de fel de desfătări). După catrîi vin turmele de cămile, dintre care unele pentru poveri, altele pentru păscut, herghelile de cal, cirezile de vite, turmele de oi, de porci, împreună cu îngrijitorii lor. Pe deasupra, livezile și islazurile le sporesc avuții. Au băi în oraș, băi la țară, case îmbrăcate în marmură de calitate diferită, unele sînt făcute din piatră frigiană, iar altele din plăci din Liconia sau din Tesalonic. Casele sînt menite unele să le țină de cald iarna, altele să-l răcorească vara. De asemenea este împodobită cu mozaic, iar tavanul tapițat cu aur. Acea parte din ziduri, care nu este acoperită cu marmură, este împodobită cu flori ornamentale.

3. Și dacă cu toată această risipă bogăția încă prisosește atunci este îngropată în pămînt și păstrată în locuri tainice. Pentru că, zic ei, nu știi ce-ți rezervă viitorul și nu cumva să ne surprindă nevoi neprevăzute.

Într-adevăr nu se știe la ce-ți poate folosi aurul îngropat, se știe însă că o mare pagubă își aduce lipsa de omenie pe care o etalezi. Așadar, fiindu-ți peste puțină să cheltuiești în desfătări aurul, îl ascunzi în pămînt. Aceasta este o nebunie: atîta timp cît aurul era amestecat cu alte metale scormoneai pămîntul; acum cînd ai reușit să-l culegi iarăși îl ascunzi în pămînt. Unde mai pui că atunci cînd îngropi bogăția îți îngropi împreună cu ea și inima. Pentru că zice Domnul: «Acolo unde este comoara ta, acolo este și inima ta» (Matei 6, 21). De aceea îi întristează pe cei bogați poruncile Domnului, pentru că le cenzurează și le tulbură viața. Cît despre tînărul din pericopa citită, cred că-l putem asemăna cu un călător care vînd să vadă un oraș renumit, a făcut bucuros drumul pînă la el dar nu a intrat în el, ci s-a oprit la hotelurile ce erau în afara zidurilor lui. Din cauza lenei de a merge puțin a făcut fără folos oboseala de pînă atunci și s-a lipsit singur de cunoașterea lucrurilor frumoase din oraș. Așa sînt și cei care împlinesc toate celelalte porunci, dar nu pot să se lipsească de avuțiile lor. Știu că mulți postesc, se roagă, suspină, se vor evlavioși dar nu dau nici un bănuț celor în necazuri. Care este folosul lor de la celelalte virtuți dacă nu-l încapă împărăția cerurilor. «Pentru că, zice Domnul, este mai ușor să treacă camila prin urechile acului decît să intre bogatul în împărăția cerurilor» (Luca 18, 25). Dacă hotărîrea este foarte clară, iar cel ce a spus nu minte, puțini sînt cei care o cred. Și cum vom trăi, zic ei, cînd ne vom lipsi de toate? Care va fi chipul lumii cînd toți vînd și toate sînt părăsite. Nu mă întreba (zic), despre sensul poruncilor Domnului. Cel ce a legiferat acestea știa că nu vă veți conforma poruncii. Privește, inima ți se încarcă (astfel) ca pe cîntar și la amînte unde înclină, spre viața cea adevărată sau spre desfătarea cea trecătoare. Se cuvine ca cei înțelepți să considere bogăția ca pe un bun dat spre administrare și nu spre desfătare; cînd se despart de ea să se bucure ca și cînd s-ar debarasa de lucruri străine și să nu le pară rău ca și cînd ar fi lipsiți de bunuri care le aparțin. Deci, de ce te întristezi? De ce sufletul tău se întuneacă atunci cînd auzi: «Să vinzi cele ce ai». Căci nici dacă te-ar însoți pe lumea cealaltă, nici atunci să nu le cauți atît de mult, dat fiind că vor fi umbrite de bunurile de mare

preț de acolo. Iar dacă este nevoie încă să mai rămână aici, de ce să nu tragem cîștig din ele prin faptul de a le vinde? Tu nu te întristezi cînd dai aur și cumperi un cal, dar te vîlcărești și respingi pe cel ce cere și nu vrei să dai, inventînd o mie și una de motive ce te rețin, atunci cînd trebuie să vinzi lucrurile cele stricăcioase și să cumperi împărăția cerurilor.

4. Ce vei răspunde Judecătorului, tu cel care îmbraci zidurile și nu îmbraci omul? Tu, care împodobești caii, dar disprețuiești pe fratele tău care este gol? Tu, care lași grîul să mucegăiască și nu hrănești pe cei care înfometează? Tu, care îngropi aurul și treci cu vederea pe cel copleșit de nevoi? Dacă alături de cel lacom trăiește o femeie care iubește bogăția, atunci boala se dublează. Pentru că în ea se aprind poftele cele mai curioase care cresc cerințele. Ea vrea pe lîngă aur cît de multe pietre scumpe: mărgăritare, smaralde și safire. Din unele face bijuterii, pe altele le coase în țesătura hainelor și boala luxului crește.

Desigur, grija pentru acestea nu este ceva trecător, ci le ia zile și nopți întregi. Pe lîngă ele își fac apariția mulți lingușitori care le alimentează dorințele; unii le fac legătura cu vopsitori renumiți de haine, alții cu prelucrători de aur, iar alții cu parfumieri, cu țesători, cu cosmeticieni. Nu dă răgaz bărbatului ei nici să respire, cu comenzile ei continue. Nici o bogăție nu este în stare să satisfacă dorințele femeii, nici dacă ar curge bogăția ca un rîu; își procură cele dorite întocmai cum își procură uleiul din piață, iar florile de mare, cochiliile, mai abilit ca lîna oilor.

Cu aur îmbracă pietrele prețioase, aur își pune ca podoabă pe frunte, aur la gît, la cingătoare, la miini și la picioare. Cele ce iubesc aurul se bucură cînd sînt legate cu lanțuri, dacă lanțurile sînt de aur. Deci, cînd se vor îngriji de sufletul lor cel care slujește poftei femeiești? Pentru că întocmai cum vijeliile și furtunile scufundă corăbiile putrede, la fel și pornirile rele ale femeilor înecă sufletele slabe ale soților lor. Cînd bogăția este întrebuințată de bărbat și femeie în atîtea scopuri, fiecare din ei avînd dorința de a întrece pe celălalt în inventarea celor zadarnice, de bună seamă că nu mai au timp să se intereseze și de alții. Dacă auzi: «Vinde ceea ce ai și împarte săracilor», pentru a avea merinde pentru desfătarea veșnică, atunci pleci trist? Iar dacă auzi: «Să dai bani femeilor care trăiesc în lux, să dai sculptorilor, zidarilor, mozaicarilor, pictorilor, te bucuri ca și cînd ai obține ceva mai valoros decît banii.

Nu vezi aceste ziduri surpate de timp, ale căror rămășițe ies la iveală prin tot orașul ca niște stînci de mare? Cînd se zideau aceste ziduri, cîți săraci nu erau în oraș, care erau trecuți cu vederea de bogății de atunci, preocupați de aceste ziduri? Unde este strălucirea acestor lucrări? Unde este cel ce se mîndrea cu marea lor?

N-au fost distruse și n-au dispărut acestea, ca și clădirile făcute de copii în joacă din nisip și nu se află bogatul de atunci în iad, pîrîndu-i rău pentru că s-a îngrijit de lucruri zadarnice? Să fi mărinimos. Atît zidurile cele înalte, cît și cele scunde satisfac aceiași nevoie. Cînd intru în casa unuia de curînd îmbogățit, care privește foarte bănuitor, îi văd casa împodobită cu flori diferite; Știu foarte bine că acesta n-are nimic mai de preț decît aceste podoabe, știu că împodobește pe cele neînsuflețite și are sufletul neîmpodobit. Spune-mi, ce nevoi deosebite satisfac paturile de argint, mesele de argint, scaunele și trăsurile încrustate cu sîdef, încît bogăția, din cauza acestora să nu te împărțită celor săraci, ueși uenunmă.ași stau la poartă și te imploră cu tot felul de cuvinte jalnice? Tu refuzi să dai zicînd că este imposibil să satisfaci pe toți cei ce cer. Juri cu limba dar te contrazice mîna: strălucind piatra

inelului, în tăcerea ei zice că spui minciuni. Pe câți poate absolvi de datorii unul dintre inelele tale? Câte case care stau să cadă nu poate întări? Una din garderobele tale poate îmbrăca un sat întreg care tremură. Dar ești în stare să alungi pe cel sărac și nu te temi de răsplata cea dreaptă de la judecată. Nu ai miluit, nu vei fi miluit. N-ai deschis ușa, vei fi alungat de la împărăție. N-ai dat pîine, nu vei obține împărăția veșnică.

5. Dar zici că și tu ești sărac. Sînt de acord. Pentru că sărac este cel lipsit de multe. Iar pofta voastră cea nemăsurată vă face să vă credeți lipsiți de multe. La cei 10 talanți te gîndești să mai adaugi 10, iar cînd se fac 20, cauți să adaugi alții tot pe-atît și tot adăugînd pofta de acaparare nu se satisface, dar dintr-o dată se aprinde și mai mult. Pentru că, așa cum bețivul bînd nu se satură ci din contra pofta i se aprinde și mai mult, la fel și în cazul celor de curînd îmbogățiiți, pe măsură ce acaparează bunuri, doresc din ce în ce mai multe, alimentînd bôala cu fiecare achiziție, încît ajung cu timpul la inversul a ceea ce doreau la început. Pe aceștia nu-i bucură cele ce au, deși sînt atît de multe, cît îi întristează cele cîte presupun ei că le lipsesc, încît totdeauna sufletul lor este răvășit de griji, dat fiind, că poftesc tot mai mult. Pe cînd ei ar trebui să se bucure și să fie mulțumiți, pentru că le este traiul atît de îmbelșugat, din contră, sînt foarte amăriți pentru că sînt întrecuți prin avuție de unul sau doi mari bogătași. Cînd îl egalează pe un bogat cu averea, numai decît își fac planul cum să ajungă pe altul mai bogat. Cînd și pe acesta îl ajung atunci își îndreaptă gîndul către altul. Așa cum cei ce urcă o scară mereu întînd pasul spre treapta următoare și nu se opresc pînă ce n-ajung la ultima treaptă, la fel și aceștia, nu-și opresc pornirea de a acapara pînă în clipa în care ajungînd pe culmi, vor fi distruși de cădere. Creatorul tuturor a făcut ca pasărea mîncătoare de lăcuste să nu se sature, spre binele oamenilor, tu însă ai făcut sufletul tău nesătul spre paguba celor mulți. Cîte vede ochiul, atîtea dorește cel lacom. «Ochiul nu se va sătura văzînd» (Eclesiast 1, 8), iar iubitorul de arginți nu se va sătura de a acapara. Iadul n-a zis ajunge, nici lacomul n-a zis vreodată: ajunge (Proverbe 27, 20; 30, 16). Cînd te vei folosi de cele ce ai? Cînd te vei bucura de ele, cînd totdeauna te gîndești cum să acaparezi și mai mult? «Vai vouă celor care puneți casă lîngă casă și încălcați hotarele ogoarelor pentru a smulge ceva de la aproapele» (Isaia 5, 8). Tu ce faci? Nu invoci nenumărate justificări pentru a lua ceva de la semenul tău? Îmi face umbră casa vecinului, zice, face zgomot, găzduiește pe cerșetori și cîte nu motivează, îi necăjește și nu se liniștește înainte de a-i obliga să schimbe locuința. Ce a ucis pe Nabot Israelitul? Nu pofta lui Ahab de a-i lua via? (III Regi 20, 1 sq.). Lacomul este vecin rău la oraș, vecin rău și la țară. Marea își cunoaște marginile și noaptea nu trece de hotarele ei. Cel lacom, însă, nu respectă timpul, nu cunoaște limite, nu suportă să fie după altul, ci imită pornirea focului.

Pe toate le răpește peste toate se întinde. Ca și flurii, care, deși au un izvor modest, cresc încet, încet cu adăugirea piraielor și devin de nereșinut, iar în elanul lor smulg piedicile ce le stau în cale, așa se întimplă și cu cei care au acaparat mult și au prins putere: ei și-au însușit bunurile altora și din nedreptățile săvîrșite au prins puteri pentru a apăra în continuare pe ceilalți; avutul pe nedrept cîștigat le-a crescut puterea, iar cei nedreptățiți colaborează indirect cu ei la păgubirea și nedreptățirea altora. Ce vecin, ce consăteam, ce om de afaceri le poate sta înainte? Nimeni. Nimic nu poate rezista presiunii celui bogat... Îți ia boii, ară cu ei, apoi seamănă, seceră de

pe ogorul care nu-i aparține. Dacă îndrăznești să-l întrebi de ce face aceasta, te lovește; dacă te plîngi altora, te denunță că l-ai insultat, că trebuie să fii judecat și să fii dus în temniță. Calomniatorii sînt gata să-ți pună viața în pericol. Așa că ești mulțumit să treacă de la tine numai să scapi de necazuri.

6. Îți spun toate acestea pentru că vreau să te sustragi puțin de la gîndurile care te frămîntă și să reflectezi puțin și asupra acestor aspecte. Ai atîtea pogoane de pămînt arabil, ai livezi de pomi fructiferi, ai munți, cîmpii, văi și rîuri. Ce se va întîmpla cu toate acestea? Nu trei coți de pămînt te vor cuprinde? Nu va fi de ajuns greutatea cîtorva pietre pentru a păstra bietul tău trup? Pentru cine te obosești? Pentru cine nedreptățești? De ce aduni cu mîinile tale material pentru focul veșnic? N-ai să te trezești miciodată din această beție? Mîntea ta nu se va însănătoși? Nu-ți vei reveni? Nu-ți vei aduce înaintea ochilor tribunalul lui Hristos? Cum te vei dezvinovăți cînd te vor înconjura cei nedreptățiți și te vor acuza față de dreptul judecător? Ce vei face? Ce avocați vei plăti? Ce martori vei aduce? Cum vei înșela pe judecătorul care nu se lasă mințit? Acolo nu va fi avocat, nu va pleda nimeni în așa fel încît judecătorul să nu vadă adevărul. Nu însoțesc lingușitorii, nici banii, nici rangurile. Singur, fără prieteni, fără ajutoare, fără avocat, fără apărare, rușinat, trist, vei fi adus la tribunal. Oriunde îți vei arunca privirea, rezultatul faptelor tale cele rele: într-o parte lacrimile orfanului, în cealaltă parte suspinurile văduvei, într-o parte pe săracii bătuți de tine, pe servitorii ale căror trupuri le-ai zdrobit, în cealaltă parte pe vecinii pe care i-ai îngrozit. Toate se vor ridica împotriva ta. Corul faptelor tale cele rele te va înconjura. Pentru că precum umbra însoțește obiectul, așa însoțesc păcatele trupul. Acolo nu vei putea nega nimic și gura ta obraznică va fi zăvorâtă. Pentru că faptele fiecăruia, în lipsa vreunui cuvînt, depun mărturie împotriva celor ce le-au săvîrșit. Cum aș putea să-ți pun sub ochi cele înfricoșătoare? Desigur, dacă ascuți, dacă te pocăiești, dacă-ți aduci aminte de ziua aceea «în care mînia lui Dumnezeu se va arătat din cer» (Rom. 1, 18). Să-ți amintești de slăvita arătare a lui Hristos cînd vor învia «cei care au făcut cele bune pentru învierea vieții, iar cei care au făcut cele rele pentru învierea judecății» (Ioan 5, 29). Atunci rușinea veșnică va cuprinde pe cei păcătoși «și foc ce va mistui pe cei care se împotrivesc lui Dumnezeu» (Evrei 10, 27). Acelea să te întristeze și să nu te întristeze porunca. Cum să te înduplec? Ce să-ți spun? Nu dorești împărăția? Nu te temi de iad? De unde să vină izbăvirea sufletului tău? Pentru că dacă amenințările nu te înfricoșează iar răsplățile faptelor bune nu te îndeamnă la virtute, atunci vorbesc unei inimi de piatră.

7. Ia aminte, omule, la natura bogăției! Piatră este aurul, piatră este argintul, piatră este mîrgăritarul, piatră este oricare dintre pietre... Acestea, deci, sînt florile bogăției. Pe unele ca acestea le pui la întuneric, iar pe cele mai prețioase le porți, lăudîndu-te cu strălucirea lor. Spune-mi, care-ți este folosul să-ți strălucească mîna de pietre? Nu roșești la gîndul că dorind pietrele prețioase faci același lucru ca și femeile gravide? Pentru că și acelea poftesc pietrele prețioase iar tu cauți cu lăcomie pe cele mai strălucitoare dintre pietre, sardonicul, iaspisul, și ametistul.

Cine dintre cei ce se împodobesc cu acestea a putut să adauge o zi vieții lor? Ce bogat a fost cruțat de moarte pentru că este bogat? Cine a scăpat de boală din cauza banilor lui? Pînă cînd aurul va fi lațul sufletelor, undița morții, momeala păcatului? Pînă cînd bogăția va fi cauza războiului, pentru care se fabrică arme și se

ascut săbii? Din cauza ei rudele incalcă legăturile înrudirii, iar fratele privește cu ochi dușmani pe fratele său. Din cauza bogăției pustiurile găzduiesc pe ucigași, marea pe piraiți, orașele pe calomnieri. Cine este tatăl minciunii? Cine este creatorul plastografiei? Cine a născut jurământul cel strimb? Nu bogăția? Nu preocuparea de ea? Ce faceți, oamenilor? Cine a întors împotriva voastră bunurile create de Dumnezeu pentru voi? Bogăția este un mijloc de întreținere a vieții. Nu cumva banii au fost lăsați ca mijloace de a face răul? Bunurile materiale pot fi preț de răscumpărare pentru suflet. Vă justificați lăcomia afirmând că bogăția este necesară pentru copii.

Nu acuza pe cel nevinovat: are pe Domnul său, are pe Cel ce-i poartă de grijă, de la altul a primit viața și de la altul așteaptă cele necesare pentru viață. Nu cumva Evangheliile n-au fost scrise pentru cei căsătoriți? «Dacă vrei să devii desăvârșit, vindeți bunurile tale și împarte-le celor săraci» (Matei 19, 21). Când ai cerut de la Domnul (prin intermediul rugăciunii de la cununie) copii mulți, când ai gândit să devii tată, oare ai adăugat și aceasta: «Dă-mi copii pentru a încălca poruncile Tale». «Dă-mi copii pentru ca să nu ajung în împărăția cerurilor!». Cine îți va da garanție că bogăția a devenit motiv pentru desfrinare. Sau nu auzi ce zice Ecclésiastul: «Am văzut că se săvârșește un mare rău când bogăția se păstrează de posesorul ei spre propria-i vătămare» (Ecclésiast 5, 13). Și altundeva: «O las omului care vine după mine și cine știe dacă va fi înțelept sau nu?» (Ecclésiast 2, 18—19).

Ia aminte ca nu cumva adunând bogăție cu multe osteneți, să nu pregătești pentru alții material pentru păcate și apoi să fii pedepsit dublu: pentru nedreptatea pe care tu ai săvârșit-o, apoi pentru ocazia pe care i-ai dat-o altuia de a nedreptăți. Nu cumva nu-ți este sufletul mai aproape decât copiii? Nu cumva nu este cu el în legătură mai intimă decât cu oricine? Lui să-i dai înțelitate, lui să-i oferi cele necesare pentru viață și atunci vei dăruși și copiilor tăi avere. Pentru că copiii care n-au moștenit nimic de la părinți, de multe ori și-au făcut case, pe când sufletul care a fost părăsit de tine, de cine va fi miluit.

8. Pentru părinți s-au spus cele ce s-au spus. Cei fără copii ce justificare a zgîr-ceniei lor invocă? Zic ei: Nu-mi vînd averea, nici n-o împart celor săraci pentru că am nevoie de ea. Deci, nu este Domnul învățătorul tău, nici Evanghelia nu-ți rînduiește viața, ci tu singur legiferezi pentru tine însuși. Însă privește la ce pericol te expui când gîndești așa! Zicînd că nu poate fi aplicată porunca Domnului, te socotești mai înțelept decât legiuitorul. Zici apoi că după ce te vei desfăta de bunurile pămîntești toată viața, le vei lăsa prin testament săracilor după moarte. Ca atare, atunci când nu vei mai fi printre oameni, atunci vei deveni filantrop. Când te vei vedea mort, atunci te vei numi iubitor de oameni. Într-adevăr se cuvine să-ți mulțumească săracii pentru că stînd întins în mormînt și desfăcîndu-te în umă, ai devenit, în sfîrșit mărînimos. Spune-mi, pentru care timp vei pretinde răsplată? Pentru cel când ai fost în viață sau pentru cel de după moarte? Dar dacă în timpul vieții petrecută în lux și belșug, nici n-ai voit să arunci o privire celor săraci, acum când ești mort, în ce-ți constă fapta cea bună? Arată faptele și cere răsplată. Nimeni nu mai face neguțătorie după spargerea tîrgului. Și nimeni nu este încoronat dacă vine după lupte; nici nu face bravuri după război. Nu, este clar că după moarte este imposibil a se arăta cineva cucernic. Dar tu crezi că cu cerneală și scrisorele vei face fapte de binefacere. Însă cine îți va face cunoscută vremea morții? Cine îți va da garanție în legătură cu felul morții? Cîți n-au fost răpiți prin surprindere și n-au fost lăsați de suferință să scoată un cuvînt? Pe cîți nu i-a înnebunit temperatura? Deci, de ce aș-

tepti timpul in care de multe ori nu vei fi stăpîn pe rațiunea ta? Atunci va fi noapte adîncă, boală grea și ajutorul nu va veni de nicăieri. Iar cel ce pîndește moștenirea este gata să acționeze, să întoarcă lucrurile în folosul său și-ți nimicește planurile. Apoi, după ce privești împrejur, aici și acolo și vezi pustiu care te înconjoară, atunci vei ofta, atunci te va cuprinde nebunia, pentru că ai amînat totul pînă acum cînd limba paralizează, mîna tremură, încît nici cu cuvîntul nici cu scrisul nu-ți este la îndemînă a-ți face cunoscută hotărîrea. Să presupunem că toate au fost scrise clar și fiecare cuvînt a fost declarat fără înconjur. O literă de va fi introdusă, este de ajuns ca toată hotărîrea să fie compromisă. O pecete dacă este falsificată, doi sau trei martori mincinoși dacă există, moștenirea întreagă trece la alții.

9. De ce-ți bați joc de tine însuși dispunînd rău acum bogăția pentru desfătarea trupului și promițînd pentru viitor cele de care nu vei mai dispune? Așa cum a arătat cuvîntul, gîndul tău este viclean: atît cît trăiesc, zici, mă voi sătura de plăceri, iar cînd voi muri voi face cîte au fost poruncite. Îți va zice și ție Avraam: «te-ai desfătat de bunurile tale în viața ta» (Luca 16, 25). Drumul cel strîmb și greu nu te încapă, dacă nu vei arunca povara bogăției.

Ai plecat din viață, purtînd-o ca pe o povară, pentru că n-ai aruncat-o, așa cum și s-a poruncit cît timp ai trăit. Te-ai crezut mai înțelept decît legiuitorul. Abia după moarte vrei să implinești porunca și aceasta pentru a nu face bine dușmanilor. Zici: decît să ia cutare, mai bine să ia Domnul. Și cum să numim acest gînd? Apărare față de dușmani sau iubire față de aproapele? Citește-ți testamentele. Din ele rezultă că voiai să mai trăiești și să te bucuri încă de bunurile mele. Și dacă ai lăsat bunurile tale altora, atunci slavă morții, nu ție. Dacă ai fi fost nemuritor, nu ți-ai fi amintit de aceste porunci. «Nu vă înșelați, Dumnezeu nu se lasă păcălit» (Galat. 6, 7). Nu se aduce la jertfelnic o mortăciune, ci jertfă vie. Jertfa celui ce se aduce nu se primește. Ori tu, ceea ce-ți prisosește dintr-o viață întreagă, pe acestea le aduci jertfă binefăcătorului. Dacă cu fărîmiturile de la masă nu îndrăznești să servești pe demnitari, cum îndrăznești să crezi că poți face pe Dumnezeu milostiv cu o parte din prisosul tău? Voi, bogăților, priviți la sfîrșitul iubitorilor de avuție și încetați a mai avea gîndul doar la bani.

Cu cît mai mult iubești bogăția, cu atît mai mult o pierzi, dacă nu împărtășești și pe alții cu cele ce ai. Fă-te adevăratul ei stăpîn și asigură-ți dinainte prețul ei în cer. După moarte s-ar putea ca servitorii să nu-ți mai arate mulțumire. S-ar putea să nu-ți mai împodobească mormîntul cei ce-ți moștenesc averea și să te îngroape fără prea mult fast zicînd că este lucru nesăbuit să împodobești un mort și să-l porți în lux atunci cînd nu mai simte; că este mai bine să împodobești cu veșminte strălucitoare pe cei vii decît să putrezească cu cel mort hainele prețioase? Se vor întreba: care este folosul unui mormînt strălucit, a unei înmormîntări strălucitoare și a unei cheltuieli fără rost? Tot ceea ce s-ar putea cheltui trebuie folosit pentru a ușura nevoile celor ce trăiesc. Așa vor zice cei care au moștenit averile tale. Luîndu-le înainte pregătește-ți cele necesare pentru înmormîntare, în primul rînd evlavia. Și după ce pregătești totul, retrage-te din viață. Fă ca bogăția să meargă cu tine, fă-ți din prețul ei podoabă pentru viața de dincolo. Să ascuți de sfetnicul cel bun, de Hristos care te-a iubit, care s-a sărăcit pentru tine, tocmai pentru ca noi să ne îmbo-

gășim cu sărăcia Lui (I Cor. 8, 9), care s-a dat pe sine preț de răscumpărare pentru noi (I Timotei 2, 6). Să-L credem ca pe un înțelept care ne vrea binele, să-I ascultăm porunca, pentru că ne iubește, să-L răsplătim ca pe un binefăcător.

Totdeauna să facem cele ce ne-a poruncit pentru a deveni moștenitori ai vieții veșnice care există în Iisus Hristos căruia se cuvine mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin.

•

„CUVÎNT DE ÎNDEMN PENTRU SFÎNTUL BOTEZ”*

1. Cugetînd înțeleptul Solomon la rosturile vieții, a ajuns la concluzia că pentru fiecare lucru există rînduit un timp anumit. El a zis: «Pentru toate există o vreme și orice lucru se face la timpul său pentru că este un timp pentru a se naște cineva și un timp pentru a muri» (Eclesiast 3, 1—2). Schimbînd puțin cuvîntul înțeleptului, eu aș zice că există timp pentru a muri și timp pentru a se naște cineva. Care este rostul acestei schimbări? Vorbînd el despre lucruri care se nasc și apoi se deteriorează, despre lucruri care urmează ordinea naturală, a pus nașterea înaintea morții (pentru că este imposibil să moară cel care mai întîi nu s-a născut); eu, însă, cel care voi vorbi despre renașterea duhovnicească, pun moartea înaintea vieții. Pentru că murind cu trupul, ne renaștem duhovnicește, după cuvîntul Domnului: «Eu ucid și Eu voi da viață» (Deut. 32, 39). Să murim, deci, pentru ca să trăim. Să ucidem cugetul trupului, care nu poate să se supună vocii lui Dumnezeu, pentru ca să se întărească în noi cugetul duhului prin care în mod firesc stăpînești viața și pacea. Să ne îngropăm împreună cu Hristos, care a murit pentru noi, pentru a învia împreună cu Cel ce ne-a adus învierea. Prin urmare, este timp pentru toate: timp pentru somn și timp pentru veghe; timp pentru război și timp pentru pace; însă pentru botez orice moment al vieții este potrivit. Pentru că, după cum nu poate să trăiască trupul care nu respiră, nici sufletul nu poate să existe fără să cunoască pe creatorul său. Necunoașterea lui Dumnezeu echivalează cu moartea sufletului. Cel ce nu s-a botezat, nu s-a luminat. Și dacă fără lumină ochiul nu vede lucrurile ce-l înconjoară, fără botez sufletul nu poate contempla pe Dumnezeu. Așadar, orice moment este potrivit pentru botez, pentru mîntuire, fie că vorbești de noapte, fie că vorbești de zi, fie că vorbești de oră, fie că vorbești de un moment oarecare sau de ceva și mai mic. Însă timpul cel mai nimerit pentru botez pare să fie ziua ce are ceva comun cu el. Și ce altă zi poate avea mai multă legătură cu botezul ca ziua de Paști? Pe cînd această zi ne amintește de înviere, botezul ne dă puterea prin care ajungem la înviere. Să primim, deci, darul învierii în ziua învierii. Biserica cheamă acum pe fiii ei să nască pe cei pe pe care-i formaseră în sinul lor, îi cheamă pe cei care îi hrăniseră cu laptele catehezei să porceadă a-i hrăni cu hrana tare a dogmelor.

Ioan predica botezul pocăinței și a alergat către el toată Iudeea (Matei 3, 5—6). Domnul predică botezul infierii și cine dintre cei care au sperat în El nu va asculta de glasul Lui? Acel botez deschide drumul, acesta desăvîrșește. Acela avea rostul de a îndemna pe oameni să se îndepărteze de păcat, acesta are rostul de a-i familiariza cu Dumnezeu. Predica aceea era predica unui om, a lui Ioan, și cu toate acestea a făcut

* Migne, P.G. 31, col. 424—444.

pe toți ca să se pocăiască. Tu însă, care ești învățat de profeți «spălați-vă și vă curățați» (Isaia 1, 15), care ești îndemnat de Psalmi: «Veniți la el și vă luminați» (Ps. 33, 6), care ai primit vestea cea bună de la Apostoli: (pocăiți-vă și fiecare dintre voi să se boteze în numele Domnului Iisus Hristos pentru iertarea păcatelor și veți primi făgăduința Sfântului Duh» (Fapte 2, 38), care ai fost primit de Domnul care zice: «Veniți la Mine, voi, cei oboșiți și împovărați și Eu vă voi odihni» (Matei 11, 28), tu șovăi, te gîndești și amii? Ai fost catehizat de mic copil și încă nu ești de partea adevărului? Înveți mereu și încă nu ești învățat? Toată viața vei fi un novice, un spectator pînă la bătrînețe? Cînd vei deveni creștin? Cînd te vom cunoaște ca fiind de-al nostru? Anul trecut ai aminat pentru acum, iar acum amii pentru timpul care vine. Ia aminte să nu faci promisiuni care trec de capătul vieții tale. Nu știi ce-ți va aduce ziua de mîine. Să nu promiți ceea ce nu depinde de tine. Te cheamă la viață, omule. De ce eviți chemarea? Te vrem părtaș al lucrurilor. De ce disprețuiești darul? Împărăția lui Dumnezeu s-a deschis, iar cel ce cheamă nu minte. Drumul este ușor, n-ai nevoie de timp, nici de cheltuieli, nici de griji. De ce întîrzii? De ce eviți? De ce te temi de jug, ca o juncă zburdalnică? «Jugul Meu este bun și sarcina Mea ușoară» (Matei 11, 30). Nu rănește grumazul ci-l slăvește. Pentru că acest jug nu înfășură gîtul, ci lasă liber pe cel care-l acceptă. Vezi că Efraim este muștrat și socotit ca o juncă zburdalnică (Osea 4, 16), pentru că rătăcește fără rost, necinstind Jugul Legii? Pune sub jug grumazul tău cel zburdalnic. Supune-te jugului lui Hristos, pentru ca nu cumva în lipsa jugului, ducînd o viață ușuratică, să poți fi ușor atacat de fiare.

2. «Gustați și vedeți că bun este Domnul» (Ps. 33, 9). Cum vei vorbi despre dulceața mierii celor ce n-o cunosc? Se cuvine să guste și să vadă. Simplu are mai multă valoare pentru cunoștință decît orice cuvînt. Iudeul nu amină tăierea împrejur pentru că este amenințat așa: «Orice om oare nu se va tăia împrejur în ziua a 8-a va fi nimicit din popor» (Geneza 17, 14); tu, însă, amii tăierea împrejur cea nefăcută de mîna ce eliberează din robia cărnii, deci deși ai auzit pe Domnul zicînd: «Amin, amin, grăiesc vouă, dacă nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra în împărăția lui Dumnezeu» (Ioan 3, 5). Acolo în cazul tăierii împrejur, este rană și durere, aici în cazul botezului este răcoarea sufletului și vindecarea rănii inimii. Te închini celui ce a murit pentru tine? Atunci primește să fii îngropat prin botez împreună cu El (Coloseni 2, 12). Căci dacă nu te unești cu El printr-o moarte asemănătoare celei a Lui (Romani 6, 5), atunci cum te vei face părtaș al învierii? Acel Israil a fost botezat în numele lui Moise în nor și în mare (I Cor. 10, 2), prefigurînd prin aceasta adevărul că avea să se descopere în vremurile de pe urmă, tu însă eviți botezul care nu se face imaginar în mare ci care desăvîrșește în mod real, care nu se face în nor, ci în Duh, nu în numele lui Moise care era rob ca și tine, ci în numele lui Hristos, cel care te-a făcut. Israil, dacă n-ar fi traversat marea, n-ar fi scăpat de faraon. Tu, însă, dacă nu vei trece prin apă, nu vei scăpa de robia amarnică a diavolului. Acela n-ar fi băut apă din piatra cea duhovnicească, dacă n-ar fi primit botezul simbolic; nici ție nu-ți da cineva băutura cea adevărată, dacă nu te botezi cu botezul cel adevărat. Acela, după botez, a mîncat piinea pe care o mîncă ingerii (Ps. 77, 25), tu, însă, cum vei mîncă piinea cea vie (Ioan 6, 51), dacă mai întii nu vei primi botezul? Acela, datorită botezului, a intrat în pămîntul făgăduinței; tu, însă, cum te vei întoarce în paradis fără să te pecetluiești cu botezul? Sau nu cumva nu știi că sabia de foc a fost pusă să păzească drumul către pomul vieții (Geneza 3, 24),

sabia care arde și îngrozește pe cei necredincioși, iar pe cei ce cred li lasă nevătămați? Stăpînul a vrut ca ea să se răsucească cu partea netăioasă cînd se apropie un credincios și cu ascuțitul cînd se apropie un nepecețluit.

3. Ilie nu s-a temut cînd a venit către el carul cu cai de foc și n-a fost impresionat de ceea ce era înfricoșător, ci plin de bucurie că merge către cele de sus, el s-a suit în carul cel de foc, fiind încă viu cu trup (IV Regi 2, 11). Tu, însă care trebuie să te sui nu într-o căruță de foc, ci să te sui în cer prin apă și Duh nu dai curs chemării? Ilie a arătat puterea botezului pe altarul arderilor de tot, atunci cînd a adus jertfă arderii de tot nu prin intermediul focului ci prin al apei. Tîmînd a treia oară apă pe altar, apa a împrumutat însușirile focului și a aprins rugul și uleiul: «Umpleți, a zis, găleți cu apă și vărsați-le peste jertfă și peste lemne. Și a zis: Repetați acest lucru pentru a doua oară și ei au repetat. Repetați același lucru pentru a treia oară și au repetat pentru a treia oară» (III Regi 18, 34). A arătat prin acest cuvînt că cel ce primește botezul, intră în intimitatea lui Dumnezeu și că în sufletele ce vin prin credință la Dumnezeu cel în Treime, strălucește lumina curată și cerească. Dacă în Biserică s-ar împărți aur, nu mi-ai zice: voi veni miine, ci vei cere ca împărțirea să se facă foarte repede și te va neliniști amînarea. Însă, pentru că marele dăruitor nu-ți oferă materie colorată, ci curățenia sufletului, plăsmuiește-ți motivări pe cînd ar trebui să alergi către dar. O, ce minune! Te înnoiești fără să fi trecut prin creuzet, ești replăsmuit fără a fi zdrobit, ești vindecat fără a simți dureri și nu iei amînte la dar? Dacă ai fi fost rob și ai fi aflat că se eliberează robii, nu te-ai grăbi în aceeași zi să plătești avocați și să rogi pe judecători, ca cu orice chip să primești eliberarea? Ai accepta și plăsmuirea, adică ultima umilire a robilor, cu gîndul la scăparea de umilință. Însă, pentru că ești rob, dar nu al oamenilor, ci al păcatului, și cel ce vorbește te cheamă la eliberarea din legăturile acestuia, vrînd să te vadă cetățean al raiului, egal cu îngerii, fiu a lui Dumnezeu prin har și moștenitor a bunurilor lui Hristos. Zici că încă nu este timpul să primești cele ce ți se oferă? Ce pierdici rele? Ce preocupare urîtă! Pînă cînd plăceri? Pînă cînd viață senzuală? Am trăit destul pentru bine, să trăim și pentru noi înșine. Ce poate egala sufletul? Dar împărăția cerurilor? Cine îți este sfetnic mai demn de crezare decît Dumnezeu? Cine este mai inteligent decît cel înțelept și mai folositor decît cel bun? Cine îți este mai apropiat decît Creatorul? Nici Eva n-ar fi trebuit să se încreadă mai mult sfatului șarpelui decît sfatului lui Dumnezeu. O, ce cuvinte nesăbuite: «N-am timp să mă vindec. Nu-mi arăta încă lumina, nu mă prezenta încă împăratului». Nu zici tu acestea? Dar, ce zic, preferi cuvinte mai nesăbuite decît acestea. Ascultă, dacă ai fi avut datorii, față de stat și s-ar fi anunțat lăsarea acestor datorii, dar după aceea, vrînd cineva să te lipsească de această binefacere, ar zice că se cuvine să întorci ceea ce ești dator, nu te-ai indigna și ai striga, socotindu-te frustrat de un dar comun? Acum, însă, n-a fost anunțată doar lăsarea datoriilor celor din trecut, ci și darurile viitoare, iar tu singur te nedreptățești, te nedreptățești mai mult decît ar fi putut face un dușman și nu primești iertarea, ci mori dator. Știi, de altfel că și cel dator cu 1000 de talanți, datoria i-ar fi fost lăsată, dacă nu s-ar fi făcut iarăși dator prin lipsa de omenie arătată față de semenul său (Matei 18, 24). Să luăm amînte atunci cînd vom primi harul, să nu pășim și noi la fel ca acela și să lăsăm semenului nostru datoria pentru ca darul să rămînă permanent la noi.

4. Să intri în camera sufletului tău și să-ți amintești de faptele tale. Și dacă păcatele tale sînt multe, să nu fii cuprins de tristețe din cauza mulțimii. Pentru că «acolo unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prisosit harul» (Romani 5, 20). Pentru că cel ce datorează mult i se va ierta mult, dacă iubește mult. Dacă păcatele tale sînt mici și de neluat în seamă și nu aduc moartea (I Ioan 5, 17), de ce te neliniștești pentru viitor, tu, care ai înfruntat cu noblețe trecutul, mai ales că atuncea ai fost condus de lege?

Acum gîndește-te că sufletul tău stă la cumpănă, pe de o parte trag îngerii, iar de altă parte trag demonii. Către care va inclina inima ta? Cine va învinge înăuntrul tău? Plăcerea carnală sau sfințenia sufletului? Desfătarea de cele prezente sau dorirea celor viitoare? Te vor prelua îngerii sau te vor menține cei ce te au? Generalii sînd în ordine de bătaie, dau supușilor lor parola cu care cei din aceeași tabără să se poată găsi și despărți ușor din înclăștrările ce urmează. Dacă nu-ți vei arăta identitatea cu simboalele tainice, dacă nu va străluci pe fața ta lumina feței Domnului (Ps. 4, 7), nimeni nu va ști dacă ești dintre ai noștri sau dacă aparții taberei dușmane. Cum va interveni îngerul pentru tine? Cum te va smulge de la demon dacă nu va recunoaște sigiliul! Iar tu cum vei zice: Sînt al lui Dumnezeu, dacă nu ai semnele respective? Nu știi că îngerul cel nimicitor nu s-a atins de casele pecetluite iar din cele nepecetluite a ucis pe întîi născuți (Ieșire 12, 28).

Tezaurul nepecetluit este ușor atacabil de hoși, iar oaia cea neînsemnată este în pericol.

5. Ești tînăr? Să-ți înfrînezi tinerețea ta cu friul botezului. A trecut maturitatea? Să nu pierzi provizia, să nu fii lipsit de păzitor, să nu socotești că ceasul al XI-lea este tot una cu ceasul I (deși eu zic că și cel care este la începutul vieții să se gîndească la moarte). Dacă un medic ți-ar promite că prin diferite leacuri te va face din bătrîn tînăr, n-ai dori să vină cît mai repede acea zi cînd vei deveni iarăși tînăr? Însă, pentru că botezul îți promite să-ți innoiască sufletul — pe care tu l-ai răvășit, l-ai făcut numai riduri cu nelegiuirile tale și l-ai umplut cu pete —, disprețuiești pe binefăcător și nu alergi către făgăduință? Nu dorești să vezi cît de mare este promisiunea făcută? Nu vrei să vezi cum se renaște omul fără mamă (Ioan 3, 4), cum cel îmbătrînit și stricat de poftetele cele înșelătoare (Efes. 4, 22) iarăși se pecetluiește, se reinnoiește și revine la floarea tinereții? Botezul izbăvește pe captivi, lasă datoriile, ucide moartea, renaște sufletul, îmbracă cu haină luminoasă, pecetluiește cu pecete ce nu se șterge, se face vehicul ce duce către cer, arvuna împărăției și har al infierii. Și, pe cînd bunurile sînt atît de multe și de mari, tu nemernicute preferi plăcerea? Deși nu spui, eu știu de ce amii. Lasă-mă, zici, să mă folosesc de timp pentru a mă desfăta cu (plăcerile) murdare, să mă rostogolesc în noroiul plăcerilor, să-mi minjesc mîinile cu sînge, să răpesc bunuri străine, să înșel pe alții, să jur strîmb, să mint și voi primi botezul, cînd nu voi mai putea face rău. Dacă păcatul este lucru bun, atunci săvîrșește-l pînă la sfîrșitul vieții, dar dacă este vătămător, atunci de ce stăruiești în cele care distrug? Nimeni dintre cei ce sînt pe cale să vomeze nu adună mai multă răutate în ei printr-un regim alimentar neadecvat.

Trebuie să curățim trupul de cele vătămătoare și să nu facem boala mai mare decît sănătatea. Corabia poate duce o anumită greutate de mărfuri, iar cînd sînt mai multe ea se scufundă. Teme-te ca nu cumva să păjești așa ceva, ca săvîrșind păcate mai mari decît pot fi iertate, să naufragiezi înaintea limanului.

Nu vede Dumnezeu ceea ce se întâmplă? Nu înțelege gândurile tale? S-au colaborează cu tine l-a nedreptăți? «Ai făcut nelegiuirea și crezi, zice, că sînt asemenea ție?» (Ps. 49, 21). Tu cînd te împrietenești cu un om muritor, zici și faci toate cîte îi plac, însă cînd te împrietenești cu Dumnezeu și sperii să fii rînduit în starea de fiu, faci fapte care nu-i plac și care nu-L cinstesc? Ia aminte ca nu cumva, trăind cu speranța iertării, să nu-ți strîngi prea multe rele, ca nu cumva să aduni păcate și în cele din urmă să nu obții iertarea. Dumnezeu nu se lasă păcălit (Gal. 6, 7). Nu neguțători harul. Să nu zici: legea este bună, dar mai dulce este păcatul. Plăcerea este undița diavolului, care trage spre pierzanie. Plăcerea este mama păcatului. Păcatul este boldul morții (I Cor. 15, 56). Plăcerea hrănește viermele cel neadormit. Pentru moment, ea aduce satisfacție celui ce o gustă, însă urmările ei sînt mai amare decît fierea. Așa ceva gîndești tu: mai întii să stăpînească în mine păcatul, apoi să stăpînească Domnul. Voi face mădularele mele, prin nelegiuire, arme ale nedreptății (Romani 6, 13), apoi pe aceleași le voi face cîndva arme ale dreptății pentru Dumnezeu. Astfel de jertfe a adus și Cain: întii a slujit plăcerii, apoi a adus jertfa lui Dumnezeu, Creatorul. Omule, cînd poți să faci fapte care plac lui Dumnezeu atunci le dedici lui Dumnezeu îți cheltuiești tinerețea în păcate, iar cînd membrele tale sînt obosite, atunci cînd nu le mai poți folosi la nimic, atunci cînd este nevoie să se odihnească pentru că vigoarea lor a fost epuizată? Înțelepciunea acestor bătrînețe nu este înțelepciune, ci neputință de destrăbălări. Mortul nu se încoronează.

Nimeni nu este socotit drept atunci cînd împrejurările îl opresc să săvîrșească răul. De aceea, cît timp va fi putere în tine, să te opui conștient păcatului, pentru că aceasta înseamnă virtute: să te abții de la rău și faci ceea ce este bine (I Petru 3, 11). Faptul de a nu face rău nu merită nici laude nici pedepse. De aceea, dacă datorită vîrstei încetezi să faci păcatul, meritul aparține neputințelor tale. Lăudăm pe cei ce fac binele în mod deliberat și nu pe cei obligați de împrejurări la aceasta. Cine și-a pus limite vieții? Cine a stabilit vremea bătrînețelor? Cine-ți garantează viitorul? Nu vezi că sînt răpiți prunci iar cei în vîrstă rămîn? Viața n-are termene. De ce aștepti să primești darul botezului cînd ai temperatură?

Atunci nu vei putea rosti nici cuvintele mîntuitoare. Poate că nici nu le vei auzi bine pentru că boala este în capul tău. Nu vei putea nici să-ți ridici miinile către cer, nici să stai în picioare, nici să îngenunchezi la rugăciune, nici să fi învățat cu folos, nici să mărturisești corect, nici să te împreunezi cu Dumnezeu și să te lepezi de satana; poate că nu vei putea nici să urmărești Sfînta Taină pentru că nu ești conștient de ceea ce se întâmplă. Cînd, însă, primești conștient harul, atunci primești talantul, pe care trebuie să-l fructifici.

6. Să imiți pe eunuc (Fapte 8, 27). Acela a găsit pe dascăl și n-a neglijat lecția. El, cel bogat, demnitarul cel renumit, a supt în trăsură pe cel sărac, și făcîndu-i-se cunoscută vestea cea bună a împărăției și umplîndu-se de credință, n-a amînat pe-cetea Dubului. Cînd au întilnit o apă a zis plin de bucurie: «Iată apă», iată ceea ce căutam, «Ce mă împiedică să mă botez» (Fapte). Acolo unde există hotărîre, acolo nu există piedică. Pentru că cel ce cheamă este iubitor de oameni, slujitorul este gata de slujbă, iar harul este bogat.

Este de ajuns să existe intenția de a primi botezul și nu va exista nici o piedică. Unul este cel ce ne împiedică, care ne închide drumurile mîntuirii, pe acesta să-l

învîngem cu dibăcia. Acela ne inspiră lenea, dar noi să ne ridicăm pentru lucru. Acela înșeală inimile noastre cu promisiuni zadarnice, noi, însă, să nu ignorăm planurile lui. Nu este el cel ce ne îndeamnă să săvîrșim azi păcatul și să lăsăm dreptatea pentru mîine? De aceea, Domnul destrămează planurile lui viclene, zicînd: «Astăzi ascultați cuvîntul Meu» (Ps. 94, 8). Acela zice: Ziua de azi dedicați-mi-o mie și pe cea de mîine lui Dumnezeu. Iar Domnul răspunde strigînd: «Astăzi ascultați cuvîntul Meu». Cunoaște odată pe dușmanul tău. El nu îndrăznește să te sfătuiască a te îndepărta de Dumnezeu (pentru că știe bine că un astfel de sfat cu greu îl vor urma creștinii), dar își ascunde planurile sub cuvinte viclene și înșelătoare. Este dibaci în a face rău (Ieremia 4, 22). Știe foarte bine că noi oamenii trăim intens și orice faptă are loc în prezent. Deci, furîndu-ne cu dibăcie prezentul, ne lasă viitorul și speranțele. Cînd vine ziua de mîine, vine și sftnicul cel rău și pretinde să-i dedicăm prezentul, iar lui Dumnezeu ziua următoare. Și așa, totdeauna, strecurîndu-ne viclean în prezent plăcerea și lăsîndu-ne pentru viitor speranța, ne smulge pe ascuns din viață.

7. Am observat cîndva o dibăcie asemănătoare la o pasăre. Pentru că puișorii ei, din cauză că erau prea mici, puteau fi prinși ușor, s-a prefăcut a fi rănită și atrăgînd atenția vîntătorilor zbura în așa fel încît nici nu putea fi prinsă, dar nici nu se îndepărta prea mult de vîntători. Și după ce în multe feluri le-a dat speranța că va fi prinsă, dînd răgaz puilor să fugă, a zburat, în cele din urmă, și ea cu ei. Teme-te ca nu cumva și tu să pățești așa ceva, cu gîndul la cele prezente să nu pierzi pe cele nevăzute.

Hai, dăruiește-te în întregime Domnului. Dă-ți un nume, înscrie-te în catalogul Bisericii. Soldatul este înscris în cataloage, atletul intră în luptă după ce a fost înscris în acte, iar simplul cetățean este socotit a face parte dintr-un popor, după ce a fost înscris în cataloage.

Pentru toate acestea ești răspunzător, ca soldat al lui Hristos, ca atlet al credinței, ca cetățean a cărui patrie este cerul... Învață să te comporți conform principiilor evanghelice, ochiul tău să nu privească oblic, limba să-ți fie cumpătată, trupul să fie supus (sufletului), învață să fii smerit, să ai cugetul curat, să nu te minii. Cînd ești obligat la o muncă tu s-o faci dublu (Matei 5, 41). Cînd te nedreptățesc, să nu mergi la tribunale (Matei 5, 25). Cînd te urăsc să iubești (Matei 5, 44). Cînd ești persecutat să rabzi (Matei 5, 44), cînd te insultă să te rogi (I Cor. 4, 12—13). Să omori păcatul (Rom. 6, 2), să te răstignești împreună cu Hristos. Îndreaptă-ți toată dragostea către Domnul. Zici tu, sînt grele acestea. Dar ce bun se cîștigă ușor? Cine a învins dormind? Cine a fost încoronat cu coroana cumpătării, trăind viață de lux și de petreceri? Nimeni n-a primit premiul fără să alege. Ostenelile nasc slava, încordarea aduce coroana. La fel și eu: «Trebuie ca noi prin multe necazuri să intrăm în împărăția cerurilor» (Fapte 14, 22). Și dacă necazurile virtuții sînt urmate de fericirea din împărăția cerurilor, ostenelele păcatului sînt urmate de tristețe și de durerile gheenei. Cel ce privește cu luare aminte vede că lucrurile diavolului nu se săvîrșesc fără osteneală de către lucrătorii nedrepti. Care sînt sudorile cumpătării? (Prea puține), pe cînd cel ce desfrînează este scădat în sudori de plăcerea care-l topește. Te întreb: cumpătarea obosește trupul în egală măsură cu nebuneasca și nenorocita

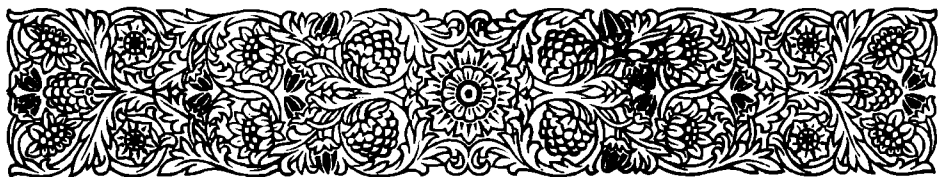
de desfrinare? Cei care innoptează în rugăciuni rămân nopți nedormiți, dar nopțile celor ce priveghează în nedreptăți sînt mult mai grele? Pentru că și frica de a nu fi surprinși și boldul plăcerilor îndepărtează cu desăvîrșire orice odihnă. Dacă, evitînd strămoșia drumului ce duce la mîntuire, cauți lărgimea drumului păcatului, mă tem că vei ajunge exact acolo unde duce acest drum. Să priveghezi, frate! Dacă vrei, ai ajutoare: rugăciunea care păzește noaptea, postul care ajută, cîntarea psalmilor care desfătează. Pe acestea să le ai împreună cu tine. Acestea să-ți țină de urt atunci cînd păzești bunurile de mare preț. Ce este mai bine: să fim bogați și să ne neliniștească păstrarea bunurilor sau să nu avem ce să păzim? Nimeni nu respinge bunurile de teama greutăților. Pentru că dacă am lua aminte doar la greutăți, nimic din cele omenești n-ar mai exista. Pentru că alături de belșug se găsește seceta, alături de călătoriile frumoase pe mare se află naufragiile, alături de căsătorii văduvia și alături de copiii cei mulți lipsa de copii. Însă purcedem la fapte sprijinindu-ne pe cele mai bune speranțe și pe Dumnezeu care conduce viața noastră. Tu, desigur, lauzi cu cuvîntul sfințenia dar prin fapte îți petreci timpul cu cei condamnați. Ia aminte, ca nu cumva să-ți pară rău pentru gîndurile tale, tocmai atunci cînd nu vei avea nici un cîștig de la pocăință. Parabola fecioarelor să te înțeleptească (Matei 25, 1 sq.) cele ce n-au avut de ajuns untdelemn în candelarele lor, tocmai atunci au simțit lipsa celor necesare, cînd trebuia să intre la mire. De aceea, Scriptura le-a numit nebune, pentru că cheltuindu-și timpul pentru procurarea uleiului s-au lipsit de bucuria nunții. Nu cumva și tu aminînd de la an la an, de la lună la lună și de la zi la zi și neprocurîndu-ți untdelemnul care alimentează lumina, să ajungi la ziua pe care n-o aștepti, cînd îți vor lipsi puterile pentru viață. Lipsa va fi de pretutindeni și durere nemișcată pentru că vor fi neputincioși medicii și vor fi deznădăjduite rudele. Atunci cînd vei fi cuprins de un astm puternic și sec, cînd temperatura îți va arde și topi încet, încet, măruntaiele, cînd vei respira din adîncul sufletului, atunci nu vei găsi pe cel care să aibă milă de tine. Vei spune ceva nedeslușit, dar nu te va mai auzi nimeni. Atunci, tot ceea ce vei spune nu va fi luat în seamă, pentru că vor crede că aiurezi. Atunci cine îți va acorda botezul? Cine-și va aduce aminte de tine, cînd vei fi afundat în nenorocire? Rudele vor fi disperate, cei din afară te vor disprețui, prietenul se va teme să amintească (de botez), pentru că amintirea botezului te tulbura sau poate căci medicul te va înșela, îți va spune că nu este nimic grav, pentru că știe că iubești viața.

Noapte și pustiu din partea celor ce ar trebui să ajute; nu există cel ce botează. Moartea este de față, iar cei care te iau se grăbesc. Cine te va mîntui? Dumnezeu pe care L-ai disprețuit? Te va asculta atunci, dacă tu îl ascuți acum. Crezi că îți va da termen? Numai dacă ai folosit bine harul ce ți-a dat.

8. Să nu te înșele nimeni cu cuvînte goale (Efes. 5, 6). Pentru că nenorocirea va veni pe neașteptate (I Tes. 5, 3) și va avea loc o catastrofă asemenea cu o furtună. Va veni un inger aspru, care îți va smulge cu violență sufletul și-l va lua cu el, (sufletul tău) cel legat de păcate. Sufletul se va întoarce adesea spre aici, se va jeli fără să scoată cuvînt, pentru că instrumentul cuvintelor va fi închis. O, cit te vei tulbura pentru tine! Cit vei suspina!

Pocăința ta va fi fără rezultat când vei vedea bucuria dreptilor, în ziua cea mare a împărțirii darurilor și tristețea păcătoșilor sortiți întinericului celui mai adânc. Ce cuvinte vei spune atunci în durerea inimii tale? Vai mie, port mulțimea acestor rele, nu pot arunca această grea povară a păcatului și cindva era atât de ușor de aruncat! Să fi curățit petele, acum nu aș mai fi stigmatizat pentru păcate. Acum aș fi fost cu îngerii, acum m-aș fi desfătăt de bunurile cerești. Ce rău am gândit atunci? Pentru desfătarea trecătoare cu păcatul, mă chinui veșnic. Din cauza plăcerii trupului sînt dat focului. Judecata lui Dumnezeu este dreaptă. Am fost invitat, dar n-am ascultat, mi s-a vorbit despre aceasta, dar eu am rîs. Acestea și cîte altele vei zice, și te vei boci, dacă vei fi răpit de moarte mai înainte de a fi botezat. Omule, fie că te temi de ea fie că dorești să intri în împărăție, să nu disprețuiești chemarea. Să nu zici: «Scuză-mă» (Luca 14, 18) pentru cutare și cutare motiv. Nîci o justificare nu este de ajuns pentru a nu da curs chemării. Îmi vine să plîng cînd mă gîndesc că preferi faptele rușinii față de marea slavă a lui Dumnezeu, și datorită desfrului cu greu te dezbari de păcat și te excluzi de la bunurile care-ți sînt făgăduite ca să nu vezi bunurile Ierusalimului creșc (Ps. 127, 5). Acolo mii de îngerii, adunările întîilor născuți, tronurile Apostolilor, scaunele Profeților, jețurile Patriarhilor, coroanele martirilor, laudele dreptilor. Să dorești să fii numărat cu ei și de aceea să primești botezul și să te sfințești cu darul lui Hristos, că Lui se cuvine mărirea și puterea în veci vecilor. Amin.

Traducere de Pr. CONST. CORNIȚESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

NOUA ORDINE ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ ÎN LUME, ȚEL AL POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI

Țara noastră, Republica Socialistă România, țară în curs de dezvoltare, și-a înscris — ca unul dintre dezideratele majore ale luptei sale pentru progresul omenirii — realizarea noului ordinii economice și politice internaționale, așezarea colaborării și cooperării economice dintre state pe baze deplin echitabile, de natură să favorizeze dezvoltarea armonioasă și echilibrată a tuturor țărilor.

Analiza atentă a cursului evenimentelor internaționale contemporane arată cu claritate că în lume se afirmă tot mai puternic cerința aplicării cu fermitate, în relațiile dintre state, a principiilor Dreptului Internațional: deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, ale renunțării la forță și amenințării cu forța, rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale, cooperarea și îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor internaționale asumate¹. Numai astfel pot fi create premisele reale pentru înfăptuirea celor două coordonate ale noului ordinii economice și politice, coordonate ce se condiționează reciproc: noua ordine economică și noua ordine politică. «Problemele economice sînt sub multe aspecte probleme politice, iar statul a devenit un agent economic nemijlocit al fluxului economic internațional»². O nouă ordine economică va impune relații noi între state și, implicit, va da un nou impuls luptei pentru destindere și pace în lume.

Noul concept a apărut în evoluția vieții internaționale, în decursul unei perioade istorice îndelungate, plină de conflicte pe plan economic și politic.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea ordinea economică și politică era aceea determinată de existența sistemului mondial capitalist, de hegemonia statelor puternice asupra celorlalte.

În perioada dintre cele două războaie, cînd sistemul mondial capitalist a încetat de a mai fi unic, cînd începuse să se afirme tot mai puternic mișcarea națională a popoarelor subjugate, a apărut necesitatea unor noi reglementări în relațiile economice dintre state. Această necesitate a devenit stringentă după cel de al doilea război mondial, cînd raportul de forțe pe plan internațional s-a schimbat în fa-

1. Mică enciclopedie de politologie, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 149.

2. Prof. univ. dr. Gheorghe P. Apostol, *Noua ordine economică — imperativ fundamental al relațiilor internaționale*, art. în «Era socialistă», nr. 21, 1974, p. 54.

voarea socialismului, a forțelor progresului și păcii. Există acum posibilitatea ca viața internațională să capete un nou curs, ca relațiile dintre state să aibă la bază noi norme de drept internațional, singurele care pot oferi posibilitatea unei conlucrări pașnice între state. Tot mai multe țări își intensifică eforturile pentru pregătirea unor căi prin care toate popoarele să se integreze activ și eficient în circuitul mondial de valori materiale, să poată beneficia din plin de cuceririle științei și tehnicii, pentru înlăturarea decalajelor economice și tehnologice dintre țările puternic dezvoltate și cele slab dezvoltate, a unor soluții care să ducă la eliminarea practicii politicii de forță și dominație, discriminării și nedreptății de ordin politic. Fiecare popor este dornic să-și construiască singur destinul conform aspirațiilor și intereselor sale.

Aceste deziderate ale lumii contemporane nu sînt străine nici Bisericii creștine. În toate timpurile, Biserica creștină a propovăduit și propovăduiește și astăzi pe temeiul principiilor evanghelice, pacea și statornicirea ei, înțelegerea, întrajutorarea și bunăvoirea între oameni, între popoare.

Bisericiile creștine, respectînd și împlinind cu fidelitate poruncile Domnului Hristos, activează pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice în lume cu convingerea fermă că, prin aceasta, își îndeplinesc misiunea lor sacră pe pămînt.

I. Coordonate și principii ale noii ordini economice și politice internaționale.

Conceptul noua ordine economică și politică internațională a apărut sub diferite formulări, cu sferă mai largă sau mai îngustă: «noua ordine internațională (mondială)», «noua ordine economică internațională (mondială)»³.

Țara noastră, Republica Socialistă România, președintele Nicolae Ceaușescu personal, a adus o importantă și originală, contribuție la definirea conceptului de noua ordine economică și politică internațională, într-o perioadă de cristalizare a sensului acestuia: Această contribuție este rezultatul surprinderii — în baza unei analize pătrunzătoare — a transformărilor de esență și conținut a lumii contemporane și, implicit, a necesității și posibilității instaurării între state a unor relații noi, echitabile, avantajoase tuturor popoarelor. În numeroasele vizite în țară și străinătate, în contactele cu diferitele personalități, oameni de Stat și diplomați din lume, președintele țării noastre, Nicolae Ceaușescu, s-a pronunțat și se pronunță cu fermitate pentru aplicarea în fapt a noii ordini economice și politice din lume.

Iată care sînt — conform concepției țării noastre, a președintelui Nicolae Ceaușescu — coordonatele, componentele, obiectivele și căile de instaurare a noului ordini economice și politice internaționale⁴:

1. Înlăturarea hotărîtă a vechilor relații de inechitate, lichidarea politicii imperialiste, colonialiste și necolonialiste. Preconizarea folosirii forței și a constrîngerii nu mai poate fi acceptată astăzi. Popoarele resping tot mai hotărît orice formă de amestec în treburile interne ale altora și își afirmă tot mai hotărît dorința de a merge nestingherit pe calea aleasă. De aici decurge cea de a doua coordonată.

2. Statornicirea unor relații internaționale bazate pe deplină egalitate, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a se dezvolta independent și liber, de a dispune de propriile resurse, de a-și alege fără amestec din afară, calea dezvoltării.

3. Asigurarea progresului tuturor țărilor, eliminarea decalajelor economice între acestea și apropierea nivelurilor lor de dezvoltare. Aceasta impune ca «toate guvernele, toți șefii de state, toți oamenii politici să înțeleagă necesitățile vieții pentru a fi la înălțimea profundelor răspunderi și transformări istorice care au loc în viața

3. *Mică enciclopedie...*, p. 318.

4. *Ibidem*, p. 319.

5. *România socialistă-factor activ în viața internațională*, Editura politică, București, 1977, p. 449.

societății, să acționeze cu deplină convingere că realizarea unei lumi mai drepte și mai bune, a unei vieți libere, de bunăstare și fericire pentru fiecare popor constituie o cerință obiectivă a dezvoltării sociale și politice a omenirii⁵.

4. Stabilirea unui raport just între prețurile materiilor prime și prețurile produselor finite. Aceasta implică cristalizarea, în cadrul comerțului internațional, a unui nou sistem monetar, sănătos și general echitabil, sistem care să asigure desfășurarea normală a comerțului, să stimuleze lichidarea treptată a decalajelor economice dintre state, lărgirea accesului acestor țări la mijloacele financiare de care au nevoie pentru dezvoltare.

5. Asigurarea accesului tuturor statelor la sursele de energie și materii prime, la cuceririle științei și tehnicii contemporane.

6. Rezolvarea, prin unirea tuturor forțelor, a problemei alimentației mondiale «pe baza încorporării rezultatelor științei agricole, creșterii înzestrării tehnice și chimice a agriculturii în toate zonele globului». În ceea ce o privește România este hotărâtă să participe activ la realizarea unui asemenea program, să colaboreze și să coopereze activ cu țările în curs de dezvoltare pentru creșterea bazei lor de producție, pentru soluționarea într-un timp cât mai scurt a problemei vitale a alimentației popoarelor...»⁶.

7. Sprijinirea efectivă a țărilor în curs de dezvoltare în scopul accelerării ritmului progresului lor, fără condiții politice, economice ori militare. «Este în interesul tuturor națiunilor — inclusiv al celor din statele dezvoltate ale lumii — ca țările în curs de dezvoltare să fie tot mai larg ajutate să-și făurească o industrie proprie, să-și dezvolte în ritm mai rapid economia și să-și pună pe deplin în valoare resursele naționale, să participe activ, în condiții de deplină egalitate și echitate, la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale» — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu în «Mesaj adresat celei de a IV-a Conferințe a Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare»⁷.

8. Este pe deplin adevărat că țările în curs de dezvoltare, țările sărace, nu doresc ca dezvoltarea lor să se facă în detrimentul altora. Dar — accentua președintele Nicolae Ceaușescu — «cred că este tot atât de adevărat că aceste țări nu mai doresc ca pe spatele lor, prin munca popoarelor lor, alte state să acumuleze bogății, menținând în dominație și asupra altor popoare... Dar se pune și o întrebare: dacă cei bogați, cei dezvoltați nu vor să înțeleagă, trebuie să ne mulțumim cu această situație? Eu — spunea președintele țării noastre — nu vreau să răspund la această întrebare, dar un poet român spunea :

Dreptatea nu e printre stele,
Ci numai în brațele-ți de fier.
De știi să le slujești de ele,
Te-or asculta și cei din cer»⁸.

Libertatea, egalitatea, dreptul popoarelor la o viață demnă trebuie cucerit, apărut, trebuie respectate de către toate țările deoarece numai astfel se poate deschide calea spre o politică de pace și colaborare internațională. Promovarea unor relații economice de tip nou, de egalitate deplină între state reprezintă o necesitate obiectivă a întăririi prieteniei între popoare, a consolidării păcii în lume. Iată de ce toate popoarele sînt chemate să acționeze neabătut pentru promovarea acestor relații pe plan internațional. Din aceste considerente Republica Socialistă România participă activ la schimburile și cooperarea economică pe plan internațional, la activitatea

6. *Ibidem*, p. 338.7. *Ibidem*, p. 361.8. *Ibidem*, p. 354.

Organizației Națiunilor Unite și a altor organisme economice mondiale aducându-și contribuția la rezolvarea tuturor problemelor internaționale, la realizarea unei noi ordini economice internaționale, la progresul lumii întregi.

8. Noua ordine economică și politică internațională, fiind în esență o problemă a păcii mondiale, implică înfăptuirea dezarmării și, totodată, ea nu poate fi realizată decât cu înlăturarea războiului din viața popoarelor, reglementarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale. Potențialul distructiv al armelor nucleare deținut de cele șase mari puteri, crește ajungând pe cap de locuitor al planetei câte 15 tone de trinitrotoluen. Întreaga forță explozivă din cel de-al doilea război mondial poate fi transportată astăzi de o singură rachetă continentală — numărul lor în 1975 atinsese 1600⁹. Reducerea și eliminarea acestor cheltuieli pentru înarmare reprezintă o sursă de sporire considerabilă a disponibilităților țărilor dezvoltate pentru creșterea posibilităților de a ajuta țările slab dezvoltate ori în curs de dezvoltare. Țara noastră, prin președintele Nicolae Ceaușescu, de la tribuna celui mai înalt for internațional, a cerut adoptarea și aplicarea unor soluții complete începând desigur cu măsuri parțiale, cum ar fi angajamentul solemn al tuturor statelor de a renunța la efectuarea de manevre militare, la demonstrații de forțe, de a trece la reducerea bugetelor militare, crearea de zone denuclearizate, nefolosirea armelor nucleare, desființarea blocurilor militare și, în ultimă instanță, lichidarea lor și reglementarea pe calea tratativilor a tuturor diferendelor. «Trebuie să facem totul ca fiecare popor să poată trăi în siguranță, să nu se mai teamă de vreun amestec în treburile sale interne, să-și poată concentra eforturile în direcția dezvoltării economico-sociale, a ridicării nivelului de trai, colaborând, pe principii de egalitate, cu alte state și națiuni» — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu într-un interviu acordat cotidianului mexican *El Nacional*. Consecvență — așa cum am spus mai sus — acestui înalt deziderat, România nu numai că participă activ la toate lucrările pentru pace și securitate, dar depune și eforturi perseverente pentru adoptarea de măsuri concrete, în scopul creării unui climat propice dezvoltării libere a tuturor națiunilor, a unui climat de pace.

II. *Activitatea susținută a Republicii Socialiste România în organizații și conferințe internaționale, pentru instaurarea noii ordini economice și politice mondiale, întemeiată pe principiile politicii sale externe.*

1. La cea de a III-a Sesiune a U.N.C.T.A.D. ce a avut loc la Santiago de Chile, România a sprijinit adoptarea unor principii noi în relațiile comerciale internaționale, promovarea unor raporturi cât mai largi de schimburi comerciale și de cooperare economică internațională, pe bazele deplinei egalități și echității, ale avantajului reciproc.

2. Țara noastră a fost una dintre țările ce au susținut cu tărie adoptarea *Declarației și programului de acțiune privind instaurarea noii ordini economice internaționale propuse în cadrul Sesiunii extraordinare a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite*, ținută la New York în lunile aprilie—mai 1974. În declarație se sublinia, printre altele: «bunăstarea economică, politică și socială a generațiilor actuale și viitoare depinde, mai mult decât oricând, de extinderea între toți membrii comunității internaționale a unei largi cooperări pe baza egalității suverane și a înlăturării dezechilibrelor care există între aceștia». *Programul de acțiune* adoptat are în vedere aplicarea de măsuri concrete privind materiile prime, relațiile comer-

9. Titu Georgescu, *Argumente ale istoriei pentru o nouă ordine internațională*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 288.

ciale, finanțării dezvoltării, industrializării țărilor în curs de dezvoltare, punerii sub control a activităților societăților multinaționale, elaborarea *Cartei drepturilor și obligațiilor economice ale statelor, întăririi rolului O.N.U.* în domeniul cooperării internaționale.

3. Ca expresie a adâncirii solidarității cu țările în curs de dezvoltare, România a participat ca invitată la Conferința țărilor nealiniat de la Lima (Peru, august 1975) și susține cu acest prilej, statornicirea unor raporturi noi, echitabile, între state, pentru instaurarea noii ordini economice și politice internaționale. Potrivit concepției țării noastre, a președintelui Nicolae Ceaușescu, activitatea țărilor nealiniat reprezintă «o contribuție la înfăptuirea colaborării pe plan internațional, pentru afirmarea principiilor de relații noi între state, pentru cursul destinderii, pentru o lume mai dreaptă, a colaborării și păcii» (Conferința de presă la încheierea vizitei în Peru).

4. La cea de a VII-a sesiune extraordinară a O.N.U. ținută la New York între 1—2 septembrie 1975, consacrată problemelor dezvoltării și cooperării economice internaționale, România a difuzat declarația ce cuprindea — ca obiective primordiale — următoarele: lichidarea stării de subdezvoltare; o amplă colaborare și cooperare internațională în domeniul economic și tehnic; soluționarea problemei alimentației; participarea fără discriminări a tuturor statelor la cuceririle științei și tehnicii moderne; pregătirea unor cadre naționale necesare construcției economice și sociale; promovarea unor largi schimburi comerciale și lărgirea cooperării economice internaționale; crearea unui sistem valutar financiar internațional echitabil; elaboarea unor norme precise pentru instaurarea noii ordini economice internaționale. Dintre propunerile făcute de țara noastră, a căror aplicare în practică ar asigura realizarea în practică a obiectivelor mai sus anunțate, amintim: constituirea unui *Fond de produse agroalimentare, îndeosebi de cereale*, prin contribuția tuturor statelor, și în primul rând a celor dezvoltate, în raport cu potențialul lor economic. Acest Fond ar urma să fie administrat de un organism specializat al O.N.U., eventual de F.A.O., țărilor afectate, în condiții comerciale avantajoase. De asemenea țara noastră a propus înființarea, în cadrul UNESCO, a unui fond special pentru acordarea de burse tineretului din țările în curs de dezvoltare și constituirea unui *fond de dezvoltare* în cadrul O.N.U., format din contribuții ale tuturor statelor, în primul rând ale celor dezvoltate, fond ce ar urma să fie utilizat numai pentru dezvoltare — sub supravegherea Adunării Generale a O.N.U.

5. Preocupată de a găsi mereu cele mai adecvate căi de colaborare și cooperare cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, România participă la activitatea *Grupului celor 77*. În conformitate cu orientările comune stabilite la Manila (Filipine) în 2—7 februarie 1976, țara noastră acționează ferm pentru realizarea unei noi ordini economice internaționale, pentru instaurarea unor raporturi noi între țările în curs de dezvoltare și țările dezvoltate.

6. La cea de a IV-a Conferință a Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.), de la Nairobi (Kenya), din 5—30 mai 1976, președintele Nicolae Ceaușescu a adresat un mesaj în care se spunea, printre altele: «România este animată de dorința de a conlucra activ cu celelalte țări în curs de dezvoltare, membre ale *Grupului celor 77*, și cu toate statele pentru edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale, care să asigure dezvoltarea independenței fiecărei națiuni pe calea progresului, bunăstării și fericirii».

7. Măsuri menite a conduce la realizarea în practică a noii ordini în cadrul relațiilor dintre state au fost propuse de țara noastră și în cadrul întrunirilor prilejuite de cea de a XXV-a aniversare a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație Știință și Cultură, cea de a 50-a aniversare de la înființarea Organizației internaționale a muncii, la întrunirea de la Ciudad de Mexico din septembrie 1976.

Este ferma convingere a țării noastre că numai printr-o largă activitate internațională pe plan bi și multilateral pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice mondiale se pot asigura lichidarea subdezvoltării, un nivel relativ egal de dezvoltare a tuturor națiunilor, ce poate deschide tuturor popoarelor lumii calea spre bunăstare și fericire.

8. Pe ordinea de zi de la Sesiunea specială a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite ce și-a început lucrările la 23 mai a.c. la New York, fiind prima sesiune din istoria acestei organizații dedicată în exclusivitate problemei vitale — dezarmarea — participanții au primit cu interes deosebit documentul românesc în legătură cu *poziția României în problemele dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare*. Acest document relevă odată mai mult — se preciza în presa cotidiană — consecvența, spiritul constructiv și energia neobosită a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu personal, pentru afirmare pe plan internațional a concepției clare și cuprinzătoare, de largă perspectivă, în domeniul dezarmării, al instaurării noii ordini în relațiile economice și politice dintre state în interesul tuturor popoarelor, al păcii și securității în lume.

III. Temeiuri creștine pentru o nouă ordine economică și politică internațională.

Angajamentul creștin în lupta pentru instaurarea unei ordini economice mondiale echitabile este fundamentat pe ideea unității neamului omenesc — sublinia delegatul Bisericii Ortodoxe Române, la Sesiunea anuală a Comisiei Economice și Politice a Conferinței creștine pentru pace, Brno (R. S. Cehoslovacia), 1976.

Creaturi ale lui Dumnezeu, oamenii au dreptul de a trăi și exista în deplină armonie și, implicit, toate națiunile au dreptul firesc și inalienabil de a folosi în mod egal resursele materiale proprii, de a lupta pentru a statornici egalitatea socială și economică. Omul are în ființa sa sădită și responsabilitatea fără de care nu este cu adevărat om, de a răspunde solicitărilor celorlalți, a celor ce au trebuință de slujire. Achitându-ne de responsabilitatea noastră față de oameni, ne achităm de responsabilitatea față de creatorul oamenilor. De aceea *porunca slujirii își are întemeierea în porunca lui Dumnezeu*, în răspunderea noastră față de Dumnezeu. Oamenii și popoarele au misiunea istorică de a înfăptui o trăire și o colaborare conform preceptelor divine pentru realizarea deplinei înțelegeri, a egalității și păcii.

Iată de ce Biserica creștină, propovăduitoarea înaltelor principii ale păcii, dragostei și înfrățirii între toți oamenii, nu poate să rămână străină sau izolată la principiile noii ordini economice și politice internaționale, dreptatea, egalitatea, înțelegerea, colaborarea, ajutorul reciproc, pacea și respectul între popoarele lumii. «Dumnezeu a făcut ca toți oamenii, ieșiți dintr-unul singur, să locuiască pe toată fața pământului» (Fapte 17, 26), iar după cum ne spune tot Sfântul Apostol Pavel, de data aceasta în Epistola către Efeseni, 4, 6 «Este un singur Dumnezeu și Tată al tuturor care este peste toate și prin toate și în noi toți».

Creștinismul s-a ridicat și se ridică întotdeauna deasupra tuturor deosebirilor și a antagonismelor de orice fel care separă popoarele: «Înainteai lui Dumnezeu nu este nici iudeu, nici elin, nu este nici rob, nici slobod, nici parte bărbătească, nici parte femeiească» (Galateni 3, 28).

În Predica de pe Munte, Mîntuitorul Iisus Hristos poruncește conducătorilor și credincioșilor Bisericii creștine să propovăduiască Evanghelia dragostei de aproape, a păcii, a înfrățirii, a alinării și mîngîierii celor lipsiți și în suferință. În acest sens bisericile creștine din lume au îndatorirea de a îndemna popoarele bogate să împartă bunurile materiale cu cei lipsiți potrivit învățaturii lui Iisus, «Cel ce are două haine să dea celui ce nu are și cel ce are bucate să facă de asemenea» (Luca 3, 11).

Sfînta Scriptură, încă din primul capitol (Geneză I, 22) înfățișează dreptul egal al popoarelor la resursele materiale, iar în cuvintele «Duhul Domnului peste Mine, pentru că M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți la inimă, să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea, să liberez pe cei apăsați și să vestesc anul mîlei Domnului» (Luca 4, 18; Isaia 61, 1—2) își găsește temei lupta legitimă a popoarelor pentru înlăturarea inegalităților economice și sociale.

În fața lui Dumnezeu toate popoarele au responsabilitatea și coresponsabilitatea asupra menirii lor în istorie pentru a aduce «mărirea și cinstirea neamurilor» (Apocalipsă 21—26) în noul Ierusalim ceresc, în cetatea luminii.

Fiecare biserică creștină acționează astăzi, pe plan local ori în cadrul Consiliului Ecumenic al bisericilor pentru înlăturarea inegalității economice, sociale, politice din lume, contribuind la dezvoltarea și progresul popoarelor. Este aceasta încă o expresie a respectării de către biserica creștină a îndemnului Fericitului Augustin: «Pentru realizarea binelui și triumfului său în lume trebuie să se lărgească spațiile iubirii». Credința lucrează prin dragoste (Galateni 5, 6).

Convinsă de necesitatea instaurării noii ordini economice, sociale și politice în lume, a dezarmării, independenței și suveranității naționale, Biserica Ortodoxă Română sprijină principiile ce se impun a fi respectate în cadrul relațiilor dintre state, împlinind astfel misiunea ei sfîntă în lume.

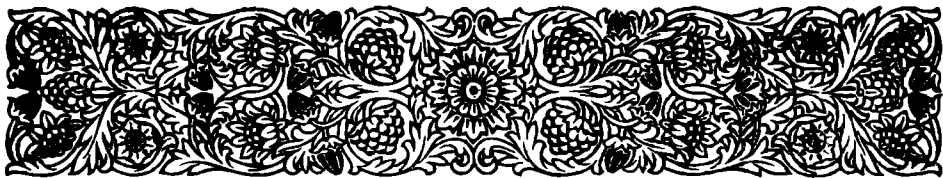
Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: «Dumnezeu ne-a dat mîini ca să dăm ajutor altora și nu ca să le întindem curse»; Dumnezeu care a creat pe toți, Cel ce poartă grijă tuturor, ne cheamă și pe noi să avem grijă unii de alții, ne cheamă să colaborăm în duhul dragostei și să avem grijă unii de alții și de noi înșine; Dumnezeu vrea străduința noastră într-o slujire reciprocă.

Pătrunsă de această mare răspundere de a contribui la rezolvarea grabnică, eficientă a marilor probleme ce frămîntă astăzi omenirea, Biserica Ortodoxă Română împlinește astfel misiunea sa sacră în lume.

Popoarele lumii luptă astăzi să scape de amenințările războiului și a foametei, și pentru aceasta își unesc eforturile pentru instaurarea în lume a unor relații de egalitate, colaborare și cooperare internațională, dezarmare și progres. Identificîndu-se cu aceste idealuri Biserica Ortodoxă Română — conducătorii și credincioșii ei — le slujește cu dăruire în fața oamenilor și a lui Dumnezeu.

Exprimînd deplina încredere în realizarea acestor mărețe idealuri, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin declara în fața membrilor Colegiului Electoral Bisericesc următoarele: «Pe calea întăririi unității bisericești și a păcii în lume vom merge cu *îndrăznire și încredere*, avînd convingerea că zidurile despărțitoare între biserici și popoare nu ajung pînă la cer. Ele aparțin lumii noastre vremelnice, de aceea vor cădea». Numai astfel se va ajunge la făurirea unei lumi mai drepte și mai bune.

PR. STĂNCULESCU F. IOAN

ȘTIRI ECUMENICE

— Asociația «Întilnire cu Bisericile răsăritului», din care fac parte teologi și mireni ortodocși și romano-catolici, a organizat o conferință la Schwerte (R. F. Germania), împreună cu Academia teologică romano-catolică din aceeași localitate. Tema conferinței, «Spiritualitatea în Ortodoxie», a fost prezentată de teologul ortodox grec, Dr. Anastasios Kallis, care este și președintele asociației menționate. Referatul a insistat asupra strinsei legături între viața liturgică și dogmă în Biserica Ortodoxă, avînd ca noțiune centrală îndumnezeirea (teosis) credinciosului înfăptuită de iubirea lui Dumnezeu. Astfel este evident că întreaga teologie ortodoxă soteriologică n-are caracter juridic. Accentul nu cade, cum e cazul în confesiunile apusene, pe ideea justificării, ci pe sfințirea credinciosului. Ideea aceasta a dezvoltat-o referentul pe temeiul învățăturii Sf. Părinți, îndeosebi a Sf. Ioan Damaschin. Deci hristologia Ortodoxiei este totodată și soteriologică.

Al doilea referat a dezvoltat ideea fundamentală a doctrinei despre «teosis» pe temeiul teologiei ortodoxe despre icoane. Pr. Lothar Heiser (Münster) a tratat subiectul: «Icoana și însemnătatea ei pentru spiritualitatea ortodoxă», arătînd că rădăcinile teologiei icoanelor sînt în creștinismul primar.

Ultimul referat al conferinței despre «Maica Domnului Maria în cinstirea liturgică ortodoxă» a fost susținut de teologul Nicolaus Thon, și anume pe baza imnologiei ortodoxe, cu exemple îndeosebi din Octoih, arătînd caracterul pronunțat hristologic al Mariologiei Ortodoxe, — ceea ce ferește Ortodoxia de exagerare în «cinstirea marianică», — ca în romano-catolicism, — și de radicală respingere a ei, ca și protestantism. Astfel cinstirea liturgică a Maicii Domnului este exemplu clar pentru unitatea dintre cult și dogmă în Ortodoxie («Stimme der Orthodoxie» 10/977).

— «Lumină coptă» este titlul unei reviste publicate la Paris, în limba franceză, de Biserica Coptă din Diaspora. Apare în patru numere pe an. Biserica Coptă mai are o singură revistă «Watani», care apare săptămînal în Egipt («Ökumenische Information» 35/77).

— În S.U.A. s-a înființat o nouă Mitropolie Ortodoxă cu sediul la New York, dependentă de Patriarhia Ortodoxă din Antiohia. Sufragane sînt eparhiile de Ohio și New Jersey («Ökumenische Information», 35/77).

— Editura «Butzon și Berker» din Mevelaer (R. F. Germania) a publicat «Biblia Ilustrată», cuprinzînd ilustrații la texte din Vechiul și Noul Testament («Aktueller Dienst-Kultur» 257/977).

— După o muncă de 12 ani, o comisie a terminat o nouă traducere a Bibliei din textul original în limba latină. Biblia aceasta este «Neo-Vulgata», și-i utilizează la serviciile divine («Ökumenische Information» 44/77).

— Facultatea de Teologie din Freiburg (Elveția) a acordat Dr. Lukas Vischer, director în Consiliul ecumenic al Bisericilor (Geneva) titlul de «Doctor honoris causa» pentru activitatea sa în promovarea unității creștinilor și acțiunea sa pentru pace și împăcare (Ökumenische Information 48/77).

— «În puterea Duhului Sfânt» este tema celei de a opta Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene (Ökumenische Information 48/977).

— Dalai Lama — Gejong Tenzin Gyatsos, ales la vârsta de 41 ani (1939) șef al Lamaismului — a părăsit în 1959 Lhasa, capitala Tibetului, trăind exilat în localitatea Thekchen — Choling (statul indian Himachol Pradesh). Într-un interviu a spus că «După părerea sa colaborarea este elementul cel mai important în lumea de azi, fiindcă trăim într-un timp în care împrejurările ne silesc să ținem seama unul de altul... iar «căutarea păcii interne este sensul și țelul religiei»... («Der Kommentar» 42/77).

— Donația unui particular a dus la înființarea unui «muzeu biblic» la «Institutul pentru cercetarea textului neotestamentar» din Münster. Donația cuprinde 18 manuscrise ale textului grec neotestamentar, 71 manuscrise neotestamentare orientale, 2 manuscrise «Biblia Vulgata», 27 incunabule, vechi tipărituri biblice, un exemplar din ediția originală a traducerii Bibliei făcute de Luther, prima ediție a Noului Testament grec de Erasmus, hotărârile Conciliului tridentin cu diferite observații, diferite manuscrise religioase de Luther, Melancton ș.a. Donatorul le-a adunat pe toate aceste lucrări în decurs de 55 ani și le-a donat Institutului menționat «ca să fie puse la dispoziția tuturor cercetătorilor de specialitate» (Evangelische Information 49/77).

— La Politehnica din Dormstadt (R. F. Germania) s-a înființat un «Institut pentru teologie și etică socială», cu două secțiuni romano-catolică și evanghelică, având și cursuri comune (Aktueller Dienst Kultur 285/77).

— La Leuvain (Belgia) s-a ținut un «Colloquium Biblicum» internațional, la care au participat specialiști în teologia biblică veche — și nouotestamentară. Tema conferinței: «Faptele Apostolilor — Tradiție — Teologie». S-au prezentat referate analizând «Faptele Apostolilor» din punct de vedere al criticii textului, gramatical-lexical, geografic, social-cultural și tradițional (Bibel und Liturgie 4/77).

— Institutul Liturgic romano-catolic din Trier a împlinit trei decenii de existență, contribuind mult la reforma liturgiei după Conciliul Vatican II. Acum organizează cursuri liturgice internaționale, publicând și revista de specialitate «Gottesdienst» (Serviciul divin) («Kultur» 296/77).

— Comunitățile romano-catolică și protestante din R.F.G. au decretat în ziua de 11 Iunie 1978 de «Ziua circulației rutiere», tipărind și o predică specială «A apăra oameni — a câștiga vieți», care va fi difuzată în ziua menționată. Se urmărește evitarea accidentelor (Evangelische Information 51/77).

— În editura Institutului biblic din Stuttgart a apărut «Biblia Hebraica Stuttgartensia» (textul ebraic al Vechiului Testament). Este o ediție științifică cu un bogat aparat critic, la care au lucrat timp de 23 ani 19 specialiști din diferite țări. Volumul are 1600 pagini și o greutate de 2 kgr (Welt, Kirche, Aktuell-Inland» 144/77).

— Congresul mondial islamic, ținut la Mecca, s-a pronunțat pentru «dialogul creștin-islamic, putând contribui la eforturile pentru «pace trainică» (Aktueller Dienst Ausland 292/77).

— La sediul «Mitropoliei Ortodoxe pentru Europa Centrală» din Bonn — Breuel (R. F. Germania) s-a ținut a cincea discuție teologică între Patriarhia ecumenică din Constantinopol și Biserica Evanghelică Germană. În comunicatul publicat la încheierea discuției se spune între altele că: «se constată o apropiere între cele două Biserici, în concepțiile lor despre Sfânta Euharistie și oficiul bisericesc». Da, e ceva demn de reținut după separarea de veacuri dintre cele două Biserici (Ökumenische Information 10/978).

— Biserica Ortodoxă din Polonia a distins cu ordinul «Maria-Magdalena» (cel mai înalt ordin acordat mirenilor) pe întemeietorul și conducătorul Arhivei muzicale de rit bizantin din Gaildorf (R. F. Germania), E. M. Zumbroich, pentru «activitatea științifică și artistică în domeniul muzicii din Biserica Ortodoxă». Același ordin a fost acordat și soției sale pentru activitatea dezvoltată în «relațiile cu răsăritul Ortodox» (Ökumenische Information 10/978).

— Mitropolitul Philip Salibi, exarhul Patriarhiei Ortodoxe din Antiohia cu sediul la New-York, a luat inițiativa concentrării jurisdicționale a tuturor Bisericilor răsăritene din S.U.A. sub un Patriarhat unitar nou (Ökumenische Information 8/978).

— Discuțiile pro și contra privind «hirotonia femeilor» continuă în Biserica Anglicană, producând chiar teamă de sciziune bisericească, — fapt intimplat în Biserica Anglicană din S.U.A. (Evangelische Information 9/978).

— Patriarhul Bisericii Copte, Schenuda III, s-a declarat împotriva admiterii femeilor la servicii bisericesti, fiindcă ar contraveni spiritului Evangheliilor și tradiției canonice. Patriarhul Schenuda III este și împotriva admiterii femeilor să citească texte biblice la serviciile divine (Ökumenische Information 8/979).

— O comisiune de teologi copti studiază posibilitatea admiterii, în unele cazuri, a defacerii căsătoriilor, ceea ce pînă acum — în Biserica Coptă — este interzis sub pedeapsa condamnării la moarte (Ökumenische Information 8/978).

— Cel mai vechi exemplar complet al Bibliei ebraice, Codex-Aleppo, va apare la Ierusalim tipărit într-un facsimil. Acest codex este manuscrisul Vechiului Testament cu cele mai puține erori. Cuprinde 600 foi de pergament și se află la Institutul Sad-Ben-Zvi din Ierusalim (Ökumenische Information 8/978).

— După muncă îndelungată a apărut la Bautzen (R. D. Germană) Biblia romano-catolică întreagă în limba Sorbilor. În 1966 apăruse Noul Testament, în 1968 psalmii și în 1974 profeții. Prima ediție a Bibliei întregi în limba Sorbilor a apărut cu 250 ani în urmă. Sorbii romano-catolici, sînt cam la 20.000, — și sînt înrudiți cu slavii (Aktueller Dienst, Kultur 51/978).

— Nou înființată «Universitatea mohamedană» din Saraievo (Iugoslavia) tinde să devină un centru teologic mohamedan pentru Europa. În prezent facultatea ei teologică pregătește cler pentru comunitățile islamice din țările balcanice, din Polonia și Europa de nord (Ökumenische Information 8/978).

— La Rheydt (R. F. Germania) a fost sfințită o «moschee verde», cea mai frumoasă din R. F. Germania (Ökumenische Information 8/978).

— «Dialogul ecumenic» nu trebuie înțeles ca un scop în sine, a declarat L. Vischer, director în Consiliul ecumenic al Bisericilor. Unitatea bisericească este mai mult decît o pluralitate împăcată sau un pașnic trai dus alături. Nu numai doctrina, ci și instanțele doctrinare trebuie să se apropie. Ținta Bisericilor trebuie să fie prăz-

nuirea împreună a Sfintei Euharistii pe baza unei credințe comune (Ökumenische Information 8/978).

— Lucrând în agricultură, doi frați mohamedani au descoperit în 1945, lângă localitatea Nag Hammodi (Egipt) un ulcior. Sfărâmindu-l, spre decepția lor n-au găsit în el o comoară, ci niște hirtii «fără valoare», cu care au început să-și aprindă focul. Și așa a ars o parte a «Codex XII», — o colecție de apocrife neotestamentare. («Evangelia adevărului», «Cartea lui Ioan», ș.a.) aparținând sectei gnostice. S-au păstrat 1156 pagini de papirus, azi traduse și în limba engleză. La intervenția UNESCO s-a format o comisiune pentru editarea acestei colecții de manuscrise (Evangelische Information 8/978).

— Biserica Ortodoxă Rusă a organizat la Frankfurt un «Seminar pentru liturghia și spiritualitatea Ortodoxă» (Evangelische Information 11/978).

— Orașul Mainz a cumpărat cu suma de 3,7 milioane mărci Biblia — Gutenberg în 2 volume, de la un cetățean din New-York. Ediția aceasta a Bibliei face parte din primele Biblii tipărite (Evangelische Information 11/978).

— La Valetta (Malta) s-a ținut cel mai mare, pînă acum, congres internațional al Federației biblice romano-catolice. Au participat 80 delegați din 50 de țări. Tema congresului: «cultivarea apostolatului biblic». Membrii Federației menționate sînt: Conferințele Episcopale naționale, Asociațiile biblice, editurile (Welt, Kirche, Aktuell, Inland 34/978).

— Facultatea teologică romano-catolică din Luzern (Elveția) a numit la catedra de teologie ecumenică pentru prima dată un teolog aparținând Bisericii Vechi-catolice (Prof. Dr. W. Frei), care va ține cursuri un semestru, (semestrul de vară 1978), tratînd tema: «Noul în istorie. O încercare ecumenică despre timp și veșnicie». Facultatea a hotărît ca în fiecare semestru să țină cursuri despre ecumenism un teolog aparținînd unei alte Biserici (anglicană, luterană, ortodoxă, reformată) (Christkatholisches Kirchenblatt 6/978).

— O comisiune de teologi romano-catolici și luterani din America lucrează la un studiu teologic comun cu tema: «infaibilitate». După terminarea acestui studiu, comisiunea va studia alte teme: căsătoria, mîntuirea, ș.a. (Ökumenische Information 11/978).

— «A înlătura despărțirea și instrăinarea dintre oameni și a dărîma cortinele de fier din toată lumea, aceasta-i marea misiune a Evangheliei și a mișcării ecumenice», a afirmat secretarul general al Consiliului ecumenic al Bisericilor, Dr. Potter, la sfințirea centrului ecumenic din Frankfurt (Ökumenische Information 11/1978).

— La un simpozion ecumenic internațional ținut la Milwaukee (S.U.A.) s-a afirmat că mișcarea ecumenică a făcut pași buni în anii trecuți, dar pînă la ținta ei este încă un drum lung.

— În legătură cu «tradiționaliștii» care păstrează vechea liturghie tridentină, nevoind să accepte noua formă a liturghiei romano-catolice dată de Conciliul Vatican II, cardinalul Ratzinger (München) este îngrijorat să nu apară o schismă în Biserica Romano-Catolică. Ar fi fost mai bine, spune Cardinalul, ca, introducînd noua liturghie, să nu se fi interzis oficial total săvîrșirea vechii liturghii. O nouă reformă a liturghiei n-ar fi posibilă acum, dar s-ar putea introduce în noua liturghie unele elemente din vechea liturghie, păstrîndu-se astfel continuitatea cu trecutul (Aktueller Dienst-Ausland 58/978).

— «Papalitatea» este problema cea mai grea pentru înfăptuirea unității Bisericii — afirmă cunoscutul teolog romano-catolic Karl Rahner. Teologii și Papii ar trebui să studieze însă de care elemente s-ar putea lipsi «papalitatea». Dar la Vatican nu sînt semne pentru o «delimitare dogmatică a primatului și infailibilității papale» (Ökumenische Information 9/978).

— O publicistică bisericească fără orientare ecumenică este astăzi «direct absurdă», s-a spus de către «Alianța presei evanghelice», — căci numai în schimb permanent dintre faptele religioase regionale și totalitatea Trupului cel unic al lui Hristos, problemele bisericești pot fi corect înțelese (Ökumenische Information 9/978).

— Dificultăți financiare ce sporesc i-a determinat pe conducătorii Consiliului Ecumenic al Bisericilor să se gîndească la posibilitatea mutării «Centrului ecumenic de la Geneva — Elveția» în altă țară (Ökumenische Information 9/978).

— «Prezența lui Hristos în Biserică și lume» este titlul unui volum care cuprinde rezultatele unui dialog de 7 ani între reprezentanți ai Secretariatului Vatican pentru unitatea creștinilor și ai Alianței mondiale reformată (Ökumenische Information 9/978).

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

ECUMENISM LOCAL

Conferința teologică interconfesională de la Sibiu

În ziua de 18 mai 1978, la Institutul teologic Universitar din Sibiu, au avut loc lucrările primei Conferințe teologice interconfesionale din acest an, cea de a 32-a din șirul de conferințe organizate în cadrul colaborării ecumenice a cultelor creștine din țara noastră.

Spre deosebire de alte sesiuni ale Conferințelor teologice interconfesionale, această sesiune s-a bucurat de o participare numeroasă, fiind prezenți — din partea Bisericii Ortodoxe Române, — toți membrii corpului profesoral al celor două Institute teologice Universitare din București și Sibiu.

La lucrările Conferinței au participat unii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, conducătorii Bisericilor Evanghelice-Luterană C.A., Evanghelică-Luterană S.P., Reformată și Unitariană, precum și reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice din România.

Au participat de asemenea profesori de la Institutul teologic Unic Protestant din Cluj-Napoca și de la secția germană din Sibiu a aceluiași Institut, directorii Seminarilor teologice ale Bisericii Ortodoxe Române și profesori ai acestor școli teologice, consilieri patriarhali și eparhiali, reprezentanți ai presei centrale bisericești, studenți ai Institutului teologic Universitar din Sibiu și alți invitați.

Este pentru prima dată în istoria acestor conferințe cînd ia parte un număr atât de mare de reprezentanți ai cultelor din țara noastră.

Tema generală a Conferinței a fost: *30 de ani de la începutul Mișcării ecumenice moderne.*

Prezidiul Conferinței a fost alcătuit din P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, reprezentant al Prea Fericitului Patriarh Iustin — președintele prezidiului ;

P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic Universitar București; P. C. Pr. Prof. Gr. Marcu, rectorul Institutului teologic Universitar Sibiu; Prof. Karoly Rapp, rectorul Institutului teologic Unic Protestant din Cluj-Napoca; P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic Universitar București; și Prof. Hermann Binder, prorectorul Institutului teologic Unic Protestant, secția germană Sibiu.

Lucrările Conferinței au fost deschise de Pr. Prof. Gr. Marcu, rectorul Institutului gazdă, care a făcut o scurtă prezentare a temei Conferinței, remarcând faptul că aceste sesiuni de lucru au sensuri orientative pentru cooperarea intercreștină, reprezentând punți de legătură între confesiunile creștine din țara noastră, și care duc la o mai bună cunoaștere reciprocă. P. C. Sa a subliniat că această reuniune are un caracter jubiliar, marcând în plan ecumenic local a 30-a aniversare a începutului Mișcării ecumenice internaționale, mișcare la care cultele din țara noastră au o bogată participare.

Referatul principal, intitulat: *Consiliul Ecumenic al Bisericilor la 30 de ani de la înființare și contribuția cultelor din România la activitatea sa. Sarcini și perspective actuale*, a fost prezentat de P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic Universitar din București.

În introducere, conferențiarul a făcut o scurtă prezentare istorică asupra evoluției Mișcării ecumenice. Un loc important l-a ocupat participarea ortodoxă în cadrul acestei mișcări.

Referindu-se la baza trinitară pe care se axează întreaga activitate a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, vorbitorul a spus: «Importanța decisivă a acestei baze trinitare constă în faptul că ea avea să orienteze cu precădere activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, nu numai spre problema unității creștine, așa cum s-a întâmplat în virtutea vechii baze, ci și spre problemele de ordin social ale lumii contemporane, în calitatea ei de creație a lui Dumnezeu. Dumnezeu este nu numai Mîntuitor, așa cum sugera vechea bază, ci și creator. Întreaga dezvoltare a Mișcării ecumenice este o confirmare concludentă a acestui adevăr. Dar tot atât de important este faptul că ambele baze care definesc Consiliul Ecumenic al Bisericilor, indiferent de caracterul lor hristologic sau trinitar, ca o asociație frățescă de Biserici, reprezintă garanția că niciodată acest for bisericesc internațional nu se va putea transforma într-o supra-Biserică».

Conferențiarul a analizat, în continuare, evoluția orientării doctrinare și practice a fiecărei comisii și secții din cadrul celor trei Unități importante prin care Consiliul Ecumenic al Bisericilor își desfășoară activitatea: «Unitate și Mărturisire», «Dreptate și slujire», și «Educație și Reînnoire».

În partea a doua a conferinței sale, Pr. Prof. Dumitru Popescu a menționat participarea pe care au avut-o delegațiile Bisericilor creștine din România la diferite întruniri ale unităților și comisiilor C.E.B., subliniind că una din cele mai specifice contribuții pe care au adus-o Bisericele din țara noastră la dezvoltarea Mișcării ecumenice o constituie preocuparea permanentă pentru păstrarea echilibrului dintre dimensiunea verticală și orizontală a slujirii creștine. Acest lucru fundamentează legătura indisolubilă dintre unitatea Bisericii și unitatea întregii familii umane.

În încheiere, vorbitorul s-a referit la probleme care privesc unitatea creștină și slujirea de către Biserici a lumii contemporane. Făcînd apel la documentele celei de a V-a Adunări Generale C.E.B. de la Nairobi și în mod special la raportul secției a IV-a, conferențiarul a arătat că atât preocuparea pentru unitate, cît și îndatorirea slujirii trebuie să se afle permanent în atenția Mișcării ecumenice.

Referatul secundar al Conferinței, intitulat : «*Probleme ale lumii contemporane în viziunea și activitatea altor organizații bisericesti*», a fost susținut de Prof. Dr. Lengyel Loránd de la Institutul Unic Protestant teologic din Cluj-Napoca.

În cadrul acestui subiect, conferențiarul s-a referit la Conferința creștină pentru Pace și Conferința Bisericilor Europene, ca organizații internaționale interconfesionale și la Alianța Mondială Reformată, Oberwart și Federația Mondială Luterană, ca organizații internaționale confesionale. Domnia Sa a analizat obiectivele acestei organizații creștine internaționale, precum și modalitățile prin care sînt duse la îndeplinire sarcinile acestora în contextul problemelor lumii contemporane, avînd în vedere în acest sens în primul rînd problemele păcii, dreptății și eliberării.

Referitor la principiile călăuzitoare ale activităților Bisericilor membre în aceste organizații creștine internaționale, Prof. Lengyel a spus : «Biserica nu se călăuzește de principii politice, ci de adevăruri de bază ale vieții omenești, mărturisite și în Sfînta Scriptură. Desigur că viziunile și activitățile bisericesti, în contextul problemelor lumii contemporane, au și un caracter politic, dar această poziție politică este determinată de interpretarea istorică a mesajului de reconciliere a Evangheliei. Prin slujirea lui Hristos, prin slujirea sa de reconciliere, Dumnezeu s-a reconciliat cu întreaga lume și cu toți oamenii. Din universalitatea acestei reconcilierii rezultă faptul că Dumnezeu împărtășește pe toți oamenii în dreptatea și libertatea împărăției Sale».

Al treilea referat a fost prezentat de Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, de la Institutul teologic Universitar Sibiu, cu tema : *Documente cu privire la unitatea Bisericilor din ultimul timp ale C.E.B. (Botez, Euharistie, Ministeriu, Comunitatea conciliară, Autoritatea în Biserică etc.)*.

Acest referat a analizat ultimele documente redactate de către C.E.B., și care au fost discutate cu ocazia diferitelor întruniri ecumenice internaționale, pornind de la cea de a V-a Adunare Generală a C.E.B. Referitor la acest lucru, conferențiarul a arătat că cea de a V-a Adunare Generală a C.E.B. de la Nairobi (1975) a încercat să schițeze «Viziunea unei Biserici unite ca o comunitate conciliară», luînd ca bază definițiile date acestui concept în colocviile Comisiei Credință și Constituție de la Louvain (1971) și Salamanca (1973), după care, «Biserica una trebuie înmăștișată ca o comunitate conciliară de Biserici locale, autentic unite. În această comunitate conciliară, fiecare Biserică locală posedă, în comuniune cu celelalte, plenitudinea și mărturisește aceeași credință apostolică ; fiecare Biserică locală recunoaște că celelalte Biserici fac parte din aceeași Biserică a lui Hristos și că inspirația lor provine din același Duh».

În continuare, Prof. Ioan Ică a analizat conceptul de comunitate conciliară, precum și documentul : «Reconcilierea Bisericilor, Botez, Euharistie, Ministeriu», elaborat de Comisia Credință și Constituție. În încheiere, a scos în evidență faptul că unitatea creștină în stadiul actual și perspectivele ei de realizare în viitor reprezintă preocupări concrete ale activității Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În cadrul Mișcării ecumenice, Bisericile creștine au ajuns pînă în prezent la unele rezultate pozitive în privința concepțiilor doctrinare și a slujirii comune. Se poate spera deci că Bisericilor creștine li se deschid în viitor noi perspective de conlucrare ecumenică și de lărgire continuă a consensului lor doctrinar.

În partea a doua a lucrărilor Conferinței, s-au purtat discuții pe marginea referatelor, vorbitorii analizînd diferitele aspecte ale materialelor prezentate de cei trei conferențieri și aducînd contribuții personale la clarificarea unor probleme.

Au luat cuvîntul: I. P. S. *Nicolae Mladin*, al Ardealului, Exc. Sa Episcopul *Papp Laszlo* al Episcopiei Reformate din Oradea; I. P. S. Arhiepiscop *Teofil Herineanu* al Clujului; Exc. Sa Episcopul *Albert Klein* al Bisericii Evanghelice C.A., Sibiu; Exc. Sa *Lajos Kovács* Episcopul Bisericii Unitariene Cluj-Napoca; P. S. Episcop *Timotei Lugojanul*, vicarul Arhiepiscopiei Timișoarei; P. S. Episcop *Justinian Maramureșanul*, vicarul Arhiepiscopiei Clujului; Prof. *Hermann Binder*, prorectorul Institutului teologic Protestant Unic din Cluj-Napoca; Pr. Prof. *D. Stăniloae*, de la Institutul teologic Universitar București; Prof. *Ștefan Iuhasz*, prorector al Institutului teologic Unic Protestant din Cluj-Napoca; Pr. Prof. *Milan Šesan*, de la Institutul teologic Sbiu; Prof. *Gereb Páll*, de la Institutul teologic Unic Protestant din Cluj-Napoca; Prof. *Nicolae Chișescu*, de la Institutul teologic Universitar București; Prof. *Cristoph Klein*, de la Institutul teologic Unic Protestant, secția germană, Sibiu; Pr. *Dumitru Soare*, consilier patriarhal al Sectorului Relații Externe Bisericești; Prof. *Lengyel Loránd*, de la Institutul teologic Unic Protestant Cluj-Napoca; Pr. Prof. *Ene Branște*, de la Institutul teologic Universitar București, Prof. *Herman Piters*, de la Institutul teologic Unic Protestant, secția germană Sibiu; Dl. Prof. *Iorgu Ivan*, de la Institutul teologic București; Pr. *Ilie Georgescu*, consilier cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor; Diac. Prof. *Ioan Zăgrean*, de la Institutul teologic Sibiu; Pr. Prof. *T. Bogodae*, de la Institutul teologic Sibiu; Pr. *Sirbu Constantin*, Vicar administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor; Pr. Prof. *Dumitru Radu*, de la Institutul teologic București, și Pr. Prof. *M. Păcurariu*, de la Institutul teologic Sibiu.

Înainte de încheierea lucrărilor a luat cuvîntul P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal, care a expus o serie de concluzii asupra lucrărilor Conferinței.

P. S. Sa a făcut o analiză succintă a activității C.E.B., în cei 30 de ani de la înființare, precum și o evaluare a contribuțiilor aduse de reprezentanții Bisericilor din țara noastră la activitățile diferitelor organizații creștine internaționale (C.E.B., C.E.E., C.C.P., F.L.M., A.R.M., I.A.R.F.).

A scos în evidență rolul important al acestor organizații creștine în lumea contemporană, subliniind direcțiile acestora de angajare socială, precum și de promovare a unei activități teologice complexe. P. S. Sa a spus, printre altele: «În secolul XX, Consiliul Ecumenic al Bisericilor este un miracol al regăsirii creștine. Prin această organizație s-a creat un climat nou prin care se combate geometria unidimensională și se subliniază orientarea modernă spre persoană și mai puțin spre grupuri teoretice de persoane».

Referindu-se la una din recente activități de deschidere ecumenistă, P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul* a făcut o analiză a întâlnirii ecumenice de la Chantilly-Franța.

P. S. Sa a propus celor de față o lărgire a cîmpului de studiu teologic și o analiză cît mai aprofundată a noilor probleme care se află în fața Mișcării ecumenice contemporane.

Vorbitorul a făcut apel la solidaritatea în cadrul activităților ecumenice locale, subliniind că în ultimul timp s-au făcut mari progrese în adeziunea tot mai deplină la munca ecumenică internațională a Bisericilor creștine din România.

De asemenea, P. S. Sa a făcut referințe la orientările noi din cadrul celorlalte organizații creștine internaționale și a evidențiat contribuția acestora la progresul teologic și la întărirea responsabilității creștine față de problemele lumii contemporane.

REDACȚIA

ARTICOLE ȘI STUDII

ÎN CE CREDEM NOI

Cele ce urmează au ca scop inițierea preoților mai tineri, în activitatea lor pastorală. E de datoria preoților să cunoască, temeinic pe texte din Sfânta Scriptură, dogmele ortodoxe, și de a învăța și pe credincioși să răspundă celor ce s-au abătut de la învățătura ortodoxă și pun în discuție adevărurile credinței noastre.

Este cunoscut faptul că Biserica noastră Ortodoxă a contribuit la formarea și menținerea unității de neam și limbă a poporului român. Se înțelege deci și datoria de a menține unitatea de credință, care s-a împlinit în vremurile trecute cu destinul neamului nostru.

Pe cât de frumos și nobil este sentimentul religios curat și bine orientat, pe atât de false, tulburătoare și uneori funeste sînt devierile și abaterile lui. Erezia izvorăște din trufia minții omenești întunecată de păcat, care duce pe cel credincios la individualism și separatism. Din istoria bimilenară a Bisericii creștine se vede că fenomenul ereziei a existat totdeauna. Mîntuitorul Însuși proorocește că ereziile vor veni fatal, dar prin ele se vor lămuri cei tari în credință : «Vai lumii din pricina smintelilor, căci ele trebuie să vină, dar mai vai celor prin care vine sminteala» (Matei XVIII, 7). Sfîntul Apostol Pavel întărește cele de mai sus : «*Aud că în adunările voastre sînt dezbinări și în parte o cred, căci trebuie să fie între voi și eresuri, ca să iasă la lumină cei lămurii*» (I Cor. XI, 18).

Ereziile au însă o existență limitată ; ca tot ce e de proveniență omenească, și ele sînt supuse dispariției. Cărțile de istorie bisericească pomenesc zeci de erezii care au crescut parazitare pe tulpina Bisericii Ortodoxe și cărora le-a rămas doar numele înscrise în aceste cărți. Din lupta contra ereziilor, Biserica Ortodoxă și-a cristalizat învățătura în dogme la sinoadele ecumenice și o păstrează nealterată ca un tezaur scump.

Începînd cu secolul apostolic : cele patru partide din Corint, Simon Magul, ereticii iudaizanți, cei ce tăgăduiau posibilitatea și necesitatea învierii morților (I Cor. XV, 12—58), gnosticii, marile erezii antitrinitare, iconoclasmul, fenomenul sectar se continuă cu marea schismă (1054) și culminează cu marea reformă în secolul al XVI-lea prin corifeii ei :

Luther, Calvin și Zwingli, ale căror principii de credință enunțate și lansate, mai ales interpretarea Sfintei Scripturi după cum fiecare e «luminat», sînt pînă astăzi un izvor nesecat din care nasc și se alimentează noi și noi comunități religioase care au pătruns și în sînul Bisericii noastre strămoșești Ortodoxe.

Între cauzele care contribuie la părăsirea cultului creștin ortodox și formarea de alte comunități enumerăm : dorința de noutate, lipsa de cunoaștere a învățaturii ortodoxe și a temeiurilor ei, lipsuri în moralitatea personală și familială a preotului și a unor credincioși, formalismul în cult, arghirofilia unor preoți, lipsuri în tactul pastoral al preotului, precum și mîndria — păcat luciferic, care face dintr-un membru al Bisericii dreptslăvitoare, un revoltat contra ei.

Socotim nefolositor și ar cere mult timp pentru a înfățișa doctrina fiecărui cult. Menționăm că mai toate au același fond de credință, dar în același timp și ceva ce le desparte de celelalte : astfel, în cadrul unor culte se botează numai oameni maturi și printr-o singură afundare ; altele propovăduiesc împărăția de o mie de ani a lui Hristos și obligativitatea serbării Sîmbetei ; sau altele predică pocăința și botezul din nou, orice credincios să se abțină de la distracții. Anumite culte predică botezul cu Duhul Sfînt și vorbirea în limbi, sau învață că cel credincios se mîntuie numai prin credință și că jertfa Mîntuitorului are efect asupra trecutului, prezentului și viitorului, izbăvind pe adepții cultului de prezența păcatului ; unele culte sînt împotriva serviciului militar, autorității de stat etc.

Așa cum este știut, unele culte sînt împotriva Sfintei Tradiții, socotind Sfînta Scriptură singur izvor normativ în materie de credință religioasă ; sînt împotriva ierarhiei bisericești, a cultului sfinților și a Sfintei Feckoare, a cinstirii sfințelor icoane și sfintei cruci, a rugăciunilor pentru morți, a bisericii ca locaș de rugăciune etc.

Înainte de a arăta textele scripturistice pe care se întemeiază credința noastră asupra dogmelor puse în discuție de alte culte, socotesc că e de folos să arătăm grija pe care Mîntuitorul și Sfinții Apostoli o poartă pentru apărarea și păstrarea nealterată a dreptei credințe. Aceste citate ar trebui deseori înfățișate credincioșilor pentru a-i feri de rătăciri.

Mîntuitorul atrage atenția Ucenicilor Săi, înainte de Sfintele Patimi, deci testamentar : *«Se vor scula hristoși mincinoși și prooroci mincinoși care vor face semne mari și minuni pînă acolo încît să înșele, dacă va fi cu puțință, chiar pe cei aleși»* (Matei XXIV, 24). Proorocia aceasta s-a împlinit la scurtă vreme, căci Sfîntul Petru anunță pe credincioși că *«în norod s-au ridicat prooroci mincinoși cum și între voi vor fi învățători mincinoși, care vor strecura pe furis erezii mincinoase»* (II Petru II, 1). Tot astfel Sfîntul Apostol Pavel, luîndu-și rămas bun de la episcopii și preoții din Efes, le atrage luarea aminte : *«Luați seama dar la voi și la toată turma peste care Sfîntul Duh v-a pus episcopi, ca să păstoriți Biserica Domnului pe care a cîștigat-o cu Însuși Sîngele Său. Știu bine că*

după plecarea mea se vor vîri între voi lupi răpitori care nu vor cruța turma, și se vor scula din mijlocul vostru oameni care vor învăța lucruri stricătoare, ca să tragă pe ucenici de partea lor. De aceea vegheați și aduceți-vă aminte că timp de trei ani, zi și noapte, n-am încetat să sfătuiesc cu lacrimi pe fiecare dintre voi» (Fapte XX, 28). Același Apostol, scrie romanilor, în încheierea epistolei : «Vă îndemn, fraților, să vă feriți de cei ce fac dezbinări și tulburare împotriva învățaturii pe care ați primit-o. Depărtați-vă de ei» (XVI, 17).

Dar locul cel mai grăitor, în care Apostolul neamurilor ține ca învățătura să rămînă nealterată, este la Galateni I, 8, unde stă scris : «Mă mir că treceți așa de repede de la cel ce v-a chemat prin harul lui Hristos la o altă evanghelie. Nu doar că este o altă evanghelie, dar sînt unii oameni care vă tulbură și voiesc să răstoarne evanghelia lui Hristos. Dar chiar dacă noi înșine sau un înger din cer ar veni să propovăduiască o evanghelie deosebită de aceea pe care v-am propovăduit-o, să fie anatema !». Sfîntul Ioan Hrisostom, la comentariul acestui text, arată cît prețuiește Apostolul puritatea și integritatea învățaturii predicate de el. Dacă prin imposibil apostolul ar predica altă evanghelie, creștinii să nu se supună.

«Prea iubiților, zice Sfîntul Ioan Evanghelistul în epistola I-a, cap. IV, 1, să nu dați crezare oricărui duh, ci să cercetați duhurile dacă sînt de la Dumnezeu, căci în lume au ieșit mulți proroci mincinoși». Iar Sfîntul Apostol Iuda, în epistola sa de 25 versete, în ultimele șase, sfătuieste pe creștini să se ferească de eretici : «*Mustrați*, zice el, pe cei ce se despart de voi, și dau naștere la dezbinări... Căutați să mîntuiți pe unii din ei zmulgîndu-i ca din foc, de alții iarăși fie-vă milă cu frică, urînd pînă și cămașa mînjită de carne» (vers. 18—23). Ereticul, deși se socoate un iluminat de Duhul Sfînt, rupîndu-se de Biserică, iese de sub puterea sfințitoare a harului. *Întrebarea nemiloasă și fără răspuns este cum se poate ca Sfîntul Duh care este Duhul Adevărului, să învețe diferit ?* Sfîntul Duh a fost trimis să călăuzească pe ucenici «*la tot adevărul*» (Ioan XVI, 13) și fiecare adept al celorlalte culte se slujește de aceeași Sfîntă Scriptură și pretinde că adevărul și mîntuirea aparține numai adeptilor cultului respectiv iar ceilalți sînt «*anticriști*» !?

Trecînd acum la adevărurile de credință asupra cărora credințioșii ortodocși trebuie să fie lămurii pentru a le apăra, cu texte din Sfînta Scriptură, față de cei ce le atacă tot în citate din Biblie, ne vom opri numai asupra următoarelor :

Sfînta Tradiție

Sînt multe culte care nu admit Sfînta Tradiție ca izvor al revelației divine. Singura normă de credință pentru credințioșii lor este Sfînta Scriptură, pe care toți o pot și știu tîlcui. Ca atare, ei susțin întoarcerea la simplitatea primelor decenii creștine, cultul reducîndu-l la predică și rugăciune și după unii și la frîngerea pîinii. Cultul ortodox cu Sfînta Liturghie, Sfintele Taine, ierurgiile, sînt după ei, rînduiești. În această susținere, ei se bazează pe textul : «*Iar Iisus luînd cuvîntul a zis : voi călcați porunca lui Dumnezeu pentru datina voas-*

tră. Ați destiințat legea lui Dumnezeu pentru rînduiala voastră. Fățarnicilor, bine a zis de voi proorocul Isaia : Poporul acesta zadarnic Mă cinstește învățînd învățături ce sînt porunci omenesti» (Matei XV, 3, 6, 9). Se vede însă din context că aci e vorba de «Corban-ul» iudeilor. De altfel acesta este obiceiul unor predicatori aparținînd altor culte : citează adepților lor texte disparate, fără a le pune în legătură cu contextul, care le redă adevăratul înțeles sau interpretare. De asemenea ei uzează de următorul text din Apocalips : «Și eu mărturisesc oricui ascultă cuvintele acestei cărți : de va mai pune cineva ceva la ele, Dumnezeu va pune asupra lui pedepsele ce sînt scrise în cartea aceasta ; iar de va scoate cineva ceva din cuvintele cărții acestei proorocii, Dumnezeu va scoate partea lui din pomul vieții și din cetatea sfîntă despre care se scrie în cartea aceasta». Aici însă nu e vorba de Sfînta Tradiție și nici măcar de Sfînta Scriptură în totalitatea ei, ci numai de Apocalips-ul Sfîntului Ioan.

Sfînta Scriptură a Noului Testament nu cuprinde întreaga descoperire a Mîntuitorului, care a predicat mai bine de trei ani fără să fi scris, iar ucenicilor Săi le-a spus să predice Evanghelia prin viu grai : «Mergeți în toată lumea și predicați Evanghelia la toată făptura» (Matei XXVIII, 19). Numai cîțiva Apostoli au scris și aceștia numai o parte din învățăturile Mîntuitorului. Sfîntul Ioan Evanghelistul încheie evanghelia sa cu cuvintele : «Sînt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, socot că nici în lumea aceasta toată n-ar fi putut să încapă cărțile ce s-ar fi scris» (Ioan XXI, 25). Iar în a 2-a epistolă a sa scrie : «Multe avînd a vă scrie, n-am voit să le scriu pe hîrtie și cu cerneală, ci nădăduiesc să viu la voi și să grăiesc gură către gură, ca bucuria noastră să fie deplină» (vers. 12).

Sfîntul Apostol Pavel scrie tesalonicenilor : «Drept aceea fraților, stați și țineți predaniile pe care le-ați învățat fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră» (II Tes. II, 15). Sfînta Tradiție a existat înainte de a fi scrise cărțile Noului Testament. Acestea s-au scris după necesități și cuprind numai o parte din învățăturile Bisericii. Biserica a păstrat canonul cărților Noului Testament și a respins pe cele false. De unde au luat alte culte Sfînta Scriptură dacă nu din Tradiția Bisericii. Biserica a fost și este călăuzită de Sfîntul Duh în întreaga ei lucrare : «Încă multe am a vă spune, zice Mîntuitorul Sfinților Săi ucenici, dar acum nu le puteți purta. Cînd va veni Mîngietorul, Duhul Adevărului, are să vă călăuzească la tot adevărul» (Ioan XVI, 13). Din Faptele Apostolilor se vede cum Duhul Sfînt călăuzește pe Apostoli și veghează asupra tinerii comunități creștine. Mîntuitorul făgăduiește Sfinților ucenici că «voi fi cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului (Matei XXVIII, 20). El poartă grijă de Biserică și o iubește, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel : «Nimeni vreodată nu și-a urît trupul său, ci-l hrănește și-l îngrijește ca și Hristos Biserica» (Efes. V, 29). Aici este potrivit să arătăm că nu oricine și oricum poate tilcui sau interpreta Sfînta Scriptură. Sfîntul Apostol Petru vorbind de scrierile Sfîntului Pavel, face atenți pe creștini că în ele, «Sînt unele lucruri cu anevoie a se înțelege, pe care cei

neînvățați și neîntăriți, le răstălmăcesc ca și pe celelalte Scripturi spre a lor pierzare» (II Petru III, 16). Sfântul Pavel spune că pentru a tălmăci și predica învățătura, trebuie să ai o pregătire și un dar deosebit : «*Oare toți sînt apostoli, toți prooroci, toți învățați ? ... Toți pot să tălmăcească ?* (I Cor. XII, 28—30). «*Nu vă faceți mulți învățători frații mei, știind că mai mare osîndă vom lua*» (Iacob III, 1). S-a zis pe drept cuvînt că Sfînta Scriptură este ca o farmacie, în care trebuie să umble numai cei cu pregătire deosebită.

Biserica, locaș de închinare

Pentru a justifica adunările lor religioase în casele de rugăciuni și pentru a îndemna pe creștini să nu meargă la biserică, adepții altor culte se folosesc de citate scripturistice ca acestea, bineînțeles fără a arăta contextul, din care se vede că se vorbește cu totul de altceva. «*Cel Prea Înalt nu locuiește în locașuri făcute de mîini, precum zice proorocul : «Cerul îmi este Mie scaun și pămîntul reazim picioarelor Mele. Ce casă îmi veți zidi ?* (Fapte VII, 48). Sau : «*Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor*» (Matei XVIII, 20). Sau : «*Voi sînteți biserica Dumnezeului Celui viu*» (II Cor. VI, 16). Ușor de înțeles că în primul citat Apostolul se referă la templele idolești, iar celelalte nu se referă la biserică, locaș de închinare.

Lăsînd deoparte texte din Vechiul Testament unde se spune că Moisi și David primesc poruncă de la Dumnezeu să-I zidească locaș Sfînt, ne vom referi la Noul Testament, unde se vede că Mîntuitorul, la vîrsta de 12 ani, este găsit de Iosif și Sfînta Fecioară în templul din Ierusalim, și la imputarea blîndă că s-a despărțit de ei, răspunde : «*Au nu știți că în cele ale Tatălui Meu Mi se cade să fiu ?* (Luca II, 49).

Alungînd pe schimbători și negustori din templu, Mîntuitorul zice : «*Luați acestea de aici, nu faceți Casă Tatălui Meu casă de negoț*» (Ioan II, 6). Iar iudeilor, în altă parte, le spune : «*Cine se jură pe biserică, se jură pe ea și pe Cel ce locuiește în ea*» (Matei XXIII, 21).

Adăugăm la aceasta că biserica este sfințită, iar pe sfînta masă este permanent Mîntuitorul sub forma Sfintei Euharistii.

Cultul Sfinților

Unele culte nu admit cultul sfinților și nici posibilitatea acestora de a mijloci la Dumnezeu, pe motiv că «*unul este Dumnezeu, unul și mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, Cel ce s-a făcut om, Iisus Hristos*» (II Tim. II, 5). «*Întru nimeni altul nu este mîntuire, căci nu este sub cer nici un alt nume dat nouă oamenilor, întru care să ne mîntuim*» (Fapte IV, 12).

Mai uzează și de următorul text : «*Așa grăiește Domnul : Blestemat să fie omul care își pune nădejdea în oameni, al cărui sprijin este trupul omenesc, iar cu inima stă departe de Domnul*» (Ieremia XVII, 5).

Din contextul acestor citate se vede însă că este vorba de cu totul altceva decît cultul sfinților. Mulți dintre ei chiar în viață fiind, s-au învrednicit de daruri deosebite și chiar de faceri de minuni, cum citim

în Faptele Apostolilor. Mântuitorul trimite pe Apostoli la predică, investindu-i cu puterea iertării păcatelor și al misiunii ce I-a fost încredințată de Dumnezeu-Tatăl: «*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl și Eu vă trimit pe voi; cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește; cine se leapădă de voi, de Mine se leapădă*». Sfinții sînt prietenii lui Dumnezeu și casnicii Săi (Ioan XV, 14; Iacov II, 22; Efes. II, 19). Ei vor judeca lumea (Marcu XIX, 28; I Cor. VI, 2). Sfîntul Iacov arată cît de folositoare e rugăciunea celui drept, dacă Ilie proorocul a încuiat și descuiat cerul prin rugăciune, și cere să ne rugăm unii pentru alții (V, 16). Sfîntul Pavel cere creștinilor să se roage pentru el (I Tes. V, 25). Ori, dacă e cerută și primită rugăciunea credincioșilor, cu atît mai mult a sfinților care neîncetat se roagă pentru noi (Apoc. VII, 14).

Biserica e trupul mistic al lui Hristos și fiecare creștin este articulat ca un mădular solidar și împreună-simțitor: de pătimește sau se bucură unul, pătimește sau se bucură toate. Rugăciunea circulă în acest organism, ca singele ce întreține viața în corp, în comuniune cu Sfinții. Dacă Sfinții au refuzat cinstire de la oameni, au făcut-o pentru smerenie și pentru că erau luați drept zei (Fapte XIV, 13). Numai cei lipsiți de smerenie se socot egali cu Sfinții și mai presus de ei, numindu-se «copiii lui Dumnezeu», mîntuiți, fără păcate și chiar fără posibilitatea de a păcătui.

Cultul Sfintei Fecioare, Maica lui Dumnezeu

Dintru început Sfînta Fecioară s-a bucurat de un cult superior venerării Sfinților, fiind aleasă să fie Mama Mîntuitorului, de Însuși Dumnezeu-Tatăl, care trimițînd la ea pe îngerul Gavriil, îi spune: «*Bucură-te cea plină de dar... binecuvîntată ești tu între femei*» (Luca I, 28).

Cei ce nu dau cinstire Sfintei Fecioare, spun că Însuși Mîntuitorul nu i-a dat cinstire. În sprijinul acestei susțineri aduc citatul din Matei XII, 47—50 cînd Mîntuitorul spune ucenicilor: «*Cine este mama mea și frații mei? Oricine va face voia Tatălui Meu Celui din ceruri, acela îmi este frate, soră și mamă*». De asemenea, văzînd că se vorbește în evangheliile de așa-zisi «frați ai Domnului», ei spun că Maria nu poate fi numită «Pururea Fecioară». Necunoscînd obiceiurile timpului, acești preinși interpreți ai Scripturii nu știu că «frate» și «soră» erau numite și alte rude mai apropiate sau mai îndepărtate, ca veri, nepoți etc. (Lot era nepot lui Avraam și-și zic «frați» (Geneza XIII, 8).

Temeiurile învățaturii noastre se găsesc în însăși cinstirea dată de Mîntuitorul Preacuratei Sale Maici. El face prima Sa minune prefăcînd apa în vin la nunta din Cana, la cererea Sfintei Fecioare.

Cînd o femeie din popor I-a strigat: «*Fericit este pîntecele ce Te-a purtat și pieptul ce ai supt*, Mîntuitorul răspunde: «*Așa este, dar fericiți sînt cei ce ascultă Cuvîntul lui Dumnezeu și-l păzesc*» (Ioan XI, 27—28).

Fiind răstignit pe cruce, Mîntuitorul se îngrijește de Mama Sa și o lasă în grija ucenicului iubit, Ioan. Însăși Maica Domnului, în duh proorocesc spune că «*De acum mă vor ferici toate neamurile, că mi-a*

făcut mie mărire Cel puternic» (Luca I, 48), proorocie ce s-a împlinit întocmai, prin cinstirea și cultul ce i se acordă de cea mai mare parte a creștinilor.

Cinstirea sfințelor icoane

Icoanele s-au bucurat totdeauna de o cinstire deosebită în Biserica creștină. Cinstindu-le, nu contravenim poruncii a doua a Decalogului, care oprește închinarea la «chipri cioplite» adică la idoli, cu atât mai mult cu cât, chiar în Vechiul Testament, după porunca Domnului, Moisi a făcut doi heruvini de aur deasupra chivotului legii (Ieșire XXV, 18 și III Regi VI, 22), iar în Sfânta Sfințelor se păstrau și tămâiau, chivotul cu tablele legii, vasul cu mană și toiagul lui Aron. Sfântul Apostol Pavel scrie lui Timotei că *«orice obiect menit pentru lucrare sfântă, se sfințește prin Cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune»* (I Tim. IV, 5). Icoanele reprezintă pe Mântuitorul, pe Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, pe Sfinți și scene din activitatea Mântuitorului și trezesc și întrețin evlavia creștinului, așa cum fotografia celui drag amintește de acesta și păstrează legătura trainică cu el. Dacă reprezentăm pe Dumnezeu-Tatăl ca om, o facem fiindcă Dumnezeu a făcut pe om *«după chipul și asemănarea Sa»* (Gen. I, 27), și proorocul Daniil vede pe Dumnezeu sub chipul unui om bătrîn (Daniil VII, 9). Mântuitorul spune : *«Cine Mă vede pe Mine, vede pe Tatăl»* (Ioan XIV, 9), iar Sfântul Duh se arată sub chipul unui porumbel la Botezul Domnului și în chip de limbi de foc la Pogorirea Sfântului Duh. Creștinul nu cinstește lemnul sau culoarea icoanei ci ceea ce reprezintă chipul zugrăvit. Sfântul Ioan Damaschin, apărătorul cultului sfințelor icoane, împotriva împăraților iconoclaști, vorbește atât de frumos despre rolul acestora, arătînd că au funcția pedagogică de a învăța și de a fi în același timp o chemare continuă a lui Dumnezeu, cu dorința de a-L imita.

O cinstire deosebită în Ortodoxie are Sfânta Cruce. Cele mai vechi inscripții atestă că semnul sfintei cruci era simbolul credinței creștine și lauda creștinilor, cum spune Sfântul Apostol Pavel (Gal. VI, 14). Creștinilor din Corint, apostolul le scrie : *«Cuvântul crucii e nebunie pentru cei ce pier, iar pentru noi care ne mîntuim e puterea lui Dumnezeu»* (I Cor. I, 17) ; iar celor din Filipi, *«mulți despre care v-am vorbit adesea, iar acum vă vorbesc și plîngînd, umblă ca vrăjmași ai Crucii lui Hristos. Sfirșitul lor este pierzarea»* (Filip. III, 17—19). Crucea este altarul pe care s-a jertfit Mântuitorul, și prin care am cîștigat mîntuirea și viața veșnică ; este semnul Fiului Omului ce se va arăta la sfirșitul veacurilor (Matei XXIV, 30), așa cum spune Mântuitorul.

Sfânta Taină a Hirotoniei

Se face caz de cuvintele *«Voi sînteți o seminție aleasă, o preoție împărătească, un neam sfînt, un popor pe care Dumnezeu l-a cîștigat»* (I Petru II, 9), pentru a se susține că preoția nu este instituită de Mîntuitorul.

tuitorul Hristos. Se știe însă că Mîntuitorul a ales doisprezece apostoli (Luca VI, 12) și apoi alți 70 de ucenici (Luca X, 1, 24), iar apostolii au ales șapte diaconi.

Sfinții Apostoli au așezat în cetăți și sate episcopi și preoți (Fapte XIV, 23; Tit I, 5), cărora Sfîntul Apostol Pavel le spune: «*Luați aminte de voi și de toată turma peste care Duhul Sfînt v-a pus episcopi, ca să păstoriți Biserica Domnului*» (Fapte XX, 28).

Numai Apostolilor le încredințează Mîntuitorul puterea de a ierta păcatele: «*Luați Duh Sfînt! celor ce le veți ierta păcatele vor fi iertate și celor ce le veți ținea vor fi ținute*». Numai pe Sfinții Apostoli i-a trimis în lume, cu întreita putere de a predica, a sfinți și conduce Biserica: «*Mergeți în toată lumea și predicați evanghelia la toată făptura..., botezîndu-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh și învățîndu-i să păzească toate cîte am poruncit vouă*» (Matei XXVIII, 19). Numai pe Sfinții Apostoli îi investeste cu puterea cu care El a fost investit de Tatăl: «*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, trimit și Eu pe voi, — cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește și cine se leapădă de voi se leapădă de Mine*» (Luca VI, 10). Sfîntul Apostol Pavel întreabă: «*Oare toți sînt apostoli, toți sînt prooroci, toți învățători?...*» (I Cor. XII, 28). Sfinții Apostoli au rînduit episcopi și preoți, așa cum arată Faptele Apostolilor, și apoi aceștia au așezat urmași prin hirotonie, cu continuitate apostolică pînă astăzi.

Cunoscîndu-se acestea, cei ce tăgăduiesc taina hirotoniei, se leagă de anumite slăbiciuni din viața intimă a unor preoți, generalizînd. Dar, pentru păcatele unor preoți nu se poate condamna preoția, după cum nu se poate condamna vinul pentru cei ce-l beau fără măsură, și fierul pentru cei ce-l întrebunțează pentruucidere (Sfîntul Ioan Hrisostom). Harul lui Dumnezeu lucrează prin preoți, indiferent de viața lor morală, așa cum a lucrat prin Caiafa (Ioan XI, 49—51) care proorocește fiind arhieru, și prin Iuda, care a fost trimis cu ceilalți ucenici (Luca X) și a făcut minuni. Pentru cei ce poartă harul cu nevrednicie, Mîntuitorul spune: «*Mulți îmi vor zice în ziua aceea: «Doamne, Doamne, n-am proorocit noi în numele Tău? N-am scos noi demoni în numele Tău, și n-am făcut noi multe minuni în numele Tău?» Atunci le voi spune curat: «Niciodată nu v-am cunoscut; depărtați-vă de la Mine, voi toți care lucrați fărădelege*» (Matei VII, 22—23).

Sfîntul Ioan Hrisostom spune că preoții trebuie primiți ca soli ai lui Dumnezeu, și solia se bucură de cinstirea Celui ce o trimite: «*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi... Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește...*» (Luca X, 16).

Sărbătorirea Duminicii

Toate cultele creștine, în afară de unul singur, serbează ca zi de odihnă Duminica, fiindcă în această zi a înviat Mîntuitorul. Învierea Mîntuitorului este cea mai mare minune și dovada dumnezeirii Sale. Este adevărat că porunca a patra a Decalogului vorbește de păzirea zi-

lei de odihnă. Sabatul ca zi de odihnă pentru evrei, l-a rinduit Moise ca o sărbătoare națională, fiindcă în zi de Sabat poporul evreu a ieșit din robia egipteană (Deut. V, 15). Sărbătorirea sîmbetei nu poate fi obligatorie pentru creștini, ea fiind o sărbătoare a evreilor.

Cunoaștem din viața Mîntuitorului că El era acuzat de cărturari și farisei că nu păzește ziua Sîmbetei, cînd făcea minuni în această zi. Nepăzirea Sabatului este unul din capetele de acuzare care a determinat condamnarea și moartea pe cruce —, mai ales că El spusese : «*Căci Fiul Omului este Domn și al Sabatului*» (Matei XII, 8), adică îl poate schimba.

Cunoaștem iarăși că Mîntuitorul se arată ucenicilor Săi, după înviere, atît prima oară, cît și a doua oară — cînd a fost de față și Toma, tot în ziua cea dintîi a săptămîinii, adică Duminica. Tot în această zi Sf. Apostoli săvîrșeau Sfînta Euharistie (Fapte XX, 7) și tot în ziua întîi a săptămîinii se strîngeau ajutoare pentru creștinii săraci (I Cor. XVI, 2). În Apocalipsa Sf. Ioan se spune că acesta a fost în Duh într-o zi de Duminică (Ziua Domnului). Pliniu cel Tînăr — proconsulul Bitiniei, în scrisoarea adresată împăratului Traian, arată că vina creștinilor este că «se adună la o zi anumită, înainte de răsăritul soarelui (Stato die ante lucem)». Această zi nu era alta decît Duminica, așa cum primii creștini moșteniseră de la Sfinții Apostoli și au transmis mai departe. Sfîntul Constantin cel Mare n-a făcut altceva decît să confîntească o tradiție seculară, proclamînd Duminica zi de odihnă în imperiul roman. Iată motivele pentru care, atît noi cît și toate celelalte culte creștine în afară de singurul cult amintit, sărbătorim ca zi de odihnă Duminica și nu sîmbăta ca evrei.

În încheiere, vom mai spune cîteva cuvinte despre *botezul pruncilor*.

Cei care pretind că botezul trebuie săvîrșit numai oamenilor adulți, se întemeiază pe următoarele texte : «...cel ce va crede și se va boteza, se va mîntui...» (Matei XXVIII, 19 ; Marcu XVI, 16), sau «Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi» (Fapte II, 38). Aceste cuvinte au fost adresate adulților și e normal să se ceară acestora credință și pocăință. Știm însă că Mîntuitorul a zis : «*De nu se va naște cineva din apă și din duh nu va moșteni împărăția cerurilor*» (Ioan III, 3). Copiii, chiar dacă n-au păcate personale, au pe cel strămoșesc, moștenit prin părinții lor. «*Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea a astfel a străbătut în toți oamenii prin aceasta că toți am păcătuit*» (Romani V, 12). Pruncii nu sînt sfințiți atîta vreme cît nu sînt botezați. Copiii au fost botezați și pe timpul Apostolilor : între cei 3000 botezați în ziua Cincizecimii după cuvîntarea Sfîntului Apostol Petru, au fost desigur și copii ; temnicerul din Filipi s-a botezat «el și toți ai lui» ; Lida în Filipi s-a botezat ea și casa ei ; Crispus mai marele sinagogii din Corint «a crezut în Domnul cu toată casa lui și au fost botezați» (I Cor. I, 17). La fel, «Casa lui Ștefana» și familia sutașului Corneliu. Dacă Sfinții Apostoli au botezat copiii pentru credința și garanția părinților, la fel și astăzi, prin garanția și credința nașilor și părinților.

Se recomandă preoților să pună mult zel în lămurirea adevărurilor de credință ortodoxă, căutînd chiar să formeze, din Comitetul parohial,

credincioși care să cunoască texte din Sfînta Scriptură, în apărarea dogmelor noastre sfînte. În plus, viața și întregul comportament al preotului trebuie să fie pilduitor pentru moralizarea credincioșilor. Un proverb spune că «Viața preotului este evanghelia laicului».

De asemenea familia preotului trebuie să fie «aluatul care dospește toată frămîntătura», luminos și pilduitor exemplu pentru toate familiile din parohia respectivă.

Față de adepții altor culte preotul trebuie să aibă o atitudine binevoitoare și pașnică, atenționînd, cînd este cazul, că libertatea religioasă garantată de legile Statului nostru, nu permite prozelitismul.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

COMUNIUNE ȘI INTERCOMUNIUNE

Dat fiind locul important pe care-l ocupă comuniunea euharistică în viața creștină, ca Taină a unității Bisericii, ce exprimă și adincește în același timp unitatea deplină a tuturor mădulelor ei în Hristos și a tuturor întregului, problema comuniunii euharistice comune și a intercomuniunii considerată de mulți, la început și chiar și acum, cale și mijloc de realizare a celei dintîi, au constituit o preocupare constantă în Mișcarea ecumenică și teologia interconfesională. Aici s-a simțit cel mai dureros separația între creștini și Biserici și în direcția aceasta s-au concentrat eforturile tuturor de refacere a comuniunii depline.

Problema comuniunii și intercomuniunii a fost pe ordinea de zi a tuturor celor cinci Adunări generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ca și ale Comisiei acestuia «Credință și Constituție»¹, care au studiat-o sub toate aspectele, implicațiile și consecințele ei, fără să se fi ajuns la realizarea și soluționarea ei deplină, întrucît e o problemă foarte complexă și spinoasă, ce angajează întreaga credință și structurile fundamentale ale fiecărei Biserici.

Ea a fost și este de asemenea obiect de discuție, într-un fel sau altul, în mai toate convorbirile teologice interconfesionale bilaterale, iar în teologia ecumenică contemporană literatura în privința comuniunii este de-a dreptul impresionantă².

1. *Die Einheit der Kirche. Material der ökumenischen Bewegung*, Herausg. von Lukas Vischer, München, 1965, p. 29 sq; 42 sq; 93 sq; 145 sq; 159 sq; 222 sq; Bericht aus Uppsala 1968. Herausg. von Norman Goodall. Deutsche Ausgabe von W. Müller Römheld, Genf, 1968, p. 235 sq; Löwen 1971. *Studienberichte und Dokumente der Sitzung der Kommission für Glauben und Kirchenverfassung*. Herausg. von Konrad Reiser, Stuttgart, 1971, p. 34 sq.; Accra 1974. *Sitzung der Kommission für Glauben und Kirchenverfassung*. Herausg. von Geiko Müller-Fahrenholz, Stuttgart, 1975, p. 93 sq; Günther Gasmann, *Taufe, Euchariste, Amt. Überblick über einen ökumenischen Studienprozess*, in «Ökumenische Rundschau» 24 (1975) 2, 179–205. (ÖR).

2. Din mulțimea acestor studii menționăm:

— H. Seesemann, *Der Begriff Koinonia im Neuen Testament*, Gissen, 1933.

— P. Trembelas, *Comuniunea sfinților*, Trad. în românește de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, București, 1940.

— O. Baillie, J. Marsh, *Intercommunion*, London, 1952.

— S. M. Iglesias, *Concepto bíblico de Koinonia*, Madrid, 1953.

— A. R. George, *Communion with God in the New Testament*, London, 1953.

— Werner Elert, *Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche hauptsächlich des Ostens*, Berlin, 1954.

În felul acesta, cu toate că sintem încă separați în această koinonie plenară făgăduită nouă de Domnul, s-a lămurit și s-a adâncit totuși o serie de aspecte importante ale ei și s-a obținut o viziune mai realistă asupra greutăților ca și perspectivei

- G. Daviers, *Intercommunjon*, London, 1961.
- J. Hamer, *L'Eglise est une Communion*, Paris, 1962.
- Khodre Georges, *Le problème de l'intercommunion*, «Messenger», 1963/64, nr. 24/25.
- Paul Evdokimov, *Communicatio in sacris : une possibilité ?* «Messenger», 1963/64, nr. 24/25.
- N. Nissiotis, *Worship, Eucharist and Intercommunion*, «Studia Liturgica», II (1963), nr. 3. Trad. în românește în «Mitropolia Banatului» XIV (1964), nr. 4–6, 176–197.
- Max Thurian, *Intercommunion*, «Rencontre Oecumenique» X (1964), nr. 2. Trad. în românește în «Mitropolia Banatului» XV (1965), nr. 4–6, 285–298.
- Olivier Clément, *L'Ecclésiologie orthodoxe comme ecclésiologie de communion*, «Contacts» (1968) nr. 61, 10–36.
- Jérôme Cornelis, *Intercommunion et communion sacramentale*, «Unitas», 21 (1968), nr. 3, 190–202 ; 23 (1968) nr. 3, 189–201.
- *Auf dem Weg zu Interkommunion ?* «Herder-Korrespondenz» 23 (1969), nr. 12, 558–562.
- Bria Ion, *Intercommunion et unité*, «Istina», 14 (1969), nr. 2, 220–237.
- B. Bobrinskoy, J. Heitz, P. Lebeau, *Intercommunion*, Tours, 1969.
- Galatis G. A., *Le problème de l'intercommunion sacramentale avec les non-orthodoxes du point de vue orthodoxe*, «Istina», 14 (1969), nr. 2, 197–219.
- Hermann Fiolet, *Die Abendmahlsgemeinschaft aus Katholischen Sicht*, «Concilium», 5 (1969), nr. 4, 255–259.
- *Kontroversen um die Interkommunion*, «Herder-Korrespondenz», 23 (1969), nr. 6, 266–269.
- *Interkommunion oder Gemeinschaft ? Auf dem Weg zur Gemeinschaft in der Eucharistie*, Ö.R. 18 (1969), 4, 574–593.
- Pütz A. *Interkommunion und Einheit*, Frier, 1969.
- Hanswerner Reiscner, *Interkommunion – Weg oder Ziel ?* Leutesdorf am Rhein, 1969.
- Vilnos Vajta, *Die unmögliche Interkommunion*, «Ökumenische Rundschau», 18 (1969), 4, 560–568.
- Vilmos Vajta, *Intercommunion avec Rome ?* Paris, 1970.
- Damaskinos Papandreou, *Einheit der Kirche aus orthodoxer Sicht*, Ö. R. 20 (1971), 3, 262–282.
- Reinhard Slenczka, *Abendmahlspraxis – Abendmahllehre – Abendmahlsgemeinschaft*, Ö.R., 21 (1972), 2, 186–201.
- Damaskinos Papandreou, *Gottesdienst-geschlossene Gemeinschaft ? Solidarität mit der Welt, Aus orthodoxer Sicht*, Ö.R., 22 (1973), 3, 319–334.
- Peter Hjen, *Lehrkonsensus und Koinomia*, «Lutherische Monatshefte», 1973/74, 199–201.
- Ioan N. Karmiris, «*Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*», Atena, 1973.
- *Koinomia – zur Frage der Interkommunion IV* Regensburger ökumenisches Symposium, «Una Sancta», 28 (1973), 1, 2–8.
- Gunar Anson, *Intercommunion in anticipation of greater Unity*, «Journal of Ecumenical Studies», 11 (1974), 2, 315–320.
- *Die Eucharistie. Das Sugoraker Gespräch über das H. Abendmahl. Studienheft 8*. Dielofold, 1974.
- Karl Cristian Felmy, *Gemeinschaft am Heiligen-Heil als Gemeinschaft*, Ö.R., 23 (1974), 3, 332–344.
- Erhard Griese, *Heil als Gemeinschaft*, Ö.R., 23 (1974), 3, 345–350.
- B. H. Jackayya, *Lehrübereinstimmung und Gemeinschaft*, «z d z» 1974/9, 321–327.
- Peter Krusche, *Die Aktualität des Problems der Interkommunion im Kontext der geistigen und in der gesellschaftlichen Entwicklung*, «Interkommunion – Konziliarität» Beiheft zur Ökumenischen Rundschau nr. 25. Heraus von Richard Boeckler, Stuttgart, 1974, 7–19.
- Karl Kertelege, *Abendmahlsgemeinschaft und Kirchengemeinschaft im Neuen Testament und in der Alten Kirchen*, «Interkommunion – Konziliarität», p. 20–51.
- Vilmos Vajta, *Die Dringlichkeit der Interkommunion*, «Interkommunion-Konziliarität», p. 77–105.
- Johannes Pruisken, *Interkommunion im Prozess. Abendmahlsgemeinschaft als Zeichen und Mittel Kirchlichen Einigung*, Essen, 1974.
- Lánne E., *L'Eucharistie dans la recherche oecumenique actuelle*, «Irenikon», Tome 48 (1975), 201–214.
- Albrecht Schönherr, *Die Kirche als Lehrgemeinschaft*, «Z d Z», 1975/1, 1–10.
- Horst Kasuer, *Die Kirche als Gemeinschaft von Lernenden*, «Z d z», 1975/1, 11–18.

ei de viitor. Dar rezultatul cel mai îmbucurător al tuturor acestor dezbateri și cercetări e că teologii au început să abordeze eclesiologia, Biserica și unitatea ei, într-un mod nou, din perspectiva comuniunii, redescoperind astfel un vechi concept și principiu neotestamentar și patristic, eclesiologic fundamental.

S-a scos în relief dimensiunea eclesială a credinței ca și aspectul comunitar al mântuirii, integrându-se astfel mai organic credințioșii în trupul lui Hristos care e Biserica, printr-o legătură mai strânsă și adincă, ontic-sacramentală, cu Hristos și unii cu alții întreolăltă, prin Duhul Sfânt⁴. Toate acestea au dus la conturarea unei eclesiologii, etos și chiar spiritualități a comuniunii în teologia contemporană⁵.

Prin mulțimea studiilor și comentariilor consacrate studierii multilaterale a comuniunii, ca și prin pozițiile realiste luate în diferite întruniri ecumeniste în legătură cu problema intercomuniunii, teologia ortodoxă română a adus o importantă contribuție și în această privință, ceea ce dă posibilitatea schițării unei interesante teologii ortodoxe a comuniunii în dezbaterile ecumeniste actuale⁶.

Pe baza acestor studii și cercetări vom încerca în cele ce urmează să prezentăm succint câteva din coordonatele și aspectele fundamentale ale comuniunii din punct de vedere ortodox.

3. E. Ménard, *Ecclésiologie hier aujourd'hui*, Bruges Paris, 1966, p. 10 : «Termenul «comuniune» pentru a designa Biserica locală ca și Biserica mare, la scara lumii, este unul din cele mai vechi și mai tehnice. Mai mult, un anumit număr de sondaje istorice, ne lasă să întrevădem deja că această considerare a realității Bisericii nu este o invenție, ci o redescoperire a unei considerări foarte vechi și foarte comune, cea mai veche chiar și cea mai comună. Revizuirea principalelor teme eclesiologice este actualmente pe cale de a se opera după această nouă considerare». I. N. Karmiris, *op. cit.*, p. 122.

4. Bria Ion, *Eclesiologia comuniunii*, «Studii Teologice», XX (1968), 9—10, p. 669; Pr. Lector D. Radu, *Aspectul comunitar-sobornicesc al mântuirii*, «Ortodoxia» XXVI (1974), 1, 97 sq.

5. Paul Lehmann, *Ethik als Antwort. Methodik einer Koinonia — Ethik*, München, 1966.

6. Dintre aceste studii, articole sau comentarii apărute la noi amintim :

— N. Chițescu, *Biserica, trupul tainic al Domnului*, București, 1942.

— Pr. Prof. P. Vintilescu, *Funcția eclesiologică sau comunitară a Liturghiei*, «Biserica Ortodoxă Română», LXIV (1964), 1—3, 1—18.

— Prof. N. Chițescu, *Taina Bisericii în gândirea lui Alexei Homiacov*, «Biserica Ortodoxă Română», LXVI (1948), nr. 5—8.

— Prof. T. M. Popescu, *Duhul comunitar al Ortodoxiei*, «Ortodoxia», VIII (1956), 1, 144—159.

— Pr. V. Ignătescu, *Principiul comuniunii în Ortodoxie*, «Ortodoxia», VIII (1956), 3, 358—368.

— Prof. Bria Ion, *Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii*, «Studii Teologice», XI (1959), 7—8, 417—427.

— Pr. Prof. D. Stăniloae, *Comunitate prin iubire*, «Ortodoxia», XV (1963), 1, 52—70.

— Pr. Prof. Ioan Coman, *Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfantul Ioan Gură de Aur*, «Ortodoxia», XVII (1965), 4, 520—535.

— Pr. Prof. D. Belu, *Eclesiologia ortodoxă și ecumenismul contemporan*, «Ortodoxia», XVII (1965) 4, 495—519.

— Pr. Prof. D. Stăniloae, *Biserica universală și sobornicescă*, «Ortodoxia», XVIII (1966), 2, 167—198.

— Idem, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină*, «Studii Teologice», XVII (1965) 1—2, 3—32.

— Idem, *Sfântul Duh și sobornicitatea Bisericii*, «Ortodoxia», XIX (1967) 1, 32—48.

— Pr. Prof. C. Sirbu, *Sfânta Euharistie și unitatea creștină*, «Ortodoxia», XIX (1967) 1, 49—64.

— Diac. I. Bria, *Despre o teologie completă a intercomuniunii*, «Ortodoxia», XIX (1967), 2, 314—316.

— P. I. David, *Aspecte noi în legătură cu intercomuniunea*, «Ortodoxia», XIX (1967) 3, 391—409.

— Diac. Ion Bria, *Eclesiologia comuniunii*, «Studii Teologice», XX (1968) 669—681.

— Idem, *Aspecte dogmatice ale unirii Bisericiiilor*, cap. *Unitate și intercomuniune*, «Studii Teologice» XX (1968) 1—2, 64—78.

— *Intercomuniunea, problemă pusă ecumenismului*, «Ortodoxia», XXI (1969) 2, 326—327.

— D-rand Gh. Chișcă, *Ideea de comuniune în Ortodoxie*, «Ortodoxia», XXI (1969) 3, 404—416.

— Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Euharistiei*, «Ortodoxia», XXI (1969) 3, 343—363.

— Anca Manolache, *În legătură cu intercomuniunea între catolici și ortodocși*, «Ortodoxia», XXI (1969) 1, 158—159.

Mai întâi, ideea de comuniune reprezintă o coordonată fundamentală a doctrinei, moralei, cultului și spiritualității ortodoxe. Ortodoxia a înțeles de la început viața creștinului ca o viață în trupul tainic al Domnului, ca o comuniune ontologică-morală cu Hristos și credincioși întreolaltă, care se extinde și cuprinde întreagă comunitatea umană⁷.

Prin înțelegerea întregii vieți creștine în perspectiva koinoniei, Ortodoxia nu cunoaște astfel dualismul și antagonismul care mai persistă și azi în cadrul creștinătății apusene, între Biserica — instituție canonică și Biserica — eveniment sau experiență pneumatică; între Biserica locală și Biserica universală, Biserica-koinonie fiind opusă atât centralismului monarhic, cât și individualismului anarhic sectar. Fiindcă koinonia exprimă unitatea organică între credincioși și structurile comunității eclesiale, între Bisericile locale și Biserica sobornicească⁸.

Termenul de koinonie, «comuniune a credincioșilor», nu este o descoperire recentă, ci o denumire veche, neotestamentară și patristică, ale cărei virtualități și valențe multiple au fost puse în lumină de teologia ortodoxă și ecumenică mai nouă⁹.

Termenul «koinonia» e folosit în Noul Testament de 19 ori, din care de 14 ori în scrierile pauline, în sensul de împărtășire, participare, cuminăcare, comuniune ființială-personală-comunitară și deci de comunitate eclesială văzută a celor ce se împărtășesc în comun¹⁰. În aceste locuri biblice koinonia apare ca o comunitate sau comuniune de credință și iubire a tuturor credincioșilor cu Dumnezeu Unul întreit în Hristos și unii cu alții întreolaltă, prin Duhul Sfânt. Biserica-koinonie are astfel un principiu trinitar, hristologic, pneumatologic și antropologic¹¹.⁹

— Idem, *Precizarea termenilor folosiți în teologia catolică în legătură cu intercomuniunea*, «Ortodoxia» XXII (1970) 2, 323—324.

— Pr. Prof. L. Stan, *Iconomie și intercomuniune*, «Ortodoxia», XXII (1970) 1, 5—10.

— Idem, *Ortodoxia în zărilor ecumenismului*, cap. *Intercomuniunea*, «Mitropolia Olteniei» XXII (1970) 7—8, 770—771.

— Pr. Prof. D. Stăniloae, *Temeiurile teologice ale ierarhiei și ale sinodalității*, «Studii Teologice» XXII (1970) 3—4, 165—178.

— Idem, *În problema intercomuniunii*, «Ortodoxia» XXIII (1971) 4, 561—584.

— Idem, *Tendința Vaticanului după comuniunea euharistică cu ortodocșii*, «Ortodoxia» XXIV (1972) 3, 492—493.

— Pr. N. Bordașiu, *Biserica — Comuniune. Aspecte eclesiologice actuale*, «Ortodoxia» XXV (1973) 1, 121—128.

— Ilie Mastroianopoulos, *Comuniunea între ortodocși*; «Mitropolia Banatului», XXIII (1973) 10—12.

— Dorel Pogan, *Semnificația eclesiologică a Sfintei Euharistii*, «Studii Teologice», XXV (1973) 7—8, 534—545.

— A. Manolache, *Perspectiva Bisericilor locale în eclesiologia contemporană*, «Mitropolia Banatului», XXIV (1974) 4, 6, 233—255.

— Pr. Lector D. Radu, *Aspectul comunitar-sobornicesc al mintuirii*, «Ortodoxia» XXVI (1974) 1, 97—106.

— *Comuniunea Bisericilor*, «Mitropolia Banatului», XXIV (1974) 4—6, 206—211.

— Dorel Pogan, *Comuniunea Bisericii după chipul comuniunii treimice*, «Mitropolia Banatului» XXIV (1974) 1—3, 35—49.

— Pr. Mihai Enache, *Poziția Bisericii Ortodoxe în problema dialogului și a intercomuniunii cu Biserica Romano-Catolică*, «Studii Teologice» XXVII (1975) 1—2, 64—73.

7. Bria I. *Eclesiologia comuniunii*, p. 674.

8. Bria I. *op. cit.*, p. 680; L. Stan, *Har și jurisdicție*, «Studii Teologice» XXII (1970) 1—2, p. 10—17; K. C. Felny, *Gemeinschaft am Heiligen*, p. 337.

9. E. Ménard, *op. cit.*, p. 102; I. Karmiris, *op. cit.*, p. 122; Olivier Clément, *op. cit.*, p. 10 sq.

10. J. Hamer, *op. cit.*, p. 174; H. Seesemann, *op. cit.*, p. 99; Karmiris, *op. cit.*, p. 122—123; W. Elert, *op. cit.*, 17—30.

11. D. Belu, *op. cit.*, p. 494—498.

Comuniunea eclesială își are temeiul și izvorul ei prim în *comuniunea intertrinitară* și se realizează în lume după chipul comuniunii desăvârșite treimice¹². Dumnezeu Unul întreit, zice Sf. Ap. Pavel, e cel care ne-a chemat pe toți «la comuniunea Fiului Său» (I Cor. 1, 9). Iar Mîntuitorul se roagă «ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine așa și aceștia să fie în chip desăvârșit una în Noi» (Ioan 17, 21—23). «Ceea ce am văzut și am auzit — zice Sf. Ap. Ioan — aceea vă vestim și vouă, ca să aveți comuniune cu noi, iar comuniunea noastră, este cu Tatăl și cu Fiul Său Iisus Hristos» (I Ioan 1, 3), prin Duhul Sfînt. Comuniunea Bisericii apărea astfel ca o extensiune a comuniunii treimice în viața credincioșilor, izvorul și modelul ei de realizare desăvârșită. De aceea după Sf. Maxim Mărturisitorul scopul comuniunii credincioșilor e «de a exprima însăși unitatea Sfintei Treimi»¹³.

Dar această extensiune și revărsare a comuniunii treimice în viața creștinilor a devenit posibilă numai prin intruparea și jertfa mîntuitoare a lui Iisus Hristos. Surpînd zidul despărțitor al păcatului El a restabilit comuniunea între credincioși și Dumnezeu și toți întreolaltă și recapitulîndu-i în Sine pe toți, i-a adunat într-o eclesie-adunare și i-a făcut «trup» al Său, singurul prin care și în care ei sînt acum în comuniunea nemîjlocită cu Dumnezeu Unul întreit și cu toți întreolaltă (Efes. 2, 18). Comuniunea Bisericii apare astfel ca o comunitate sau *comuniune hristocentrică*: ea este «trupul lui Hristos», Hristos capul trupului» (Efes. 1, 23; Col. 1, 18), într-o unitate ontologică, inseparabilă. Biserica «trupul lui Hristos» este «totus Christus» după expresia Fer. Augustin¹⁶, însăși «împlinirea celui ce împlinește toate în toți» (Efes. 1, 23), întrucît fără credincioși trupul lui Hristos nu e întreg, ar fi numai cap fără trup. Mai mult, numai cînd îi va cuprinde actual pe toți cei care i-a recapitulat și mîntuit în chip obiectiv prin jertfa de pe cruce, trupul lui Hristos va fi complet, Hristos «împlinînd atunci toate în toți». «Intruparea însăși urmărește adunarea tuturor credincioșilor în unul și același trup al Domnului. Dar nu o adunare silnică, ci una liber consimțită de oameni. Fără libera aderare a oamenilor la învățătura lui Hristos, fără acceptarea chemării Lui, Trupul lui Hristos ar fi numai cap fără trup. În calitate de cap, Hristos are nevoie de oameni, de membrele sale. Aceasta înseamnă că atunci va fi capul complet, cînd corpul Lui va fi complet»¹⁷.

Dar koinonia eclesială are și un principiu și *caracter pnevmatologic*. Fiindcă în timp ce Hristos restabilește și realizează potențial comuniunea noastră cu Dumnezeu și întreolaltă, Duhul Sfînt este Cel care dă un aspect personal și eclesial comuniunii lui Hristos, Cel care o integrează în planul existenței istorice, personal și comunitar. De aceea El este numit «Duhul comuniunii», pentru că lucrarea specifică Duhului Sfînt este koinonia. El dă direcție eclesială vieții în Hristos, adună pe cei ce cred în Hristos și face din ei un singur trup, o Biserică în Hristos; El este chiagul spiritual între credincioși, forța integrativă și unitară a întregului, puterea de coeziune în co-

12. Karmiris, *op. cit.*, p. 199 sq.; D. Belu, *op. cit.*, p. 295; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Sinteza eclesiologică*, «Studii Teologice», VII (1955) 5—6, p. 270; Prof. N. Chișescu, *Sobornicitatea Bisericii*, «Studii Teologice» VII (1955) 3—4, p. 151; Pogan D., *Comuniunea Bisericii după chipul comuniunii treimice*, p. 37 sq.

13. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G. 91, col. 119 B; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, «Ortodoxia» XVII (1964) 4, p. 522; D. Pogan, *op. cit.*, p. 39.

14. D. Stăniloae, *Sinteza eclesiologică*, p. 275; «Primul pas pentru extinderea vieții treimice în umanitate sau pentru ridicarea umanității în locașul Bisericii cerești, l-a făcut Fiul prin intruparea Sa».

15. Bria Ion, *Aspecte dogmatice*, p. 21, 24; Karmiris, *op. cit.*, p. 122; Trembelas, *op. cit.*, p. 9—12.

16. Sermo CCCXLI, IX, 11, P.L., 39, 1499.

17. D. Belu, *op. cit.*, p. 497; Karmiris, *op. cit.*, p. 133—136.

munitate¹⁸. În acest sens Sf. Ap. Pavel numește Biserica «Comuniunea Duhului Sfint» (II Cor. 13, 13), fără ca prin aceasta, însă să fie anulată centralitatea lui Hristos în ansamblul comuniunii Bisericii, fiindcă Duhul Sfint nu-i unește pe credincioși în sine, ci în Hristos și prin Hristos — capul eclesiei cu întreagă Sf. Treime¹⁹.

Comuniunea Bisericii are și un *temei antropologic*²⁰. Ea a fost întemeiată de Dumnezeu pentru oameni, în sprijinul intenționalității lor ființiale spre comuniune. Omul ca chip al Sfintei Treimi a fost creat pentru a fi în comuniune cu Dumnezeu și cu toți semenii săi. Când el pierde această comuniune toate relațiile sale cu semenii săi și cu mediul său sînt tulburate²¹. În Iisus Hristos a fost restaurată această intenționalitate spre comuniune în ambele direcții, și o putem realiza acum toți în chip plener în comuniunea Bisericii, prin Duhul Sfînt.

Dacă Hristos ne-a făcut potențial pe toți mădulare ale trupului Său, o koinonie, în realitate însă mădulare actuale ale Lui devin numai cei care s-au încorporat liber și conștient prin credință și Taine, în koinonia eclesială și n-au ieșit din comuniunea dragostei²².

Sub acest aspect koinonia credincioșilor se manifestă sub o varietate de moduri; forme sau structuri concrete, esențiale, care țin de însăși ființa și natura koinoniei creștine. În Faptele Apostolilor ni se descriu succint aceste forme de manifestare ale comuniunii depline: «Ei stăruiau în învățătura Apostolilor, în comuniune, în frînge-rea pîinii și în rugăciune... toți cei care credeau erau împreună la un loc și aveau toate de obște» (Fapte 2, 42—44)²³/r

Astfel ea este o *comuniune bisericească*, organizată în formă eclesială de Bisericile locale autocefale, cu structură ierarhic-sinodală, avînd în centru episcopul și ierarhia bisericească, prin care ele sînt într-o legătură neîntreruptă de har și credință cu Biserica apostolică și întredaltă, prin păstrarea cu sfințenie a unității dogmatice, cultice și canonice. Fără episcop și preoție nu există comuniune și nici mîntuire. De aici îndemnul Sf. Ignatie Teoforul: «Urmați episcopului precum Hristos urmează Tatălui și preoților oa apostolilor. Nimeni nu trebuie să facă ceva ce privește Biserica fără episcop. Orice celebrare a Euharistiei, care are loc sub episcop sau sub unul însărcinat de el, e socotită validă. Fără episcop nu se poate nici boteza nici săvîrși comuniunea euharistică. Unde este episcopul, acolo este Biserica, precum unde este Hristos, acolo este Biserica sobornicească»²⁴.

Comuniunea Bisericii este înainte de toate o «*comunitate de credință*», o «*comuniune a credincioșilor*», a celor care răspund prin iubire și credință chemării lui Dumnezeu la comuniune. «Hristos este cu adevărat cel care ne adună în o eclesie (ὁ ἀληθὴς ἐκκλησιαστής), cel care prin predica Apostolilor și a succesorilor lor chemați și

18. I. Bria, *op. cit.*, p. 22—23; D. Belu, *op. cit.*, p. 497; Karmiris, *op. cit.*, p. 210 sq.; Trembelas, *op. cit.*, p. 12—14; Pr. Ilie Moldovan, *Invățătura despre Sfîntul Duh în Ortodoxie și preocupările ecumeniste contemporane*, Sibiu, 1973, p. 128 sq.

19. Despre centralitatea lui Hristos și păstrarea echilibrului între iconomia Fiului și cea a Duhului Sfînt în viața Bisericii să se vadă Prof. I. Bria, *op. cit.*, p. 30; D. Belu, *op. cit.*, p. 497; D. Stăniloae, *Noțiunea dogmei*, «Studii Teologice», XVI (1964) 9—10, p. 566; Idem, *Locul central al lui Hristos în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă*, «Biserica Ortodoxă Română», XCH (1974) 5—6, p. 611—614.

20. D. Belu, *op. cit.*, p. 497; D. Papandreu, *Gottesdienst*, p. 320.

21. *Interkommunion oder Gemeinschaft?* p. 578; Löwen 1971, p. 57; D. Stăniloae, *Temeiurile teologice ale ierarhiei și ale sinodalității*, p. 165—167.

22. N. Chișescu, *Biserica, Trupul tainic al Domnului*, p. 14; D. Belu, *op. cit.*, p. 498.

23. W. Elert, *op. cit.*, p. 26, 44; Karmiris, *op. cit.*, 123—125; Prof. I. Bria, *op. cit.*, p. 23; D. Papandreu, *op. cit.*, p. 324.

aleși, adună mădularele pe baza iubirii dumnezeiești. Într-adevăr, Dumnezeu voinde «ca toți oamenii să se mintuiască și la cunoștința adevărului să vină» (I Tim. 2, 4) fi cheamă din iubire «la comuniunea Fiului Său Iisus Hristos» (I Cor. 1, 9), la comuniunea credinței și iubirii, iar oamenii răspund prin credință, adunându-se în comuniunea credincioșilor și a sfinților. Astfel, o premiză și element de bază al Bisericii, după chemarea dumnezeiască, este credința celor chemați, fapt pentru care Biserica nu este altceva decât comuniunea celor ce cred, fără de care ea nu poate să existe, precum fără mădulare nu poate să existe trupul sau poporul fără oameni. O comuniune de oameni care nu cred nu e o Biserică, care se bazează exclusiv pe credința înfuzată în sufletul credincioșilor prin lucrarea Duhului Sfânt. Pentru aceea, de la început, Biserica s-a înțeles înainte de toate ca o comuniune divin-umană de credință, care crede și ține toate¹⁶. De aceea «Biserica — zice Sf. Irineu — măcar că e răspîndită în toată lumea, a păzit cu grijă această credință, ca și cum ar fi locuit într-o singură casă, și crede ca și cum ar avea un singur suflet și aceeași inimă și a propovăduit, învățat și transmis aceasta în unanimitate ca și cum ar avea o singură gură»²⁶.

Comuniunea credincioșilor se bazează deci în primul rînd pe unitatea mărturisirii integrale a credinței, a «cuvintului adevărului» (Efes. 1, 13), a învățaturii și faptelor mîntuitoare a lui Iisus Hristos, fapt pentru care comuniunea credincioșilor prin ținerea «unității credinței» (Efes. 4, 13) este o comuniune a mărturisirii credinței ortodoxe¹⁷.

Primatul credinței și importanța unității de credință în Ortodoxie rezultă din faptul că încorporarea în comuniunea eclesială ca și participarea la comuniunea euharistică e condiționată de mărturisirea credinței ortodoxe, precum și din nevoia menținerii cu sfințenie de-a lungul timpului a integrității conținutului mărturisirii de credință²⁸.

Comuniunea Bisericii este și o comuniune liturgic-sacramentală-euharistică. Prin Sfintele Taine și întreagă viață liturgică a Bisericii noastre credincioșii sînt introduși treptat, în cea mai înaltă formă de comuniune personală-sacramentală cu Hristos și unii cu alții întreolaltă. Căci Sf. Taine ne introduc nu numai în viața harică în Hristos ci și în Trupul Său care e Biserica, de aceea ele au nu numai un aspect sacramental, ci și unul hristocentric și eclesial¹⁸. Prin întreagă viața cultică sacramentală și de rugăciune comună, crește, se dezvoltă și adîncește neconținut această comuniune cu Hristos și unii cu alții întreolaltă, care atinge punctul său culminant în comuniunea liturgic-euharistică.

Prin Sf. Euharistie, care e Taina unității prin excelență, credincioșii se împărtășesc acum în chip real cu însuși Trupul și Sângele Domnului unindu-se ontic-sacramental cu Hristos și cu toate mădularele trupului Său. Prin prezența Sa maximă, euharistică-sacramentală, în fiecare credincios, Hristos desăvîrșește și susține în același timp comuniunea fiecărui credincios cu Dumnezeu ca și comuniunea trupului Său

24. Sf. Ignatie Teoforul, *Către cei din Smirna*, 8, 1-2; D. Papandreou, *op. cit.*, p. 324; W. Elert, *op. cit.*, p. 26.

25. Karmiris, *op. cit.*, p. 125-126; Bria, *op. cit.*, p. 16-18, 55-58.

26. Sf. Irineu, *Contra erezilor*, I, 10, 2, P.G. 7, 552.

27. W. Elert, *op. cit.*, p. 63; Bria *op. cit.*, p. 55.

28. D. Stăniloae, *În problema intercomuniunii*, p. 566 sq.; Prof. I. Bria, *op. cit.*, p. 55-56.

29. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, «Studii Teologice», XVIII (1966), 9-10, 531-562; Idem, *Transparența Bisericii în viața sacramentală*, «Ortodoxia» XXII (1970) 4, 501-516; Prof. I. Bria, *op. cit.*, p. 26, 56; Idem, *Despre caracterul sacramental și despre efectul eclesial al Tainelor*, «Ortodoxia» XIX (1967) 1, 146-148.

întreg, realizând o unitate spirituală desăvârșită de gândire și slujire în toate mădu-larele Sale după chipul comuniunii treimice.

Întrucît Hristos este prezent plenar în orice adunare euharistică prezidată de episcop, fiecare comunitate euharistică locală sub conducerea episcopului este în chip deplin trupul lui Hristos și întruparea Bisericii universale în plinătatea ei. Cu toate acestea Euharistia nu exprimă și realizează numai unitatea și plenitudinea fie-cărei Biserici locale, ci și koinonia și unitatea ecumenică a Bisericii sobornicești a lui Hristos răspîndită în întreagă lume.³¹ Lucrul acesta l-au pierdut din vedere adepții așa-numitei eclesiologii euharistice. Fiindcă «plenitudinea Bisericii locale consta în aceea că ea posedă în ea însăși tot ce posedă fiecare Biserică și ce posedă toate la un loc. Pe de altă parte, numai în acord cu alte Biserici, o Biserică locală posedă această plenitudine, în măsura în care ea nu face din darul unic și indivizibil al lui Dumnezeu binele ei propriu, «separat», «eretic», în sensul propriu al cuvîntului»³⁰.

Pe lângă accentuarea unilaterală a plenitudinii Bisericii locale izolat și nu în comuniune cu toate celelalte Biserici locale, adepții așa-zisei eclesiologii mai fac și o altă greșală gravă, separă comuniunea euharistică de unitatea credinței, afirmînd că orice Biserică locală în baza prezenței euharistice plene a lui Hristos este o comunitate eclesială deplină, în ciuda chiar a divergențelor doctrinare care nu ating cu nimic natura lor eclesială, fapt pentru care propune Bisericilor locale ortodoxe restabilirea comuniunii cu Biserica Romano-Catolică³¹.

Koinonia eclesială are apoi și un aspect comunitar-ecumenic, de «comuniune a sfinților», ca una care pe lângă îngeri cuprinde pe toți credincioșii ortodocși care au fost, care sînt și care vor fi, de pretutindeni (Teodoret). Toți la un loc formează o «singură Biserică», trupul integral lui Hristos³². Dacă din punct de vedere al credin-ței, comuniunea eclesială e o comuniune «închisă», întrucît îi cuprinde numai pe cei care sînt una în mărturisirea aceleiași credințe de totdeauna a Bisericii, sub aspect moral, de manifestare a iubirii ei agapice în lume, comuniunea Bisericii nu este o comuniune «închisă», ci dimpotrivă e o comuniune de iubire «deschisă» avînd o extensiune, pancreștină, panreligioasă și chiar panumană, revărsîndu-și roadele ei asupra tuturor celor care au fost mîntuiți în chip obiectiv în jertfa de pe cruce³¹.

³⁰ D. Stăniloae, *Biserica universală și sobornicească*, p. 175—176; I. Bria, *Aspecte dogmatice*, p. 35—37; A. Manolache, *Perspectiva Bisericilor locale în eclesiologia contemporană*, p. 237 sq.; D. Papandreu, *Gottesdienst*, p. 324; K. C. Felmy, *op. cit.*, p. 335—337.

³¹ D. Stăniloae, *Biserica universală*, p. 173—174; idem, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, p. 559.

³² Trembelas, *op. cit.*, p. 21—22.

³³ Patriarhul Justinian, *Apostolatul Social*, vol. X, București, 1971, p. 235: «Creștinii au datoria să realizeze înfrățirea (și comuniunea) între ei și s-o extindă la întregul neam omenesc, făcînd să înceteze orice dezbinare»; idem, *op. cit.*, vol. IX, p. 191, 194: «Dat fiind că Cuvîntul lui Dumnezeu și-a asumat natura umană și Biserica trebuie să realizeze iubirea lui Dumnezeu pentru întreaga omenire pînă la sfîrșitul ei, «zidul despărțitor» dintre iudei și păgîni, dintre Biserică și lume, dintre har și natură, tre-buie să fie dărmat pentru totdeauna. În Hristos creația a devenit o comunitate ecumenică, un trup universal (Efes. 3, 6). Biserica are și această dimensiune ecumenică prin deschiderea ei plină de răspundere față de lume, prin colaborarea ei vie și dinamică cu societatea umană... prin extensiunea panumană a slujirii creștine. L. Stan, *Iconomie și intercomuniune*, p. 18: «În acord cu atitudinea sa tradițională, Biserica Ortodoxă nu predică exclusivismul sau izolaționismul religios sau social, (...). Față de toți aceștia, Ortodoxia, urmînd în mod autentic și deplin rînduiala iconomiei, care derivă din întruparea și din lucrarea mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, se situează pe poziția celui mai larg ecumenism creștin, ecumenismul tuturor celor mîntuiți în chip obiectiv prin jertfa Domnului». Pr. Prof. D. Belu, *Sub semnul iubirii agapice*, «Mitropolia Banatului» XX (1970) 10—12, p. 683—684.

Căci comuniunea Bisericii n-are scop ultim numai unitate bisericească în sine și pentru sine, ci în și prin aceasta să facă văzută comuniunea viitoare a tuturor oamenilor credincioși într-o mare familie³⁴.

De aceea ea este și o *comuniune ecumenică de iubire și slujire* a tuturor semenilor în Hristos. «Biserica este comunitatea celor ce au devenit sau sînt pe cale să devină subiecte ale dragostei agapice, este comunitatea celor ce au acceptat ca misiune a lor practicarea organizată a iubirii agapice, a iubirii la modul dumnezeiesc»³⁵. Prin comuniunea euharistică cu Hristos și celelalte taine credincioșii devin ontic-sacramental prin har, subiecte ale iubirii Sale agapice oare se manifestă etic în comuniunea de iubire și slujire a tuturor oamenilor după modelul «Sfintei Treimi și a iubirii agapice a lui Hristos»³⁶. Intrucît Hristos capul nu poate fi separat de trupul Său și de toate mădularele Sale, comuniunea cu Hristos este comuniunea și cu întreg trupul lui Hristos, cu toate mădularele Sale risipite pe întreg pămîntul, care sînt toți oamenii, fie că-și dau seama sau nu de această calitate a lor prin intruparea Domnului și mîntuirea lor obiectivă în jertfa de pe cruce. Prin aceasta fiecare om este un chip al lui Hristos, un «altar», cum zice Sf. Ioan Gură de Aur, mai mare chiar decît altarul din biserică pe care se jertfește Hristos euharistic, fiindcă altarul este sfințit de trupul lui Hristos, dar aproapele nostru este «însuși trupul lui Hristos»^{37, 25}.

Koinonia tuturor în Hristos întemeiază deci solidaritatea și slujirea tuturor mădularelor Sale întreolaltă pentru zidirea fiecăruia și a întregului trup.

În această koinonie a tuturor în Hristos nimeni nu se mai poate izola și dezinterea de ceilalți spunînd «n-am trebuință de tine» (I Cor. 12, 21), pentru că în și prin Hristos fiecare formează un singur trup cu toate mădularele Lui. Întreg trupul are nevoie de darul fiecăruia și fiecare are nevoie de darurile celorlalți, ale întregului trup, pentru creșterea și desăvîșirea sa, precum darurile fiecăruia sînt necesare pentru creșterea și «zidirea trupului lui Hristos» (Efes. 4, 12—16) însuși. În felul acesta koinonia euharistică și harismele specifice ale fiecăruia fundamentează nu numai solidaritatea și răspunderea, dar și diaconia și slujirea tuturor mădularelor întreolaltă³⁸, care nu este altceva decît continuarea liturghiei eclesiale în liturghia și diaconia specială pe care o oficiază credincioșii în cursul săptămîinii la altarul lumii.

În koinonia eclesială se manifestă o așa de strînsă solidaritate între toate mădularele întreolaltă, încît «mîntuirea aproapelui — zice Sf. Ioan Gură de Aur — nu mai este o chestiune a sa exclusivă, ci a întregului trup, iar pe de altă parte el nu este singur victima răutății sale, ci tot trupul resimte durerea»³⁹. Se înțelege că această impresionantă koinonie, solidaritate și slujire reciprocă este în primul rînd un dar desăvîrșit al Duhului Sfînt, dar și o datorie și sarcină morală permanentă a fiecărui mădular de a fi, și a atesta prin fapte ceea ce a devenit ontic-sacramental prin har și credință. În acest sens toți trebuie să depună eforturi morale neconținute pînă

34. Nikos A. Nissiotis, *Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog. Kirche und Welt in orthodoxer Sicht*, Stuttgart, 1968, p. 153—154.

35. D. Belu, *op. cit.*, p. 683.

36. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Apostolat Social*, vol. IX, p. 192 : «Agape este forța care ne împinge la «Koinonia» cu omul și la «diakonia omului». Doctorand Gh. Chișcă, *Ideea de comuniune în Ortodoxie*, p. 414.

37. *Omilia XX la Epistola către Romani*, P.G. 60, 595 ; P. S. Episcop Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare*, București, 1972, p. 78—79.

38. P. S. Antonie, *ibidem* ; Trembelas, *op. cit.*, p. 15 ; W. Elert, *op. cit.*, p. 58.

39. *Omilia VII la Epistola II Tim.* P. G., 62, 637 ; P. S. Antonie, *op. cit.*, p. 79.

vor ajunge la «unitatea credinței, la cunoașterea Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos» (Efes. 4, 13).

Prin deschiderea și răspunderea sa față de toți, comuniunea Bisericii are și un aspect social, fiindcă slujirea ecumenică a koinoniei Bisericii nu se desfășoară într-un cerc eclesial izolat și separat de lume, ci în strinsă solidaritate cu ceilalți creștini și religii, cu societatea, poporul și lumea în care există. Căci pe de o parte koinonia Bisericii nu există în sine și pentru sine, ci în și pentru lume care e chemată prin creație, întrupare și mântuirea în Hristos, să devină întreagă o biserică-comuniune a lui Dumnezeu. Pe de altă parte datorită intenționalității ființiale a tuturor oamenilor spre comuniune, cât și profundelor transformări sociale care au loc în lume, Bisericile, religiile, popoarele și omenirea întreagă, tind ele însele spre înțelegere și cooperare, spre slujire și interajutorare, spre unitate și comuniune. De aceea koinonia credincioșilor își desfășoară diaconia în solidaritate și în un dialog multilateral cu întreaga lume și la forma slujirii credincioșilor, societății, poporului și omenirii contemporane. Și aceasta cu atât mai mult cu cât fără o societate bazată pe dreptate și fără o ordine socială internațională dreaptă, koinonia Bisericii cu dimensiunea sa pancreștină și panumană rămâne o simplă virtualitate și un deziderat ^{40,16}

Pe lângă faptul că koinonia reprezintă o plenitudine mereu neepuizată, un proces dinamic de creștere neconținută în viața în Hristos care nu se termină niciodată, ea n-a fost realizată nici măcar în formă nedeplină pe care au trăit-o, pentru cîtva timp, la început, creștinii în comunitatea din Ierusalim, care erau «toți laolaltă și aveau toate de obște (Fapte 2, 44). Nici, la început, deci, n-a fost cu puțință realizarea ei deplină «pe scară largă, în condițiile unei structuri sociale bazate pe interese separate. Căci viața omului este una. El nu poate trăi în comuniune desăvârșită în Biserică și individualist în largul vieții sociale» ⁴¹. Ea a slăbit apoi treptat în cursul istoriei din lipsa condițiilor sociale prielnice, rămînînd mai mult o virtualitate și un postulat. «Primii creștini — zice Sf. Ioan Hrisostom — erau trei mii la început, apoi cinci mii și totuși erau un suflet. Azi, nimeni dintre noi nu cunoaște pe fratele său și îndrăznim să căutăm o scuză în faptul că sîntem mulți» ⁴². Deși Dumnezeu chiar de la creație ne-a poruncit: «creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul» (Fac. 1, 28). Dar înmulțindu-se oamenii trebuie să se înmulțească în același timp dragostea și comuniunea dintre ei, creînd și structurile sociale care să permită realizarea plenară a comuniunii sub toate aspectele ⁴³.

Biserica noastră are toate potențialitățile, premisele și condițiile unei comuniuni spirituale desăvârșite cu Dumnezeu și cu toți întreolaltă, pe care a realizat-o și o adîncește neconținut în istorie, prin însușirea cu care credincioșii ei actualizează toate virtualitățile ei de comuniune în slujirea poporului român și a omenirii, în întărirea neconținută a unității Ortodoxiei românești și a ecumenismului local de la noi, precum și a unității ecumenice a Ortodoxiei și a ecumenismului contemporan.

Ajutați și impulsionați azi de noua viață de frățietate, egalitate, dreptate și conc lucrare armonioasă între toți fiii poporului român în construirea societății socialiste cele mai înaintate, avem acum posibilitatea de a împlini toate potențele de comu-

40. Pr. Prof. L. Stan, *Ortodoxia în zările ecumenismului*, p. 750; Pr. Prof. D. Stăniloae, *Comunitate prin iubire*, p. 67—68. 41. D. Stăniloae, *ibidem*...

42. *Omulie XL la Faptele Apostolilor*, în «Oeuvres completes de Saint Jean Chrysostome». Trad. par J. Bareille, tome XV, Paris, 1869, p. 262; D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 57—58.

43. Mitropolit Nicolae al Banatului, *Înmulțiți-vă și umpleți pămîntul*, «Mitropolia Banatului», XXIV (1974) 10—12, p. 587—590.

niune ale Bisericii noastre la scara cea mai largă și pe toate planurile: interortodox, ecumenic, patriotic și general uman, așa cum dorea Sf. Apostoli și Sf. Părinți să fie realizate între creștini⁴⁴.

Pe lângă aceasta e îmbucurător faptul că ideea de Biserică-koinonie începe să fie cercetată și prețuită tot mai mult în teologia catolică, protestantă și ecumenică actuală, ceea ce dă posibilitatea unei apropieri simțitoare a pozițiilor eclesiologice în dezbaterile ecumenice în legătură cu natura koinoniei Bisericii și refacerea unității creștinilor.

«Șansa Bisericii de mline — a zis un teolog evanghelic — constă în redescoperirea consecventă a caracterului ei de koinonia»⁴⁵. Și într-adevăr numai pe calea aceasta Bisericele creștine, descoperindu-și reciproc virtualitățile lor specifice de Biserică-koinoni, se întâlnesc și regăsesc în inima însăși a esenței Bisericii lui Hristos și a ecumenismului creștin integral și vor putea ajunge, mergând consecvent pe linia aceasta, la starea de comuniune plenară în toate elementele ei structurale menționate, evitând astfel falsele concepte de unitate și modelele facile de unire, ca cele pe care le sugerează termenul de *intercomuniune*.

Termenul de *intercomuniune* pus în circulație de unii teologi din Apus și indicând calea sau mijlocul prin care Bisericele ar putea ajunge la comuniunea euharistică deplină prin împărtășirea reciprocă, este necunoscut teologiei ortodoxe și Bisericii vechi⁴⁶ și a fost respins de ea ca fiind contradictoriu în sine și plin de echivoc în teologia apuseană însăși.

El exprimă o situație anormală și inacceptabilă însemnând o comuniune între două Biserici despărțite care și după cuminecarea în comun, rămân despărțite spiritual, doctrinar și confesional⁴⁷, uitându-se că comuniunea euharistică este o comuniune eclesială plenară și un mijloc de realizare a ei, că în și prin Euharistie se exprimă și pecelluiește unitatea și comuniunea plenară a Bisericii, adică unitatea ei doctrinară, sacramentală, liturgică și canonică desăvârșită, credincioșii și Bisericele locale formind astfel un singur trup eclesial văzut.

O adunare a Comisiei «Credință și Constituție» de la Lund (1952) a stabilit chiar o scară în practicarea și extinderea intercomuniunii între diferite Biserici ca o cale pregătitoare pînă se va ajunge la unirea deplină⁴⁸, ceea ce a mărit și mai mult confuzia în dezbaterile ecumenice. De aceea, cea de a patra Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Upsala (1968) a cerut revizuirea terminologiei de la Lund prin punerea în discuție a termenului de intercomuniune de către Bisericele Ortodoxe cu fundamentarea că comuniunea euharistică e posibilă numai în Biserică una⁴⁹. Aceasta este un pas important, deși teologii ecumeniști din Apus continuă să vorbească despre «necesitatea și urgența» chiar a intercomuniunii⁵⁰, ceea ce întreține confuzia și abate atenția de la mijzul problemei comuniunii, de la redescoperirea structurii plene a Bisericii ca koinonie. Căci prin susținerea intercomuniunii se separă

44. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 64, 67.

45. Erhard Giese, *Heil als Gemeinschaft*, p. 348.

46. W. Elert, *op. cit.*, p. 65 sq.

47. Nissiotis, *op. cit.*, p. 129-140, 155; Bria Ion, *Aspecte dogmatice*, p. 64 sq.

48. *Die Einheit der Kirche. Material...* p. 134.

49. *Bericht aus Uppsala*, p. 235-236.

50. V. Vajta, *Die Dringlichkeit der Interkommunion*, p. 77 sq.; idem, *Die unmögliche «Interkommunion»*, p. 560 sq.; *Eucharistische Gastbereitschaft*, «OR» 22 (1973) 3, 367-377; *Koinonia — zur Frage der Interkommunion (IV Regensburger ökumenisches Symposium)*, «Una Sancta» 28 (1973), 1, p. 2-7; *Richtlinien der Katholischen Bischöfe der Niederlande für Feiern «offener Kommunion»*, «Una Sancta» 28 (1973) 1, (1958) 2, p. 264-265.

comuniunea euharistică de unitatea de credință și de Biserică, ceea ce duce la dizolvarea Bisericii, unității de credință și comuniunii euharistice înseși^{51,2}

Biserica Ortodoxă nu discută intercomuniunea sau comuniunea între diferite Biserici creștine, ci comuniunea plenară într-o singură Biserică, care va veni atunci când se va fi ajuns la un acord și comuniune totală de credință, ea fiind însăși semnul și încoronarea acesteia din urmă. De aceea problema intercomuniunii trebuie plasată în contextul întregii învățături de credință, pentru că ea aduce în discuție capitole întregi ale doctrinei creștine, care separă confesiunile și constituie în prezent impedimente de netrecut, dintre care cele mai importante sînt: doctrina despre Sf. Taine, Sf. Euharistie și Preoția sacramentală, primatul papal și infailibilitatea ș.a.^{52,3}

De aceea în loc de a se discuta despre intercomuniune, ar trebui să se discute problema koinoniei eclesiale și problema ajungerii la un consens dogmatic, în chestiunile controversate amintite, fiindcă mărturisirea credinței ortodoxe a fost totdeauna o condiție fundamentală a comuniunii euharistice⁵⁴. Pentru aceea Biserica Ortodoxă a condiționat totdeauna intercomuniunea de identitatea completă a credinței ortodoxe în problemele menționate, ceea ce în situația actuală e greu de realizat, atîta vreme cît mai sînt teologi care susțin că «trebuie să încetăm de a mai insista asupra consensului dogmatic ca premiză a comuniunii», că «consensul dogmatic e imposibil de realizat în lumea aceasta», că «trebuie să ne dăm mina pentru comuniunea deplină a tuturor creștinilor care cred în Iisus Hristos ca mîntuitor al lor»^{54,35}.

Din punct de vedere ortodox principala condiție și obstacol de netrecut al comuniunii euharistice rămîne recunoașterea validității preoției sacramentale în succesiunea apostolică prin hirotonie episcopală⁵⁵. Pentru că așa cum a accentuat Sf. Ignatie Teoforul numai cei ce sînt hirotoniți de episcop și stau sub conducerea lui pot să officieze în mod valid Euharistia și prin care fiecare comuniune euharistică locală este în chip deplin Biserica lui Hristos în comunie cu întreaga Biserică sobornicească.

Din această perspectivă teologică multilaterală a abordat Biserica Ortodoxă Română, în Conferința romano-anglicană de la București (1935), problema recunoașterii validității hirotoniilor anglicane, ajungînd la o serie de acorduri doctrinare remarcabile cu Biserica Anglicană în ce privește natura sacramentală a Sf. Taine: Sf. Euharistie, Preoție ș.a., pe baza cărora a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, fără aplicarea principiului iconomiei. Firește aceasta n-a atras automat după sine unirea și comuniunea euharistică între cele două Biserici, fiindcă această recunoaștere nu este unica condiție pentru unitatea de credință și comuniunea în Taine. Pînă aici mai sînt de făcut alți pași⁵⁶. Dar Conferința de la București ne-a arătat metoda prin care

51. D. Stăniloae, *În problema intercomuniunii*, p. 564.

52. I. Bria, *Aspecte dogmatice*, p. 69; N. Nissiotis, *op. cit.*, p. 129 sq.; D. Stăniloae, *Tendința Vaticanului după comuniunea euharistică cu ortodocșii*, p. 492; M. Enache, *Poziția Bisericii Ortodoxe în problema dialogului și intercomuniunii cu Biserica Romano-Catolică*, p. 72.

53. W. Eiert, *op. cit.*, p. 62-63, 89 sq.; 119-120; K. Kertelge, *Abendmahlsgemeinschaft und Kirchengemeinschaft in Nueuem Testament und in der Alten Kirche*, p. 29-32; Pr. D. Stăniloae, *Teologia Euharistiei*, XX (1969) 3, p. 359 sq. idem, *În problema intercomuniunii*, p. 564 sq.; 570 sq. ș.a.

54. B. H. Jackayya, *Lehrübereinstimmung und Gemeinschaft*, p. 321-327; contrar tezelor teologului luteran Jackayya, să se vadă Albrecht Schönherr, *Die Kirche als Lerngemeinschaft*, p. 1 sq.

55. I. Bria, *Aspecte dogmatice*, p. 71-72.

56. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Tratațiunile dintre Biserica Ortodoxă Română și Anglicană privite sub aspect dogmatic*, «Ortodoxia», X (1958) 2, p. 250-251; Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Conferința română-anglicană de la București, în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramentare-liturgice*, «Ortodoxia», X (1958) 2, p. 264-265.

se poate înainta pe acest drum, prin alcătuirea unor definiții comune asupra diferitelor puncte de credință pînă se va ajunge treptat la formularea întregii învățături de credință într-un corp de definiții care să devină apoi mărturisirea de credință comună a tuturor Bisericilor, condiția sine qua non a comuniunii euharistice comune între Bisericile.

Koinonia deplină între Biserică implică deci o serie de probleme deosebit de grele ca : recunoașterea reciprocă unei alteia a unui «statut» eclesial valid, validitatea Tainelor săvîrșite de fiecare, problema iconomiei, ș.a. Între acestea recunoașterea validității universale a Botezului ar fi un prim pas pe calea recunoașterii unui element eclesial fundamental în structura Bisericilor creștine, dar și aceasta singur nu-i suficient pentru a deveni cineva mădular deplină Trupului lui Hristos⁵⁷.

Desigur nu putem nesocoti cazurile de extremă urgență în viața pastorală care impun oferirea asistenței religioase de către o Biserică credincioșilor altei Biserici în lipsa deservenților acesteia. Dar acestea sînt cazuri izolate și rare pe care Biserica Ortodoxă le-a apreciat cu toată înțelegerea și le-a rezolvat prin pogorămînt sau iconomie și numai în cazul deschiderii credincioșilor respectivi față de evlavia și învățătura ei, însă aceasta este altceva decît practicarea intercomuniunii ordinare și generalizate între diferite Biserici⁵⁸. Ceea ce este posibil azi în întrunirile ecumenice este rugăciunea în comun și asistența reciprocă la serviciile divine ale fiecărei Biserici.

Prin urmare nu putem admite practicarea unei intercomuniuni ordinare superficiale și sentimentale, prin desconsiderarea tuturor elementelor fundamentale ale comuniunii euharistice eclesiale, căci am cădea în relativism și sincretism dogmatic, dizolvînd unitatea de credință, Biserica și comuniunea euharistică însăși, ceea ce nu slujește ci dimpotrivă păgubește eforturile de realizare a unității și comuniunii creștine.

Ceea ce putem face azi e de a discuta modalitățile înaintării în continuare spre unitatea în credință și adîncirii comuniunii spirituale pe care noi, Bisericile creștine din România, o avem deja prin frumoasa conlucrare ecumenistă la toate nivelurile : între conducătorii, teologii și credincioșii tuturor cultelor în patria noastră.

Prin dialogul ecumenic al slujirii pentru soluționarea în comun a marilor probleme care confruntă Bisericile și omenirea de azi — și nu false concepte și teorii ce

57. I. Bria, *op. cit.*, 72—78 ; idem, *Living in the one Tradition*, «The Ecumenical Review», 26/1974/2, p. 225—227.

58. Prof. L. Stan vorbește chiar de «practicarea parțială a intercomuniunii» de către Bisericile ortodoxe la trei niveluri : la nivelul rugăciunii, la nivelul ierurgiilor și la nivelul Sfințelor Taine și conchide : «Atmosfera creată de noile relații care s-au stabilit între Biserici în veacul nostru, impune reconsiderarea și adoptarea rînduielilor normative ale Ortodoxiei și în chestiunea intercomuniunii — în cadrul unei eclesiologii privită și analizată în toate încheieturile ei — prin prisma iconomiei divine și a celei bisericesti. Nu începe nici o îndoială că perspectivele unirii Bisericilor nu scad, ci sporesc prin practica intercomuniunii parțiale, și că deci aceasta constituie o cale acceptabilă prin iconomie, iar nu de evitat cu orice preț pentru a se ajunge mai ușor și mai degrabă la unitatea dorită. Din cunoașterea poziției tradiționale de pînă acum a Bisericii Ortodoxe rezultă că ea nu va putea trece la intercomuniunea deplină în cele sacre cu alte Biserici decît pe baza unității de credință, dacă aceasta se va realiza» (*Iconomie și intercomuniune*, p. 17, idem, *Ortodoxia în zăria ecumenismului*, p. 771). Dar această «practicare parțială a intercomuniunii» nu trebuie înțeleasă ca practicarea ordinară și generalizată a intercomuniunii, ci numai ca una de forță majoră și anume numai în cazuri individuale de maximă necesitate și extremă urgență. Numai în acest sens și cu aceste limite se poate accepta și practica intercomuniunea prin iconomie sau pogorămînt în Biserica Ortodoxă.

nu folosesc nimănui — noi ne-am apropiat tot mai mult spiritual și am ajuns la o simțitoare apropiere a pozițiilor noastre teologice prin consensul teologic realizat în discutarea în Conferințele noastre, pînă acum, a peste 60 de teme noi de o deosebită actualitate și importanță. Prin toate acestea am realizat deja pe plan local o impresionantă unitate creștină în diversitate, la toate nivelurile, pe care o adîncim și o lărgim necontenit pînă la realizarea comuniunii depline între credincioșii și Bisericile noastre.

În felul acesta noi am adus o importantă contribuție nu numai la adîncirea comuniunii și unității noastre creștine, ci și la unitatea omenirii și a poporului român, a tuturor fiilor săi fără deosebire de credințe religioase și de naționalitate, realizări fără de care comuniunea creștină în dimensiunile sale pancreștine ar rămîne o simplă virtualitate și deziderat.

Pr. Prof. Dr. IOAN ICA

SFÎNTA TAINĂ A BOTEZULUI

Intruparea Logosului readuce lumii văzute corelația ei strînsă cu spiritualitatea divină, natura umană luînd loc — după Înălțare — în lăuntru de taină al vieții Sfinței Treimi.

Dar planul global de reacordare a veșnicei vieți fericite, datorită respectului pentru libertatea omului, Dumnezeu îl vrea individualizat, îl vrea participat nu numai de toți, dar și de fiecare. Bucuria lui Dumnezeu pentru întoarcerea uneia din cele «o sută de oi», ca în parabola Mîntuitorului, subliniază tocmai interesul viu al Tatălui nostru atît pentru turmă cît și — mai ales — pentru fiecare din turmă. De aceea, odată realizată — obiectiv, virtual și global — mîntuirea omului căzut în Adam, Dumnezeu oferă în continuare și mijloacele suficiente și depline pentru ca prețul bogat plătit pentru greșeala noastră — și rămas la dispoziția noastră — să ne devină accesibil nouă, în condițiile proprii actualei noastre existențe extraedenice. Toate cele șapte sfinite Taine rînduite de El și administrate de Biserică sînt mijlocul prin care noi avem acces la opera rîscumpărătoare a lui Hristos, fiecare din noi, după voia sa proprie.

Pentru participarea fiecărui subiect omenesc la viața oferită de Noul Adam, este necesar ca fiecare subiect, separat, intenționat, conștient și liber, să pășească de sub domnia păcatului, prin poarta Împărăției, către Dumnezeu. Lar poarta este zona de taină a morții și învierii lui Hristos, este lepădarea omului vechi, recunoașterea vinovăției și incapacității proprii și înscrierea lui în Cartea Domnului, cu noul nume, al noli ființe ce se vrea după modelul Omului-Dumnezeu. Este, adică, *renașterea din apă și din Duh*, baia spirituală a botezului. Nimeni nu poate păși altfel spre împărăția care-i este propria finalitate și unic sens, decît prin această deschidere spre lumină, care este baia botezului, cufundarea totală a insului omenesc în valul de sfințenie al Duhului lui Hristos, Mîntuitorul însuși avertizează despre aceasta, încredințînd celor prezenți, în scurta Sa prezență istorică, taina nașterii din apă și din Duh.

Consemnările evangheliștilor, explicațiile apostolilor, îndemnurile sfinților ce L-au urmat asigură creștinătatea că ea este angajată pe pista de ridicare spre lumină cea apropiată, coborîtă în mormînt și în iad, dar biruînd și moartea și forțele demonice.

Dincolo de orice înțelegere greșită, sfânta Taina a botezului, ca și sfânta taină a Euharistiei, coboară din adâncurile de Har adunate de Dumnezeu-Fiul în zestrea Bisericii — Trup tainic al Lui, spre împreună-viețuire cu El a fiecărui purtător de chip dumnezeiesc. «Nimeni nu va veni la Tatăl, decât prin Mine»¹. Nimeni nu va intra în împărăția lui Dumnezeu, dacă nu se va naște din apă și din Duh»². Garanție a reinferiei noastre, Taina botezului este începutul viețuirii creștine, ușa prin care se pătrunde în comuniunea de iubire lăsată de Hristos în Biserica Sa, pentru a cărei desăvârșire El a realizat întreaga operă de răscumpărare: Întruparea, Răstignirea spre moarte, Învierea și Înălțarea. La toate aceste mari acțiuni participă fiecare ființă umană, conștientă sau nu, în momentul prelungit al administrării botezului. Căci nu numai sufletul, dar chiar însuși trupul său, adică partea văzută a existenței sale, este preluat în «arvuna înfierii» și curățit în eflluviile energiei divine, spre o existență angajată în Hristos.

Ajuns sau nu la desăvârșirea vieții sale, fiecare om — născut fiind cu păcatul strămoșesc — se cuvine a primi acces la iertarea dăruită de Dumnezeu-Tatăl, în Fiul Său. Aceasta este și explicația faptului că — spre deosebire de celelalte sfinte Taine — cea a botezului poate fi săvârșită și de un laic creștin, în cazuri excepționale și în absența preotului; căci nimeni nu trebuie să rămână în moartea adamică, ci să moară în Hristos, ca să și învie în El.

De importanță majoră, alături de Euharistie și provenind din aceasta — ca încorporare a credinciosului în opera hristică, — botezul este Taină «evangelică» fiind instituită de Mântuitorul la sfârșitul ciclului Răscumpărării, atunci când afirmă: «Toată puterea Mi-a fost dată în cer și pe pământ. Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (Matei 28, 19). Această putere o transmite Iisus Hristos după Învierea Sa, ucenicilor — celor unsprezece — care încă stăteau infrișoși după plecarea dintre ei a Învățătorului. «Luați Duh Sfânt» — mai adaugă (în evanghelia după Ioan — 20,22) indemnându-și ucenicii la propovăduire și la pescuirea de oameni, despre care le vorbise cîțva timp în urmă.

Explicația Tainei botezului o aflăm în teologia bogată a sfântului Pavel: dacă Hristos a murit pentru a dezlega pe om din robia păcatului strămoșesc, cuprinzînd firea tuturor oamenilor în acest act, fiecare purtător al acestei firi trebuie să repete personal, cu Omul nou, același drum, pentru ca să ajungă cu El și la starea de înviere cu care Hristos-Noul Adam îl așteaptă la capătul istoriei lui, și a celei a neamului omenesc. O teologie a harului, în noul lui dinamism imprimat de Hristos naturii omenesci, se desprinde din capitolele dense, în special 5 și 6, ale Epistolei către Romani, ca și în cele către Efeseni, cap. 2, 3, 4; Corinteni, I, cap. 15 și 16; Coloseni, cap. 2, 3 și Galateni, cap. 2, 3, 4 — în care este arătat și explicat rolul botezului.

~~Tot paralelismul între lege și har —~~ Toșosii mereu de Apostolul neamurilor — este ținut în cumpănă de Hristos-Mijlocitorul între noi și Dumnezeu, El care a trebuit și a vrut să ne preia ca să ne predea Tatălui. Jertfa Lui răscumpărătoare, infuzînd o nouă bogăție de haruri în firea omenească, o menține astfel mereu aptă de a se sustrage din preponderența legii vechi, legea adamică, legea păcatului. «Dacă deci, în urma greșelii unuia singur moartea a domnit prin el singur, cu mult mai mult, cei ce primesc în toată plinătatea harul și darul stării omului după voia lui Dumnezeu, vor domni în viață prin acel unul singur, care este Iisus Hristos» (Rom. 5, 17).

Or, acea moarte care a domnit în urma greșelii unui singur om a fost nimicită de moartea nemeritată a Celuilalt unul singur în Care și cei următori Lui mor față

1. Ioan, 14, 6.

2. Ioan, 3, 5.

de păcat. Iar aceasta se face în primul rînd la, în și prin botez, actul de sfințire în care urmăm real drumul parcurs de Hristos, prin intermediul apei sfințite în care ne afundăm în moartea Lui și ne ridicăm cu învierea Lui. Căci «toți cîți am fost botezați în Iisus Hristos, am fost botezați în moartea Lui... deci dacă ne-am făcut una cu El printr-o moarte asemănătoare cu a Lui, vom fi una cu El și pentru o înviere asemănătoare cu a Lui» (Romani 6, 3—6).

În același sens dezvoltă teologia botezului sfîntul Chiril al Ierusalimului. În catehezele sale, botezul este «preț de răscumpărare pentru cei robiți, iertare păcatelor, moarte păcatului, renaștere sufletului», «libera renaștere a înfierii, renașterea duhovnicească a sufletelor» căci Dumnezeu «șterge zapisul contra morții, iartă păcatele de de pînă acum și ne sădește în Biserică»³. Prin botezare primitorul este curățit atît de păcatul adamic, de care nu are cunoștință cit și de tot păcatul personal săvîrșit de la nașterea sa după trup, căci sfînta Taină a botezului are deplin efectul sfîntei Euharistii, fiind primul contact al persoanei umane care posedă firea mintuită — cu jertfa Mintuitorului, care e centrul și esența oricărei acțiuni sfințitoare a lumii.

Intrucît prin săvîrșirea Tainei botezului, beneficiarul ei se «înnoiește pentru viața de veci», el este, imediat după aceea, apt să intre în împărăția lui Dumnezeu⁴.

Cei care se botează intră în marea familie a *hristofilor*, a creștinilor, devenind membri ai Bisericii. Sfîntul Chiril ține lecție de teologie catehumenilor, celor ce se pregăteau pentru a primi botezul lui Hristos, și-i îndeamnă să se «indeletnicească cu exorcismele»⁵. Lepădarea expresă, afirmarea voinței de a se despărți de satana și de toată influența lui, reprezenta un exercițiu obligatoriu pentru ca un catehumen să ajungă la treapta următoare, a *fotozomenoi*-lor a celor ce se prezentau la botez. Căci primirea luminii (fotisma) era asigurată numai în condițiile unei curățiri prealabile de tot ceea ce reprezenta păcatul adamic și consecințele lui personale.

Administrarea botezului, ca Taină a introducerii primitorului în arena de luptă pentru cîștigarea mîntuirii, se adresa inițial adulților. Era firească practica aceasta atunci cînd urmașii lui Hristos «învătau» toate neamurile despre împărăția lui Mesia, atît de așteptată de poporul lui Izrael, sau total necunoscută altor neamuri. Firește că propovăduirea, anunțarea veștii celei bune, se adresa celor ce puteau înțelege conținutul acestei învățături. Cronologic, botezul adulților a precedat botezul copiilor, după cum însuși Iisus s-a făcut cunoscut celor care erau deja pregătiți să înțeleagă cuvîntul Lui, sau măcar sensibilizați a-l primi. Cuvîntul rostit prin care El transmitea conținutul de credință ce urma să fie reținut, prelucrat și transmis mai departe, era oricum un act ce se adresa cugetului apt de a înțelege, evalua și primi sau respinge învățătura Lui.

Dar după formarea primei generații de creștini — ca să nu mai vorbim de cei care se botezaseră împreună cu toată familia, deci și cu copiii lor — Biserica a administrat botezul și pruncilor⁶.

3. *Catehezele*, sf. Chiril al Ierusalimului, trad. de Pr. D. Fecioru, Buc., 1945, p. 53—59.

4. Ultima rugăciune din slujba botezului, pentru sfințirea apei.

5. *Catehezele*, sf. Chiril al Ierusalimului, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 62.

6. În articolul *Pedobaptismul (botezul copiilor) de-a lungul vremii* (rev. «B.O.R.» nr. 1—2/1975), I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu prezintă argumentele istorice și interpretarea scripturistică necesară pentru a demonstra justetea administrării pedobaptismului și lipsa de teme a celor ce-l contestă. Se arată în articolul acesta, că în trecut *hieracitii* nu acceptau pedobaptismul, intrucît copiii nu sint capabili să primească Taina, ca și *pelagienii*, care considerau că botezul nu era util pruncilor, aceștia fiind fără păcate (p. 137). Iar mai tîrziu — sec. XII — atacă pedobaptismul secte ca: *pavlicienii, bogomilii, catarii, valdenzii, albigenzii, socinienii, arminienii* și altele.

, Ca «Taină a inițierii», botezul era atunci precedat de post (40 zile), de citirea și interpretarea articolelor din Simbolul credinței, de explicația unor locuri din Vechiul Testament, sau din noile scrieri sfinte, ca și de exorcismele în care surprindem și azi un adinc sens dogmatic. Propovăduirea creștinismului implica riscuri mari atât din partea autorităților, cât și a păgînilor sau chiar a unor inamici declarați dintre iudei. Disciplina arcană care se impune în primele veacuri creștine avea de păzit și de păstrat adevăruri ce nu puteau fi primite de oricine atât din pricina sfințeniei conținutului revelat cât și a neputinței de a fi acceptat de cei refractari duhului înnoitor aflat în învățătura lui Iisus.

Aceasta era situația începutului predaniei care și-a făcut drum în sufletele celor «însetoși după dreptate», a celor flămânzi, a tuturor împilaților vremii. Dar după consolidarea comunităților creștine și apoi a Bisericii în veacurile următoare, nimic nu mai justifica reținerea unora dintre creștini sau chiar împiedicarea și atacul din partea altora în privința administrării botezului și pruncilor, ceea ce presupunea lipsa consimțământului expres al primitorului, a pregătirii sufletului, a cunoașterii învățaturii. Chiar dacă «autoritatea bisericească s-a pronunțat destul de târziu în problema botezării celor mici», adică numai atunci când s-a simțit «trebuieța clarificării unor nedumeriri»⁷, autoritatea patristică se pronunță categoric și invariabil chiar din secolul II pentru botezarea pruncilor⁸.

Părinții bisericești de mare prestigiu, ca Policarp al Smirnei, Justin Martirul, Origen, sfinții Irineu, Ciprian, Grigorie de Nazianz — pentru a nu indica decît pe cei ai primelor veacuri — îndemnă cu insistență botezarea noilor născuți cît de curînd, din două importante considerente. Întîi din faptul că pruncii nu au păcate personale, deci nu au nevoie de o pregătire launtrică conștientă, necesară celorlalți. În acest sens, Sinodul din Cartagina (253), hotărăște că nimeni nu trebuie să fie îndepărtat de la botez, cu atît mai puțin copiii, căci «dacă omul... ar putea fi împiedicat de ceva, în acest caz cei vizați nu sînt decît adulții și vîrstnicii... și nu trebuie să fie lipsit (de botez și har) un copil care, fiind născut de puțin timp, nu a săvîrșit nici o greșeală»⁹.

În al doilea rînd, orice nou-născut aduce în lume un nou purtător al păcatului adamic, chiar de nu ar trăi decît o zi. Nu ar exista nici un motiv a-i prelungi această stare, cînd cei ce-l aduc Bisericii doresc să-l treacă în rîndul celor sfințiți. Sfințul Grigorie de Nazianz mai adăuga că trebuie să fie sfințit copilul «din pruncie, să fie consacrat Duhului de la început», pentru a nu se înrobi deprinderilor rele și ca să poată lupta cu ispitele¹⁰.

În studiul oferit de Joachim Jeremias, sub titlul «Botezul copiilor în primele patru secole», concluzia autorului este categorică în afirmarea practicii pedobaptis-

7. *Pedobaptismul (botezul copiilor) de-a lungul vremii*, p. 140.

8. În articolul citat, I. P. S. Nicolae Corneanu aduce temeiuri și din Faptele Apostolilor (II, 38—39; X, 2; XVI, 15; XVIII, 8), referințe din Ioan (III, 3 și III, 16), din epistolele pauline (1 Cor. 1, 16) și altele, în care se demonstrează practica botezării copiilor și chiar a pruncilor (p. 131, 135—136).

9. *Ibidem*, p. 136. De asemenea cercetătorii acestei probleme conchid că nespecificarea practicii botezării copiilor se datorește mentalității comunitare a acelor timpuri: «Credința capului de familie — reprezentant al tuturor alor săi — ca și credința mamei, o cuprind și pe cea a copiilor». «Aceste «case» sînt chemate la credință și botezate deodată, lucru care ține de universalitatea harului lui Hristos». Joachim Jeremias, *Le baptême des enfants pendant les quatre premiers siècles*, Ed. Xavier Mappus, Le Puy, 1967, p. 59.

10. La Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, București, 1978, (mss.), volumul II, p. 655.

mului: «Biserica creștină a practicat chiar din primele timpuri botezul copiilor, iar cînd în secolul al treilea Origen vorbea despre *tradiția apostolică*, aceasta nu era deloc numai o formulă *pioasă*»¹¹.

Iar Biserica tradițională s-a exprimat cu toată puterea împotriva celor ce negau necesitatea administrării botezului din pruncie, anatematizînd pe oricine tăgăduiește necesitatea botezului pentru nou-născuții, sau efectele harice ale Tainei spre iertarea păcatelor — așa cum hotărăște sinodul din Cartagina (418, Canonul 110) și sinodul local din Milene¹².

Rînduiala botezului, în ceea ce are esențial săvîrșirea acestei Taine are în vedere întii sfințirea apei care constituie «baia» celui ce este adus, ea fiind elementul material prin care va lucra puterea Duhului Sfînt. *Canoanele sfinților apostoli*, redade în cărțile de cult ale Ortodoxiei, fac trei precizări importante. În primul rînd că sfința Taină a botezului nu se repetă, consecințele sale fiind indelebile, dacă ea a fost corect administrată. În al doilea rînd, modul corect al administrării este cel conform poruncii de a se boteza pruncul prin trei afundări, pomenindu-se numele Sfintei Treimi adică «a boteza în Tatăl și în Fiul și în Sfîntul Duh, după cuvîntul Domnului, iar nu în trei fără început sau în trei Fii, sau în trei Mîngietori»¹³. În al treilea rînd, se precizează în canonul 48 al Sinodului din Laodiceea că «se cuvine ca cei botezați să se ungă și cu cereasca Ungere (sfințul Mir)» — așa cum se practica și în vechile comunități creștine, Mirungerea nefiind considerată dintru început ca o Taină deosebită.

Partea de început a săvîrșirii sfintei Taine a botezului constă din o sumă de rugăciuni, conținînd adevăruri de credință, ele fiind explicarea lămurită a însuși sensului Tainei prin care se va depărta de la primitor înșelăciunea cea veche și îi va aduce luminarea cea sfință, dezbrăcîndu-se de cele vechi și înnoindu-se pentru viața de veci.

Hainele curate, nol, care se aduc pentru cel botezat sînt și ele simbol al curăției reale primite prin botez. Cel botezat este chiar o făptură nouă; «prin Duhul Sfînt, sîntem (la botez, n.n.) reînnoiți și în trup și în suflet»¹⁴.

Ritualul suflării peste chipul celui adus la botezare, este și el marcat de simbolismul practicilor bisericești. Ca și în alte ocazii sau în alte situații — se alungă durerile necurate și cu gestul și cu cuvîntul rugăciunii. Ca într-o legănare a Duhului, rugăciunile citite la «lepădări» cer întii primirea celui nou în «împărăția cerească» și apoi, suflînd preotul peste neofit «de trei ori, în chipul crucii» se cere să se depărteze de la el «tot vicleanul și necuratul Duh», și aceasta, în trei rînduri, după care urmează lepădările formulate expres în întrebările preotului și răspunsurile neofitului (sau aloașului)¹⁵.

Pe de altă parte, ierurgia prin care apa din cristelniță devine «baia botezului» este însoțită și ea de rugăciuni ce arată pregătirea naturii elementare pentru curățirea și sfințirea stăpînului ei — omul. Aceeași apă care a asigurat creșterea vieții pe pămînt, care l-a curățat apoi, prin potop de nelegiuri, căreia i s-a dat putere sfințitoare prin atingerea ei de trupul Mîntuitorului la Bobotează, aceeași apă care spală

11. *Op. cit.*, p. 12. 12. *Pedobaptismul...*, p. 130—137.

13. Așa cum menționează canonul 47 al sfinților apostoli, inserat la finele slujbei respective.

14. Cf. Hilaire de Poitiers, la J. Keliy, *Initiation à la doctrine des Pères de l'Eglise*, Paris, 1968, p. 440.

15. Unii dogmatiști subliniază chiar că suflarea peste neofit este readucerea suflării lui Dumnezeu, la crearea lui, reșezîndu-l sub suflul Sfîntului Duh care plutea atunci peste ape.

și necurăția trupească este și simbol al curăției sufletești. Astfel, ea este folosită în economia mântuirii, în diferite etape din viața omenirii, cu același subînțeles în cele spirituale, pe care îl are în cele materiale. De aceea, apa poartă cu ea sensul curățirii, devenind prin sfințirea ei — element sfințitor în mod real, transmițând omului căruia îi este destinată «harul izbăvirii și binecuvîntarea Iordanului».

Participarea apei — ca element sfințitor — la viața fapturilor create de Dumnezeu, este atestată de gândirea patristică a tuturor veacurilor ei. În sinteza pe care o face Sfântul Ioan Damaschin în «Dogmatica» sa, el enumeră opt feluri de botezuri, din care șase sînt cu apă, altele două fiind «botezul prin pocăință și lacrimi» și «botezul prin singe și mucenicie»¹⁶.

Legătura strînsă pe care rugăciunile Bisericii o fac între sfințirea apei la botez și sfințirea integrală a elementului apă prin botezarea Mîntuitorului aduc în gândirea teologică presupunerea că acel moment din viața lui Iisus cel istoric a constituit și așezarea Tainei botezului în viața omenirii.

Sfântul Chiril al Ierusalimului spune că «Iisus a sfințit botezul cînd Însuși s-a botezat... ca să dea har dumnezeiesc și vrednicie celor care au să se boteze»¹⁷. Poruncii exprese a botezării celor ce urmau să fie aduși la credință, menționată la sfîrșitul Evangheliilor sinoptice, îi este deci temei botezarea lui Iisus, pe care Însuși a hotărît-o înainte de a începe propovăduirea. «Pămîntul s-a sfințit, cu sfință Nașterea Ta, Cuvinte... iar acum s-a binecuvîntat lîrea apelor, botezîndu-Te cu trupul», se adresează îmnografii răsăriteni, Logosului¹⁸. «Lucrul acesta nu este spus numai o dată, ori în trecut, ci uneori e cuprins într-un cadru de așa natură că el însuși (botezul Domnului n.n.) e o adevărată invitație la o înțelegere a Răscumpărării, pe care n-o putem numi decît cosmică»¹⁹. Există o corelație directă și determinantă între Taina botezului administrată de Biserică și Botezul Domnului. Iar «temelia acestei înțelegeri... este doctrina admisă de toată Ortodoxia» (Damaschin, *Dogmatica*), anume «că instituirea Tainei creștine a botezului a fost începută de Mîntuitorul odată cu propriul Său Botez în Iordan, nu numai după Înviere... cum învață o teologie mai nouă»²⁰.

În consecință, botezul nu mai constituie o lucrare total străină pentru omul căruia i se oferă. Toate sacramentele Bisericii își au originea în Hristos, în viața, în moartea și în învierea Lui biruitoare, iar El ne-a pregătit firea purtînd-o prin toate momentele, înainte de a fi știut noi că am participat la ele. «El se botează pentru noi, ca să întemeieze botezul sfințind apele universale, El botează în Sine toată umanitatea, precum o și naște în Sine ca o umanitate nouă; iar după botez «Hristos a primit, ca om, pe Duhul Sfînt, urmînd ca oamenii să-L primească de la El»²¹.

Înțelegerea Tainei botezului ca fiind nu numai preînchipuită, ci și începută cu botezarea Domnului, ca act care introduce în apă energia necreată a harului — este nu numai acceptabilă, dar se impune ca linie de gîndire a teologiei răsăritene în ceea ce ea are mai autentic. Ontologia Tainelor, sublinierea esenței lor ca fiind acte

16. În traducerea Pr. D. Fecioru, București, 1943, p. 293—296. 17. *Catehazele*, p. 97.

18. Minei pe ianuarie, în ziua a 5-a, Pavecernița, oda IX stih. II-a — la Arhim. B. Ghiuș, *Faptul Răscumpărării în ciclul vieții publice a Domnului*, «Studii Teologice», nr. 5—6/1970, p. 408.

19. Arhim. B. Ghiuș, *Faptul Răscumpărării...*, p. 408 și 409.

20. «Așa era socoteala celor vechi, că puneau mai întîi preț pe fapta omului și apoi pe cuvîntul lui», conchide autorul, *op. cit.*, p. 409.

21. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, p. 629 și 639.

de reală distribuire a darurilor Duhului, prin impregnarea beneficiarului Tainei de iradierea puterilor binefăcătoare ale dumnezeirii, este practica însăși a doctrinei îndumnezeirii omului. Este un mod superficial acela de a concepe ierurgiile și sfințele Taine ale Bisericii ca pe niște angajamente exterioare, ca mijloace de a reține, atenția celui cărui se administrează. Relația lui Dumnezeu cu primitorul acțiuni sfințitoare este una ființială, propusă de Persoană către persoană. Nu numai porunca botezării este începutul Tainei botezului; ea începe *din* Hristos. Numai la creația materiei informe Dumnezeu a zis *să fie* — și ea a fost. Față de om El acționează direct — prin materie pentru trup și prin propria Lui suflare, pentru suflet. «Lucrarea lui Hristos însuși în Taine — spune Pr. Prof. Stăniloae — trebuie socotită strâns legată de faptul că El însuși le-a și instituit. Dar le-a instituit intrucît le-a și practicat Cel dintîi rămînd în continuare săvîrșitorul lor...»²².

Putem deci considera că în Botezul lui Hristos, la care a fost prezentă toată Treimea — inițitoare, slujitoare și realizatoare a mîntuirii — toată umanitatea asumată de El a primit botezul *pocăinței*. Și deci, natura umană în Persoana lui Hristos a fost pregătită prin pocăință să progreseze spre primirea celorlalte momente îndumnezeitoare ale ei: strălucirea slavei cerești de pe Tabor, urmată de Patima spre moarte, Învierea și apoi Înălțarea ei în inima Izvorului însuși al vieții.

În perspectiva astfel lărgită a înțelegerii acestei mari Taine, apare cu atît mai explicabilă practicarea pedobaptismului. Fîrea omenească nepersonalizată, deja sfințită prin cuprinderea ei în ipostasul divin, primise din treaptă în treaptă pregătirea necesară trecerii, prin moarte, la viața veșnică²³. Botezul — ca Taină a participării la moartea și învierea lui Hristos — identifică acum pe purtătorul aceleiași naturi, dar individualizate, cu conștiința liberă dăruită la nașterea lui de Dumnezeu-Creatorul; iar acel hristofor a căpătat acum puterea de a-și conduce firea primită prin naștere, la mîntuirea ce-l așteaptă. Purtătorul acelei naturi îndumnezeite devine prin botez purtător al harului învierii personale, ca să-și poată face proprie viețuire în Hristos, pe măsura și forma lui distinctă, în relația lui unică cu Dumnezeu. Căci «iertarea păcatelor se dă în chip egal tuturor, iar împărtășirea Sfintului Duh s-a dăruit după măsura credinței fiecăruia» — spune sfințul Chiril în *Catehezele sale*²⁴.

Aminarea acestei imense binefaceri a botezului, care este redobîndirea harului pierdut și readus de Hristos, nu-și poate găsi justificarea nici prin speculațiile ce se fac adeseori la adăpostul ideii de păzire a libertății de conștiință. O completă pregătire pentru primirea Duhului Sfînt, nici o vîrstă nu o asigură. Iar starea deplină de «conștiință» și de «voință» proprie — ca o condiție *sine qua non* pentru participarea la sfințele Taine — ar face impracticabilă împărtășirea muribunzilor, sau a handicapărilor mentale, ori administrarea maslului, unei persoane a cărei boală i-a atins tocmai capacitatea minții sau o voinței. În afară de aceasta, paralelismul propriu teologiei pauline, între noul și vechiul Adam, ne permite și concluzia că, precum Adam a beneficiat de prezența harului divin fără să fi fost întrebabil dacă-l dorește — și numai prin această prezență a avut libertatea alegerii — tot așa și fiecare urmaș al vechiului

22. *Ibidem*, p. 629.

23. Cf. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 652: Numai — de acum încolo, nu natura în formă, ci el — numitul (N), de la botez — intră în dialogul la care este chemat de Dumnezeu. Oamenii sînt «cunoscători de Dumnezeu» de la Botez și sînt chemați — de atunci — de El, pe nume.

24. *Op. cit.*, p. 62.

Adam poate primi neîntrebat harul pierdut, dacă autorii lui trupești îl doresc beneficiar al luminii cerești. Căci abia după botez, sufletul nostru, care pînă atunci nu avea nici o formă și nici o rînduială, își ia forma și conținutul său propriu²⁵.

Mărturisirea credinței este îndeplinită în ritualul botezării, de nași, creștinii aleși de părinții copilului sau de comunitatea creștină în lipsa acestora. Nașul — el însuși creștinat de alții — mărturisește credința pe care însuși a cîștigat-o în comuniunea (chinonia) Bisericii.

Implicațiile comunitare ale fiecărui act sfințitor fac pe teologul Pavel Evdokimov să vadă și în această situație ocazia unui angajament al nașilor, față de comunitate, în privința vieții ce urmează să ducă neofitul. «Nașii și familia spirituală din Biserică mărturisesc credința cîștigată prin Taină, căci copilul nu poate fi considerat separat de părinții — sau chiar de bătrînii lui care au crezut»²⁶.

Actul de credință premerge Tainei; în administrarea Tainelor Biserica are malleabilitatea pogorămintelor sale, așa ca în orice alt act sau moment al vieții spirituale, rînduit de ea. În această accepție, actul iubirii celor care aduc un subiect uman la pragul unei Taine are rolul precumpănitor. Așa după cum în căsătorie sfințirea soțului prin soție, și invers, este consecința iubirii ce o poartă fiecare celuilalt, în orice Taină, există un subiect iubit, un prieten, un intermediar, un «mijlocitor» care aduce pe un altul fie spre Taina spovedaniei, fie spre cuminecare, fie spre ușurarea durerilor și a bolii prin sfința Taină a maslului.

De aceea, desigur, teologul Andrusos este pe deplin îndreptățit să afirme, ca atîți alți teologi ortodocși vechi sau noi, că săvîrșirea Tainelor, ori «pronunțarea cuvintelor sacramentale nu acționează magic, ci prin însoțirea lor de credința Bisericii și dorința ei de a împărtăși harul, membrilor ei»²⁷. Dar în această din urmă precizare trebuie să înțelegem și că în zestrea bogată a predaniei noastre pe care se întemeiază însăși credința — necesară pregătirii pentru primirea Tainei — este implicată iubirea altui subiect, care a transmis adevărul de credință, în scopul de a-l face primit.

Rod și prelungire a iubirii treimice, fiecare sfință Taină — din cele ce se administrează tuturor — presupune o cît de mică tendință de deschidere a primitorului și, ca în orice lucrare a harului, chiar în raport cu credința însăși se pune problema dacă harul e urmarea deschiderii omului sau dacă nu, invers, harul înlesnește credința și asigură libertatea. Ceea ce este sigur necesar, e convingerea că nu ne aflăm în fața unui refuz al primitorului față de Taină, pentru ca ea să fie eficientă, căci Dumnezeu nu mintuiește cu de-a sila. Dar avem toate motivele să credem că tot Duhul, Mîngietorul, este cel care stîrnește în om credința, căci așa spune Scriptura, că El însuși se roagă în noi cu suspinuri negrăite» (Romani 8, 26).

Săvîrșitorul slintei Taine a botezului este de regulă preotul. Administrarea botezului are rînduiala ei expresă, ca orice ceremonie, însoțind lucrarea sacramentală a introducerii unui nou subiect uman în casa lui Dumnezeu. Totuși Biserica prevede numai pentru această Taină un pogorămint special. În lipsa clericului, atunci cînd pruncul, sau omul conștient care dorește aceasta, se află în primejdie de moarte, orice laic membru al Bisericii poate săvîrși botezul, prin simplul act al afundării primitorului în apă și pronunțarea formulei sacramentale: «Se botează robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfințului Duh».

25. N. Cabasila, *Viața în Hristos*, la Pr. Prof. D. Stăniloae (mss.), p. 652.

26. *Ortodoxia*, Neuchâtel, 1965, p. 273.

27. *Teologia dogmatică ortodoxă*, p. 321.

În actul care se săvârșește, activ este Hristos. Formula «se botează», în sensul de «este botezat» arată că nu preotul — cum afirmă creștinismul apusean — este săvârșitorul Tainei, ci Hristos, prin Biserică²⁸. Iar valabilitatea Tainei administrate de un laic arată în ce măsură apa păstrează rolul ei sfințitor încă din sfințirea ei la Iordan. Prin întreită afundare în apa adusă special în acest scop și pronunțarea de către preot, sau de creștinul săvârșitor, a declarației de primire a noului membru al Bisericii este angrenat cel ce «se botează» în mișcarea iradiantă a fluxului dumnezeiesc.

Ritualul acestor gesturi arată că Biserica le socotește necesare ca binecuvîntare a materiei umane a trupului nostru, care și el este cuprins prin botez în dinamismul Trupului hristic. Sînt gesturi de o deosebită solemnitate care ating și în mod văzut omul, modelîndu-i făptura lui întreagă. Dar ele nu sînt gesturile săvârșitorului, ci gesturile comune ale Bisericii prin care lucrează Hristos. Prin ele se imită actul fizic săvârșit de Hristos Însuși la Botezul din Iordan, și participarea noastră la această botezare a Lui, cît și la cborbirea în mormînt și scularea prin Înviere.

Taină esențială, început și condiție a celorlalte Taine bisericești, sfîntului botez îi urmează și astăzi ungerea cu sfîntul Mir și apoi sfînta Împărtășanie — constituind alături de ele Tainele inițierii creștine, denumite astfel pentru că dau viața de har indispensabilă viețuirii omului, chemat de Dumnezeu la cooperare. Acestea sînt Taine generale, obligatorii pentru asigurarea vieții veșnice, și de aceea ele se administrează vlăstarelor noi ale neamului omenesc, pentru a le fixa dintru începutul existenței lor în Trupul tainic al lui Hristos, asigurîndu-le astfel viețuirea după fire.

Electul imediat realizat prin administrarea botezului este «îmbrăcarea» noului subiect uman în Hristos, biruirorul morții prin Învierea Lui. Ceea ce conferă însă această lucrare sfîntă, prin transplantarea celui robit de sub jugul păcatului — sub jugul cel ușor al lui Hristos — nu este nemurirea acestei viețuiri trupești, ci asigurarea că ușile Împărăției cerești îi stau deschise după părăsirea celor vremelnice. Iar odată cu aceasta, celor adulți botezul le conferă și iertarea păcatelor personale, primind fiecare botezat energia necreată a biruirii ispitelor ce vor veni în viața zilelor următoare.

În general *efectele botezului* sînt aceleași cu însuși scopul pentru care «Mîntuitorul l-a instituit. Botezul conferă *moartea omului vechi* întru asemănarea morții lui Hristos»; dar odată cu aceasta, Taina ne conferă *realitatea învierii*, fiind noi făcuți întru totul curați în fața Tatălui.

Cuprinși, prin botez, în moartea și învierea Domnului, *efectele* acestei sfînte Taine rămîn imprimate veșnic în cel ce a primit-o. Dacă Hristos o dată a murit pe cruce și o dată a înviat, în această unică jertfă ne-am lăsat și noi cuprinși și-I aparținem. În Hristos cel jertfit rămînem aderenți, pentru totdeauna, pe orice drum ne vom găsi după aceea. Căci în funcție de această apartenență și de acel drum vom fi judecați.

De aceea, Taina botezului nu se repetă, decît în situația în care însăși administrarea ei defectuoasă o invalidează. Prin însăși semnificația lui, *efectele botezului sînt*

28. Încă din secolul IV se face această precizare. În a doua cateheză a sa ca și în alte multe locuri, sfîntul Ioan Gură de Aur spune formula: «Este botezat *cutare*» arată că preotul nu zice «Eu botez pe *cutare*» fiindcă el este doar administrator al harului și că el nu face decît să împrumute mina lui «celui care e Preot în veac». Citat după Antoine Wenger, *Introducere la Huit catéchèses baptismales inédites*, Ed. du Cerf, Paris, 1957, p. 97.

indelebile, el fiind actul care ne asigură participarea la viața de taină a Bisericii.

O consecință a morții și îngropării noastre cu Hristos, este și situația nouă în care, imediat după botezare, *moartea nu mai este plata păcatului*, fiindcă Hristos a plătit pentru noi și în El, odată cu El s-a eliberat și natura noastră asumată enipostasiată. Individualizarea prin botez a acestei naturi umane mîntuite, individualizarea mîntuirii obiective, în persoana celui botezat înseamnă *intrarea lui în circuitul pnevmatic al Bisericii*.

Dar prin botez, pe lângă reintegrarea naturii noastre în cele firești ei de la creație, *căpătăm și puterea curățirii de păcatele viitoare*, puțința de a ne elibera de ele prin sfințele Taine ale Bisericii și prin cele poruncite de ea, acțiuni în care va fi solicitată hotărîrea voinței noastre libere. Căci «dacă sîntem ținuți sub păcat și după botez, aceasta nu se întîmplă din pricină că Botezul ar fi nedesăvîrșit, ci pentru că nesocotim porunca... Pentru că nici botezul, nici Dumnezeu, nici Satana nu silește voia omului» — zice Marcu Ascetul²⁹... căci Dumnezeu vrea ca «fiecare dintre noi să se silească potrivit botezului, ca să nu se abată spre rău, ci să stăruiască în bine»³⁰... «Numai prin botez ne-a scos cu sila din robie, desființînd păcatul prin cruce...»³¹.

Această «silă» prin care am fost scoși din robia păcatului, care e ridicarea naturii noastre globale, se cuvine a fi împlinită cu voia noastră liberă de a accepta și a avansa pe drumul început cu noi de Hristos. Căci dacă de la pogorîrea Duhului peste noi la botez am redevenit fiii lui Dumnezeu prin har, de acum ne putem lucra înșine mîntuirea, ne putem asuma lucrarea mîntuitoare a lui Dumnezeu, prin Fiul Său.

În vederea acestei laborioase trude, Biserica administrează în urma botezului și Taina mirungerii, cu care roadele botezului sînt puse în mișcare. Odată cu botezarea, «neofitul primește pecetea (*straghis*) apartenenței la poporul lui Dumnezeu reunit în Hristos și trăind în noul *eon-euharistic*»³², scop al creației și al Răscumpărării.

Drd. ANCA MANOLACHE

ASPECTE MORALE ALE ECUMENISMULUI PRACTIC ȘI REFLECTAREA LOR ÎN VIAȚA CREDINCIOȘILOR NOȘTRI

1. Privire generală asupra Mișcării Ecumenice

Este cunoscut tuturor creștinilor de astăzi că unul din fenomenele cele mai caracteristice ale vieții bisericești din secolul al XX-lea este mișcarea pentru refacerea unității Bisericilor creștine, a cărei expresie pe plan teologic și practic este ceea ce se denumește cu un termen general Mișcarea Ecumenică. Această mișcare a avut o

29. *Despre Botez*, «Filocalia» rom. I, p. 276.

30. *Ibidem*, p. 277.

31. *Ibidem*, p. 278. Aici «silă» presupune actul voinței divine prin care natura noastră a fost prelucrată de Logos fără capacitatea ei viciată de a decide. Este vorba de «sila» cu care ne-a mîntuit Dumnezeu firea, fără acordul nostru. Dar această mîntuire — pe care teologia o numește *obiectivă* — nu-și va îndeplini efectul decît dacă ea este consimțită de subiectul nostru, dacă ea este subiectivă.

32. P. Evdokimov, *Ortodoxia*, p. 273.

influență deosebit de puternică, nu numai asupra dialogului și relațiilor interbisericești, ci și asupra gândirii *teologice, morale* și vieții spirituale creștine din ultima jumătate de secol. Pentru acest motiv s-a spus că istoria Bisericii noastre creștine a intrat în ultimele decenii într-o nouă epocă, «epoca ecumenistă». Izvorită din necesități care țin de natura Bisericii și influențată de diverși factori teologici și neteologici, Mișcarea Ecumenică din secolul nostru a cunoscut o evoluție continuă cu diferite stadii, aspecte pozitive și negative, obstacole și dificultăți»¹.

Organizată în Consiliul Ecumenic al Bisericilor și menită să promoveze tendința tot mai arzătoare a creștinilor spre refacerea, în duh și în viață, a unității Bisericii Domnului Hristos, Mișcarea Ecumenică are în același timp și misiunea, ca odată cu refacerea unității bisericești, să aducă înțelegerea și colaborarea dintre oameni, și să șteargă dezbinările, neînțelegerile, despărțirile, ura și vraja, atât de dăunătoare existenței creștinești. Cu alte cuvinte, adică, să înlăture din viața creștinilor acele stări de lucruri, acele realități cu caracter negativ — care contrastează voinței lui Dumnezeu și sînt împotriva iubirii lui Dumnezeu față de oameni. Și aceasta pentru că «toți oamenii sînt fiii lui Dumnezeu și deci frați între ei; toți oamenii poartă în ei chipul lui Dumnezeu cu care au fost înzestrați de la creație și totodată este nesocotirea calității de frate»².

Pentru a se evita unele confuzii, trebuie precizat că «Mișcarea Ecumenică» are o sferă mult mai largă decît organizația interbisericească cunoscută sub numele de «Consiliul Mondial al Bisericilor», deși acesta din urmă reprezintă pînă acum cel mai important organism și instrument prin care se realizează în mod organizat scopul Mișcării Ecumenice. Există o «mișcare ecumenică» în sens larg, și în rîndul Bisericilor care nu sînt membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și chiar se vorbește astăzi, din ce în ce mai mult, de o așa-zisă «a treia mișcare ecumenică» din care ar face parte curente neinstituționalizate, a căror activitate se desfășoară paralel sau separat de ecumenismul oficial «al Bisericilor»³.

Avînd în vedere scopul pe care îl are «Mișcarea Ecumenică» putem afirma, cu certitudine, că ea s-a născut din năzuința Bisericilor spre apropiere și unitate, spre împlinirea testamentului Domnului, — «ca toți să fie una» —, din Evanghelia Sfîntului Ioan, cap. XVIII. Ea se încadrează în același timp și în voința popoarelor de pace și înțelegere de colaborare spre un progres continuu și general al lumii întregi, spre fericirea tuturor⁴. În vederea împlinirii acestui act de dreptate, divino-uman, este necesară realizarea frăției între creștini, între oameni. De aici, izvorăște dorința după unitate, după refacere, oarecum și «din conștiința Bisericii lui Hristos de păstrătoare și propovăduitoare a adevărului mintuitor descoperit de Dumnezeu, în întregime și în toată curățenia lui, pentru ca pînă la urmă toți să se împărlăsească de binefacerile lui și să ajungă la unirea credinței prin dreapta cunoaștere și prin legătura dragostei creștine, ca să împlinească voința Mintuitorului ca toți creștinii să fie «o turmă și un păstor» (Ioan XVI; XVII) asemănători icoanei sfîntei Treimi, celei una și nedespărțită»⁵. Totodată «Teologia creștină afirmă unitatea neamului omenesc, sprijinindu-se pe unitatea creației ca operă a lui Dumnezeu cel unul în ființă și întreit

1. Diac. conf. Ion Bria, *Probleme și preocupări în Mișcarea ecumenică de azi*, în «Ortodoxia», anul XXIII, nr. 3, iulie-septembrie, 1971, p. 478.

2. Pr. prof. Isidor Todoran, *Ecumenismul și pacea*, în «Îndrumătorul bisericesc», 1969, Sibiu, p. 46.

3. Diac. conf. Ion Bria, *art. cit.*, p. 487—488.

4. *Roade binecuvîntate ale slujirii în duhul ecumenicității*. Închinare Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în «Ortodoxia», anul XV, nr. 2, aprilie-iunie, 1963, p. 147.

în persoane, care, fiind El însuși cauza Sa, din voința Sa, prin puterea Sa, și prin iubirea Sa, a creat lumea și pe om (Fac. I și II, 4—25) ca un întreg» (Façpte XVII, 28)⁶. Toate aceste însușiri și lucrări sînt expresii ale unității Sfintei Treimi în ființa unică a Dumnezeuirii, încît unitatea creației este un reflex al voinței Autotputernicului Dumnezeu (Rom. I, 25; I Cor. VIII, 6), care creînd totul din iubire, s-a dăruit pe Sine, nu ieșînd din unitate, ci prelungînd-o, căci iubirea este sentimentul unității⁷.

Mișcarea Ecumenică își are începuturile de prin anul 1919—1920, iar organizarea în forma unui Consiliu Mondial al Bisericilor și-a primit-o la Amsterdam, la 22 august 1948. «Dar aceasta n-a fost decît o transformare a numelui de «Consiliu Mondial pentru creștinismul practic» pe care la 1930 și l-a luat Organizația «Viață și Acțiune» (Life and Work), una din cele două părți ale Mișcării Ecumenice. Abia la a doua Adunare generală de la Evaston, 15—31 august 1954 (prima Adunare generală socolindu-se cea de la Amsterdam, 1948), a aderat la acest Consiliu și a doua parte a Mișcării Ecumenice, numită «Credință și Constituție» (Faith and Order)⁸.

Intr-o fază cu totul nouă și mult mai eficientă a intrat Mișcarea Ecumenică prin cea de a Treia Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor, care a avut loc la New Delhi, între 18 noiembrie — 5 decembrie 1961. Și afirmăm aceasta, deoarece ea a avut patru motive care au fost de mare însemnătate și anume:

1) Cu această ocazie, s-a integrat în Consiliul Mondial al Bisericilor cea de a treia organizație creștină mondială: Consiliul Internațional al Misiunilor; 2) Au aderat la Consiliul acesta încă 23 de Biserici, dintre care 4 Ortodoxe (a Rusiei, a României — care mai precis spus a reintegrat în Mișcarea Ecumenică — a Bulgariei și a Poloniei), fapt de mare importanță pentru Mișcarea Ecumenică; 3) Adunarea de la New Delhi a procedat la o categorică revizuire și precizare a poziției Mișcării Ecumenice față de problemele lumii contemporane și 4) S-a adoptat baza trinitară a Consiliului⁹.

Nu vom analiza aici, în detalii, desfășurarea acestor lucrări. Menționăm doar că despre istoricul acestei Mișcări, despre atitudinile Ortodoxiei față de ea, de la 1920—1961, despre programul preocupărilor generale de unitate și organizarea ei, s-au publicat la noi studii întemeiate¹⁰.

Amintim doar că după Adunarea de la New Delhi, la Mișcarea Ecumenică s-au atașat nenumărate confesiuni și denominațiuni creștine, care astăzi sînt în număr de circa 250. Toate au înscris în programul lor de activitate, pe lângă obiectivul principal, refacerea unității Bisericii, și alte probleme majore care preocupă din ce în ce mai mult, omenirea întreagă. Dacă Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic de la New Delhi (1961), a însemnat o cotitură uriașă și decisivă în cadrul Mișcării Ecumenice, celelalte Adunări generale care i-au urmat, cum ar fi: Upsala (1968) și sesiunile

5. Pr. prof. Isidor Todoran, *art. cit.*, p. 46—47.

6. † Antonie Plămădeală, *Episcop-vicar patriarhal, Biserica sîltuitoare*, teză de doctorat, București, 1972, p. 21.

7. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Sfînta Treime — structura supremei iubiri*, în «Studii teologice», XXII (1970), nr. 5—6, p. 349.

8. Pr. prof. D. Stăniloae, *Mișcarea Ecumenică și problemele lumii contemporane*, în «Glasul Bisericii», XXII, 3—4, 1963, p. 305.

9. Vezi mai pe larg, raportul fidel al ședințelor și modului cum au decurs ședințele celei de a treia Adunări Generale a Consiliului Mondial al Bisericilor de la New Delhi, la P. C. Pr. vicar Alexandru Ionescu, în «Biserica Ortodoxă Română», 1962, 3—4, p. 270—310.

10. Vezi prof. N. Chișescu, *Mișcarea Ecumenică*, în «Ortodoxia», 1962 (XIV), 1—2, p. 3—60; Prof. pr. Ioan G. Coman, *Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică* și Pr. Nicolae Șerbănescu, *Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică*, în aceeași revistă.

Comitetului Central ținute la Canterbury în 1969 și Adiss Abeba în 1971, și, în mod special, Adunarea generală de la Nairobi (1976), au marcat cu certitudine coordonatele programului de lucru al Bisericilor și confesiunilor participante. Din acest program nu lipsesc problemele care cer o rezolvare urgentă în lumea contemporană, și dintre care se remarcă cu prisosință: problema păcii și cooperării între oameni și popoare; dreptatea socială; abolirea rasismului; dezarmarea generală și totală; dezvoltarea și educația în vederea libertății și comunității; structurile injustiției și lupta pentru eliberare; drepturile omului; sexismul; progresul uman; ambiguitățile puterii; tehnica și calitatea vieții etc.¹¹.

Numai din enumerarea, pe scurt, a problemelor care formează obiectivul Mișcării Ecumenice se poate constata că grija pentru viitorul unității Bisericilor este preocuparea continuă a tuturor credincioșilor, fără deosebire de rasă, naționalitate sau sfere sociale, indiferent de convingerile lor religioase. Și aceasta pentru că — așa cum sublinia W. A. Visser't Hooft, fostul secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor — «ecumenismul creștin de astăzi trebuie să militeze sincer pentru unitatea Bisericii și în același timp pentru unitatea lumii... deoarece toată taina credinței creștine este ca această credință creștină să fie centrată pe om, pentru că a fost centrată mai întâi pe Dumnezeu...»¹² sau, cum remarca fericitul întru adormire, patriarhul Justinian, «adunarea tuturor Bisericilor creștine în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, avînd ca scop principal (tocmai) slujirea marilor idealuri creștine și aspirații ale lumii contemporane», cere angajarea totală a puterilor morale și spirituale ale creștinilor... fiind o operă laborioasă, de lungă durată și care implică răbdare, mărinimie, încredere reciprocă și o bunătate aproape egală cu a lui Hristos»¹³.

«Biserica Ortodoxă Română — arăta fostul patriarh Justinian — acționează, prin reprezentanții săi, în toate forurile creștine susținînd crearea a ceea ce se numește «ecumenism creștin inegal» care are menirea să adune și să determine pe toți creștinii, ca peste deosebirile dogmatice confesionale, să colaboreze la rezolvarea problemelor majore care astăzi preocupă toate popoarele de la un capăt la celălalt»¹⁴.

2. Formarea spiritual-morală a credincioșilor în spirit ecumenist.

Ceea ce constituie miezul ecumenismului creștin în lumea contemporană este postularea idealului unității creștinilor și a Bisericilor creștine din toată lumea. Acesta este un ideal vrednic de bunele strădanii ale tuturor creștinilor; este un ideal care trezește la activitate, care poate interesa conștiințele creștine și care în drumul său de împlinire, cere angajarea totală a puterilor morale și spirituale ale creștinilor, cuprinzînd, în același timp, în sine, cu înțeles de acțiune mintuitoare, rostul vieții creștine, rostul trăirii creștinilor de azi, în mijlocul semenilor lor, de pe întreg pămîntul¹⁵.

11. A se vedea pe larg: Pr. prof. Corneliu Sirbu, *Ecumenismul și problemele lumii contemporane*, în «Mitropolia Olteniei», XVI, (1964), 1-2, p. 3-17; Pr. conf. Ștefan Alexe, *Probleme actuale ale ecumenismului creștin*, în «Ortodoxia», XXIII (1971), nr. 4, p. 640-649; Pr. Zosim Oancea, *Contribuția la fundamentarea ecumenismului creștin*, în «Ortodoxia», XVII (1965), nr. 3, p. 400-418; Pr. prof. Dumitru Popescu, *Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, în «Conferința teologică interconfesională de la București», 11 mai, 1976 (mss.). 12. Pr. conf. Ștefan Alexe, *art. cit.*, p. 643.

13. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Cuvîntarea* ținută în catedrala Sf. Ștefan din Viena, la 29 iunie 1968, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 7-8, p. 851.

14. *Idem*, *op. cit.*, vol. V, p. 113-114.

15. Pr. prof. Dumitru Călugăr, *Educația religioasă-creștină în spirit ecumenist*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII, nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 1970, p. 1246.

De fapt, oare ce altceva l-ar putea angaja pe un creștin în întregul lui, dacă nu împlinirea dorinței și voinii lui Dumnezeu, stăpînul sufletului său, care a trimis în lume pe Ucenicul Său Fiul pentru mîntuirea noastră ?

Dar, la realizarea acestui ideal trebuie să contribuie, între alți factori de seamă, formarea spiritual-morală creștină a credincioșilor, în spirit ecumenic, chiar dacă are certitudinea că desăvîrșirea și împlinirea ei, în timp, există numai în atotștiința veșnicului Dumnezeu. «Însăși deplina încredere în purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru binele și fericirea noastră este de natură să activeze puterile morale ale credincioșilor creștini spre realizarea unității lor în duhul Celui ce vrea «ca toți să fie una»¹⁶. Și acestea, mai ales astăzi, cînd profundele schimbări rapide care au loc în viața și structura lumii cum ar fi revoluția tehnico-științifică și social-politică mondială, fără precedent în istoria omenirii, duc la o adevărată schimbare la față a omenirii contemporane. Prin schimbarea din temelii nu numai a vechii concepții despre ordinea veșnică a lumii, ci și a structurilor ei social-politice, se produc an de an, schimbări și în viața Bisericilor creștine, prin precizarea de către ele, într-un mod nou, al raportului lor față de lumea în continuă și rapidă transformare¹⁷.

Căci datorită suflului înnoitor care străbate azi viața lumii, Bisericile creștine au depus și depun eforturi deosebite pentru a descoperi în învățăturile lor, principii și elemente dinamice care să înlesnească un punct de legătură cu lumea modernă ca și prezența lor activă în lume, prin slujirea ei și printr-un dialog multilateral cu ea. «Ele au ajuns astfel la concluzia aproape quasiunanimă că singura lor atitudine justă față de lumea în rapidă transformare nu este nici cea de dominare triumfalistă asupra ei, nici cea de introvertită, de fugă de ea, ci numai cea de slujire smerită și plină de dragoste, în toate nevoile și aspirațiile sale fundamentale, în conformitate cu învățătura divină a Domnului Hristos, care n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea sufletul pentru răscumpărarea multora (Matei XX, XXVIII)¹⁸.

Dar pentru a putea trăi cu adevărat învățătura sau mesajul evanghelic al Fiului lui Dumnezeu cel întrupat, formarea spiritual-morală a credincioșilor în spirit ecumenist trebuie să realizeze mai întîi o transformare lăuntrică a lor, care înseamnă o acțiune educativă, o lucrare cu caracter educativ-creștin, izvorită din învățătura Domnului Hristos și cuprinsă în Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție. Aceste două izvoare revelate, stau la baza, și sînt fîntîna nesecată, a multor principii teologice actuale menite să lărgească și îmbunătățească și să întărească acțiunile spiritual-morale și sociale ale credincioșilor în spirit ecumenist¹⁹, încît slujirea sinceră a lui Dumnezeu să aducă după sine și slujirea oamenilor.

În concret, ce trebuie să constituie obiectivul formării și educației religioase-creștine în spirit ecumenist ? Fără îndoială, creșterea și realizarea credinciosului după voia lui Dumnezeu, după chipul Fiului Său, adică realizarea unui creștin adevărat, care prin viața sa, prin manifestările sale, prin gîndurile, vorbele și faptele sale, în mijlocul semenilor săi de pretutindeni, să înfățișeze «chipul și asemănarea» după care a fost creat adică pe Dumnezeu cel întreit în persoane.

16. *Ibidem*.

17. Lector Ioan Ică, *Sensul și specificul Ortodoxiei românești : teologia slujirii*, în «Ortodoxia», XVIII, nr. 4, 1971, p. 630.

18. Prof. Heinz Dietrich Wendland, *Die Kirche in der modernen Gesellschaft*, Gutersloh, 1956, p. 12, după lector Ioan Ică, *art. cit.*, 620.

19. Pr. prof. Dumitru Belu, *Povățuirii spre desăvîrșire*, în «Mitropolia Banatului», XVI, nr. 10-12, 1966, p. 649.

«Chipul și asemănarea» date, după cum spun Sfinții Părinți, sprijinindu-se pe textul Sfintei Scripturi, «și a zis Dumnezeu să facem om după chipul și asemănarea Noastră» (Fac. I, 26), constituie atributul tuturor oamenilor de la Adam încoace. Reținând vorbirea biblică, oamenii pot spune deci și ei la plural că au «chipul și asemănarea», în înțeles strict de singular, adică unul și același chip, una și aceeași asemănare²⁰. Au, adică, în ființa lor un principiu de unitate și aceeași asemănare și deci sînt făcuți în Domnul. Ei sînt ontologic purtătorii unui ferment de unitate, care circulă la toți, fără să se micșoreze, fără să se diminueze și fără să se împartă²¹.

Abia după aceea vine, ca o consecință a acestei realități ontologice, modul istoric în care apare unitatea biologică a oamenilor prin originea lor comună din Adam cel căzut, și ridicat apoi, «la plinirea vremii», de Iisus Hristos cel răstignit, înviat și înălțat la cer, la a cărei învățătură și viață ne facem părtași prin răsкупărea Sa și prin trăirea cu adevărat creștină. De aceea, credinciosul creștin, izbăvit de zăpăsul păcatelor, prin Hristos Mîntuitorul, poate și trebuie să-l înfățișeze pe Fiul Omului, pe măsura puterilor sale și în conformitate cu învățătura Bisericii²². El trebuie să arate în lume iubirea lui Hristos, pacea și dreptatea Lui, spiritul de jertfă pentru tot mai binele neamului omenesc, urînd vrajba, dușmănia, egoismul, condamnînd exploatarea și ura, făcîndu-se astfel făclier al bunătății lui Dumnezeu pe pămînt. «Dintr-o ipostază ca aceasta, trăirea creștinului strălucește în mijlocul semenilor săi, prin faptele sale zilnice (Matei V, 13—14), arătînd că și-a impropiat viața creștină în accepțiunea ei cea mai curată, trăirea lui echivalînd cu spiritualizarea vieții lui în sens creștin, sau cu actualizarea năzuințelor religioase-morale ce existau potențial în ființa sa născută la o viață nouă în baia Sfîntului Botez, corespunzînd în concret stării pe care Sfîntul Apostol Pavel înțelegea să o intuiască prin cuvintele «noi avem mintea lui Hristos» (I Cor. II, 16); sau «De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine» (Gal. II, 20)²³.

Sînt nenumărate texte în Vechiul și Noul Testament pe baza cărora se poate fundamenta și argumenta necesitatea formării spiritual-morale a credincioșilor. În articolul de față însă, ne vom rezuma mai mult la cele clasice, luate din Sfîntul Apostol Pavel, care, în general, constituie puncte de plecare la toate acțiunile ecumeniste întreprinse de reprezentanții Bisericilor ce fac parte integrantă din Mișcarea Ecumenică de astăzi²⁴.

Ecumenismul inițial se mulțumise cu o reușită interesare a unor biserici protestante și ortodoxe pentru realizarea viitoare a unității Bisericii lui Hristos, ca scop mai îndepărtat, cu o adunare a lor în jurul meselor conferințelor de tot felul, multiplicîndu-se și ele între timp, ceea ce a dus la un proces de cunoaștere mai apropiată, foarte important, și în sfîrșit cu o colaborare de ordin practic, care a dat denumirea acestui ecumenism inițial și următor, continuîndu-se pînă în zilele noastre, păstrează intențiile originare ale promotorilor, amplificîndu-le odată cu viața Bisericii

20. † Antonie Plămădeală, *Episcop-vicar patriarhal, op. cit.*, p. 23.

21. *Ibidem*.

22. Pr. prof. Dumitru Belu, *art. cit.*, p. 645.

23. Pr. prof. Dumitru Călugăr, *Portretul unui creștin*, în «Mitropolia Ardealului», III, nr. 1—2, 1958, p. 21—153.

24. Temeiurile biblice și patristice ale formării și educației morale-creștine în spirit ecumenist sînt excepțional dezvoltate de P. S. Antonie Ploieșteanul, în teza sa de doctorat, *Teologia slujirii*, citată deja, la p. 21—153.

și a credincioșilor ei încadrați în această mișcare și determinând Bisericele, ca prin colaborare, să-și coordoneze acțiunile pe teren practic, și să se deschidă spre lume²⁵.

Acționându-se deci pe baza unor probleme practice contemporane, de ordin social, și spiritual-bisericesc, ecumenismul își găsește sensul adevărat și-și relevă întreaga importanță pozitivă pentru toți credincioșii. Fără a se crea litigii inițiale între doctrină și practică, Bisericele creștine au considerat că problemele practice confruntă în mod acut viața credincioșilor și trebuie să li se dea un răspuns²⁶.

De aceea, cum foarte ușor se poate înțelege, creștinul «zidit prin Iisus Hristos» (Efeseni II, 10), acela în care s-a împărit Hristos (Gal. IV, 19), ca și credinciosul care petrece și trăiește în dragoste față de oameni, cresc mereu până la măsura Aceluia care este Hristos (Efeseni IV, 15), până la înălțimea bărbatului desăvârșit, ca cei ce-și au aceeași origine comună în strămoșul nostru Adam. Cel ce se realizează deci după «măsura deplină a staturii lui Hristos» (Efeseni IV, 13), acela se arată pe sine între oameni chip deosebit, acela își exteriorizează lăuntricul prin trăsături specifice și esențiale unui adevărat creștin. Căci cel ce l-a primit în sine pe Hristos Mintuitorul și Răscumpărătorul, acela și umblă în El, fiindcă este înrădăcinat și întemeiat întru El, este întărit și în credință și sporește prin ea în fapte bune (Coloseni II, 6—7), în faptele credinței și ale iubirii față de toți oamenii²⁷.

Iată, deci, încotro se îndreaptă și trebuie să se îndrepte acțiunea spirituală-morală a credinciosului: spre realizarea adevăratului creștin, care trece prin toate ale sale și să nu caute numai a sa mulțumire, pace, bunăstare, satisfacție, liniște și mîntuire, ci și prosperarea în toate acestea și a semenilor săi. Căci aceasta duce, în mod sigur, la formarea unui creștin mereu însuflețit și de spiritul ecumenismului. «Creșterea și formarea lui în acest sens este, fără îndoială, în stare să ajungă și să realizeze un asemenea obiectiv major, prin faptul că dintru început îl primește pe om în întregul său, un întreg capabil de progres, moral, spiritual, religios, capabil de dezvoltare multilaterală; din perspectivă religioasă-morală ea îl îndreaptă, cu tot optimismul, spre atingerea idealului desăvârșirii creștine descoperit de Dumnezeu²⁸ în Iisus Hristos, ideal care intruchipează în sine slujirea lui Dumnezeu, dar și slujirea aproapelui nostru de pretutindeni.

Dar, de la sine înțeles, formarea spiritual-morală a credincioșilor este o lucrare esențială a Bisericii, prin ierarhia sa. Biserica este așezămîntul care, prin slujirea ei, acționează la creșterea în duh a credincioșilor săi, împlinind fără întrerupere, și cu un scop bine determinat, această îndatorire ce i-a fost încredințată de Hristos însuși. Căci Domnul Hristos este cel care a știut pe deplin, în ce trebuie să stea această îndatorire, atât prin faptele sale, cât și prin învățătura Sa. El, care s-a făcut pricină mîntuirii neamului omenesc ne-a dat și exemplul desăvârșit de viață și conduită morală prin faptul că a dăruit totul slujirii omenescului din om, până la treapta cea mai de sus a posibilităților spirituale care urmăreau mîntuirea. «Tocmai în urcarea la cul-

25. Vezi mai pe larg: Pr. prof. D. Stăniloae, *Mișcarea ecumenică și unitatea creștină în stadiul actual*, în «*Ortodoxia*», XV (1963), nr. 3—4, p. 544—589; Idem, *Iubire și adevăr pentru o depășire a dilemei ecumenismului contemporan*, în «*Ortodoxia*», XIX (1967), nr. 2, p. 283—292; Idem, *Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, în «*Ortodoxia*», XIX (1967), nr. 4, p. 494—510.

26. Pr. prof. Petru Rezuș, *Aspecte noi ale ecumenismului contemporan*, în «*Mitropolia Moldovei și Sucevei*», XLIX, nr. 7—8, 1973, p. 449.

27. Pr. prof. Dumitru Călugăr, *Caracterul religios-moral creștin*, Sibiu, 1955, p. 148—272; A se vedea și alte considerații în legătură cu această problemă la Pr. D. Călugăr, *Portretul unui creștin*, în «*Mitropolia Ardealului*», III (1958), nr. 1—2, p. 105—106.

28. Dr. I. Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, București, 1941, p. 78—79.

mea unde Hristos a ridicat firea omenească în înțeles de perfecțiune continuă, pe calea schimbării și creșterii în duh, stă taina formării spiritual-morale și religioase a creștinilor, taina jertfei celei mari puse în ridicarea spre sine a celui mai mic»²⁹, «taina ridicării la desăvârșirea creștină»³⁰, care în spiritul ecumenismului de astăzi, în mod normal, va trebui să ducă la roadele așteptate de credincioșii de pretutindeni. Împlinirea acestor deziderate se va realiza desigur numai de credincioșii care-și vor dăruia întreaga lor ființă pentru slujirea Bisericii lui Hristos, pentru slujirea omului în ale binelui, egalității, dreptății și conlucrării frățești, pe toate planurile, făptuind zi de zi, mesajul îngerilor de la Betleem: «slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie» (Luca II, 14).

Iată, deci, că pentru credincioșii creștini de astăzi, slujirea constituie una din trăsăturile principale ale formării lor religios-morale și răspunde în același timp spiritului ecumenist care caracterizează, în general, viața bisericească contemporană.

Deși noțiunea de slujire sau servire, de diaconie sau liturghisire, sînt idei fundamentale în Sfînta Scriptură și au fost o realitate continuă în viața Bisericilor, totuși abia astăzi Bisericile au ajuns să redescopere întreaga semnificație și sensul plener al slujirii, ca o dimensiune și structură de bază a Bisericii, cînd lumea însăși se îndreaptă spre o concepție și structură comunitară, în care activitatea fiecărui ins trebuie să fie o slujire reală, pentru sporirea binelui comun, pentru progresul oricărui popor și al omenirii întregii»³¹.

În acest fel, ecumenismul poate căpăta noi sensuri și perspective dacă Bisericile vor ajunge să practice în raporturile dintre ele *etica slujirii*. Slujirea presupune o etică a comuniunii și a solidarității; de aceea, în procesul slujirii, Bisericile își descoperă fața lor umană, chipul de smerenie pe care îl impune natura lor de comuniune spirituală, constituind, astfel un factor dinamic în Mișcarea Ecumenică. Slujirea este cuprinsă ca adevăr fundamental în Revelația biblică, în tradiția patristică și în istoria Bisericii creștine, reprezentînd o realitate în care se concentrează întreaga misiune a Bisericii. Or, acest lucru impulsionează formarea spiritual-morală a tuturor credincioșilor care în Biserică, prin Biserică și cu ajutorul Bisericii își pregătesc drumul spre calea mîntuirii.

A vedea astfel lucrurile, înseamnă a înțelege just și creator sensul adînc al intrupării Mîntuitorului și a lucrării sale în lume³². Pentru toți credincioșii creștini, intruparea Mîntuitorului constituie manifestarea cea mai accentuată a interesului lui Dumnezeu pentru omenire și a voinței Sale de slujire reală. Întreaga viață de după intrupare a Domnului se caracterizează prin neîntrerupta slujire innoitoare față de omenire, prin slujirea celor aflați în suferință exclusiv din dragoste, pentru că El n-a venit ca să I se slujească, ci ca să slujească... (Matei X, 45).

Ca atare, Domnul Hristos reprezintă *modelul suprem al slujirii*. Toată petrecerea Sa printre oameni are imprimat în ea sensul slujirii care este desăvîșită: în slujirea Sa, El dă totul, pînă și viața. El «își pune sufletul Său pentru mulți» și acesta este actul culminat al slujirii lui³³.

29. Pr. prof. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 21.

30. Pr. prof. D. Călugăr, *Caracterul religios-moral creștin...*, p. 152; Idem, *Educația religioasă creștină...*, p. 1248.

31. A se vedea pe larg: † Antonie Ploieșteanu, *Episcop-vicar patriarhal*, op. cit., p. 15-19.

32. Pr. prof. P. Rezuș, *art. cit.*, p. 39-40.

33. Pr. prof. Corneliu Strbu, *Teologia slujirii*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIX (1973), nr. 7-8, p. 458.

Totodată, Domnul nostru Iisus Hristos este și dascălul suprem al slujirii ca unul care a pilduit-o în chip desăvârșit precum și ca unul care își tâlmăcea propria Sa atitudine când spunea: «nu este dragoste mai mare, decât aceea ca cineva să-și dea sufletul său pentru prieteni» (Ioan XV, 13) sau «păstorul cel bun viața și-o pune pentru oile sale» (Ioan X, 11). El ne arată că împărăția întemeiată de El o dobândim numai prin slujire: «oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu VIII, 34). A urma Mântuitorului însemnează a ne pune sufletele pentru fratele nostru, însemnează a sluji omul așa cum l-a slujit și Domnul Hristos. Ca să moștenim această împărăție, în care cel care vrea să fie mai mare trebuie să fie slujitorul celorlalți (Matei XX, 25—28; Marcu X, 42—45; Luca XXII, 25—27), nu trebuie să dominăm, să ne îngîmfăm, să fim vicleni și exploataatori, ci să fim model de slujire.

Prin cuvîntul și pilda lui Iisus Hristos, Dumnezeu ne cheamă să fim responsabili față de lume, model de existență pentru alții, oameni total deschiși altora. De aceea, ființă și opera Sa sînt slujire după cum El însuși ne spune: «V-am dat vouă pildă ca să faceți și voi precum v-am făcut Eu» (Ioan XIII, 15) Prin slujirea reciprocă se susține și se promovează existența și progresul tuturor oamenilor. Fiecare din noi există pentru mai buna existență a tuturor. Numai astfel se deschid și se întăresc perspectivele ecumeniste și se lărgeste cîmpul de activitate creștină unitară³⁴. Numai așa formarea spiritual-morală a credincioșilor își va justifica credința și trăirea lor creștină.

Urmînd pilda Mîntuitorului, Sfinții Apostoli sînt modele și dascăli ai slujirii. Considerînd apostolia o slujbă, ei slujesc lumea plini de zel dumnezeiesc. Slujitor prin excelență, Sfîntul Apostol Pavel — ca să dăm numai un singur exemplu — poate să spună cu drept cuvînt: «m-am făcut tuturor rob» (I Cor. XI, 22), sau «a trăi înseamnă a sluji» (Filip. I, 22), precum și să îndemne: «slujiți-vă prin iubire unul pe altul!» (Gal. V, 13) sau: «Purtați-vă sarcinile unii altora și veți împlini astfel legea lui Hristos» (Gal. VI, 2)³⁵.

Același ideal îl desprindem și din paginile Sfintei Tradiții a Bisericii.

În Epistola către Diognet citim: «să nu te prindă mirarea că omul poate fi următor lui Dumnezeu. Poate, dacă vrea, căci fericirea nu stă în a domni peste aproapele, nici în a voi să ai mai mult decât cei mai slabi, sau în a fi avut și a asupra pe cei de sub tine; nu în aceasta se arată cineva următor lui Dumnezeu, căci acestea sînt afară de maiestatea Lui; cine ia asupra-și povara aproapei, cine este gata a ajuta pe cel mai slab din puterea sa, cine dă celor lipsiți din toate cele ce a primit de la Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu pentru cei cărora le ajută, acela este următor lui Dumnezeu».

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: «în ochii mei nimic nu este mai frumos decât slujirea... eu sînt onorat cu acest moment de a fi slujitorul dragostei noastre; această slujire, dacă eu o împlinesc, exact, mă duce la împărăția cerurilor... Ca Pavel eu primesc să fiu slujitor pentru Iisus (II Cor. IV, 5). Dar pentru ce vorbesc eu de Pavel? Căci acel care a fost Dumnezeu prin naștere s-a umilit pînă la a lua — pentru mîntuirea oamenilor — chip de om. Ce merit este acela al meu, care nu sînt decât un sclav că mă fac slujitorul unuia din semenii mei pentru mîntuirea mea?»³⁶. Pentru Sfîntul Ioan Gură de Aur temeiul slujirii, al înțelegerii și al dragostei între oameni este în-

34. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Biserica Ortodoxă Română în lumea creștină contemporană*, în «Ortodoxia», 1968, p. 192.

35. Pr. prof. Corneliu Sirbu, *art. cit.*, p. 459.

36. Pr. prof. Ioan Căman, *Raportul dintre justificare și dragoste în Omiliile Sfîntului Ioan Gură de Aur, la Epistola către Romani*, în «Ortodoxia», XVIII (1960), nr. 2, p. 200.

truparea Mîntuitorului și jertfa Sa după cum însuși afirmă: «Cînd vezi o ființă suferind, nu zice: e rău, ci, fie că e păgîn, fie că e iudeu, dacă are nevoie de ajutor, nu ezita. Oricare ar fi nenorocirea lui, el are dreptul de a fi ajutat, căci Hristos s-a întrupat și s-a jertfit pentru toți»³⁷.

«Nu fiți inumanți și cruzi — zice același Sfînt părinte —; ar trebui să-L primiți pe Hristos în cele mai bune locuințe ale voastre, dar dacă nu vreți, primiți-L măcar în cele mai modeste. Căci El a spus că va fi în fiecare sărac»³⁸. Pentru El, omul nu e un aruncat de Dumnezeu, într-o lume care-i este complet străină, în care îl amenință forțe oarbe, împotriva căreia el ar fi lipsit de apărare. Între lume și om există o comunitate de destin, căci și lumea și omul sînt opera lui Dumnezeu. Mai mult, omul e centrul creației și încoronarea ei. Lumea a fost făcută pentru om. De aceea, Dumnezeu e numit filantrop³⁹, căci El a iubit omul și a făcut lumea pentru acesta⁴⁰. Prin viața și faptele sale, Sfîntul Ioan Gură de Aur, a recomandat neîncetat transformarea iubirii în faptă. Pentru el, slujirea este fapta iubirii: «Tu convinge păgînii cu viața ta, nu cu vorbe; acesta este adevăratul fel de a argumenta; dovada prin fapte⁴¹, iar faptele tale să dovedească că tu ești al lui Hristos și al Bisericii Sale.

Ca și Sfîntul Ioan Gură de Aur și Fericitul Augustin, deși nu are o teologie sistematică a slujirii, o deducem din tot ce scrie și afirmă, atunci cînd vorbește de Hristos și de Biserică, așa cum învață Ortodoxia.

Dumnezeu, zice Fericitul Augustin, nu putea face oamenilor un dar mai mare decît Hristos și Biserica Sa. Unitatea dintre Hristos și Biserică implică iubirea către Dumnezeu și oameni: «Voi nu-l vedeți încă pe Dumnezeu; veți merita să-l vedeți iubind pe aproapele; iubind pe aproapele vă veți ridica ochiul pentru a-L vedea pe Dumnezeu». Sfîntul Apostol Ioan spune: «Cel ce nu iubește pe fratele său pe care l-a văzut, pe Dumnezeu pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească» (I Ioan IV, 20). Vi se spune: Iubiți pe Dumnezeu! Voi imi replicați: Arată-mi-L întîi pe cel pe care trebuie să-l iubesc. Ce altceva, voi răspunde, decît tot printr-un cuvînt al lui Ioan: «Nimeni nu l-a văzut pe Dumnezeu (I, 8). Dar nu vă credeți totuși străini de vederea în Dumnezeu. Dumnezeu, zice Sfîntul Ioan, este dragostea și cel ce rămîne în dragoste, rămîne în Dumnezeu (I Ioan IV, 16). Iubiți deci pe aproapele și căutați în voi izvorul dragostei pentru aproapele. Acolo veți vedea pe Dumnezeu în măsura în care veți putea»⁴².

La fel ca acești mari Sfîinți Părinți ai Bisericii vor înțelege problema slujirii și Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Grigorie de Nazianz, Sfîntul Grigore de Nissa etc., care au lăsat pagini nemuritoare în privința acestei probleme, atît de frămîntate, în cadrul acțiunilor ecumenice de astăzi.

Din cele menționate, pe scurt, mai sus, putem afirma că formarea spiritual-morală a credincioșilor în spirit ecumenist implică neapărat «slujirea» sub toate aspectele ei⁴³.

37. *Omilia X la Evrei*, 4; P. G. 63, 88.

38. *Omilia XLV la Fapte*; P. G. 60, 318, citat după Ț. Antonie Ploieșteanul, *Episcop-vicar*, *op. cit.*, p. 88.

39. *Omilia* către poporul Antiohiei, VII, 2; P. G. 39, 93; *Omilia* la Geneză, XII, 4; P. G., 53, 103.

40. *De Compunctione ad Stelechium*, 2, 5; P. G., 47, 419. *Omilie* la Psalmul 1, P. G., 54, 16. Cf. Antonie Ploieșteanul, *op. cit.*, p. 87.

41. Diac. prof. Nicolae Balcă, *Cîteva trăsături ale Sfîntului Ioan Gură de Aur ca predicator*, în «Studii teologice», XX (1968), nr. 7—8, p. 503.

42. În *Ioan XVII*, 8; P. L., 35, 1531—1532, cf. Ț. Antonie Ploieșteanul, *op. cit.*, p. 92.

43. «*La început de an*», în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI, (1968), nr. 1—2, p. 8.

Acest fapt a determinat ecumenismul creștin să vină în întâmpinarea unor probleme actuale cu caracter social, care, cer rezolvarea grabnică și totală. Or, formarea religioasă creștină în spirit ecumenist are menirea de a introduce pe credincioșii noștri în miezul acestor probleme sociale și de a-i determina la o colaborare cât mai activă în rezolvarea lor. Spre exemplu, în ce privește dreptatea socială, credincioșii trebuie îndrumați să ajungă la convingerea — și să-i poată convinge și pe alții — «că ea este rădăcina păcii, vieții și fericirii. Indiferent de credința pe care o au, oamenii se leagă între ei. Dreptatea trebuie să guverneze raporturile dintre toți oamenii»⁴⁴. Formați într-un asemenea spirit ecumenist, credincioșii creștini pot ajuta «lumea întreagă să facă mari pași înainte pe calea marilor idealuri pe care omenirea le urmărește în epoca noastră; pacea între popoare, dreptatea în orînduirea socială, fericirea pentru toți oamenii»⁴⁵.

Pentru a sprijini promovarea acestor imperative ale omenirii, menționăm că formarea religios-morală a credincioșilor în spirit ecumenist trebuie să colaboreze și în acțiunea pentru formarea unei concepții noi și trainice despre muncă în lumina noului umanism; ea este chemată să-i integreze pe toți în spiritul umanismului evanghelic, care acordă muncii un sens înalt, precizînd că munca nu numai că îl înobilează pe om, și că dezvoltă personalitatea umană, dar ea constituie și un factor esențial al înfrățirii oamenilor spre mari realizări. Ei, oamenii credincioși, trebuie să se găsească totdeauna, în frunte, atunci cînd e vorba de inițiative și fapte de interes social⁴⁶, căci prin muncă ei devin colaboratorii lui Dumnezeu în activitatea lor de îngrijire, păstrare și transformare spre mai bine a existenței⁴⁷. Pusă în slujba umanității, a înfrățirii oamenilor și popoarelor, a realizării unității Bisericii lui Hristos în slujirea și realizarea ecumenismului creștin, munca devine jertfă bine plăcută lui Dumnezeu, mijloc de binefacere pentru semenii.

Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de problemele formării spiritual-morale a credincioșilor în spiritul ecumenismului, rezultă din faptele și perspectivele prin care ea apreciază Mișcarea ecumenică, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ecumenismul creștin în general, precum și din preocupările Bisericii noastre cu privire la credința și evlavia credincioșilor noștri, problemă la care răspunde, cu competență și claritate, lucrarea «Apostolat social» în 12 volume, a fericitului întru adormire, Patriarhul Justinian.

3. Apostolatul social și scopurile ecumenismului practic

Felul în care Biserica Ortodoxă Română înțelege să slujească omenirii contemporane, contribuind cu prisosință la sporirea binelui obștesc prin intențiile și faptele sale religios-morale, constituie o formă specifică de pastorație, cunoscută sub denumirea de «apostolat social», denumire dată de către fostul întîistătător al Bisericii noastre strămoșești, patriarhul Justinian⁴⁸.

44. I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, *Cuvînt la Conferința Comitetului de conducere a Comisiei «Pace și Dreptate»* (24–28 ianuarie 1963), în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIX (1963), nr. 1–2, p. 21.

45. Idem, *Cuvîntare la Sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, la Bethel-Bielefeld (RFG), (22–24 septembrie 1966)*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLII (1966), nr. 9–10, p. 650.

46. Prof. Tudor Popescu, *Biserica în actualitatea socială*, în «Ortodoxia», V (1953), nr. 1–3, p. 35.

47. *Ibidem*, 35–36.

48. Pr. Ilie D. Moldovan, *Sensul «Apostolatului social» în vremea noastră*, referat susținut la conferința teologică interconfesională de la Sibiu, (29 noiembrie 1973), în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 1–2, p. 104–109.

În cele 12 volume apărute (1948—1970) fostul patriarh Justinian a îndrumat practica misionară a Bisericii Ortodoxe Române, tâlmăcind sensul ei în cuvîntările ținute cu prilejul anumitor momente importante bisericești, deoarece — așa cum deseori afirma — «doctrina apostolatului social s-a născut din integrarea mea în realitățile vieții bisericești și naționale a poporului român»⁴⁹.

Termenul de: «apostolat social» sintetizează slujirea practică a Bisericii noastre Ortodoxe în actualitatea socială, bazată pe mandatul său divin. Este noua formă de preocupare a Bisericii Ortodoxe Române față de viața socială a membrilor ei și față de slujirea aspirațiilor societății umane. Deși misiunea esențială a Bisericii este mîntuirea, ea s-a îngrijit totdeauna și de problemele vieții pămîntești a credincioșilor ei, pentru că creștinul înaintează spre mîntuire, și crește în desăvîrșire prin faptele sale concrete, față de semenii, actualizînd pe planul pastorației și al vieții morale, mesajul evanghelic⁵⁰. «Preocuparea pentru om, pentru destinul său pămîntean și supra-pămîntean, pentru nevoile vieții sale prezente și pentru rosturile sale dincolo de timp, toate acestea nu sînt noutăți pentru teologia creștină, ci probleme vechi de două milenii, a căror dreaptă rezolvare a întîrziat prea mult. Chemarea noastră pentru adîncirea laturii sociale a mesajului evanghelic și întruparea lui în viața noastră de toate zilele — afirma patriarhul Justinian — trebuie considerată, prin urmare, nu ca o noutate, teologică, ci ca o dezgropare a unor comori vechi, părăsite și uitate între scoarțele Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții creștine. Actualizarea acestor preocupări a fost și o necesitate a vremii. Niciodată ca în ultimele decenii, slujitorii Bisericii creștine n-au fost confrunțați cu probleme așa de vitale, care să pună în cumpănă însăși valoarea învățăturilor evanghelice pentru organizarea unui mod de existență umană, întemeiată pe principiul egalei îndreptățiri, a tuturor oamenilor la bunăstare și fericire»⁵¹.

Înțelegînd «Apostolatul social» ca o lucrare de integrare a Bisericii în realitățile și aspirațiile sociale ale credincioșilor și ale poporului întreg, fostul patriarh Justinian, a dat noi dimensiuni și înțelegeri formării spiritual-morale a credincioșilor ortodocși români, făcîndu-i să participe și ei, în totalitate, prin ierarhii lor, la toate acțiunile care cuprind și dau sens trăirii creștine în spiritul ecumenismului practic. Căci numai așa Biserica, preoții și credincioșii ei vor putea să se deschidă sincer spre lume și spre problemele care frămîntă azi omenirea. «Vă îndemn prea cucernici preoți — răsună apelul patriarhului Justinian în 1948 — la o muncă fără preget, în scopul fărîririi omului, păcii, al dragostei, al frăției, al cinstei și al muncii (...) să nu acceptăm ca unii dintre noi să-și potrivească Evanghelia ca scut al apărării privilegiilor și intereselor lor egoiste»⁵². Biserica lui Hristos, scria patriarhul Justinian, are marea datorie de a fi permanent mobilizată la munca de refacere a omenirii»⁵³. De aceea, și Biserica Ortodoxă Română se alătură în lucrarea ei actuală, mișcării care tinde să facă societatea umană stăpînă pe destinul ei, imbinînd într-o singură și cuprinzătoare responsabilitate umană slujirea lui Dumnezeu și slujirea credincioșilor»⁵⁴.

Apostolatul social angajează atît pe preoți cît și pe mireni⁵⁵, iar apropierea strînsă și colaborarea dintre cler și credincioși creează un echilibru stabil care face ca Biserica, în întregul ei, să fie o Biserică slujitoare⁵⁶, menită să sprijine inte-

49. *Apostolat social*, vol. VII, 1961, p. 8.

50. † Antonie Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal, *op. cit.*, p. 281—282.

51. Patriarhul Justinian, *Apostolat social*, vol. VIII, București, 1966, p. 56—57.

52. *Ibidem*, vol. I, 1948, p. 91.

53. *Ibidem*, vol. I, ed. II, 1949, p. 91—92.

54. *Ibidem*, vol. X, p. 84.

55. *Ibidem*, p. 83.

56. *Ibidem*, p. 84. Vezi și † Antonie Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal, *op. cit.*, p. 598—601.

reșele spirituale și moral-sociale ale tuturor oamenilor. «Avînd rădăcini infiltrate în solul sfintei tradiții apostolice, și asigurînd în Biserica de azi, continuitatea mării Biserici una a epocii Sinoadelor Ecumenice, «Apostolatul social» aspiră spre realizarea unității creștine primordiale, încadrîndu-se, în același timp, și în specificul vremurilor noastre și înlesnind evaluarea bunurilor spirituale propovăduite de creștinism. El apreciază și susține valorile etice și umane pe care le impune experiența istorică»⁵⁷.

«Trăim începutul unei ere noi în istorie — remarcă patriarhul Justinian — o eră nouă nu numai prin avîntul ce l-a luat știința și tehnica, ci și prin formele cu mult mai umane pe care le iau relațiile dintre oameni și popoare»⁵⁸, de aceea Bisericile sînt și rămîn răspunzătoare în și față de lumea actuală. Ele nu se pot sustrage în nici un chip de la răspunderile vremurilor noastre, oricare ar fi complexitatea problemelor de rezolvat... Bisericile creștine trebuie să încerce totul pentru a asigura înțelegerea și a aduce împăcarea și pacea iar toate acestea prin slujire și trăire cu adevărat creștină»⁵⁹.

Astfel, după «Apostolatul social» aspectele cele mai caracteristice din profilul moral și religios al credincioșilor noștri creștini, educați în spiritul ecumenismului practic, în contextul slujirii sînt: dragostea sau iubirea creștină, pacea, aspirațiile în dreptatea socială, ale tuturor popoarelor, și idealul de unitate și înțelegere al tuturor oamenilor din lumea contemporană⁶⁰.

Nimic nu este mai firesc decît a spune că dragostea creștină trebuie să fie primul obiectiv major al activității credincioșilor din zilele noastre și mai ales al creștinilor. Și aceasta deoarece dragostea creștină creează mediul, ansamblul de trăire umană și frățască între oameni. Ea este noțiunea esențială a descoperirii lui Hristos pentru că Dumnezeu însuși este iubire (I Ioan IV, 8, 16). Ea naște duhul buneii înțelegeri, al păcii, dreptății și libertății între oameni, singurul duh care fi poate strînge pe toți oamenii într-o unitate de trăire umană așa cum o preconizează ecumenismul creștin. Căci dacă iubirea de Dumnezeu are ca temei și premiază iubirea lui Dumnezeu însuși, apoi «dragostea sau iubirea de oameni izvorăște și se bazează neîncetat pe iubirea de Dumnezeu. Ea, dragostea creștină, constă tocmai în imitația dragostei divine, care este trăire și faptă»⁶¹.

Din aceasta izvorăște pentru cei credincioși acea viață, în care — așa cum ne învață «Apostolatul social» — «nu trebuie să te vezi numai pe tine însuși, ci ochiul tău să privească departe, pretutindeni, unde oameni ca și tine vor să trăiască în fericire, și orice faptă a ta să întărească dragostea lor de viață, doririle lor sfinte pentru libertate, bucuria de a-și mîngia copiii și a se devota buneii lor creșteri, dreptul lor pentru pline și răgazul pentru orice vis frumos»⁶².

Privită sub acest aspect, dragostea creștină este cu adevărat o imitație a dragostei divine atotcuprinzătoare. Ca urmare, formarea morală a credincioșilor este chemată să contribuie la sporirea și întărirea acestei dragoste către tot omul, și, desigur, către Dumnezeu. Prin această dragoste, credincioșii își vor putea împropia convingerea că sînt părtașii unui efort, la capătul căruia — așa cum se afirmă în «Apostolat social» — să știe și să simtă «că a iubi pe Dumnezeu și pe aproapele este o îndatorire esențială a lor, dar, în același timp, să și înțeleagă că dragostea de aproapele se dobîndește cu dăruire și sacrificiu, cu răbdare și luptă la care contribuie lucrarea pastorală a Bisericii și eforturile personale»⁶³.

57. Pr. Ilie D. Moldovan, *art. cit.*, p. 57. 58. *Apostolat social*, vol. X, p. 271.

59. *Ibidem*, p. 93. 60. *Ibidem*, vol. IX, 1962, p. 29 și 151; vol. X, 1971, p. 158.

61. Pr. prof. Isidor Todoran, *op. cit.*, p. 143.

62. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Pastorală la Sfintele Paști, 1957*, în «Biserica Ortodoxă Română», 3-4, p. 457. 63. Patriarhul Justinian, *Apostolat social*, vol. XII, 1976, p. 203-204.

Căci, într-adevăr, «tocmai efortul mereu susținut prin acțiunea Bisericii și prin contribuția conștientă a credincioșilor în desăvârșirea dragostei arată că aceasta — dragostea creștină — nu trebuie înțeleasă ca o stare oarecare platonice, ca o expresie a pasivității în care să te complaci molcom, ca după o izbindă cu efect trecător, ci ca o tensiune morală posibilă de neîncetată îmbogățire, ca o activitate lăuntrică în continuă desfășurare, o silință născută împotriva și spre apropierea de Dumnezeu și de nevoile aproapelui»⁶⁴. Numai așa dragostea poate fi lucrătoare și plină de slujire, poate folosi aproapelui, poate să-i dăruiască convingerea că sintem cu adevărat fiii aceluiași părinte și că este într-o corelație strânsă cu realitățile vieții sociale, căreia Biserica se consacră prin misiunea sa morală și spirituală și prin tot ce face pentru credincioșii ei. Adevărata dragoste creștină se cunoaște prin fapte: Eu nu sînt omul vorbelor — afirma vrednicul de pomenire patriarhul Justinian — aparțin oamenilor care au un caracter eminentemente practic, unde cuvîntul se transpune prin faptă palpabilă și nu prin stil sau artificiu literar. Aparțin grupului de oameni la care gîndul se exprimă prin acțiune, iar dacă am vrea mulțumire, atunci aceasta izvorăște din privescerea roadelor muncii prestate cu sudoare»⁶⁵. Principiul care l-a călăuzit totdeauna era lupta pentru binele obșteșc, nu vorba care «nu găsește loc în vocabular»⁶⁶.

«Apostolatul social» a elaborat și fundamentat o teologie a colaborării și cooperării. «În creștinism — afirmă Apostolatul social — se solidarizează Dumnezeu cu omul pentru a stabili acea armonie sfîntă ce se simte între tată și fiu și pe care noi o numim religie. Este aici o acțiune de colaborare. Creștinul vrea să fie aproape de Creatorul său, crede în ajutorul lui și se roagă; Dumnezeu vrea să mîntuiască credinciosul care îl iubește și se sacrifică pentru el, în persoana lui Iisus Hristos. El, Unul, pentru toți, prin dragoste»⁶⁷. Prin activitatea patriarhului Justinian altarul Bisericii strămoșești s-a identificat cu altarul speranțelor prin gîndire și acțiune, totul bazîndu-se pe dragoste; iar nevoile și idealurile moral-spirituale ale credincioșilor n-au fost niciodată separate de cele obștești, deoarece ele sînt primele motoare ale activității acestora. «Biserica trebuie să se integreze în mod egal și de nevoile sufletești, dar și de cele pămîntești, contribuind la progresul și fericirea credincioșilor ei; «totdeauna căutați să faceți binele și unul altuia și tuturor... Încercați toate și țineți la ce este bun» (I Tes. V, 15, 19—21)⁶⁸.

Menirea Bisericii creștine este ca prin dragostea pe care o propovăduiește și o arată practic, să contribuie și să susțină ridicarea relațiilor dintre oameni la un nivel superior — răspunzînd astfel chemării Domnului de a revendica lumea pentru opera pe care El însuși a săvîrșit-o⁶⁹. Deoarece, așa cum El și-a arătat dragostea desăvîrșită pentru lume, așa și lumea să-și zidească viața către calea cea adevărată (I Cor. XII, 31; XIII, 1—3), trăind cele ale lui Dumnezeu prin iubirea față de el și oameni: «din acestea vor cunoaște toți — zice însuși Mîntuitorul Hristos — că-mi sînteți ucenici, de veți avea dragoste între voi» (Ioan XIII, 35).

În acest context, Apostolatul social contribuie, prin scrierile sale, la cultivarea dragostei în sufletele credincioșilor, îndemnîndu-i ca prin ea, aceștia să răspundă la mesajul evanghelic pecetluit de Mîntuitorul prin răspunsul pe care i l-a dat tînărului bogat care l-a întrebât despre porunca cea mai mare din lege: «Să iubești pe Domnul

64. Pr. prof. D. Călugăr, *Educația religioasă...*, p. 1251—1252.

65. *Apostolat social*, vol. II, p. 51—66 și vol. III, p. 51.

66. *Ibidem*, vol. I, p. 98.

67. *Ibidem*, vol. III, p. 121—122.

68. *Ibidem*, vol. IX, p. 295.

69. *Ibidem*, vol. X, p. 270—272.

Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău; aceasta este înțlia și cea mai mare poruncă» (Matei XXII, 37—38); iar a doua — asemenea acesteia — a adăugat Mintuitorul Hristos — este să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși (Matei XXII, 37—40).

«Aceste două porunci, egale în mărime și în însemnătate, cuprind toată legea și proorocii» (Matei XXII, 41). «Căci împlinirea acestor porunci face din ucenicul Celui ce ni le-a lăsat un creștin adevărat, un creștin cerut de vremea noastră»⁷⁰. Numai astfel dialogul de la «eu la tu» se va realiza pe deplin și se va putea transforma într-un «tot» care se numește «noi». «Noi» cei de azi, cei de mâine și de totdeauna ai lui Dumnezeu⁷¹. Numai așa ecumenismul practic pe care Bisericele îl propovăduiesc astăzi vor dovedi, «în chip convingător modul și gradul în care ele se preocupă de suferințele omenirii și că la baza acestor acțiuni stă dragostea menită să rezolve problemele majore care preocupă toate popoarele de la un capăt la celălalt al pământului»⁷².

Idealele contemporane ale omenirii — afirma patriarhul Justinian — sînt comune tuturor popoarelor, indiferent de religiile cărora aparțin. Ele au descoperit astăzi necesitatea întrajutorării și a colaborării lor în vederea asigurării progresului lor comun. În scopul acesta religiile sînt chemate să slujească acestor idealuri, cum n-au fost chemate niciodată în trecut. Să auzim chemarea timpului nostru în acest sens, și să-i dăm urmare, arătîndu-ne oameni ai timpului nostru»⁷³. Toate acestea nu se pot realiza și împlini fără a avea la bază dragoste curată, capabilă să desființeze granițele existente pînă acum între oameni și popoare.

Astăzi mai mult ca oricînd și în mod cu totul deosebit, credincioșii creștini își pot legitima calitatea lor de împreună-lucrători ai vocii lui Dumnezeu și sirguitori în împlinirea Cuvîntului lui Hristos, «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21), mai ales prin comuniunea dragostei. Căci aceasta constituie miezul ecumenismului creștin, care îi poate strînge pe toți fiii Bisericilor creștine într-o unitate de gîndire, simțire și voință care să contribuie la o restructurare generală a orînduirii sociale, la înlăturarea piedicilor de ordin material și la înțelegere desăvîrșită între oameni și popoare⁷⁴.

«Cu dragoste și prin dragoste lumea se va naște la o «viață nouă» plină de potența unui duh de comuniune de unitate care să o îmbogățească neconținut, deoarece «unde este dragoste — spune Sfințul Ioan Gură de Aur — acolo este și ajutorul cerului»⁷⁵.

Așa cum spunea patriarhul Justinian, în zilele noastre «năzuințele generale spre refacerea unității creștine trebuie să meargă mină în mină cu dorințele popoarelor de egalitate, dreptate-socială, pace, frățietate și mai presus de toate dragoste»⁷⁶. De aici slujirea reciprocă în duh creștin și uman, de aici modelarea și formarea tuturor creștinilor într-un duh nou, duhul ecumenismului practic⁷⁷.

*

Am subliniat pînă aici că dragostea este un efort și o putere morală care colaborează la zidirea comunității umane în spirit de frățietate în spirit de ecumenism practic. Dar ea poate duce, în același timp, și la pacea lăuntrică a fiecărui om ca și

70. *Ibidem*, vol. VI, p. 210—211.

71. *Ibidem*, vol. X, p. 280.

72. *Ibidem*, p. 113 și u.

73. *Ibidem*, vol. X, p. 123.

74. *Ibidem*, vol. XII, p. 56—57.

75. Pr. prof. D. Stăniloae, *Comunitate prin iubire*, în «Ortodoxia», I (1963), p. 67.

76. *Apostolat social*, vol. X, p. 48—49.

77. *Ibidem*, p. 51—52.

la pacea dintre popoare. Și aceasta constituie un alt aspect moral-social al ecumenismului practic la credincioșii noștri, aspect pe care Apostolatul social îl analizează și îl aprofundează, dându-i noi dimensiuni, menite să contribuie la binele și propășirea omenirii.

Dacă în doctrina Apostolatului social e cuprinsă deopotrivă ideea responsabilității Bisericii față de lume și ideea responsabilității ei față de unitatea creștinătății, atunci, de la sine înțeles, că un rol important îl are buna înțelegere dintre confesiunile creștine. «În actuala situație istorică, sprijinirea năzuințelor contemporane pentru fericirea omului și pentru pacea dintre popoare, este cel mai important motiv de colaborare creștină. Împreunarea strădaniilor de slujire creștină cu cele de refacere a unității de credință a creat ideea și dinamica ecumenismului integral. Convinsă de adevărul că lumea creștină de azi nu va putea ajunge la restaurarea unității sale decât în măsura în care înțelege să participe la realizarea celor mai de seamă deziderate ale omenirii contemporane, Biserica noastră promovează în spirit evanghelic, misiunea sa»⁷⁸. A realiza idealul ca oamenii să fie iubitori ai păcii, luptători pentru statornicirea păcii, pentru menținerea ei în lume, cu alte cuvinte, a colabora la împlinirea soliei cu care Iisus Hristos a venit între oameni, solia păcii, pe care El a așezat-o în mintea și inima oamenilor și așteaptă a fi înfăptuită de toți urmașii Lui în credință, este misiunea indispensabilă a tuturor bisericilor creștine din lumea contemporană.

«Iisus Hristos — se afirmă în «Apostolatul social» — ne-a adus pacea sufletului, pacea profundă a unui suflet unit cu Dumnezeu, biruitor asupra păcatului și săvârșitor al binelui. El a venit ca lumea pace să aibă și încă din belșug și ca între popoare să stăpânească iubirea frățească și — în felul acesta — să fie pace pretutindeni»⁷⁹. În privința aceasta Biserica Ortodoxă Română a adus o contribuție esențială prin promovarea spiritului ecumenist practic, bazat și pe ideea păcii, a dreptății și a ajutorului reciproc, asigurându-și un prestigiu excepțional în fața tuturor bisericilor creștine și a altor religii. Patriarhul Justinian, patriot luminat și slujitor credincios al păcii, a dovedit, în toate întîlnirile creștine sau cu alte ocazii, importanța slujirii păcii pe întreg globul. «Singura armă de pace și de înfrățire a oamenilor coplesii de ură este Evanghelia iubirii, — sublinia fostul întîistătător al Bisericii noastre — care adună și binecuvintează, care impacă și înfrățește; ce armă puternică este pacea!»⁸⁰. «La zidirea unei lumi mai bune, lumea care dorește să fie cu adevărat demnă de Creatorul ei, trebuie să o zidească prin iubire și pace, căci cine nu apără viața, cine nu apără pe om, creatura cea mai aleasă a lui Dumnezeu, acela se ridică împotriva lucrărilor minilor sale și singur își găsește osinda»⁸¹. Deci orice om, fie el creștin sau de altă religie, trebuie să aibă un simț de răspundere nu numai în fața conștiinței proprii, dar și față de semenii săi, simț care să aducă o contribuție efectivă și bogată la formarea tuturor conștiințelor umane, care să reclame mai întâi pacea⁸². «Depinde de fiecare din noi — scria patriarhul Justinian într-o Pastorală de Crăciun — ca pacea, adusă ca sămîntă în lume prin Nașterea lui Hristos și sădită ca sămîntă în fiecare credincios cînd primește botezul, să crească, să se facă un pom uriaș, care să-și întindă ramurile roditoare peste toată lumea. Dumnezeu

78. Pr. Ilie Moldovan, *art. cit.*, p. 109.

79. *Apostolat social*, X, p. 280.

80. Pr. I. Marina, *Arma înfrățirii oamenilor*, în revista «Muncă și voce bună», 1939, nr. 5, p. 29-30.

81. *Apostolat social*, vol. III, 78, vol. IV, p. 438.

82. *Ibidem*, vol. VIII, p. 78.

cheamă pe tot omul, la această lucrare în care ajută la întinderea și adincirea păcii și frățietății în lume... inima noastră să dorească sincer pacea, gura noastră să grăiască cuvinte de pace, pacea să fie stăpînă pe noi, ca să dovedim că însuși Domnul Păcii sălășluiește în noi»⁸³.

Astfel, a conceput patriarhul Justinian nu numai formarea spiritual-morală a credincioșilor noștri în spirit ecumenist, ci și «dirijarea tuturor eforturilor omenirii spre înfăptuirea păcii, prieteniei și colaborării frățești între popoare. În toate Conferințele creștine pentru pace îndemnurile fostului nostru patriarh erau: iubiți pacea și înfrățirea, căutați binele cu toți oamenii căci acestea constituie porunca cea mare pentru creștini. Să deschidem brațele noastre tuturor acelor care luptă pentru menținerea și întărirea păcii, căci «pacea a toată lumea» a stat și va sta totdeauna la inima adevăraților slujitori ai Bisericii lui Hristos»⁸⁴.

Creștinismul este o religie a păcii⁸⁵, este religia care a arătat dintru început că pacea este condiția naturală a existenței popoarelor, este însăși legea zidită de Dumnezeu în om și că războiul este o abatere de la legile divine⁸⁶. Ca implinitori ai unei porunci «toți creștinii au datoria sfintă să vestească și să slujească dragostea și înfrățirea dintre oameni, pacea și conc lucrarea lor, spre binele tuturor»⁸⁷.

Aceasta este o lucrare în spirit ecumenic, spirit de care este animată Biserica noastră, de care sînt animați fiii ei duhovnicești pe urma îndrumărilor părintești date de părintele «Apostolatului social», patriarhul Justinian, care timp de peste 29 de ani a fost solul păcii credincioșilor ortodocși români, părintele mult iubit al tuturor. De acest spirit «este animată tot mai mult creștinătatea de azi»⁸⁸. Și el, «nu poate fi despărțit de năzuința ei — a creștinătății — după pace și nu poate realiza un progres substanțial dacă nu se manifestă concomitent cu acțiunile pe terenul luptei pentru pace. De aceea, lupta pentru pace și străduințele după unitatea creștină, urmărind scopuri ale aceluiași sfînt Duh, dătător de viață, trebuie să se completeze reciproc. Nu se poate concepe unirea Bisericilor fără pace... Colaborarea bisericilor în problema păcii trebuie să fie prima treaptă pe scena ce se urcă spre unitatea completă de credință. Și nu există problemă care să solicite mai urgent și mai serios colaborarea tuturor creștinilor și a necreștinilor, decît problema păcii. Pentru că ea este o problemă de solidaritate umană și creștină»⁸⁹.

Iată și perspectiva prin care problema păcii stă la baza unității și înfrățirii dintre oameni și popoare, pentru progresul și fericirea lor.

Arătăm în cadrul acestei expuneri că rezultatele unei acțiuni fac ca acțiunea însăși să ia noi puteri, să-i determine la noi eforturi pe cei ce o desfășoară. În acest context, rezultatele concrete, înregistrate pe urma îndrumărilor pastorale, misionare și, desigur, moral-sociale, și întărirea spiritului ecumenist între credincioșii din țara noastră, nu fac decît să insuflească această acțiune. De fapt «noi am înfăptuit pacea confesională înăuntrul patriei noastre, — menționa patriarhul Justinian — prin înălțurarea urii dintre confesiuni și naționalități și prin stîrpirea șovinismului și urii de rasă, aflîndu-ne astfel pe un drum bun și bine plăcut lui Dumnezeu și oamenilor. Toți păstorii de suflete și credincioșii au datoria nu numai de a vorbi despre pace, ci și de a o înfăptui; toți sînt datori să recunoască, în puterea voinței de pace, a

83. *Ibidem*, vol. IV, p. 41—42 și 145.84. *Ibidem*, vol. VI, p. 266.85. *Ibidem*, vol. VII, p. 226.86. *Ibidem*, vol. VI, p. 328.87. *Ibidem*, vol. VIII, p. 77.88. *Ibidem*, p. 182.89. *Ibidem*, vol. VII, p. 182, ș.u.

sutelor și milioanele de oameni, mina lui Dumnezeu, care voințește ca toți oamenii să vină înaintea lui ca o familie, formată din ființe distincte, ca rasă și limbă, dar unite în fața Sa, ca fiii ai Aceluiași Părinte! Pentru aceasta, fiecare credincios trebuie să vadă în Mișcarea Mondială în favoarea păcii un izvor de mare speranță și adevăr dumnezeiesc»⁹⁰.

Pe urma unor asemenea rezultate concrete, a devenit un lucru de la sine înțeles, «că așa cum la noi în țară trăiesc laolaltă ortodocși cu catolici, cu bapțiști, cu mahomedani, cu mozaici și cu alții, în bună înțelegere și respect, tot așa pot trăi laolaltă și în deplină pace credincioși și necredincioși, respectându-și credința și convingerile»⁹¹.

Ceea ce s-a înfăptuit în această privință la noi, a devenit binecunoscut și peste hotare, în toată lumea, datorită atitor scrisori și mesaje irenice trimise de patriarhul Justinian precum și activității bogate pe care preoți, profesori și teologie și ierarhi ai Bisericii noastre au desfășurat-o pînă acum în toate părțile lumii.

•

«În practica sa misionară, Biserica creștină se dovedește a fi indisolubil legată de poporul și patria în care trăiește. Pentru a sluji acest popor, ea se apleacă asupra nevoilor și trăirilor lui cele mai intime. În acest fel Biserica noastră își însușește patriotismul militant al poporului român. E vorba de acel profund sentiment căruia îi sînt proprii cele mai înalte idealuri umane, ca și o cuprindere pleneră, complexă a tuturor telurilor legate de înflorirea patriei»⁹². La treizeci de ani de la hirotonirea în preot, patriarhul Justinian evoca: «Preoția mea a fost visul sfînt al mamei mele, și primii pași pe drumul adevăratei înțelegeri a slujirii lui Dumnezeu printre oameni i-am făcut sub călăuzirea ei curată și preoțească. Am avut prilejul rar să respir în casa părinților mei duhul unui creștinism autentic, întemeiat pe faptele iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui. Mireasma acestui duh din căminul copilăriei mele, moștenit de la bunicii, moșii și strămoșii mei, vrednici slujitori ai Bisericii și ai Patriei — pomeniți totdeauna la mari praznice de credincioasa mea mamă — cu evocări despre trecutul lor religios și patriotic — nu s-a dezlipit de mine niciodată!»⁹³.

Într-adevăr, în gîndirea și activitatea patriarhului Justinian, altarul Bisericii strămoșești s-a identificat cu altarul speranțelor poporului și slujirea lui Dumnezeu s-a transformat în slujirea omului, a poporului.

Căci dacă «marile comandamente ale slujirii și înfloririi Patriei noastre socialiste — de la modestia personală și puritatea raporturilor familiale (...), cheamă pe fiii Patriei s-o slujească necondiționat cu dragoste și dăruire totală, atunci de la sine înțeles că Biserica lui Hristos, la rîndul ei, cere credincioșilor să sporească în desăvirșirea prin fapte concrete de real patriotism, căci prin aceste fapte pămîntul pe care îl locuiesc e încărcat cu o frumusețe nouă, care echivalează cu o tot mai deplină străbateră a lui de prezența lui Hristos»⁹⁴.

Biserica este a lui Dumnezeu — ne învață Apostolatul social — dar și a poporului dreptcredincios. Este a lui Dumnezeu fiindcă El a întemeiat-o prin Fiul Său cel

90. *Ibidem*, vol. IV, p. 151–152.

91. *Ibidem*, vol. VIII, p. 44.

92. Pr. Ilie Moldovan, *art. cit.*, p. 108.

93. *Apostolat social*, vol. XI, p. 274.

94. Pr. Ilie Moldovan, *art. cit.*, p. 108.

sfînt. Dar Biserica este și a poporului dreptcredincios fiindcă slujitorii ei sînt chemați să-l înduhovnicească, să-l mîngîie, și să-l povățuiască. În slujba poporului sînt chemați să stea și spre fericirea lui sînt chemați să se ostenească»⁹⁵.

Astfel Apostolatul social este și o actualizare a mesajului evanghelic pe planul iubirii față de patrie, deoarece «credincioșii Bisericii sînt în același timp și cetățenii statului. Ei urmează și susțin doctrina, atitudinea și acțiunea Bisericii, slujind deopotrivă unitatea, binele și propășirea patriei»⁹⁶. Potrivit acestor convingeri Biserica este deci tot mai mult chemată — de vremuri și de oameni — să purifice, să înnoiască și să innobileze viața omenească, să aducă în viața socială și în viața poporului nostru duhul păcii și al înfrățirii, duhul servirii și al jertfelniciei, propovăduind dreptatea și omnia tuturor, muncă pașnică, cînstă, ordine. «Să ieșim din zidurile bisericii văzute — îndemna patriarhul Justinian — și să mergem în largul vieții și să lucrăm în adîncul ei spre bogată rodire. Obiectul misiunii noastre este omul, temelia patriei și a societății... În fiecare om sălășluiește o lume, o patrie, o umanitate»⁹⁷.

Funcția integrativă a Bisericii constă tocmai în această cuprindere a tuturor valorilor creștine, pe care le încorporează și le pătrunde spre a le da o structură unitiv-organică și aceasta se realizează pentru că «misiunea Bisericii lui Hristos este să nu divizeze viața și pe oameni între ei înșiși, ci să confere un sens divin intereselor pămîntești, armonizînd pe om cu el însuși și cu semenii săi. Hristos a propovăduit unirea tuturor oamenilor, fără nici o deosebire de rasă sau neam în marea frățietate a familiei creștine universale»⁹⁸.

Hristos teandric a intrapat în sine întreaga umanitate astfel încît slujirea lui și implicit a Bisericii nu înseamnă o izolare de viața patriei. «De aceea, poziția Bisericii este precisă: nici nu se suprapune statului, nici nu se substituie lui, dar nici nu se izolează; ci doctrina ei, valorile ei constante sînt coordonate cu valorile pe care le promovează statul, în interesul oamenilor spre binele și prosperarea lor. Biserica va rămîne a poporului și va sluji numai lui»⁹⁹.

Actualizarea acestor preocupări a fost și este o necesitate a vremilor noastre. Niciodată ca în ultimile decenii, slujitorii Bisericii creștine n-au fost confrunțați de probleme așa de vitale.

Transformările sociale petrecute în lumea întreagă în ultimele decenii, eliberarea popoarelor coloniale subjugate de secole, dorința de eliminare a războiului, ca mijloc de rezolvare a diferendelor internaționale, constituie probleme pentru care Bisericile creștine au trebuit să dea răspunsuri limpezi și decisive verificîndu-se prin aceasta atît doctrina cît și practica lor în viață.

«Bisericile Ortodoxe — prin căpeteniile și slujitorii lor au înțeles deopotrivă spiritul vremii și, orientîndu-se pe bune și drepte temeieri doctrinare — au fost alături de lupta popoarelor pentru piine și dreptate, pentru libertate și pace»¹⁰⁰.

Biserica lui Hristos este împotriva oricărei robii sau stăpîniri; este Biserica dreptății, deci a respectului și valorificărilor integrale a drepturilor la viață ale fiecărui om și popor; este Biserica vieții, deci a plinii, a hranei pentru toți oamenii și a păcii. Biserica este una prin pace: Pacea este liturgia ei perpetuă, este structura unitivă a dragostei.

95. *Apostolat social*, vol. III, p. 72.

96. *Ibidem*, vol. X, p. 43.

97. *Ibidem*, vol. III, p. 77-78.

98. *Ibidem*, p. 129.

99. *Ibidem*, p. 128.

100. *Ibidem*, vol. VIII, p. 56-57.

Atașamentul patriarhului Justinian față de statul nostru a izvorit totdeauna din conștiința că acesta este un stat slujitor al poporului, ca și Biserica, slujitoare a credincioșilor în aspirațiile lor, duhovnicești, în idealurile lor moral-creștine. Toate aceste idealuri au fost realizate și se vor realiza în continuare prin ecumenismul practic de astăzi, promovat de Bisericile ortodoxe și celelalte Biserici sau religii, pătrunse fiind de un duh nou de slujire a lumii de azi, convinse de faptul că credința lor vie le dă tărie să creadă în puterea și în lucrarea lui Dumnezeu în lume, în iubirea și grija lui Dumnezeu față de lume. Aceasta le dă și certitudinea că ajutând lumea să trăiască în pace, să colaboreze frățește, să înainteze în dreptate, dragoste și prețuire reciprocă, împlinesc voia lui Dumnezeu cu privire la lume.

Din experiența pastorală, din doctrina evanghelică, din cunoașterea problemelor sociale, din tradiția familiei și a bisericii locale, în care a păstorit ca preot, în gândirea veșnicului pomenit, patriarhul Justinian, s-a statornicit convingerea nezdrun-cinată că Hristos este pentru omul credincios și pentru om în genere; că Biserica este legată prin slujirea ei harică de o comunitate locală, dar dimensiunea ei adevărată este ecumenică, extinzându-se de la Biserica națională, la cea universală, iar această unitate este dictată de însăși esența Bisericii creștine, pentru că Dumnezeu este părintele tuturor. Iar ca părinte al tuturor, prin Biserică, El ne ajută să mergem pe calea dragostei creștine, a păcii, a înfrățirii popoarelor în lupta pentru progres și bunăstare etc., căci toate acestea constituie unitar, «o misiune istorică»¹⁰¹.

Atrasă în procesul social-istoric, Biserica noastră nu a rămas deci pasivă la marile mutații ale lumii contemporane, ci s-a încadrat în organismul general-social, contribuind prin acțiunile ei, ori de câte ori este nevoie la toate problemele care frământă astăzi omenirea, menite să înnoiască și să întărească pacea, dreptatea socială, patriotismul, bunăstarea, colaborarea și dragostea dintre oameni și popoare, pe calea ecumenismului practic¹⁰².

4. Realizări din activitatea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române

Ecumenismul în general și ecumenismul practic în special au realizat deocamdată o unitate de acțiune pe diferite planuri și în diferite direcții. El reprezintă deci un mijloc real de apropiere între Biserici, căruia îi sunt subordonate celelalte mijloace specifice acestei mișcări creștine de mari proporții¹⁰³.

Mai ales, în perioada ultimelor trei decenii, s-a produs o adevărată redescoperire a problemelor de care trebuie să fie animate toate Bisericile pentru misiunea pe care ele o au în lumea contemporană, atât pe plan religios-moral cât și pe plan spiritual. «Biserica Ortodoxă Română a sorbit și a răspândit ecumenismul prin însăși originea și istoria ei și a poporului ei. Așezămintele, activitatea, orientarea ei în toate sensurile Evangheliei și spiritul ei deschis spre toate valorile reale ale creștinismului și ale umanității îi dau putința să simtă, să gândească și să lucreze ecumenic¹⁰⁴, ajungând la rezultate foarte îmbucurătoare, care sunt apreciate la justa lor valoare și cu competență în sinul tuturor bisericilor creștine și a celorlalte religii.

101. *Ibidem*, vol. IV, p. 211.

102. Prea Periclitul Patriarh Justinian, *Cuvîntare de Anul Nou* la Palatul Patriarhal din București, în «Biserica Ortodoxă Română», 1968, nr. 1-2, p. 8.

103. *Apostolat social*, vol. X, p. 290.

104. Dintr-o cuvîntare a Patriarhului Justinian, în «Biserica Ortodoxă Română», 1967, p. 903.

Încă din anul 1920, cînd s-a încadrat în Mișcarea Ecumenică cu celelalte Biserici surori, ea a participat permanent la toate Adunările și conferințele intercreștine sau de altă natură, împreună cu creștinii evanghelicici luterani, reformați, anglicani și cu toți cei care au inițiat Mișcarea Ecumenică. Dovadă în acest sens este poziția ei tot mai roditoare în toate ramurile de activitate ale Mișcării ecumenice.

Astăzi, Biserica Ortodoxă Română este prezentă în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și aproape în toate secțiile acestuia, desfășurînd o susținută acțiune nu numai în cadrul acestora, ci și în sinul altor organisme ecumeniste «fiind adînc însuflețită de însuși spiritul ecumenic al timpului nostru. Și aceasta deoarece ea vede în timpul nostru o vreme de mari prefaceri în lume, dar și de mari nădejdi în lucrarea pe care Bisericile creștine, în deplină înțelegere și sinceritate o pot împlini laolaltă»¹⁰⁵.

Rodnic ferment de acțiune, spiritul ecumenist activ al Bisericii noastre se revarsă din plin în contribuții considerabile pentru promovarea ecumenismului creștin și a bunălor raporturi dintre oameni și popoare.

Dacă facem o retrospectivă asupra activității ecumenice a Bisericii Ortodoxe Române ne dăm seama că ea se concretizează într-un ecumenism deschis și multilateral cu tendința de a deveni integral¹⁰⁶. De fapt, strădaniile ecumeniste ale Bisericii noastre cuprind: 1) *ecumenismul interortodox* concretizat prin acțiuni de întărire și adîncire a unității dogmatice, cultice și canonice a Ortodoxiei, precum și prin acțiuni cu caracter social-obștesc menite să statornicească lupta comună a Bisericilor Ortodoxe pentru pace, bunăstare, înțelegere și colaborare; 2) *ecumenismul intertrăsăritean* caracterizat prin acțiuni de apropiere între Bisericile Ortodoxe și Bisericile Vechi Orientale în vederea refacerii unității lor inițiale și 3) *ecumenismul intercreștin* manifestat prin acțiunile de promovare a relațiilor cu Bisericile Vechilor Catolici, Biserica Romano-Catolică, și cu Bisericile protestante, plus participarea sistematică și activă la toate sesiunile celor trei organisme ecumeniste și anume: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace și Conferința Bisericilor Europene și *ecumenismul interreligios*, concretizat prin ecumenismul practic din țara noastră, care cuprinde în sinul său și două culte necreștine: cel mozaic și cel musulman, precum și în propuneri pentru un ecumenism interreligios general¹⁰⁷.

Astfel, rezultatele contribuției Bisericii Ortodoxe Române din cadrul ecumenismului interortodox s-a concretizat prin participarea activă la conferințe și întâlniri panortodoxe, dintre care amintim: Conferința de la Rodos (1961, 1963 și 1964), Belgrad (1966), Chambésy (1968 și 1971) și Moscova, în care s-au luat unele hotărîri comune ale Ortodoxiei, atît în problema relațiilor cu celelalte Biserici creștine cît și în problemele care preocupă lumea contemporană.

În cadrul acestora s-au făcut vizite celorlalte Biserici surori prin delegații de ierarhi, de teologi și de preoți, sau am primit vizite din partea celorlalte biserici surori. Schîmburile de profesori și de studenți a contribuit și va contribui și în viitor la cunoaștere și apropiere¹⁰⁸. Referindu-se la aceste acțiuni ale Bisericii noastre patriarhul Justinian declara: «Noi socotim că avem îndatorirea sacră să lucrăm toți: ierarhi, preoți și credincioși ai Bisericilor creștine pentru «unirea tuturor», înțelegînd

105. Patriarhul Justinian, *Cuvîntare*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1971, p. 478.

106. Pr. prof. Corneliu Sirbu, *Prezența activă a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul ecumenismului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LI (1975), nr. 3-4, p. 200-201.

107. *Ibidem*, p. 201-202.

108. *Ibidem*.

ca, mai înainte de a se ajunge la acest țel creștin, să creăm o atmosferă de înțelegere, de pace, de colaborare și de prietenie pentru a realiza acea unitate în diversitate care să înceapă să-și facă tot mai mult loc în lumea noastră creștină»¹⁰⁹.

Tot pe linia contactelor interortodoxe tot mai numeroase realizate de Biserica Ortodoxă Română se înscriu: vizita făcută Bisericii noastre de I. P. S. Arhiepiscop Paavali al Finlandei în august 1969; Vizita în țara noastră a I. P. S. Mitropolit Iacov de Mitilene (14—21 oct. 1968), președintele Comisiei sinodale grecești pentru relații bisericești externe, cu care prilej s-a propus reciproc promovarea în continuare a schimburilor de studenți și profesori, precum și a schimbului de vizite între ierarhii celor două Biserici Ortodoxe; Vizita, între 1—3 iulie 1970, a unei delegații a Bisericii Greciei în Patriarhia Română; vizita — între 1—7 mai 1971 — a patriarhului Justinian în Grecia, cu care ocazie, arătând, la sfârșitul vizitei importanța realizărilor acestui schimb reciproc de vizite, fostul întîistătător al Bisericii noastre afirma: «Ortodoxia trebuie să participe, cu toate puterile, la marile realizări ale creștinilor de pretutindeni, în aceste împrejurări, cînd omenirea dorește pacea, înțelegerea și apropierea frățească»¹¹⁰.

Patriarhul Justinian a avut schimburi de vizite cu aproape toți conducătorii Bisericilor Ortodoxe surori, în virtutea ecumenismului practic. Iată ce menționa fericitul întru adormire, patriarhul Justinian, cu ocazia vizitei făcute Bisericii Alexandriei, între 19—23 noiembrie 1971: «nu trebuie să trăim în mijlocul societății fără să luăm parte la frământările semenilor noștri, fără să căutăm să venim — de pe pozițiile noastre profund creștine — întru întîmpinarea problemelor de tot felul, pe cît de arzătoare pe atît de profund umane... Omenirea conștientă dorește o lume dreaptă, de dragoste și frățietate, de înțelegere, de cooperare, și de pace pentru toți. Poate oare Biserica creștină să rămînă nepăsătoare față de aceste strădanii nobile ale veacului nostru? Dimpotrivă, socotim că ajutăm pe frații noștri mai mici, de aproape și de departe, întru realizarea dorințelor nobile de care sînt însuflețiiți; noi nu facem altceva decît să contribuim la binele și înțelegerea tuturor... la grăbirea pogorîrii pe pămînt a împărăției cerurilor»¹¹¹.

În acest cadru mai amintim prezența activă a Bisericii noastre la lucrările de pregătire a sfîntului și marelui sinod în cadrul Comisiei pregătitoare de la Chambésy (16—28 iulie 1977), care a avut ca a VI-a temă: *Problema iconomiei* și care a avut ca bază de discuții referatul întocmit de Biserica Ortodoxă Română, apreciat ca unul din cele mai bune documente prezentate la acea sesiune¹¹².

Rezultate de seamă a obținut Biserica Ortodoxă Română și prin promovarea ecumenismului interrăsăritean prin vizitele făcute de patriarhul Justinian unor Biserici Orientale și anume: Bisericii Vechi-Orientale din Siria, Egipt, India și Etiopia (3—25 ianuarie 1969); Bisericii Etiopiene (8—14 mai 1971), Bisericii Copte (12—16 noiembrie 1971).

Pretutindeni, cu aceste prilejuri, fericitul întru adormire patriarhul Justinian a pledat pentru ecumenismul interrăsăritean care a reușit să se pronunțe pentru restabilirea comuniunii depline a bisericilor respective, manifestînd convingerea lor că nu

108. *Ibidem*. 109. Vezi: «Biserica Ortodoxă Română», 1971, p. 495.

110. *Ibidem*, p. 461. 111. *Ibidem*, p. 1179.

112. Unele referate pentru sesiunea de la Chambésy, au fost publicate în «Biserica Ortodoxă Română», 1971 și «Ortodoxia», 1972, p. 285—298. Aproape toate revistele bisericești au publicat un material bogat cu privire la Sfîntul și Marele Sinod.

există piedici între ele sau diferențe substanțiale, care să stea în calea voinței de restabilire a unității lor, precum și a dorinței lor de pace, cooperare, și bună înțelegere între oameni și popoare: «Năzuința noastră de a căuta împreună calea spre refacerea unității creștine nu se poate despărți de slujirea păcii pe pământ, căci fără pace zadarnice ar fi toate eforturile noastre în vederea apropierii și colaborării dintre noi»¹¹³.

Ca rod al acestor acțiuni Biserica Ortodoxă Română a primit vizite din partea Bisericilor Vechi Orientale.

Astfel, între 6—15 noiembrie 1968, am primit vizita delegației Bisericii Etiopiene condusă de I. P. S. Abuna Theophilos, Arhiepiscopul de Harrar; între 4—15 mai 1970 ne-a vizitat Episcopul armean Karakia Sarkissian, decanul Colegiului teologic din Antelias — Liban; între 17—26 septembrie 1971, am fost gazdele delegației Bisericii Siriene din India de sud etc. Mai notăm, în această privință, prezența activă a Bisericilor Ortodoxe Române la toate Conferințele și comisiile legate de dialogul cu Bisericile Vechi Orientale (Aarhus, 1964; Bristol, 1967; Geneva, 1970 și Adiss Abeba, 1971) care au deschis posibilitatea unui acord pe plan doctrinal între cele două familii de Biserici etc.¹¹⁴.

În vederea apropierii între creștinismul răsăritean și cel apusean, Biserica noastră a inițiat și dezvoltat — în spiritul hotărârilor luate de Conferințele Panortodoxe — contacte cu Biserica Vechilor Catolici, cu Biserica Anglicană, precum și cu diferite Biserici naționale Catolice și Protestante, în urma cărora s-au făcut și s-au primit vizite la rangul cel mai înalt, s-au efectuat schimburi de profesori și studenți și s-au aprofundat, la diferite întruniri, problemele de doctrină și problemele de interes social etc.

Amintim aici, în special, legăturile cu Biserica Veche Catolică din R. F. Germania, cu Biserica Anglicană — legături începute încă din 1935 —, cu Biserica Catolică din Germania Federală, cu Biserica Catolică din Belgia etc.¹¹⁵.

Biserica Ortodoxă Română se poate mindri și cu realizările ei obținute în urma contactelor avute și cu Bisericile protestante.

Este de ajuns să amintim aici că Biserica noastră participă — prin delegații ei — la lucrările Subcomisiei patristice din cadrul Comisiei «Credință și Constituție» și la acelea ale altor grupe ale acestei Comisii. Se fac schimburi de profesori și studenți între diferite școli ortodoxe și protestante din Europa și America, precum și vizite de ierarhi, participări ortodoxe române la congresele diferitor organizații protestante, internaționale, participări protestante la momentele festive deosebite din sinul Ortodoxiei, invitații la congrese științifice, excursii etc.

Cu toate aceste prilejuri Biserica noastră și-a arătat dragostea și deschiderea ei frățească pentru ca împreună cu Bisericile protestante, așa cum sublinia I. P. S. Mitropolit Iustin, să-și intensifice și unească eforturile pentru slujirea omenirii pe calea păcii și a progresului. Și aceasta deoarece, «misiunea ce revine Bisericii în lumea de azi ca slujitoare a păcii și înfrățirii între oameni și popoare, îndatorirea tuturor Bisericilor — și în primul rînd a celor europene — de a sluji împreună — prin toate mijloacele de care dispun — este crearea unui climat de pace și bună înțele-

113. Vezi «Biserica Ortodoxă Română», II (1969), p. 43.

114. Vezi în detalii, Pr. prof. Corneliu Sirbu, *Prezența activă a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul ecumenismului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LI (1975), nr. 3—4, 1975, p. 200—204.

115. *Ibidem*, p. 206—211.

gere pe pământul continentului nostru. Slujirea păcii este idealul comun care trebuie să ne unească pe toți. Biserica Ortodoxă Română este foarte sensibilă la primejdiile care mai pot amenința securitatea Europei și pacea lumii»¹¹⁵.

Pe această linie s-au înscris și evenimentele: — *Participarea I. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos la lucrările celei de a 183-a sesiuni anuale a Adunării Generale a Bisericii Presbiteriene Unite din SUA, ținută la Rochester (17—26 mai 1971)*; — *Conferința Federației Mondiale Luterane pentru Bisericile minoritare europene, ținută la Brașov (21—26 septembrie 1970)*.

În cuvîntarea de salut, ținută cu această ocazie, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, remarca printre altele: «faptul că această conferință are loc într-o regiune de munte mi se pare un simbol. Așa cum munții se sprijină pe o temelie largă și au legătură unii cu alții, dar își înalță fiecare în felul său piscurile spre imensitățile cerului, așa și Bisericile noastre au la temelie pe Iisus Hristos, cel ce este Calea, Ade-vărul și Viața și astfel se simt înfrățite în El, dar — fiecare în felul ei — își îndreaptă strădanțiile, năzuințele realizările spre idealurile superioare ale Evangheliei Domnului ca să slujească împreună propășirii popoarelor, înălțării lor către zări din ce în ce mai luminate»¹¹⁷; — *Întîlnirea de la Sibiu (30 septembrie, 1970) dintre teologi ortodocși români și teologi din Federația Mondială Luterană, care a adus o contribuție substanțială la cunoașterea reciprocă*¹¹⁸; — *Conferința «Opera de împăcare a lui Dumnezeu între popoare astăzi», de la Bossey (28 iunie — 8 iulie, 1965), în cadrul căreia, I. P. S. Mitropolit Iustin Moiesescu, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române reamintea dorința de unitate și frăție a omenirii de azi. «Umanitatea, remarca I. P. S. Sa — dorește pacea iar creștinii sînt chemați să se încadreze în acest curent general, realizînd — prin eforturi conjugate cu ale tuturor oamenilor — opera de împăcare cerută de Dumnezeu»*¹¹⁹.

Desigur că, la loc de cinste, se înscrie și vizita pe care patriarhul Justinian a făcut-o între 28—30 iunie 1966, Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Cu acest prilej, fostul conducător al Bisericii noastre a fost apreciat, «ca un înfăptuitor al apropierii dintre Bisericile din Răsărit și Apus», «un apostol al păcii și al iubirii între creștini și prin aceasta între popoare și națiuni»¹²⁰.

O contribuție substanțială aduce Biserica Ortodoxă Română și în cadrul *Conferinței Creștine pentru Pace* participînd la toate întrunirile cu referate (8—10 aprilie 1965 — Leningrad; București 23—25 mai 1966; Sofia, 10—23 octombrie 1966; Praga 26—27 februarie 1970; Zagorsk, 3—6 februarie 1971 etc.) și demonstrînd, cu tărie, adevărul Bisericii noastre la toate acțiunile creștinilor menite să ducă la dragoste, înțelegere și colaborare pe toate continentele lumii¹²¹.

Cu privire la ecumenismul interreligios general putem afirma că nici acesta nu a fost neglijat în Biserica noastră. Referindu-se la aceasta patriarhul Justinian spunea: «idealurile contemporane ale omenirii sînt comune tuturor popoarelor, indiferent de religia căreia aparțin. Ele au descoperit astăzi necesitatea întrajutorării și colaborării lor în vederea asigurării păcii și a progresului lor comun. Omenirea se manifestă ca un tot în năzuințele ei contemporane. Conștiința că formează un tot invizibil a devenit foarte clară în omenirea de azi. Religiiile nu trebuie să slăbească această conștiință a

116. Vezi «Biserica Ortodoxă Română», 1971, p. 507, 511 și 515.

117. *Ibidem*, 1970, p. 473.

118. *Ibidem*, 119. *Ibidem*, 1965, p. 673—674.

120. *Ibidem*, 1966, p. 276.

121. *Ibidem*, 1965, p. 310—311.

solidarității umane, ci s-o sprijine. În scopul acesta, religiile sînt chemate azi la o colaborare în slujirea idealurilor comune ale omenirii, cum n-au fost chemate nicio dată în trecut. Să auzim chemarea timpului nostru în acest sens și să-i dăm urmare conlucrînd cu toate religiile la lupta pentru dreptate socială, pace, frățietate și spor în toate faptele cele bune, frumoase și vrednice de dorit, atît de Dumnezeu cît și de oameni»¹²².

Făcînd această scurtă retrospectivă asupra activității Bisericii noastre pe plan extern se înțelege de la sine, că această activitate s-a răsfrînt cu prisosință și pe plan intern.

În ultimii treizeci de ani contactele dintre cultele din țara noastră, prin reprezentanții lor, prin convorbiri teologice, prin vizite reciproce, prin lupta comună dusă pentru schimbarea, înnoirea și transformarea rapidă și grandioasă a lumii, prin lupta susținută împotriva tuturor nedreptăților sociale și înstaurarea unui climat de pace, precum și prin sprijinirea eforturilor lor pentru schimbarea și structurarea mai dreaptă a societății umane, au contribuit esențial la realizarea unui climat cu adevărat ecumenic necunoscut pînă acum.

Rezultatele convorbirilor interteologice de la noi dintre Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte au dus la realizarea «ecumenismului integral, care urmărește înfăptuirea unității creștine în stadiul actual, prin și pentru slujirea oamenilor, a poporului și a omenirii întregi, printr-un dialog ecumenic al slujirii, în soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane»¹²³. Adică, de a începe și a dezvolta dialogul și conlucrarea ecumenică, cu ceea ce ne unește și adîncește treptat atît unitatea noastră creștină, cît și unitatea morală a întregului popor și a omenirii întregi. De aceea, Biserica noastră în convorbirile pe care le-a avut cu celelalte Biserici a abordat și soluționat în comun, teme deosebit de importante, pentru viața și lumea de azi, ca: opera de împăcare a lui Dumnezeu în viața de azi a popoarelor și slujba creștină a împăcării în lume; sensul activ al credinței, nădejdei și dragostei creștine; teme-uri teologice ale dezvoltării — una din cele mai actuale probleme care se află pe ordinea de zi în mai toate organizațiile mondiale și ecumenice, ca și problema securității europene; Teologia slujirii, care precizează sensul și coordonatele slujirii creștine în lumea contemporană. Sau problema lărgirii dialogului ecumenic-creștin, al slujirii, la dimensiuni cu adevărat panumane, printr-un dialog interreligios, care să angajeze toate religiile lumii în acest grandios efort de slujire și sprijinire «a năzuințelor și țelurilor spre care tind toate popoarele și pe care le urmărește în activitatea ei Organizația Națiunilor Unite»¹²⁴ etc.

Toate aceste probleme noi s-au dovedit a fi foarte fructuoase fiindcă pentru soluționarea lor, au angajat și angajează, nu un singur capitol de teologie, ci credința noastră întreagă, teologia fiecărei Biserici în ansamblul ei, care trebuie să se înnoiască continuu pentru a putea da răspunsuri noi la problemele noi, pe care le pune lumea de azi în rapidă și profundă transformare»¹²⁵.

122. *Ibidem*, 1971, p. 1174.

123. Diac. lect. Ioan I. Ică, *Contactele din ultima vreme dintre Bisericile Ortodoxe și Bisericile Protestante și stadiul actual al dialogului dintre ele*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», L (1974), nr. 5—6, p. 350—351.

124. *Apostolat social*, vol. IX, p. 339; Diac. prof. Emilian Vasilescu, *Cadrul și perspectivele dialogului interreligios*, în «Ortodoxia», XXIII (1971), nr. 1, p. 133—139.

125. I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin, *Înnouirea teologiei*, în «Mitropolia Ardealului», XV (1969), nr. 11—12, p. 828—832; Idem, *Studii de teologie morală*, Sibiu, p. 382—387.

Avem astăzi o teologie nouă, actuală, avansată, care e în același timp o teologie a slujirii poporului și a omenirii întregi, o teologie a păcii și dezvoltării, care sprijină continua înnoire și dezvoltare multilaterală a întregii noastre societăți și a personalității fiecărui membru al ei, ca și dezvoltarea tuturor popoarelor slab dezvoltate din lume, precum și o teologie ecumenică, care urmărește împlinirea unității tuturor Bisericilor creștine și își aduce sprijinul la unitatea morală a întregului nostru popor și a omenirii întregi¹²⁶. Avem deci o teologie care ne angajează pe toți, ierarhi, preoți și credincioși, ca de pe poziții proprii, să adăncim și să descoperim prin ea punctele de convergență care ne unesc în soluționarea comună a acestor probleme ecumenice.

De aceea, Biserica Ortodoxă Română, prin reprezentanții ei, a militat pentru realizarea atât pe plan local, cit și ecumenic, a unității în diversitate a tuturor Bisericilor creștine în slujirea comună a lumii, care e posibilă chiar în vremea noastră și oferă nenumărate posibilități pentru conlucrarea Bisericilor creștine și a credincioșilor lor în soluționarea comună a problemelor actuale ale omenirii¹²⁷.

Nu greșim deloc dacă afirmăm că Biserica Ortodoxă Română a realizat deja o unitate în diversitate cu celelalte Biserici din țara noastră, prin dialogul iubirii și conlucrarea rodnică la rezolvarea problemelor cu care se confruntă deopotrivă Bisericile noastre, adâncindu-se și întărindu-se în același timp și ecumenismul local, de la nivelul interbisericesc și interteologic, până la nivelul credincioșilor noștri, sprijinindu-se în mod practic năzuințele și aspirațiile lor¹²⁸.

Împreună cu celelalte Biserici de la noi, Biserica Ortodoxă Română a acordat o importanță ecumenismului local, atât prin faptul că prin structura lor sînt unități bisericesti, locale, depline care se manifestă într-un mod propriu, în funcție de aceleași condiții istorice și sociale, cit și datorită frumoasei tradiții ecumeniste, locale, manifestată în conviețuirea, frăția și conlucrarea de veacuri, între români și toate naționalitățile conlocuitoare din patria noastră.

«De aceea, datorită condițiilor noi create de stătul nostru, care fac să izvorască frăția și unitatea de nezdruccinat a tuturor oamenilor muncii din țara noastră, indiferent de naționalitate sau stare socială «Biserica Ortodoxă Română, prin conlucrarea ei activă în spiritul ecumenismului local practicat la noi, realizează unitatea în diversitate a tuturor Bisericilor și odată cu aceasta unitatea morală și socială a tuturor credincioșilor lor, a întregului popor și a omenirii întregi, întrucît cea dintii presupune și postulează pe cea de a doua, fiind cadrul social și cultural al unității bisericesti»¹²⁹.

*

Aspectele morale ale ecumenismului practic al credincioșilor de pe meleagurile noastre strămoșesti își au izvorul în mesajul evanghelic al Domnului Hristos, mesaj care prin dreapta învățătură a Bisericii noastre, este propovăduit tuturor credincio-

126. Diac. asist. Ion Bria, *Teologia ortodoxă română contemporană*, în «Glasul Bisericii», XXXI (1971), nr. 1-2, p. 62-66; Diac. lect. Ioan Ică, *Sensul și specificul Ortodoxiei românești, teologia slujirii*, în «Ortodoxia», XXIII (1971), nr. 4, p. 631-640.

127. Patriarhul Justinian, *Apostolat social*, vol. X, p. 293.

128. Diac. lect. Ioan Ică, *Contactele din ultima vreme...*, p. 351.

129. Pr. prof. Liviu Stan, *Ortodoxia în zilele ecumenismului*, în «Mitropolia Olteniei», XXII (1970), 7-8, p. 750.

șilor, fără deosebire de rasă sau naționalitate, dornici de mîntuire, de dragoste, de pace, de dreptate socială, de colaborare și înfrățire.

În ce privește atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de formarea spiritual-morală a credincioșilor noștri în spiritul ecumenist de astăzi, spirit care însuflețește aproape toate bisericile și cultele din lumea contemporană, aceasta rezultă din perspectiva prin care Biserica noastră apreciază Mișcarea Ecumenică, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace, Conferința Bisericilor Europene și toate acțiunile atât pe plan intern cit și extern, menite să ducă la unitatea creștinilor, prin slujirea reciprocă. Și nici nu s-ar putea concepe o altfel de atitudine decît aceea a Bisericii însăși pentru faptul că formarea spiritual-morală a credincioșilor din totdeauna a fost o acțiune inițială, susținută și îndrumată în mod constant de Biserica lui Hristos cel întrupat, răstignit, înviat și înălțat la cer, prin organele ei competente.

Cum am arătat în studiul de față, formarea spiritual-morală a credincioșilor, în conformitate cu învățătura Domnului Hristos, sprijină obiectivele ecumenismului de astăzi. Prin cultivarea dragostei creștine, prin propovăduirea păcii între oameni și popoare, a dreptății și egalității toate bisericile contribuie la acțiunile pentru ridicarea omului contemporan la o viață tot mai bună din toate punctele de vedere, înlăturîndu-se, prin acestea, toate situațiile care ar pune în pericol demnitatea umană. Față de toate acestea, Biserica Ortodoxă Română a dovedit și dovedește o atitudine pozitivă care se răsfrînge implicit și asupra credincioșilor ei.

Privit din punct de vedere doctrinar, cit și din perspectiva pur umană, ecumenismul este realizabil numai prin revărsarea adevărului și a dragostei lui Dumnezeu cel întreit în persoane asupra tuturor credincioșilor, această dragoste divină pe care orice suflet credincios trebuie să o primească în toată bucuria și cu convingerea că «adevărul și dragostea nasc prin ele inele unirea între oameni»¹³⁰.

Dacă Biserica Ortodoxă Română ia în considerare atât de mult aspectul social — atunci cînd este vorba de aspectele morale ale ecumenismului practic — aceasta se datorește faptului că ea verifică mai întii elementele care favorizează apropierea, înțelegerea și solidaritatea creștinilor tocmai prin duhul iubirii creștine sau al dragostei. Viziunea ecumenistă a Ortodoxiei, a Bisericii Ortodoxe Române, este aceea de sobornicitate în iubire și în adevăr, în dreptate și egalitate, în pace și în viața clerului și credincioșilor; iar această viziune este tot mai bine cunoscută și apreciată de popoarele care caută să-și dureze o viață nouă în duhul care amintește atât de bine frățietatea în comunitățile din primele veacuri creștine¹³¹.

Dar, precizarea cea mai limpede a ecumenismului practic al credincioșilor noștri a făcut-o regretatul întru adormire, patriarhul Justinian, prin opera de căpetenie, *Apostolat Social*, precum și prin drumul ecumenic al slujirii pe care l-a deschis și l-a parcurs ajungînd la minunatele roade de colaborare și frățietate creștină. Duhul creștin, de care este animat «Apostolatul social» este un duh de ecumenism cu caracter practic, folositor și de actualitate atât pentru Bisericile și lumea creștină contemporană cit și pentru credincioșii de pretutindeni, duh care ne învață că «unitatea creștină nu e numai doctrină, ci ea este și în rugăciune, și în prietenie, în chemarea

130. Pr. prof. D. Stăniloae, *Iubire și adevăr*, în «Ortodoxia», 1967, nr. 2, p. 290.

131. Pr. prof. Ioan G. Coman, *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu organizațiile ecumenice*, în «Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române», București, 1968, p. 447—448.

spre sfințenie, în legătura sufletului creștin cu Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și aproapele»¹³².

Iar Biserica noastră este fericită să constate că în toate acțiunile ei, pe planul ecumenismului intern și extern, acestea confruntă, dezbăt și rezolvă problemele vitale pentru lumea contemporană ca: pacea, libertatea, întrajutorarea frățească între oameni și popoare, dovedind astfel permanenta actualitate a mesajului creștin și mergînd pe «calea realizării unei solidarități creștine în acțiune»¹³³.

În concret, aceasta înseamnă că Biserica noastră așează la loc de frunte, în scopul realizării țelurilor ecumenismului, virtuți ca prietenia sinceră, înțelegerea frățească, dragostea de om, statornicirea umanismului evanghelic și patristic, pentru îmbunătățirea vieții tuturor oamenilor¹³⁴.

Sorbînd noi puteri și lumini din duhul mereu innoitor al slujirii lui Hristos în lume, ca și din viața continuu tină și viguroasă a poporului nostru și a marelui sale activități creatoare, Biserica Ortodoxă Română, ierarhii, preoții și credincioșii ei nu vor precupeți nimic pentru a sluji cu toată credincioșia, și cu tot elanul marile năzuințe ale poporului, pentru fericirea lui, pentru înflorirea patriei, pentru zidirea noii vieți de progres și dreptate socială, pentru pacea și cooperarea dintre toți oamenii și popoarele»¹³⁵. Și aceasta o face prin toate acțiunile ei bazate pe principiile ecumenismului practic atît pe plan intern cît și pe plan extern, care au menirea să formeze și să îndrume «pe toți membrii Bisericii pentru urmarea pildei lui Hristos, ca toată Biserica să devină o Biserică slujitoare a lui Dumnezeu și a oamenilor. Ba mai mult, ca toți oamenii să devină slujitorii unii altora»¹³⁶.

«Dacă-Mi slujește cineva, să-Mi urmeze — a zis Mîntuitorul — și unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu» (Ioan XII, 26). Dacă, prin întruparea și învierea Sa, Iisus Hristos e prezent activ în toți credincioșii care «sînt frații Săi mai mici» (Matei XXV, 40), atunci toți trebuie să-L urmeze pe Hristos pînă la capăt în lume, slujindu-L în toți și în toate, adică slujind tuturor și omenirii întregi, spre desăvîșirea lor necontenită.

Acest fapt nu constituie numai un îndemn ci este și o poruncă expresă a Domnului Hristos, Mîntuitorul nostru, de a-L urma slujindu-L, — oriunde este prezent, adică slujind tuturor, căci El este prezent pretutindeni — cu toate forțele noastre moral-spirituale, «ca toți să fie una» (Ioan XVII).

Pr. drd. GH. BOGDAPROSTE

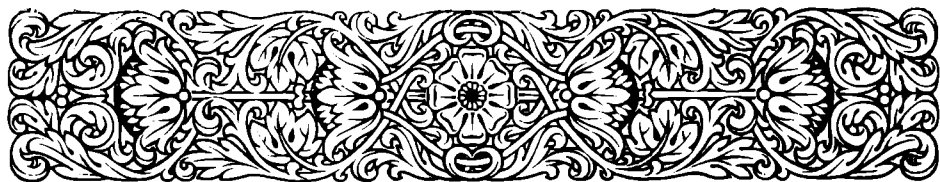
132. *Apostolat social*, vol. III, 1962, p. 287.

133. Din declarația Patriarhului Justinian pentru Departamentul Informațiilor din Consiliul Ecumenic al Bisericilor la Geneva, *op. cit.*, p. 729.

134. *Apostolat social*, vol. III, p. 287—288, 259, 291 etc.

135. *Ibidem*, vol. X, p. 312.

136. *Ibidem*, p. 280.

D O C U M E N T A R E

CARTEA VECHĂ ROMÂNĂ, EXPRESIE A CARACTERULUI UNITAR AL CULTURII ROMÂNEȘTI

Radu cel Mare, domnul Țării Românești (15 septembrie 1495 — aprilie 1508) impulsionează viața culturală prin înființarea la Mănăstirea Dealu a primei tipografii de pe teritoriul României din al cărei teasc apare Liturghierul tipărit de ieromonahul Macarie. Epilogul din ultima pagină arată că «s-a început tipărirea în timpul lui Radu voievod, s-a terminat în primul an al domniei lui Mihnea voievod ... luna noiembrie anul 7016 (1508).

Dintre cărțile apărute la Țirgoviște, Apostolul tipărit în cursul anului 1547 este solicitat de domnitorul Moldovei Iliș al II-lea Rareș, pentru care s-au imprimat mai multe tiraje. Tipăriturile sînt în limba slavonă. Aceasta după cum afirmă Nicolae Iorga «am luat-o de la slavii de peste Dunăre, fiindcă ei erau prezentatorii în formă slavonă a culturii bizantine, care cultură bizantină, fusese înainte de aceasta grecizată și nu era de fapt decît vechea cultură romană, greco-romană și elino-romană»¹.

Prima tipăritură în limba română cunoscută pînă în prezent este din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Ion Gheție în lucrarea sa «Începuturile scrisului în limba română» arată că F. Hervay și L. Demëni au dovedit că Evangheliarul slavoromân de la Sibiu aflat la Biblioteca Imperială din St. Petersburg este «cel mai vechi text românesc tipărit, care a ajuns pînă la noi. Compararea caracterelor tipografice ale lucrării cu cele folosite în Tetraevanghelul slavon (Sibiu 1546), precum și examenul atent al filigranelor hîrtiei au demonstrat pînă la evidență că Evangheliarul slavoromân este un text precocesian imprimat la Sibiu între anii 1551—1552 de Filip Moldoveanu»².

După o activitate bogată la tipografia din orașul Țirgoviște, Coresi pleacă în Ardeal unde «tipărește cărți destinate a se citi și în Transilvania și în celelalte ținuturi locuite de români: prin aceasta și chiar de la început se întemeiază o unitate de limbă»³.

1. N. Iorga, *Istoria literaturii românești, Introducere sintetică*, București, Editura Minerva, 1977, p. 38—39.

2. Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 141.

3. N. E. Idieru, *Progresele literelor, științelor și artelor în secolele XVIII și XIX*, Țirgu Mureș, Tipografia Filiala Ardealul, 1923, p. 18.

Între anii 1650—1654, apar cărți numai la Țirgoviște și acestea românești cu mult mai importante decât cele din deceniul precedent. Este vorba de tipăriturile mitropolitului Ștefan, țaran de origine, ridicat la rangul de mitropolit în anul 1648, care împotriva politicii culturale a voievodului înțelege să încurajeze pătrunderea limbii române în biserică. Astfel se tipărește la Țirgoviște în anul 1651 Misterio sau Sacrament, care reprezintă traducerea în românește a primelor două taine creștine, botezul și mirungerea, la care sînt adăugate cîteva mici rugăciuni în limba slavonă⁴.

În secolul al XVIII-lea se dezvoltă învățămîntul. Udriște Năsturel fratele doamnei Elina, soția lui Matei Basarab înființează la Țirgoviște o școală domnească slavo-română și o primă școală de nivel mediu superior din Țara Românească, Schola greca e latina⁵. Important de reliefat este apariția la Țirgoviște în anul 1652 a primei tipărituri laice cu caracter juridic — Îndreptarea legii — scrisă în limba română.

Prin conținutul lor, cărțile vechi românești exprimă unitatea națională a poporului român. De exemplu Cazania lui Varlaam tipărită în anul 1643 la Iași «arată legăturile existente între toți românii din satele cuprinsului românesc măcar de ar fi fost pe alocuri stăpînitori de alt neam decât al călugărului ajuns mitropolit al Moldovei și aceasta este încă opera de unitate națională, o unitate care se face în suflete, pentru că ardeleanul are același grai pe care îl are și moldoveanul și munteanul»⁶. Biblia apărută în anul 1688 la București este importantă prin faptul că «tot ce se lucrase mai înainte în deosebitele provincii ale poporului românesc a fost cercetat, adunat și fixat într-o formă definitivă și astfel, pentru acea vreme, Biblia de la 1688 este cea dintîi operă de unitate națională și acel domeniu moral de unde pleacă pe urmă toate celelalte»⁷.

La sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea se înființează tipografiile la Buzău, Snagov, Rîmnicu-Vîlcii, din nou la Țirgoviște și multe altele. În această perioadă are loc desăvîrșirea introducerii limbii românești ca limbă oficială. În timpul lui Șerban Cantacuzino se introduce citirea în românește a Evangheliei și Apostolului, iar în anul 1713 pentru prima oară se citește în bisericile muntene Liturgia și Moltvelnicul în limba țării. În perioada 1673—1713 se tipăresc 117 cărți dintre care 46 românești, 20 slavo-române, 3 slavonești, 2 greco-române și 41 grecești⁸.

Cărțile vechi se foloseau la slujba religioasă, însă și ca manuale pentru învățătura copiilor. În prefața Octoihului tipărit în anul 1712 de Antim Ivireanu la Țirgoviște se arată că a fost tipărit «pentru ca să poată și ceata bisericească și copiii creștinilor care se nevoiesc la învățătura sfintei scripturi să o cîștige prea lesne și să o citească nu numai în școale ci și în casele sale, ce și în sfinte biserici»⁹. Bucoavnele sau bucvarele sînt abecedare pentru învățătura copiilor. Bucoavna tipărită la Rîmnici în anul 1749, prin cuvîntul prefațatorului se adresează cucernicilor protopopi și celorlalți preoți să învețe pe enoriași legea lui Dumnezeu, «iar clericii care învață pe

4. Dr. Pavel Chihala, *Structura culturală în orașele Țării Românești la mijlocul secolului al XVII-lea*, în «Glasul Bisericii», XXXVI, nr. 5, p. 13; Virgil Cîndea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel...*, p. 267—271.

5. Eugen Fructher, Gabriel Mihăescu, *Date noi despre premisele istorice ale înființării Academiei Române*, în «Cronica Valahica», nr. 5, Țirgoviște, 1973, p. 208.

6. N. Iorga, *op. cit.*, p. 97.

7. *Idem*, p. 93.

8. N. E. Idieru, *op. cit.*, p. 17—20.

9. D. Furtună, *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea, Starea ei culturală și materială, Vălenii de Munte, Neamul românesc*, 1915, p. 42; Bianu Hodoș, *Bibliografie românească veche*, 1. p. 485.

coconi datori sînt aceste tilcuiele singuri de rost a le învăța, ca să poată învăța mai bine pe coconi și învățîndu-i să întrebe răspunsurile spre întărirea pravoslavnicve credințe»¹⁰.

Pînă la apariția învățămîntului sătesc în Țara Românească, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, preoții și dascălii predau Bucoavna, Ceaslovul, Psaltirea, scrierea, puține cunoștințe de aritmetică și începutul de cîntare bisericească. Se pare că a existat un învățămînt organizat pe lingă biserici, însă de care se bucurau numai copiii preoților. De exemplu în anul 1810, în satul Bărbulețu, băieții preotului Voicu : Ion în vîrstă de 13 ani și Marin de 12 ani învățau la Psaltire. În satul Rîu-Alb, Mircea în vîrstă de 11 ani, fiul lui popa Marin și în satul Pietrari, Marin în vîrstă de 10 ani, fiul diaconului Ion, învață să citească la Ceaslov¹¹.

În Regulamentul organic există un paragraf în care se prevede obligația cîntărețului de a învăța copiii satului cîntări bisericești și să citească, în schimbul sumei de 2 lei și 2 kile de bucate. Nu avem date suficiente pentru a face o precizare de modul cum s-a pus în aplicare această prevedere. Numeroase însemnări existente pe cărțile vechi consemnează pe dascăli și în funcția de învățător. Astfel în satul Colacu, Dobre dascălul a «învățat băieții părintelui popa Mihai pe carte»¹², în cursul anului 1826.

Important este și faptul că la apariția învățămîntului național se tipărește la 25 august 1834, la sfînta Episcopie a Buzăului, Evanghelia cu cheltuiala Casei Școalelor, pentru învățătura tinerimii în Școala Națională¹³.

Cărțile de cult existente pe raza județului Dimbovița sînt tipărite în centrele tipografice din Rimnic, Snagov, Blaj, Brașov, București, Buzău, Sibiu, Iași, Neamț, la care se mai adaugă și tipăriturile scrise în limba română apărute la Buda.

Scrierea cărților în limba română, cu caractere chirilice, folosită în vechile tipografii, precum și existența acestora în bisericile din cătunele și satele cele mai îndepărtate ale județului atestă existența unei comunități de limbă, de interese, a unității spirituale a românilor, a neîntreruptelor legături culturale din provinciile istorice, constituindu baza relațiilor culturale în pregătirea unității politice de mai tîrziu.

De cele mai multe ori cartea este o donație a domnitorului către un lăcaș de cult cum este de exemplu Evanghelia tipărită la București în anul 1682 în timpul lui Șerban Cantacuzino. Donația este făcută în anul tipăririi cărții confirmată de însemnarea : «această sfîntă Evanghelie datu-s-au de creștinul domn Io Șerban Cantacuzino Basarab la sfînta biserică ce este cu hramul sfîntului Nicolae, care este făcută de Elina doamna răposatului Matei vodă Basarab v(oe)v(od) ... iar nefiind popă la această biserică s-au dat pe seama mahalagiilor Ioan Măcelaru și Dobre Gongă i Simion Stan, să fie spre seama lor să nu peară, ca să fie de moșie acestei sfinte biserici și măriei sale pomană în veci». Cu patru ani mai tîrziu, la 20 decembrie 1686 din altă însemnare se constată că «fiind biserica aceasta fără preot și umblînd această sfîntă Evanghelie din mîină în mîină și întîmplîndu-se a fi sfînta Monastire din Deal fără de

10. *Idem*, p. 42.

11. Alexandru A. Popescu Runcu, *Catagrafia județului Dimbovița la anul 1810*, Tirgoviște, p. 23.

12. *Biserica cu hramul Nașterea Maicii Domnului*, comuna Răcari, satul Colacu, fondul de carte veche, inv. 4, *Cazanie*, p. 159.

13. *Schitul Peștera de la Obrîșia Ialomiței*, fondul de carte veche, inv. 512, *Evanghelia*, Buc., 1834.

Evanghelie datu-s-au la sf(inta) Monastire din Deal, unde este hramul sf(intului) Nicolae făcătorul de minuni ca să fie stătătoare în veci»¹⁴.

În chestionarul întocmit în anul 1874, pentru înscrierea monumentelor istorice, la biserica de la Curtea domnească, printre alte obiecte este menționată și o evanghelie scrisă în limba greacă și română, care poartă data de 1699, din timpul lui Constantin Basarab voievod, broșată în catifea și argint. Anul este scris pe marginea de jos a filelor. Însemnarea existentă pe această carte, confirmă că este o donație a domnitorului: «Această sfintă Evanghelie împodobită cu argint cum se vede pre din afară, iară luminatul domn Io Constantin Basarab voievod și o amu închinatu sfintei biserici domnești din Tirgoviște, unde este hramul Uspeniei Născătoare de Dumnezeu»¹⁵.

În alte cazuri cartea este o donație a mitropolitului, ca de exemplu *Chiriacodromionul* din anul 1801, tipărit la București, ce «s-a dat pe la toate bisericile din porunca prea sfinției sale mitropolitul Dositei»¹⁶. Din însemnarea ieromonahului Hariton Iconomul și îngrijitorul Mănăstirii Dealu reiese că «sfinta și dumnezeiasca Evanghelie dinpreună cu toate trei cărți bisericești și anume Triodul, Pentecostarul și Apostolul s-au dat în har sf(intei) Mănăstiri Dealului de prea sfinția sa arhiepiscop și mitropolit al Ungro-Vlahiei d. D. Nifon, ca să fie sfintei biserici și dumnezeștilor călugări spre dumnezească slujbă și prea sfinției sale spre veșnică întru pomenire»¹⁷. De asemenea sînt donații ale călugărilor confirmate de adnotarea existentă pe un Minei care «ieste ahierosit sfintei Mănăstiri Dealu de prea sfinția sa părintele Grigore, care au stătut la această sfintă mănăstire»¹⁸. Din însemnarea făcută de ieromonahul duhovnic pe un *Evhologhion* reiese că «iaste hărăzit părinte(lui) Zinovie, ieromonahul sf(intei) Mo(na)stiri Mărgineni a se sluji cu dînsul cît însă va dărui d(umnezeu) viață, pomenindu-mă și pe mine la sfinta rugăciune»¹⁹. Din însemnarea ctitorilor bisericii din satul Pietroșița, Șerban cupeț și jupan Negoia Fusea, reiese că «Pentecostarul este al sfintei biserici din satul Pietroșița»²⁰.

Menționăm că și mirenii fac donații. Pe un *Molitvelnic* tipărit în anul 1794 existent la Mănăstirea Viforita scrie: «donație G. Popescu Bărbulețu D(îmbovi)ța»²¹. În cartea intitulată «Adunarea pe scurt a dumnezeștilor dogme ale credinței» tipărită la Mănăstirea Neamț în anul 1816, există o însemnare din care reiese că această carte este cumpărată de «Ioan Bartolomeu dascăl în Simon în anul 1839 cu 7 Sf(inti) și 24 par(ale) de la fostul controlor în Bran Demian Detco și este a mea cumpărată de mine»²².

Din alte însemnări reiese că în condiții vitrege, de războaie, revoluții cu toate greutățile întimpinate între alte bunuri evacuate din Transilvania în Țara Românească sînt și cărțile. Dascălul Ioan Bartolomeu arată că «în anul acesta 1840, au fost revolu-

14. *Mănăstirea Dealu*, fondul de carte veche, inv. 885; greșit afirmă autorii lucrării *Inscripții și însemnări*, apărută la Tirgoviște în anul 1975, p. 257-258, că Evanghelia este dispărută.

15. Arh. St. Dimbovița, fondul Prînzăria orașului Tirgoviște, dos. 70/1874, f. 15.

16. Biserica cu hramul Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, comuna Pietroșița, fondul de carte veche, inv. 1261, *Chiriacodromion*, f. 2-6.

17. Mănăstirea Dealu, fondul de carte veche, inv. 884, *Evanghelie*, f. 1-13.

18. *Idem*, inv. 892, *Minei*, f. 3.

19. *Colecția de carte veche*, pr. Zoe Enăchescu, comuna Brănești, județul Dimbovița, *Evhologhion*, f. 19.

20. Biserica cu hramul Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, comuna Pietroșița, fondul de carte veche, inv. *Pentecostar*, f. 27-33.

21. Mănăstirea Viforita, fondul de carte veche, *Molitvelnic*, foaia de titlu.

22. Schitul Peștera de la Obrișia Ialomiei, Adunarea pe scurt a dumnezeștilor dogme ale credinței, Neamț, 1816, foaia de titlu.

ționari unguri împotriva împărăției austriace și bătut foarte tare Coșut și cu Bem». În aceste condiții Ioan Bartolomeu a «fugit în Valahia cu soția Sata, feciorul Ion de 16 ani, Gheorghe de 8 ani, Aron de 2 ani» și după cum mărturisește acesta a «stat în Bezdead multă vreme, iar soția i-a născut o fetiță în Schitul Ialomîța, fiind botezată de un anume Nicolae din Pietroșița». Drept recunoștință pentru sănătatea familiei donează cartea menționată Schitului Peștera²³. Însemnarea de mai sus este importantă nu numai că se arată grija pentru carte, dar sînt reliefate momente importante ale revoluției burghezo-democratice din anii 1848—1849 din Transilvania. De asemenea este menționat un învățămînt sătesc în limba română, în localitatea Simon, județul Brașov. Ion Bartolomeu arată că este «dascăl normal de școală în Simon 15 ani, din august 1825 pînă în 1840 ... și am învățat copii tot bine și frumos, apoi s-au mutat cordoanele la Pajura». În anul 1839 Ioan Bartolomeu avea un număr de 50 școlari în localitatea Simon²⁴.

În satul Rîu-Alb, comuna Bărbulețu, la Biserica cu hramul 40 de Mucenici, pe o carte veche există o însemnare în care sînt menționați copiii care merg la școală, în cursul anului 1939: «să se știe de cînd am strins copii la școală în luna ianuarie 10».

1. au venit Șerban la școală;
2. au venit Mareș sin popa la școală;
3. au venit Gheorghe sin Pițigoi;
4. au venit Nicolae la școală sin Stan;
5. au venit Radu Voicu Gogu
6. ...²⁵.

Cel de al șaselea școlar nu l-am putut nominaliza, locul în care era scris numele fiind rupt. Această însemnare constituie primul catalog pentru elevii satului Rîu-Alb.

Ca o mărturie a circulației cărților sînt însemnările marginale, în care se arată modul de comercializare dintr-o provincie în alta. Astfel un Triod tipărit la Mitropolia din Blaj în anul 1800 «s-au cumpărat de dumnealui log(ofăt) Vasile sin Constantin Negoiescu (din) satul Cioștimăneni dumnealui Hristea pîrcălab ot Văcărești din Deal ... și am cumpărat drept t(a)l(eri) o sută două zeci, bani gata în orașul Bucureștilor din hanul sfințit Gheorghe, afară de la poartă la leat 1812, august 28»²⁶. Din altă însemnare reiese că «acest sfințit Triod este al sfintei biserici din Suta»²⁷. În prezent se află la Mănăstirea Vîforița.

Dintr-o însemnare din secolul al XIX-lea pe Cazană tipărită la București în anul 1742, în prezent existentă la Schitul Peștera, reiese că a fost la Biserica cu hramul Sfințitul Nicolae din Bran «și o am cumpărat de la părintele Ion Pirșorul cu bani gata t(a)l(eri) 4 și este a mea să fie de citanie și de mîngiere, căci este a descoperi tainele lui dumnezeu prea curat și la arătare. Și așa se numește cu numele său Mîneat, cartea Sfințului Ilie Mîneat»²⁸.

Cartea intitulată «Minunile Maicii Domnului» este cumpărată din București de Ion sin Gheorghe tătaru cu 2 lei, de cînd au fost judecata moșiilor de la Mușcelu, februarie leat 1835. Acest posesor de carte este menționat și în altă însemnare ca locuitor în «hotarul Bran»²⁹. În prezent cartea se află la Schitul Peștera Ialomicioarei din județul Dîmbovița.

23. *Ibidem*, f. 304.

24. *Ibidem*.

25. Biserica cu hramul 40 de Mucenici, satul Rîu-Alb, fondul de carte veche, inv. 294, *Triod*, interiorul copertii din față.

26. Mănăstirea Vîforița, fondul de carte veche, inv. 655, *Triod*, f. 1—123.

27. *Ibidem*.

28. Schitul Peștera de la Obârșia Ialomîței, fondul de carte veche, *Cazană*, f. 8—18.

29. *Ibidem*, *Minunile Maicii Domnului*, prima și ultima filă.

Aceste cărți se comercializează și între diverși mireni. Astfel o Psaltire existentă în prezent la Schitul Ialomicioarei este «cumpărată de la mina lui Nicolae Fotă cu lei unușprezece și cincisprezece parale. Să se știe că această Psaltire este a lui Gheorghe Aldulea». Din altă însemnare reiese că este donată «de robii lui d(umne)zeu Gheorghe și Maria, Simion și Maria, Ezechil, Aron și n-are să se plătească nici un ban»³⁰. Desigur că Gheorghe nu poate fi decât Gheorghe Aldulea, și apoi donația este făcută Schitului Peștera.

Danii se fac și în zilele noastre. Astfel din însemnarea existentă pe Ceaslovul tipărit la Brașov în anul 1806 reiese că «această carte este dăruită de mine pentru Schitul Peștera de Maria Iosifescu ... 5 aprilie 1956»³¹.

Dintr-o însemnare existentă pe Evanghelia apărută în anul 1834 la Buzău, reiese că «această sfință și dumnezeiască carte ce se numește Evanghelie este a robului lui Dumnezeu Dobre Mitovici, cumpărată în zilele prea înălțatului nostru domn Gheorghe Dimitrie Bibescu în drept lei 9 adică nouă lei». În aceeași lună cartea este citită de Ion Rolovici lăsând o însemnare numai pentru pomenire «să se ție minte de când am fost la București la leat 1847 martie 23, în ziua de paște, și am scris eu robul lui Dumnezeu Iane Rolovici că mlinele de țărână și oase păcătoase vor putrezi și cei ce vor citi și vor pomeni și vor zice așa și de este viu Dumnezeu să-l miluiască, iar de va fi mort Dumnezeu să-l odihnească întru împărăția cerurilor»³². Pe lângă preoți, dascăli, cărțile erau citite și de știtorii de carte; astfel dintr-o adnotare făcută de paracliserul Sora reiese că «acest minei al lunii lui aprilie să se știe că l-au trecut în citanie de trei ori din cap pînă în cap»³³.

În anul 1840 luna decembrie pitarul Dimitrache Arabool scria că «acest sfinț Mineiu de Vieților Sfinților după luna lui Aprilie fiind una dintre cărțile și douăsprezece minee ale D. D. vel vist(ier) Iancu Bădulescu pe care le-am citit și eu spre pomenire»³⁴.

Dacă cercetăm cu atenție tipografii și gravorii observăm că la tipărirea unor cărți vechi se folosesc meșteri din alte provincii desigur dintre cei mai pricepuți. În frontispiciul existent pe foaia de titlu a Triodului tipărit la Mitropolia din Blaj în anul 1800 este săpat cu litere numele lui Petru Popovici tipograful rîmnicean. Același Petru semnează și gravurile reprezentînd Buna Vestire, Vameșul și fariseul și Răstignirea lui Iisus Hristos. În cartea intitulată *Strașnic* tipărită tot la Mitropolia din Blaj în anul 1800, în gravurile Răstignirea lui Iisus Hristos, Luarea de pe cruce a lui Iisus și Punerea în mormînt apare săpat numele lui Petru, desigur este tot Petru Popovici tipograful adus din Tipografia Sfintei Episcopii a Rîmniceului³⁵.

Acest schimb de tipografi, graiul comun folosit în tipărituri și existența acestora în punctele cele mai îndepărtate ale județului atestă comunitatea de limbă și existența relațiilor culturale din provinciile istorice ale căror granițe politice sînt desființate definitiv, prin desăvîrșirea «Unirii» de la 1 Decembrie 1918.

CLEOPATRA IONESCU

30. Ibidem, *Psaltire*, f. 62-68, 177v.

31. Ibidem, *Ceaslov*, fila albă de la începutul cărții.

32. Ibidem, *Evanghelie*, inv. 655, fila albă de la începutul cărții.

33. Mănăstirea Dealu, fondul de carte veche, inv. 1780, f. 8.

34. Colecția de carte veche, pr. Zoe Enăchescu, comuna Brănești, județul Dimbovița, *Viețile Sfinților pe luna aprilie 1813*, fila albă de la începutul cărții.

35. Mănăstirea Vifornița, fondul de carte veche, inv. 655, *Triod*, foaia de titlu, f. 1, 305.

REVOLUȚIA DE LA 1848 DIN ȚARA ROMÂNESCĂ ȘI PARTICIPAREA CLERULUI DIN MITROPOLIA UNGRO-VLAHIEI LA ACEASTĂ MIȘCARE SOCIALĂ

Revoluția, ca fenomen social, reprezintă în viața societății omenești acel salt calitativ de schimbare a vechii situații economice și social-politice cu structuri noi ce asigură realizarea rapidă a progresului, esența ei constind în trecerea puterii politice din minile clasei dominante în minile clasei sociale revoluționare, care asigură acest progres.

Ca fenomen social obiectiv, revoluția își are anumite legități, înfăptuirea ei presupunând existența unor factori obiectivi, reprezentați de: maturizarea condițiilor economico-sociale, pentru trecerea la o nouă orînduire; existența unei crize politice, evidențiată de neputința clasei dominante de a mai governa cu vechile metode, și de existența unor conflicte sociale ascuțite, ce reprezintă situația revoluționară propriu-zisă.

Pe lângă existența acestor fenomene obiective este necesar și factorul subiectiv, reprezentat de forma și modul de organizare a forțelor revoluționare, adică de existența unor conducători experimentați și a unui partid revoluționar.

Aceste fenomene și legități ale revoluției în general, le constatăm și le putem urmări și la revoluția de la 1848 din Țara Românească.

Eveniment de seamă în istoria modernă a României, revoluția de la 1848 urmărea schimbarea orînduirii feudale cu cea burgheză și luarea puterii politice din mîna feodalilor, de către noua clasă socială, progresistă pe acea vreme, burghezia.

În preajma anului 1848, condițiile erau favorabile înfăptuirii revoluției burgheze pentru că forțele de producție și raporturile capitaliste ajunseseră tot mai mult în conflict cu feudalismul și împingeau societatea românească la înlăturarea vechii orînduirii. O statistică economică în acest sens a fost publicată de economistul epocii, Dionisie Pop Marțian, evidențind tocmai forța economică a noii clase în formare¹. Dezvoltarea forțelor de producție, care cereau relații capitaliste, era frînată însă de relațiile feudale, boierimea încercînd pe orice cale să împiedice acest proces. Un exemplu în această prîvință îl reprezintă respingerea cererii întreprinzătorului Feraldi de a construi în 1841 o fabrică modernă de zahăr. Prin asemenea procedee se urmărea pe lângă frînarea producției de tip capitalist și menținerea țărănimii în vechea situație, nepermițînd transformarea ei în muncitori salariați necesari dezvoltării producției capitaliste. Pentru menținerea pozițiilor de clasă și a puterii economice se intensifică exploatarea țărănimii care duce implicit la ascuțirea contradicțiilor dintre țărănimea dependentă și feudali. Astfel, boierimea caută să extindă tot mai mult suprafețele cultivate prin administrare proprie sau prin sistemul de dare în arendă, restringînd suprafețele de pămînt aflate în posesia clăcașilor, adesea deposedînd, prin diferite mijloace, chiar și țărănimea liberă. Fenomenul a fost sesizat de Nicolae Bălcescu, care vorbește pentru acea vreme despre această «acție mistuitoare a proprietăților mari către cele mici»². Din această cauză în perioada premergătoare anului 1848 au avut loc mișcări ale maselor orășenești și ale țărănimii. Tabacii din București în 1840, ciocănașii și

1. *Istoria României* – vol. IV, ed. acad. R.P.R., 1964, p. 14–15.

2. N. Bălcescu, *Reforma socială la români*, în «Opere», ESPLA, București, p. 67.

măglașii de la ocnele de sare de la Telega, Slănic și Ocnele Mari, în 1844, au inițiat mișcări ce amenințau să se transforme în revolte. Înregistrăm de asemenea și răzvrățiri ale țăranilor, cum ar fi, în 1845 a țăranilor din Islaz sau în 1846 a celor din Plaiul Cloșan.

Contradicțiile și antagonismele menționate au creat în Țara Românească o situație revoluționară, care pe lângă lupta împotriva feudalismului urmărea și unitatea și independența națională a țării, obiective subliniate recent și de Președintele țării Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea ținută la 10 iunie a.c. cu ocazia aniversării a 130 de ani de la revoluția din 1848, cuvîntare în care se spune printre altele: «După cum este bine-cunoscut, masele populare s-au ridicat în 1848 pentru realizarea unor profunde transformări care să deschidă calea progresului economico-social, îmbunătățirii condițiilor lor de viață, să asigure realizarea unității naționale, formarea națiunii și a statului național unitar, idealuri revoluționare care oglindeau cerințele obiective ale afirmării poporului român ca un popor liber în rîndul mării familii a popoarelor lumii»³.

Pentru atingerea acestor obiective burghezia și boierimea liberală se organizează în «Partida națională» din jurul lui Ioan Cîmpineanu care în 1838 inițiază o mișcare antifeudală, pentru unire și independență sau în societatea secretă din 1840, condusă de Dimitrie Filipescu, iar în 1843 în «Frăția» lui Nicolae Bălcescu, societate ce din 1845 își are drept paravan «Asociația literară a României», și sub această denumire ascundea preocupări revoluționare.

Se creează o situație revoluționară ce intimidează pe domnitorul Gheorghe Bibescu. Acesta, pentru a înăbuși agitația, a căutat să strîngă în jurul său marea boierime și îngrijorat, își petrecea nopțile «nu în palat ci în cazărmi» iar familia era păzită de «două sute de soldați, care în timpul zilei stăteau în pivnițe»⁴.

În această situație se intensifică pregătirile pentru declanșarea revoluției, în vederea căreia burghezia se sprijină la orașe pe mica burghezie compusă din meseriași, mici negustori și mici funcționari, cît și pe muncitorime, iar la țară pe marea masă a țăranilor clăcași și chiar pe țăranimea liberă, din rîndul căreia «se iveau elemente, cum ar fi preotul Radu Șapcă din Celei, care colabora cu burghezia pentru organizarea comună a luptei contra feudalismului»⁵. Această largă participare de clase și păături sociale dă și caracterul burghezo-democratic revoluțiilor de la 1848 din Țările Române.

Încercînd să urmărim atitudinea Bisericii Ortodoxe Române și a clerului față de revoluția de la 1848, va trebui mai întîi să facem următoarele precizări: În primul rînd Biserica, prin proprietățile ce le deținea minăstirile, episcopiiile și mitropoliile este considerată pentru acea vreme a fi reprezentanta feudalității. Cu toate acestea, o serie de legi din perioada regulamentară limitează drepturile de origine feudală ale Bisericii, reglementînd sistemul de administrare și arendare a moșiilor, măsuri acceptate de autoritatea Bisericii Ortodoxe Române. Se cramponau pe vechile poziții Locurile Sfinte, care aveau minăstiri închinat și nu acceptau măsurile impuse de stat, avînd atitudine ostilă chiar și față de Biserica românească, contestîndu-i orice drept de amestec, nu numai în problemele materiale ale minăstirilor închinat dar chiar și în cele spirituale ale călugărilor greci din Principate.

3. *Știința* — Anul XLVII, nr. 11137 din 11 iunie, 1978.

4. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente publicate cu ajutorul comitetului pentru ridicarea monumentului lui Ioan C. Brătianu*, tom. I—IV, București, 1902—1910, I, p. 170.

5. *Istoria României*, IV, p. 21.

În al doilea rând, starea socială a clerului de mir se deosebește de poziția oficială a Bisericii, ei avînd în general situația țărănimii înstărite, bineînțeles cu unele avantaje ce decurgeau din calitatea lor de preoți. Aveau însă și obligații față de autoritatea superioară bisericească, unii chiar și față de stat, mulți neputînd din această cauză să depășească nivelul stării materiale specifice țărănimii. Poziția lor socială neprivilegiată mai era determinată și de starea de inapoiere culturală a unor preoți.

Dată fiind această situație, și-n Biserică se urmărea o înnoire față de care majoritatea reprezentanților ei au avut o poziție înaintată, fapt demonstrat de îmbrățișarea ideilor revoluționare de către un mare număr de preoți și de participarea multora, nemijlocit la revoluție, unii putînd fi considerați pe drept cuvînt, fruntași ai ei.

În legătură cu cele mai sus menționate referitor la Biserică amintim că printre revendicările revoluțiilor de la 1848 întîlnim și unele privitoare la situația Bisericii. În acest sens putem menționa: «ridicarea morală și socială a clerului»⁶ prevăzută în articolul 15 din Petiția-proclamație în Moldova sau «ca prisosul veniturilor mînăstirilor» să fie «în folosul statului», întrebuițat pentru «emanciparea săracilor și mîntuirea lor», și de asemenea să se «ja toate pămînturile mînăstirilor ca să le ferească de delapidare», deoarece «poporul român dă lui Dumnezeu ceea ce este a lui Dumnezeu și ia de la farisei ceea ce nu li se cuvine ca să dea săracului care-i frate cu Domnul»⁷, așa cum prevedea programul revoluției din Țara Românească. Și-n Transilvania articolul 2 al Petiției naționale revendica «independența Bisericii Române fără deosebire de confesiune și egalitatea în drepturi cu celelalte Biserici ale Transilvaniei.

Dintre revoluțiile de la 1848, cea din Țara Românească a fost cea mai bine organizată, revoluționarii reușind să obțină pentru cîteva luni puterea politică, începînd în acest timp să și pună în practică măsurile revoluționare. Evidențiind desfășurarea revoluției din Țara Românească vom încerca să urmărim și cum a participat și și-a adus contribuția la această mișcare socială clerul din Mitropolia Ungro-Vlahiei, care pe atunci avea sub jurisdicție canonică întreaga Țară Românească.

Mai întii, de menționat că nucleul revoluționar l-a reprezentat societatea «Frăția», întemeiată la 1843 de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și Christian Tell, ca membru al ei fiind încă de la înființare și preotul Radu Șapcă din Celei, care atrage și pe alți preoți, la îndemnul lui înscriindu-se în societate și «popa Gheorghe și popa Oprea și Dumitru din Islaz»⁸. Începutul revoluției îi va găsi pe aceștia în toiul evenimentelor, ca unii ce erau din zona de unde a pornit revoluția.

După ce la 8/20 martie se hotărăște la Paris, la inițiativa lui Bălcescu, ca și în Țările Române să înceapă revoluția, la 8/20 aprilie, în prima adunare secretă din casa lui C. A. Rosetti, Nicolae Bălcescu a propus ca insurecția să înceapă la 11/23 aprilie, dată ce corespundea cu prima zi de Paști, dar în cele din urmă s-a hotărît fixarea unei noi date, 9 iunie, cînd urma ca revoluția să izbucnească concomitent în mai multe puncte din țară, la Telega, Ocnele Mari, București și Islaz. În aceste zone și localități făcuseră agitație și urmau să coordoneze acțiunile următorii fruntași ai revoluției: Nicolae Bălcescu în județul Prahova (Telega), fratele său, Constantin Băl-

6. *Anul revoluționar 1848, I, în Moldova*. Sub redacția acad. Mihail Roller, Ed. de stat, București, 1950, p. 10.

7. Ion Heliade Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, Tipografia Modernă Gregorie Luis, 1893, p. 6.

8. *Istoria României, IV*, p. 136.

9. Prof. univ. Petre Constantinescu-Iași, *Popa Radu Șapcă. Un conducător de frunte al revoluției din 1848*, București, Ed. Apărării Patriotice, București, 1945, p. 14.

cescu, în județul Vlcea (Ocnele Mari), Ioan Heliade Rădulescu, împreună cu Ștefan Golescu și Christian Tell, la Islaz, în județul Romanați, iar C. A. Rosetti și I. C. Brătianu în București. Datorită măsurilor de siguranță și atentatului precipitat din 9 iunie asupra domnitorului, revoluția începe numai la Islaz, zonă în care avea cel mai mare sprijin și unde avuseseră loc și mai înainte, după cum am văzut, agitații țărănești. Aci Nicolae Pleșoianu, comandantul detașamentului de frontieră era aderent al «Frăției», iar la Celel, localitate din apropiere, de unde era și Popa Șapcă mai activă și locotenentul Zanic, rudă cu Ioan Heliade Rădulescu, care de asemenea simpatiza cu revoluția. De menționat că și ocîrmuitorul județului Romanați, Gheorghe Magheru, sprijinea revoluția încît revoluționarii s-au putut organiza în deplină siguranță la Islaz.

Mișcarea de la Islaz începe prin slujba religioasă oficiată de preotul Radu Șapcă, ceremonie pe care Ioan Heliade Rădulescu o descrie astfel: «Piața satului Islaz era plină de țărani... În mijlocul pieței, pe o masă drept altar strălucea Evanghelia și crucea; douăzeci de făclii aprinse și fumul tămîiei vestea o solemnitate. Se dădea apoi un cristelnic mare plin cu apă și care era apărat de două stindarde în culori naționale... Preotul Radu Șapcă, însoțit de alți doi preoți, îmbrăcați în sfințele veșminte și cu capul descoperit, așteptau în picioare dinaintea altarului... Cei doi preoți, sub președenția părintelui Șapcă, începură serviciul divin. Apa fu binecuvîntată; miniștrii lui Dumnezeu ingenuchează și după pilda lor, toți cei de față, civili și soldați căzură în genunchi cu capul descoperit»¹⁰. În continuare preotul Radu Șapcă citește o rugăciune de cerere, alcătuită ad-hoc chiar de el, în care sînt sintetizate revendicările și scopul mișcării, zicînd printre altele: «Binecuvîntează stindardele noastre, fă-le să filfție pe calea bunei orînduiei și adevăratei glorie..., izbăvește pe acest popor care moare să facă să trăiască pe asupritorii săi. Scapă-l de abuzurile care se fac cu așezămintele și chiar cu virtuțile sale; izbăvește-l de abuzul clăcii, de ticăloasa iobăgie pe care n-au cunoscut-o părinții noștri, de podvada drumurilor și a șoselelor, de aceste munci ale faraonilor, de orice prigonire, de orice silnicie și de toată nedreptatea»¹¹. Această rugăciune exprimă, după cum se vede, prevederi ale programului revoluției și reprezintă totodată idealul social al preoțimii revoluționare de la 1848.

Elanul de care era însuflețit preotul Radu Șapcă a făcut o puternică impresie, tot Ioan Heliade Rădulescu spunînd că: «Inspirația de care era însuflețit ministrul lui Dumnezeu, a cărui frunte era inundată de razele soarelui de dimineață, pătrunzînd mulțimea, îl diviniza și vocea sa vibra în inimile celor de față ca vocea lui Dumnezeu»¹². Erau de față probabil, pe acest prilej și alți preoți din împrejurimi, care vor fi dus vestea celor întîmplate la Islaz prin satele lor, avînd în acest sens atestată și prezența, pe lângă cei doi coslujitori, a protopopului Cristea Economul din Roșiorii de Vede considerat și el «căpetenie tulburărilor de la Piatra și Islaz»¹³.

După această impresionantă ceremonie religioasă, Ioan Heliade Rădulescu citește programul revoluției, sintetizat la sfîrșit în cele 21 de puncte cunoscute sub denumirea de proclamația de la Islaz. În cuvîntul său s-a adresat și clerului zicînd: «Ploși prelați, călugări și preoți, voi sînteți cei care înlocuiți pe apostoli și azi e ziua cînd se proclamă legile întemeiate pe Evanghelie. E datoria voastră să ieșiți cu crucea în mînă și a pecetlului cu dînsa tunurile... Va trebui să spuneți lumii că este antihrist tot omul ce face moarte asupra fratelui său, tot ce mai vîiește robia, tot omul ce n-are

10. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 1—2.

11. *Anul 1848*, I, p. 489—490.

12. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 3.

13. C. Bobulescu, *Fete bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții*, Chișinău, 1930, p. 93.

milă de sărac, de văduvă, de orfan. Luați veșmintele voastre, armați-vă cu crucea și cîntați psalmul 108 împotriva oricărui vînzător al patriei»¹⁴. Acest apel a avut, după cum se știe și după cum vom vedea, un mare ecou în rîndul celor cărora fusese adresat, în toilul evenimentelor mulți preoți comportîndu-se ca veritabili propagandiști și susținători ai revoluției.

La 9 iunie, la Islaz, se formează un guvern provizoriu din care fac parte: Ioan Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, maiorul Christian Tell, căpitanul Nicolae Pleșoianu și preotul Radu Șapcă, acesta semnînd primul unele acte elaborate de acest guvern, printre care și adresa numărul 1 către domnitorul Gheorghe Bibescu prin care i se cerea să recunoască Constituția, respectiv proclamația de la Islaz¹⁵. Alte acte le semnează ultimul, apoi cînd revoluționarii ajung la București el nu va mai fi ales în noul guvern reorganizat. Va fi numit însă «năstavnîc la mînăstirea Sadova»¹⁶, prin decretul numărul 282 din 15 iulie 1848, motivîndu-se că «a binemeritat în ziua de 9 iunie»¹⁷. În continuare după înfrîngerea revoluției este urmărit și găsit în satul Celei, arestat la 19 octombrie 1848 și «trimis la arestul mitropoliei»¹⁸ de unde este mutat la Văcărești, apoi expulzat din țară, o parte din exil petrecîndu-l la Muntele Athos. De-abia în 1854 cerea permisiunea de la Rusciuc să intre în țară. În vremea lui Alexandru Ioan Cuza este recompensat de către acesta. După ce trăiește citva timp la mînăstirea Hotăreni, este numit la 29 aprilie 1864 curator la Mînăstirea Cozia, unde stă aproape doi ani. În această perioadă s-a afirmat ca partizan al unirii la 24 ianuarie 1866 vorbind călugărilor de la Cozia despre importanța unirii. Se pare că la Cozia nu s-a simțit prea bine, încă de la numire, fostul stareț Ipolit Cozianul plîngîndu-se că e înlocuit «cu un mirean»¹⁹. Poate și din această cauză preotul Radu Șapcă cere să fie transferat la mînăstirea Brîncoveni, mai aproape de locurile natale. În 1867 se afla la Brîncoveni și aci își petrece tot restul vieții, tot aci dormindu-și și somnul de veci.

Activitatea sa revoluționară a făcut să se bucure de mare cinstire în acea vreme, amintit și în unele cîntece populare în care întîlnim versurile :

«Vine, vine, nu-ș ce vine...
 Popa Șapcă din Celei
 Cu Goleștii cîte trei»²⁰, sau
 «Să trăiască popa Șapcă
 C-a scăpat țara de clacă,
 Și Goleștii cîte trei
 Că au fost cu toți și ei»²¹.

După formarea guvernului provizoriu de la Islaz, toți cei prezenți au depus jurămint noului guvern, iar «popa Gheorghe și popa Oprea și Dumitru din Islaz» au fost atunci, așa cum reiese din acuzația ce li s-a adus după înăbușirea revoluției, «pricinuitoari de căpetenie ai neorînduiei urmate în Islaz și cei dintîi care cu crucea și evanghelia au luat jurămint de la lăcuiitori ca să sprijine republica și Constituția»²².

14. Prof. univ. P. Constantinescu Iași, *op. cit.*, p. 20.

15. *Anul 1848, I*, p. 502.

16. Diaconul Gheorghe I. Moisescu, *Popa Șapcă egumen la Mînăstirea Sadova*, în revista «Mitropolia Olteniei», nr. 1-3/1954, p. 39.

17. Prof. univ. P. Constantinescu Iași, *op. cit.*, p. 34.

18. Diaconul Gheorghe I. Moisescu, *op. cit.*, p. 42.

19. Gabriel Cocora, *Popa Șapcă, curator la Mînăstirea Cozia*, în revista «Mitropolia Olteniei», nr. 11-13/1957, p. 760.

20. Prof. univ. P. Constantinescu Iași, *op. cit.*, p. 32.

21. *Ibidem*, p. 33.

22. *Ibidem*, p. 20.

De la Islaz revoluționarii pleacă spre Caracal. La 10 iunie seara, erau la Crușov, de unde lansează un apel către caracaleni și tot aici, «noaptea, pe la 10 ore Magheru veni în tabără»²³, plecând a doua zi cu tot grupul spre Caracal. «Pretutindeni, în satele pe unde trecu expediția se vedea filiiind pe turnurile bisericilor steagul tricolor. La marginea arondismentului Caracal, mii de țărani cu prapurele bisericilor, cu proto-popul, așteptau guvernul provizoriu... Preoții îmbrăcați în sfintele veșminte purtau evanghelia și crucea... Copiii cântau: «Cît ești de mare Doamne» iar poporul răspundea: «Osana pentru cei ce vin în numele Domnului»²⁴. După ce la bariera orașului guvernul este salutat de Magheru, un cuvânt ocazional este rostit de domnișoara Magheru după care se intră în Caracal «în sunetul muzicii și al clopotelor de la toate bisericile»²⁵.

Următorul mare popas și important punct de sprijin al revoluționarilor a fost Craiova. Aci au întâmpinat însă unele greutăți căci Ioan Bibescu, fratele domnitorului și maiorul Vlădoianu, comandantul garnizoanei erau contrarevoluționari și pregăteau o rezistență. Pentru deșeurarea acestor planuri a avut loc la Craiova o susținută activitate revoluționară atât cu acest prilej cit și ulterior, la care au participat și mulți preoți. Cel mai de seamă pare a fi fost aci «ierodiaconul Athanasie Stoenescu, de la Sfânta Episcopie din Craiova ... amestecat la lucrările răzvrătitoare, mergînd și la cluburile ce se făceau în acel oraș și lua parte despre vorbirea ce se făcea acolo la orice pricină»²⁶, ba mai mult «nu numai că mergea la cluburile ce se urmau în acea vreme în orașul Craiova ... dar înfățișa și făcea pe prezidentul aceluia club»²⁷. Cu același zel ca și el activau în Craiova și în împrejurimi și alți preoți încit o judecată făcută asupra lui Athanasie Stoenescu după înfringerea revoluției arată că «nu ar fi atât de mult vinovat ca alți mai mulți preoți, atât ai aceluia oraș cit și ai județului, precum și chiar proto-popul de acolo, anume Dincă, carele împreună cu alți preoți și diaconi au luat totdeauna parte la lucrările revoluționarilor»²⁸. Printre aceștia menționăm pe următorii: «diaconul Vasiliu și Alexie Părintele»²⁹, sau «și un alt ierodiacon Veniamin ... care a umblat în județul Dolj cu propaganda»³⁰. Mai sint cunoscuți în Craiova ca membri al clubului revoluționar de aci și Lavrentie eclesiarhul, preotul Ioan Porumb și diaconul V. Surupățeanu de la biserica Sfânta Troiță, preotul Gheorghe de la biserica Brîndușa, arhierul Timotei Eudoxiados și arhimandriții Nichifor și Doroftei Jitianul»³¹. Participanți activi în județul Dolj au fost și: «preotul Barbu de la satul Slăvița care a făcut de isnoavă revoluția în acest județ»³² și «preotul Dimitrie din satul Cetatea..., acesta în vremea revoluției ... ca cel mai exaltat ce ora..., prin sunetul clopotelor ardînd tot satul a pornit cu crucea și evanghelia în fruntea lor spre ajutorul Magherului»³³. Prin activitatea acestora, Craiova a devenit principala punct de sprijin al revoluționarilor, permițînd izbucnirea revoluției și la București unde o parte din conducătorii revoluției, adunați în casa lui Axente Sever din mahalaua Dobroteasa au hotărît începutul mișcării pentru ziua de 11 iunie. Semnalul a fost dat la ora 4 de «clopotul mitropoliei tras în dungă care sună prelung deasupra orașului... și-i răspunseră toate clopotele numeroaselor biserici din București»³⁴. Sub presiunea

23. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 19—21.

24. *Ibidem.*

25. *Ibidem*, p. 20.

26. *Anul 1848*, IV, p. 554.

27. *Ibidem*, V, p. 151.

28. *Ibidem.*

29. *Ibidem*, III, p. 200.

30. *Ibidem*, IV, p. 554.

31. *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Institutele teologice, vol. II, București, 1958, p. 471.

32. *Anul 1848*, V, p. 531.

33. *Ibidem.*

34. *Ibidem*, I, p. XXXVIII.

mulțimii și a situației din țară, precum și lipsit de sprijinul armatei, domnitorul Gheorghe Bibescu a fost silit să semneze Constituția și să recunoască noul guvern, însă neîncrezător în succesul revoluției abdică în noaptea de 13 spre 14 iunie. După abdicarea domnitorului, se formează un guvern vremelnicesc. Ca președinte al acestui guvern a fost ales mitropolitul Neofit, membri: Ioan Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru și Gheorghe Scurtu, iar secretar, Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu (Negru), C. A. Rosetti și I. C. Brătianu. Se formează și ministerul vremelnicesc cu 10 titulari.

Referitor la victoria revoluției în București, ziarul «Pruncul Român», în primul său număr din 13 iunie 1848, arăta în articolul intitulat «Trăiască România liberă» și apor-tul adus de clerul din Țara Românească, spunînd: «Bucurați-vă frați! Nici-o picătură de sînge n-a curs și am dobîndit cerescul dar al libertății curat și nepătat ca un sfînt dar dumnezeiesc. Trăiască România!... Trăiască Sfinția Sa Mitropolitul, egumenii și preoții, trăiască tot clerul român care au binecuvîntat stîndardul libertății și au purtat sfînta cruce, semnul mîntuirii, înaintea poporului»³⁵.

Inceputurile guvernării nu sînt însă lipsite de peripeții, pentru că «boierii care nu voiau să audă de reforme democratice ... se adunară la mitropolitul Neofit»³⁶ cu scopul restabilirii vechii stări de lucruri și readucerea domnitorului. Poporul intervine, iar «mitropolitul ... ieși în balconul casei, cu crucea în mînă și binecuvîntînd poporul sărută stîndardul tricolor»³⁷.

Privitor la evenimentele de la București, constatăm că, pentru a da caracterul de legitimitate revoluției, a fost ales președinte al guvernului mitropolitul Neofit, persoană mult controversată pentru atitudinea-i echivocă. Într-adevăr, de-a lungul perioadei în care guvernul provizoriu s-a aflat în fruntea țării, mitropolitul s-a comportat inconsecvent, așa după cum vom vedea și din desfășurarea evenimentelor, aci binecuvîntînd revoluția, aci contrarevoluția; afurisînd, apoi dezlegînd de blestem, cînd pe unii cînd pe alții, poziție motivată poate de nesiguranța generală determinată de eventualitatea unei intervenții străine. Atitudinea oscilantă a mitropolitului Neofit nu poate fi justificată întru totul, din acest punct de vedere el neridicîndu-se la înălțimea misiunii și a încrederii ce i s-au acordat, fiind în această privință mai prejos decît mitropolitul Meletie, martirul revoluției din Moldova sau decît neobositul episcop al Ardealului, Andrei Șaguna. Din fericire însă clerul din Țara Românească a avut o atitudine consecventă de sprijinire a revoluției.

În București personalitatea eclesiastică de frunte a fost arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, fost preot și protopop în județul Buzău. După ce rămîne văduv în 1832 vine în București, se călugărește și este numit de către domnitorul Alexandru Ghica, ecle-siarh al curții, apoi mitropolitul Neofit îl trimite egumen la Snagov. Cînd se pregătea revoluția la București el era în capitala țării alături de revoluționari și cunoscut ca atare, căci după plecarea lui Ioan Heliade Rădulescu la 7 iunie din București, din motive de prevedere, se fac unele arestări, printre cei arestați fiind și «arhimandritul Iosaphat Snagoveanu»³⁸. Va fi eliberat de guvernul provizoriu și va desfășura o activitate lăudabilă de susținere a revoluției, făcînd parte din comisia de eliberare a robilor țigani, împreună cu Cezar Bolliac și Petrache Poenaru, el semnînd primul actele prin care robii «se eliberează potrivit principiilor constituției țării și intră de

35. *Ibidem*, p. 546.36. *Ibidem*, p. XLIV.37. *Ibidem*.38. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 30.

acum înainte în clasa locuitorilor liberi ai Țării Românești»³⁹. Pentru acest fapt va fi cîntat în unul din cîntecele populare ale vremii ce amintește și de :

«Părintele Snagoveanu
Care-a dezrobit țiganu
În vale la palat ședea
Și bălete că făcea...»⁴⁰.

După înfrîngerea revoluției este exilat și trece mai întîi la Brașov în Transilvania unde scoate împreună cu Cezar Bolliac gazeta «Espatriatul» în 1849 publicînd printre altele și un articol în care critica pe mitropolitul Neofit, apoi și un apel către preoții din Țara Românească îndemnîndu-i să nu mai asculte de mitropolit⁴¹. Din Transilvania pleacă apoi la Paris și aci înființează și organizează o biserică ortodoxă pentru românii din Franța ; moare în 1872 în capitala Franței.

Arhimandritul Ioasa Snagoveanu nu este, după cum vom vedea, un caz izolat în cadrul revoluției de la 1848. Nenumărați sînt clericii care sînt alături de revoluție. Cînd la 15 iunie 1848 are loc adunarea de pe dealul Filaret, loc denumit așa pentru că aci un fost mitropolit al Țării Românești Filaret ridicase o cruce, la marea manifestație de aci participă «peste 20.000 oameni din popor în frunte cu guvernul provizoriu, miniștrii, precum și clerul întreg al capitalei, care aduse acolo sfințele moaște ale patronului orașului, sfîntul Dimitrie»⁴². Cu această ocazie se depune jurămîntul pe Constituție, mitropolitul fiind primul care face acest act, formula de început fiind : «Jur în numele unui Dumnezeu și pe această sfîntă cruce...», jurămînt cerut nu numai membrilor guvernului ci și întregului popor, prin sate preoții fiind aceia ce îl luau de la cetățeni.

Spre a insufla curaj maselor pe cîmpia Filaret, denumită de atunci cîmpia Libertății a vorbit și Ioan Voinescu II. Printre altele el spunea : «Sîntem aici ... pentru sfințirea acestor steaguri naționale, care se înalță pentru asigurarea drepturilor celor mai scumpe, celor mai sfînte ale unei nații ; pentru sfințirea zic, a steagurilor celor mai potrivite cu mîntuitoarele învățături ale evangheliei. Pentru că dacă aceste mărețe steaguri au proclamat egalitatea, oare Evanghelia nu a proclamat și ea tot aceea, zicînd : Cel ce voadese să fie mai mare să fie tuturor serv. Dacă steagurile acestea au proclamat libertatea, zdrobirea fiarelor, izbăvirea de sclavie și de tiranie, apoi și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, nu a venit între oameni, decît ca să proclame acestea și cu sîngele său să întărească frăția, dreptatea și sfînta libertate și egalitate»⁴³. Poate că și acest apel, în numele unor principii creștine, a făcut ca mulți preoți să se alătore revoluției.

Știm că la Giurgiu «încă de la 13 ale lunii curente (iunie), magistratul orașului... a pregătit o deputație numeroasă ... avînd în mijlocul lor și pe părintele protopop Dimitrie Sachelarescu cu crucea și Evanghelia, ca să vie în capitală a închina onorabilului guvern ... steagul național tricolor ... pe care ... l-a defilat pompos pe ulițele orașului»⁴⁴. Se pare că această deputație n-a mai ajuns totuși la București.

Ca să felicite guvernul, au venit în capitală și locuitorii din satul Cioplea, în frunte cu preoții. Tot din județul Ilfov, preoții «Radul și Vladul de la satul Ulmenii Pămînteni» își manifestă adeviziunea la revoluție, «cel dintîi ... a ieșit cu evanghelia și sfînta cruce de a făcut jurămînt înaintea bisericii, fără să fie silit»⁴⁵. Proistosul

39. Tudor Șoimaru, *Cezar Bolliac*, Ed. Tineretului, 1962, p. 145.

40. *Ibidem*, p. 163.

41. *Anul 1848*, VI, p. 210-212.

42. *Ibidem*, I, p. XLIV.

43. *Ibidem*, p. 591.

44. *Ibidem*.

45. *Ibidem*, II, p. 62.

M. Petrescu, din districtul Argeș, scrie administratorului județului despre bucuria față de «mîntuitoarele întocmiri ce s-au proclamat prin revoluția de la 9—11 iunie»⁴⁶.

La Rîmnicu Vilcea, unde conducătorul revoluționarilor era Costache Bălcescu, bucuria victoriei a fost împărtășită și de tot clerul de aci, ziua de 11 iunie fiind celebrată, la 20 iunie, cu toată solemnitatea. «Drapele tricolore, pe la 7 dimineața vîntuiau în curtea bisericii Tuturor sfinților». În mijlocul mulțimii se afla și «Prea Sfințitul arhieru Nifon Sevastis, administratorul Sfintei episcopii. După terminarea ceremoniilor religioase și a Te-Deumului, Prea Sfinția Sa ieșind afară a binecuvîntat poporul care, plin de entuziasm, îl primi cu cele mai mari aclamații de: vivat Constituția, apoi cu toți dimpreună porniră cu drapelul în mîini către lăcașul Prea Sfinției Sale»⁴⁷.

La Cîmpulung-Muscel, protopopul Nicolae Gheormănescu, arhimandritul Ioanichie, ecleziarhul Meletie și preotul Nicolae, proiestosul plășii Podgoria semnează și depun jurămint pe noua Constituție.

În orașul Brăila, protopopul «cu toți preoții, în fața bisericii Sfinții Arhangheli a citit proclamația Constituției»⁴⁸. «Protopopul din Ploiești și alți preoți se înfățișează și ei la guvernul provizoriu și exprimă adeviziunea la revoluție»⁴⁹.

În acest entuziasm general și avînd un larg sprijin de masă, guvernul trece la înfăptuirea unor reforme, în vederea popularizării și aplicării lor un rol deosebit a revenit «comisarilor de propagandă», corp propagandistic organizat în 24 iunie la inițiativa lui Bălcescu, care a avut în vedere și pe preoți. În instrucțiunile privitoare la sarcinile ce reveneau propagandiștilor se spunea că «aceștia trebuie să spună «ce viitor de fericire s-a deschis poporului», că «a sosit ... timpul de dragoste între tot omul ce poartă nume de român», iar ca modalitate de acțiune se recomanda propagandiștilor a se «îngriji ca prin toate satele, adunîndu-se toți locuitorii la biserică, să se facă mai întii o sfeștanie mulțumitoare către Dumnezeu» iar «după sfeștanie să se citească cele 21 de puncte ale Constituției»⁵⁰. Printre comisarii de propagandă au fost propuși și mulți preoți. În județul Vlașca, pentru plășile Marginea și Cilniștea întîlnim și pe Veniamin ierodiaconul, care a insuflat «în inimile simplilor țărani amorul patriei și al naționalității»⁵¹. Ieromonahul Atanasie de la episcopia din Rîmnicul Vilcea, «a umblat atît prin județe cu propaganda, cît și aici în București la adunările tulburătoare ce se făceau pe cîmpuri»⁵², iar «un Teodorit Monahul ce-i zice Zăgănescu, economul minăstirii Bistrița din județul Vilcea», era și el «în rîndul propagandiștilor»⁵³. Acesta a fost un susținător atît de înfocat al noilor idei, încît mai tîrziu, cînd se afla în închisoare, spunea că «la a doua revoluție o să piarză toate vitele de boieri»⁵⁴. Au mai fost propuși și au activat ca propagandiști «Chesarie ierodiaconul», în județul Slam Rîmnic, «Partenie ieromonah», în județul Argeș, «Nichifor Iliescu ierodiacon», în județul Buzău și alții. În județul Prahova monahul Varlaam de la minăstirea Sinaia, era recomandat de A. G. Goleșcu a fi numit comisar extraordinar, «pentru a îmbărbăta pe frații țărani..., precum și a recruta prin minăstirile țării și alți frați părinți, care să-i vină în ajutor în sacra sa lucrare»⁵⁵. De asemenea, comisarul de Teleorman vorbește despre «Badea Duhovnicul, om brav și de duhul constituției»⁵⁶ care-l ajută în activitatea sa.

46. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 125.

47. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 93.

48. *Anul 1848, III*, p. 103.

49. *Ibidem I*, p. 684.

50. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 71.

51. *Ibidem*, p. 86.

52. *Anul 1848, III*, p. 105.

53. *Ibidem*, p. 3.

54. *Ibidem, IV*, p. 555.

55. *Ibidem*.

56. *Istoria Bisericii Române*, vol. III, p. 471.

Observăm că mulți propagandiști erau recrutați din rindul călugărilor. Privitor la activitatea lor este aprecierea făcută asupra monașilor de la mănăstirea Mărgineni, județul Prahova despre care se spunea că «lăsându-și metania ... și ieșind din mănăstire au fost amestecați și au luat parte lucrătoare și au umblat cu propaganda în vremea revoluției»⁵⁷.

O altă măsură preconizată în programul revoluției de la Islaz și care constituia punctul al 22-lea și ultim al proclamației, prevedea convocarea unei adunări constituante, care să elaboreze și să voteze o Constituție. S-a propus ca Adunarea Constituantă să fie «formată din 250 de deputați, cîte unul peste 10.000 de suflete»⁵⁸, alegerea lor urmînd a se face după cum propusese Nicolae Bălcescu prin vot universal și direct. Reprezentanții moderați au propus însă 300 de deputați, 100 reprezentanți ai boierilor, 100 ai burgheziei și 100 ai țărănilor, pe baza votului cenșitar. Nu s-a ajuns la organizarea unor asemenea alegeri, dar semnificativ este că, în perioada cînd se preconiza această măsură, au fost avuți în vedere a fi propuși ca deputați și unii preoți. Din comitetul organizat la 1 august în vederea coordonării lucrărilor pentru adunarea constituantă, comitet format din 19 persoane, făcea parte și «Părintele Ioan Snagoveanu» care fusese ales în acest organism «cu 69 voturi»⁵⁹. În perioada alegerilor, administrația de Romanați a hotărît ca fiecare sat al județului să trimită cîte «3 locuitori și un preot cu împuterniciri scrise din partea tuturor locuitorilor, numindu-i ca deputați»⁶⁰, iar comisarii de Romanați au recomandat chiar pentru constituantă 23 persoane, printre care și pe «Preotul Radu Șapcă» împreună cu fiul său «domnul Radu P. P. Radu Șapcă, scriitor de sat» și pe «protopopul Marin»⁶¹.

În privința procedurii de alegere, menționăm că reprezentanții clerului susțineau punctul de vedere al lui Bălcescu. De exemplu, cîrmuitorul episcopiei de Buzău, a dat o circulară protopopului, preoților și diaconilor din plasa Focșani prin care îi îndemna «a alerga prin plasă, a lumina pe preoți, a-i îndatora să-i lumineze pe săteni ... povățuindu-i ca la alegerea deputaților să aleagă oameni cinștiți și iubitori de frăție și de foloasele lor»⁶². Dealtfel, în această privință, ziarul Poporul suveran, într-un articol din 16 august 1848 se adresa «Fraților preoți», pe care «fi chema la propovăduirea adevărului»⁶³.

Concomitent cu lucrările pentru Constituantă s-au ținut și lucrările comisiei proprietății. Aceasta a fost constituită în baza decretului din 9 iunie, iar la 9 august, în urma unor alegeri, Comisia își începe lucrările. În cadrul discuțiilor, de menționat atitudinea consecvent revoluționară a agronomului Ion Ionescu de la Brad, fiu de preot moldovean și vicepreședinte al acestei Comisii, susținut în confruntarea sa cu boierimea reacționară și de preotul Neagu Benescu, din localitatea Domnița, județul Rîmnîcu Sărat. Acesta în ședința din 18 august 1848, luînd atitudine în privința punctului de vedere al boierimii, a spus: «Ciți proprietari de moșii au arat cu inșeși pluggurile lor și rodul acela l-au strîns cu chiar brațele lor? Adevărat că niciunul. Vrea să zică, că acele arături cu clăcașii le-au arat, le-au strîns, le-au băgat în magazii». Pentru a pune capăt exploatării cerea marilor proprietari a se mulțumi cu «zeciuiala ce va ieși din pămînt ... care n-are atîta apropiere de robie, fiindcă, cînd e cineva rob, nu mai lucrează pentru sine, ci pentru stăpînul său, ca pînă acum. Și știți dumnea-voastră, că un fel de bucurie și pasuri au boii cînd îi duce cineva la plug și altfel

57. *Ibidem*, p. 472.58. *Anul 1848*, II, p. 475.59. *Ibidem* V, p. 61.60. *Ibidem* II, p. 497.61. *Ibidem* III, p. 159.62. *Ibidem* II, p. 658.63. *Ibidem* III, p. 479.

de bucurie și pasuri cînd îi dejugă cineva și le dă drumul la pădure»⁶⁴. Se observă din această cuvîntare că preotul Neagu era un profund cunoscător al fenomenului social și nu întîmplător fusese ales de consătenii săi a-i reprezenta în Comisia proprietății. După înfrîngerea revoluției, fiind arestat și deținut la Văcărești, este interogată, cu această ocazie, comisia cercetării arestaților menționînd că sus-numitul «a primit 175 lei cînd a mers la comisia proprietății»⁶⁵.

Despre comisia dezrobirii țiganilor care și ea tot acum și-a desfășurat activitatea, am amintit mai sus, evidențiind în cadrul ei rolul lui Ioasa Snagoveanu.

Din activitatea la care a luat parte, după cum am văzut, un mare număr de preoți, putem considera că în general clerul Bisericii Ortodoxe Române a primit cu simpatie măsurile pe care guvernul provizoriu le-a luat sau a încercat să le pună în aplicare. Acordarea de drepturi egale tuturor locuitorilor de alte credințe religioase decît cea ortodoxă, desființarea bătăii și a pedepsei cu moartea, desființarea rangurilor boierești și eliberarea deținuților politici, desființarea cenzurii, măsuri luate în prima săptămîină după victoria revoluției erau măsuri față de care preoții nu aveau de ce să aibă atitudine ostilă. Aceasta o dovedește și faptul că ei au sprijinit nu numai ideologic și politic revoluția ci unii au participat chiar nemijlocit la apărarea ei, alături de cei ce cu arma în mînă făceau acest lucru.

În această privință de menționat că deși revoluția a fost victorioasă din primul moment, că deși guvernul s-a menținut la putere aproape 3 luni, permanent a trebuit să facă față pericolului contrarevoluționar intern și extern. Numai vigilența, patriotismul și sacrificiul maselor populare a făcut totuși ca să se poată trece peste multe încercări, iar alături de cei ce-au făcut aceste eforturi întîlnim și unii preoți.

La 19 iunie, după cum se știe guvernul provizoriu a fost arestat din ordinul șefului oștirii, colonelul Ioan Odobescu și cu concursul colonelului Solomon, comandantul regimentului numărul 3 din garnizoana București. Alături de salvatorii revoluției, orașenii Bucureștiului, conduși și îmbărbătați de Ana Ipătescu sau de cofetarul Toma Gheorghiu întîlnim și pe călugărul Ambrozie de la metocul episcopiei Buzăului din București. În iureșul evenimentelor, cînd «în sunetele clopotelor, se dă din toate părțile alarma ... și un popă Tun îmbărbăta la rezistență»⁶⁶, ba mai mult «se avîntă în mijlocul soldaților și se aruncă pe un tun, încît mîliștea înspăimîntată sau atînsă de atîta curaj și oprită de simpatia frățească se trase înapoi»⁶⁷. Pentru această faptă, încă de atunci, călugărul Ambrozie a fost supranumit, după cum am văzut «Popa Tun».

Cu ocazia evenimentelor de la 19 iunie, în rîndul maselor orașenești s-au înregistrat victime, a căror înmormîntare s-a făcut în cadrul unei grandioase manifestații, ce merită a fi menționată în memoria celor uciși și spre a evidenția simpatia generală față de cauza revoluției, precum și participarea clerului.

«La 6 ceasuri după amiază, se adunară la palat tot clerul, toate corporațiile... La 7 ceasuri seara porni cortegiul funebru în rînduiala următoare: corporațiile cu steagurile lor, o despărțire din garda națională, un pluton de cavalerie, preoți, diaconi și arhimandriți, guvernul provizoriu». Urmează după aceea «două care funebre, fiecare cu cîte un coșciug în care se aflau trei morți; ...oamenii care țineau făcliile erau îmbrăcați în alb, coșciugele în roșu trandafiriu. După aceste două care funebre, urma al 7-lea mort, purtat de oameni din popor». Cortegiul, «se duse la Mitropolie unde un singur mormînt primi jertfele libertății»⁶⁸.

64. *Ibidem* II, p. 506.

65. *Ibidem* III, p. 484.

66. *Ibidem* III, p. 518.

67. *Ibidem* V, p. 515.

La 29 iunie, revoluția a trecut iarăși prin momente critice. La zvonurile că o armată țaristă intrase în Moldova și că se îndreaptă spre București, concomitent cu o armată turcească, în scopul înăbușirii revoluției, reacțiunea a derutat guvernul provizoriu, determinându-l să se refugieze spre Rucăr. În această atmosferă de derută, în București s-a constituit o căimăcămie din doi mari boieri: Teodor Văcărescu și Emanoil Băleanul, care intenționau să guverneze conform regulamentului organic. Ei au inițiat o adevărată teroare împotriva poporului în care scop au repus în vechile funcții pe coloneii reacționari, Odobescu și Solomon. Și de această dată însă, 40.000 de bucureșteni au asaltat cazarma unde aceștia se aflau dejucând planurile contrarevoluționarilor. Cu această ocazie și Mitropolitul Neofit revocă apelul din 29 iunie prin care cerea să fie primiți «cu sentimente de recunoștință și dragoste ... izbăvitorii țării»⁶⁸ în 30 iunie arătând, într-un alt apel, că acțiunea din ziua precedentă «o refuzăm cu desăvârșire, adevărind și întărind cu toată puterea mea jurământul ce am săvârșit în Cîmpia Libertății... Guvernul provizoriu se va chema prin într-adins curier»⁷⁰. Lui Solomon i-a cerut să părăsească comanda regimentului la care se afla și cum acesta, pentru început a refuzat, era cît pe aci să se repete tragedia de la 19 iunie. Sub presiunea maselor, este nevoit să se supună, iar în aceste împrejurări și «un preot luînd o cruce ... o viri în gura unui tun și-și dezveli pieptul în fața bombei care avea să izbucnească.

— Părinte, fugi dinaintea morții, fi spuseră tunarii.

— Nu vreau să mai trăiesc, spuse el, pe cîtă vreme voi fiii poporului, soldații lui Hristos, călcați jurământul pe care l-ați făcut Constituției, nu vreau să mai trăiesc cînd vă văd slujind drept instrumente oarbe trădătorilor care vă poruncesc să măcelăriți pe părinții și frații voștri. Trageți nenorociților; iată crucea; ea va zbura mai repede decît bombele voastre»⁷¹.

Și din provincie veneau vești despre hotărîrea poporului de a dejuca planurile reacțiunii. Privitor la această stare de spirit, arhimandritul George Poenaru, de la mănăstirea Poiana de lângă Cîmpina, scria la 27 iunie lui Nicolae Bălcescu: «Scumpul meu frate și fiule al slobozeniei, în trecutule zile v-am adresat încă o scrisoare despre oarecare mișcări ce am simțit că făceau fiii întunericului... Acum în acest plai Prahova, poporul este în pace și liniște binecuvîntînd pe slobozitorii și mintuitorii lor. Și după ce am insuflat în duhurile înțelepte de atîtea veacuri, că la venirea unor dușmani străini oa iarăși să ne puie juguri de fer veșnice, să fie gătiți, mulți s-au aprins și au făcut legături că sînt gata să moară pentru țara lor; asemenea din partea părinților călugări ce sunt un număr frumos prin mănăstiri și schituri sînt gata a muri pentru patria lor și a se face martiri»⁷².

Pe lângă încercările reacțiunii interne de a frîna și înfrînge procesul revoluționar, de o mai mare gravitate era permanenta amenințare străină din partea imperiului țarist și a imperiului otoman.

Revoluționarii, conștienți de faptul că ar fi aproape o imposibilitate a se opune rezistență armată acestor forțe, în cazul unei intervenții, au încercat pe cale diplomatică să determine aceste mari puteri să nu intervină. În acest scop au apelat și la celelalte puteri europene. A fost trimis la Pesta, ca agent diplomatic pe lângă guvernul Ungariei și Austriei D. C. Brătianu, apoi A. G. Goleșcu (Negru), la Frankfurt,

68. *Ibidem* I, p. XLVIII.

69. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 86.

70. *Anul 1848*, I, p. LI.

71. *Ibidem*, II, p. 174.

72. *Ibidem* II, p. 185—186.

pe lângă dieta germană I. Maiorescu, la Paris iarăși A. G. Golescu, împreună cu D. C. Brătianu avînd mandat de acreditare și pe lângă diferite puteri prietene din Europa cărora să le ceară să intervină pentru prevenirea «unor eventualități care sînt de natură a compromite liniștea întregii Europe»⁷³. Dacă la Constantinopol a fost trimis Ion Ghioa, care a desfășurat o intensă și lăudabilă activitate, nu numai pe lângă Poarta otomană ci și pe lângă alte puteri, cum ar fi Anglia, ca diplomat în Rusia, unde se impunea deosebită abilitate, era recomandat de către Sețăranu și un reprezentant al Bisericii. Acesta îi scria lui Nicolae Bălcescu următoarele: «Vedeți bine ce deputații veți trimite în Rusia cu raportul general al țării, pentru recunoașterea Constituției. Păreră mea nu este pentru altul în locul marelui bărbat Eliade, care este trebuincios aici, decît pentru părintele I. Snagoveanu, pe care-l cunosc bine»⁷⁴.

Țarul Nicolae I, nu numai că nu a primit delegația, dar a fost gata de cîteva ori să dea ordin unor detașamente armate să intre în Țara Românească, însă a amînat intervenția, de teama unor complicații internaționale și îndeosebi de teama unui conflict armat cu Turcia. Văzînd ezităriile țarului, sultanul s-a hotărît s-o ia el înainte, considerîndu-se mai îndreptățit să intervină, ca suzeran. Este trimis în Țara Românească Suleiman Pașa, diplomat abil, împreună cu un corp de armată de 20.000 ostași, sub comanda lui Omer Pașa. La 13 iulie trimisul sultanului era la Rusciuc și aci, încercă zadarnic să-l oprească membrii guvernului provizoriu, asigurîndu-l de sentimente de credință și de supunere către Poartă. La 19 iulie diplomatul turc și o parte din armată trec la Giurgiu și impun formarea unei locotenente domnești în locul guvernului provizoriu, locotenentă formată la 28 iulie și din care făceau parte trei persoane: Ioan Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu și Christian Tell. Suleiman Pașa era totuși destul de ferm în privința scopului urmărit și cerea locotenentei restabilirea situației regulamentare. Sesizîndu-i sentimentele, au fost trimise la el, după ce sosise în București, mai multe deputații cu declarații de loialitate, printre care, la 11 august și o deputație de 1000 persoane în numele a 400 de sate din județul Prahova. Ca reprezentant al delegației a vorbit arhimandritul Ghenadie Poenaru care, încercînd să-l convingă pe Suleyman, îi spune că «poporul român ... din piepturi virtuoașe strigă în milioane de glasuri, ca Augustul lor suveran să caute cu ochii părințești spre Sfînta lor nouă Constituție ... și să o îmbrățișeze ... fără nici o modifioare»⁷⁵. Arhimandritul Ghenadie s-a bucurat de mare trecere în fața lui Suleyman Pașa căci acesta îl «invită ... în cabinetul său, îi oferă cafea și se întreține cu dînsul mai bine de un ceas»⁷⁶.

Dacă, pînă în sfîrșit, asemenea încercări vor rămîne fără succes, ele au avut totuși, cu siguranță, rol în întîrzierea intervenției. Paralel cu aceste încercări o delegație merge la Constantinopol, în numele locotenentei, cu Constituția modificată, spre a fi sancționată de sultan.

Sultanul, la intrigile boierilor aflați la Constantinopol precum și ale manevrelor diplomației țariste, hotărîște însă intrarea trupelor turcești în București și restabilirea vechii stări de lucruri. În acest scop trimite în Țara Românească un om de mîină forte, pe Fuad-Efendi.

Cînd deputația aduce această veste, populația Bucureștiului s-a adunat spontan, în cadrul unei mari manifestații la 6 septembrie, și cu această ocazie a fost ars în

73. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 107. 74. *Anul 1848*, II, p. 148.

75. *Ibidem* IV, p. 311-312. 76. *Ibidem* II, p. 574.

public Regulamentul organic și Arhondologia. Sub puternica impresie produsă de elanul maselor populare și mitropolitul Neofit a «repetat jurământul pe Constituție» și a «afurisit atit Regulamentul cît și pe cei care vor să-l mai așeze» ⁷⁷.

S-a încercat a fi înduplecat și Fuad-Efendi, în acest scop, Chesarie egumenul Măxineanul, în numele cetățenilor, «jos iscăliți, partea cea mai mare a județului Rîmnicul Sărat» cerînd trimisului sultanului «să sfințească și să întărească Constituția» ⁷⁸.

Era de așteptat ca agitațiile din țară să atragă represiuni din partea turcilor și așa se ajunge la incidentul din 13 septembrie 1848, cînd roata de pompieri condusă de locotenentul Pavel Zăgănescu și o parte din ostașii batalionului 2 din regimentul 2 infanterie încearcă o rezistență eroică în fața unei armate turcești de 20 de ori mai mare. La această luptă participă și mulți cetățeni din București, printre ei aflîndu-se și preotul Avram de la Parohia Izvor, care «a fost lovit în cap cu multe lovituri cu patul puștii iar casa i-a fost jefuită de turci» ⁷⁹.

Fuad-Efendi restabilește în București vechiul regim numind caimacam pe Constantin Cantacuzino, însă agitația s-a menținut cîva timp și după aceea, mai ales că la Rîureni, lingă Rîmnicul Vilcea, Gheorghe Magheru organizase o tabără de rezistență, aici retrăgîndu-se mulți revoluționari în speranța de a continua lupta. Pînă la recomandarea lui Nicolae Bălcescu ca tabăra să fie desființată, spre a nu expune țara unor distrugerii, aceasta devenise centrul activității revoluționare. Va fi desființată la 20 septembrie 1848 iar Gheorghe Magheru cu un grup de ofițeri și ostași a trecut în Transilvania. De-a lungul existenței ei, tabăra lui Magheru a avut un important rol. Pe lingă cei care din proprie inițiativă veneau aici pentru a se înrola în armată, mai erau trimiși și cei considerați spioni, așa după cum rezultă și din declarația unui cetățean din județul Olt, care arată că la Caracal s-a întilnit cu doi revoluționari, dintre care unul era preotul «Gheorghe prois Pîrșcoveanu din satul Pîrșcovul», care «după necinstea și bătaia ce i-au făcut, legîndu-l i-au trimis ... în tabăra lui Magheru, sub cuvînt că ar fi iscoadă» ⁸⁰. Existența acestui centru revoluționar la Rîureni a făcut ca fierberea revoluționară să continue în toată țara încă mult timp după înfringerea revoluției. Țăranii n-au ținut seama de declarația guvernului reacționar prin care li se recomanda supunere, declarînd că nu vor mai face nici o zi de clacă. Printre ei întilnim uneori și preoți care-i incurajau la asemenea acțiuni. Preotul Dumitru din Cetate, județul Dolj, de care am mai amintit, «nici acum în urmă nu s-a potolit cî invitează pe locuitori a da nesupunere ordinei legale și altele multe» ⁸¹, iar în comuna Macoveiul din județul Buzău, «duhul de neastîmpărare ... adesea se însuflă acelor locuitori» de doi preoți «anume Michai și Filothei» care sfătuiau «la neascultare și la răsculări împotriva legilor și împotriva liniștii și făgăduindu-le drepturi anarhice» ⁸². Tot în această perioadă «preotul Stoica din satul Suțescii, județul Brăila s-a dovedit împărtaşînd către țărani vorbe aștîitoare de a-i pune în rătăcirea ce căzuse din împrejurările trecute» ⁸³, iar preotul Vladul pe care l-am întilnit la începutul revoluției în satul Ulmenii Pămînteni «nici după intrarea împărăteștilor oștiri otomane în București, n-a încetat a răzvrăti norodul invitînd pe locuitori a se ține tot de acel duh al revoluției și să nu dea ascultare arendașului» ⁸⁴.

Față de asemenea agitații și față de întreaga desfășurare a evenimentelor la care au participat și unii preoți, Fuad-Efendi și caimacamul Constantin Cantacuzino scriau

77. *Ibidem* III, p. 346.

78. Ion Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 169.

79. *Anul 1848*, III, p. 358—360.

80. *Ibidem* IV, p. 221.

81. *Ibidem* V, p. 203.

82. *Ibidem*, p. 191.

83. *Ibidem*, p. 474.

84. *Ibidem*, p. 531.

la 21 septembrie 1848 mitropolitului, că «un mare număr de preoți și călugări, luând parte activă la tulburări, invitând norodul a se scula și propovăduind în veleag prințipurile cele mai exagerate și mai răsturnătoare împotriva datoriiilor de liniște și de împăciuire, ce sînt puse asupra-le, un asemenea scandal nu poate rămîne nepedepsit fără a atrage după sine urmări vătămătoare. De aceea poftim pe Prea Sfinția Voastră a lua fără cituși de puțină zăbavă asupra acestor preoți și călugări șciințele cele mai lămurite și mai nepărtinitoare» și în general se mai cerea o «strajnică priveghere asupra purtării clirosului românesc»⁸⁵.

Ca urmare acestui ordin mulți preoți au avut de suferit. Unii emigrează, alții sînt expulzați, alții arestați și multe «fețe bisericești sînt trimise spre canonisire, pentru partea activă ce au luat în lucrările trecutei revoluții, la minăstirile Sinaia, Bistrița, Cozia și Tismana»⁸⁶ sau la minăstirile «Căldărușani și Cernica»⁸⁷. În luna octombrie 1848 se cerea mitropoliei, prinderea următorilor clerici, din județele Prahova, Argeș și Rîmnicul Sărat: «Varlaam Ierodiaconul, Nichifor diaconul, Iosef Diaconul, Evghenie Ierodiaconul, Chesarie Ierodiaconul»⁸⁸. În luna noiembrie erau deja arestați la minăstirea Văcărești: «Protopopul Hristea, Popa Șapcă... Arhidiaconul Manase Stoensescu... preotul Gheorghe Protoneterion»⁸⁹, întilniți pe o listă ce cuprindea 52 de arestați. Pe o altă listă cu 17 arestați găsim pe: «Chesarie Măxineanu, Ipatie Ierodiaconul, Protopopul Mihai, Athanasie Ieromonah ... și Ambrozie Monahul»⁹⁰, iar pe o a treia listă printre 23 de arestați erau și: «Preotul Florea, Preotul Ivan, Preotul Oprea, Preotul Gheorghe»⁹¹ și separat «Preotul Silvestru din satul Clejani»⁹².

Printre cei care au fost expulzați a fost și arhimandritul Dionisie, în privința căruia «s-a hotărît a se trece peste graniță în Transilvania»⁹³. Din străinătate o parte din membrii fostului guvern provizoriu, precum și mulți delegați ai emigrației române, înaintează «o adresă de protest către marile puteri», adresă semnată și de «Arhimandritul Snagoveanu»⁹⁴.

Observăm deci că în perioada revoluției de la 1848 în Țara Românească, de la începutul și pînă după înfringerea ei, s-au alăturat maselor populare și unii preoți a căror activitate revoluționară, pe lîngă gloria personală a făcut cinste și Bisericii Ortodoxe Române, care s-au dovedit a fi alături de popor de-a lungul întregii sale istorii.

Referitor la acest sentiment de atașament al Bisericii față de popor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin spunea cu ocazia primului Congres al Frontului Unității Socialiste, din 23—24 mai 1974, că «În tot cursul istoriei noastre naționale, Biserica Ortodoxă Română s-a simțit integrată în viața poporului nostru. Identificîndu-și misiunea cu slujirea credincioșilor ei, ea nu s-a lăsat niciodată ispitită de ideea de a domina poporul, nici n-a căzut în greșala de a se izola de lume, refugiindu-se oarecum în sfera contemplației sau în zona noțiunilor abstracte. Pe lîngă împlinirea lucrării sale proprii, religioase, ea a urmărit fără încetare întărirea dragostei de glia străbună și a împărțit cu poporul amărăciunea zilelor haine și bucuria zilelor frumoase»⁹⁵.

Tocmai datorită faptului că Biserica Ortodoxă Română a cultivat în rîndul poporului și-al slujitorilor ei sentimentul dragostei de glie și la 1848, după cum am văzut,

85. *Ibidem*, p. 704.86. *Ibidem* IV, p. 696—697.87. *Ibidem* V, p. 399.88. *Ibidem* IV, p. 477.89. *Ibidem* V, p. 232.90. *Ibidem*, p. 104.91. *Ibidem*, p. 150.92. *Ibidem*, p. 545.93. *Ibidem*, p. 3.94. *Ibidem*, p. 761.95. *Biserica Ortodoxă Română*, în «Frontul Unității Socialiste din Republica Socialistă România», Buc., 1974, p. 12.

mulți preoți au participat nemijlocit la revoluție. Exemplul lor și indemnurile Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin să ne fie o călăuză în activitatea noastră de astăzi încât să «ne simțim deplin integrați în Biserica noastră strămoșească, cit și în viața statului nostru actual slujind idealurile poporului nostru nu numai din datorie patriotică, ci și din convingere religioasă»⁹⁶.

Aniversând 130 de ani de la revoluția din 1848, trebuie să amintim totodată că idealurile ei au devenit realități în anii socialismului, prin efortul și munca maselor populare, principala forță motrice în toate mișcărilor sociale din trecut și creatoare în prezent a progresului material și spiritual al poporului român.

Prof. NICU D. OCTAVIAN

ASPECTE ALE LUPTEI POPORULUI ROMÂN PENTRU INDEPENDENȚĂ, REFLECTATE ÎN FOLCLOR PARTEA I-A

Prezența în folclor a evenimentelor istorice a fost remarcată încă de la începuturile folcloristicii noastre ca disciplină distinctă a culturii populare de folcloriști de prestigiu¹. Meritul lor principal a fost acela că au salvat de la dispariție un bogat tezaur de artă populară și adesea au încercat să-l interpreteze². Referindu-se la colecția de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu, B. P. Hasdeu semnala că este opera «cea mai importantă din cite au apărut pînă acuma»³.

Dar, acești folcloriști și alții care i-au urmat s-au mulțumit, cu rare și sporadice excepții, să depoziteze în diverse publicații producțiile folclorice cu temă eroică ce se găseau în satele românești ca nestematele în mîinile copiilor, fără ca cineva să mediteze mai adînc asupra semnificațiilor de luptă pentru unitate și independență națională conținute în cîntecele populare⁴.

Trebuie să remarcăm similitudinea dintre folclorul eroic din diverse zone ale țării, pentru că aria răspîndirii unui cîntec nu corespunde întotdeauna delimitărilor teritorial-administrative. În toate aceste poezii eroul liric este de cele mai multe ori un personaj concret — istoric, aureolat și mitizat de simpatia poporului. El se află încheștat într-o permanentă luptă nu cu un dușman cules din basme, ci cu cei care

96. *Ibidem*, p. 13.

1. B. P. Hasdeu cu ale sale articole din revistele: «Traian» și «Columna lui Traian» între anii 1869—1884; T. T. Burada, *O căldorie în Dobrogea*, Iași, 1880; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București, 1866; *Ibidem*, București, 1944; *Ibidem*, t. I—II, ed. îngrijită de Gh. Vrăbîe, București, 1965; Simion Fl. Marian, *Poezii populare din Bucovina*, Botoșani, 1869; Idem, *Poezii populare române*, t. I—II, Cernăuți, 1873—1875; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1882.

2. G. Sion, și B. P. Hasdeu, în «*Relațiunea*» lor către Academia Română, publicată ca prefață la *Poeziile populare* ale lui G. Dem. Teodorescu, p. 8. 3. *Ibidem*.

4. Cîteva lucrări cu temă istorică: B. P. Hasdeu, *Zina Filma. Goții și gepizii în Dacia*, în «Columna lui Traian», VIII, 1877, p. 153—182, ediție separată, București, 1877, 32 p.; Idem, *Zimbru în Dacia*, în «Columna lui Traian», VI, 1875, p. 97—104; Idem, *Βαβα-Νογας*, în «Columna lui Traian», VII, 1875, p. 145—165.

Au mai fost publicate în calendare, reviste și ziare cotidiene, ca: «Familia», condusă de Iosif Vulcan din Budapesta, «Convorbiri literare» a lui Iacob Negruzzi din Iași și «Revista pentru istorie, arheologie și filologie» condusă de Gr. G. Tocilescu, din București.

au încercat să subjuge ființa neamului românesc. Privite prin această prismă, faptele personajelor de legendă, zdesecori hiperbolizate și îngemănate cu miracolul, capătă valori concrete în perspectiva istorică, semnificații de înaltă virtute patriotică a omului din popor. Dacă pînă acum am fost obișnuiți cu o poezie populară a dragostei în multiple ipostaze, de data aceasta avem de a face cu o poezie a eroicului, în care eroul rămîne viteaz și neînfrînt chiar și atunci cînd este căzut.

Totuși, dragostea ocupă un loc important în poezia eroică populară. Ea este o coordonată constantă a vieții, care nu putea lipsi dintr-o creație realistă, cum este cea folclorică. Dar, deși personajele sînt aceleași — fata și flăcăul — motivele dragostei sînt altele. Flăcăul nu mai este îndrăgît doar pentru înfățișarea sa, ci pentru eroismul de care dă dovadă în luptele cu străinii cotropitori. El este admirat cînd e învingător și plîns cînd cade răpus. De asemenea, fata, ca personaj activ de legendă este prețuită și iubită doar atunci cînd contribuie la izbînda eroului și aspru pedepsită (de obicei ucisă) atunci cînd, din lașitate, devine trădătoare.

Poezia eroică populară reflectă — se înțelege — lupta poporului pentru libertate și independență. Ea este răbojul spiritual în care s-au încrustat fapte și evenimente comparabile cu cele homerice, dar adesea neglijate de istoriografia oficială. Această luptă, spre deosebire de consemnările istoriografice moderne, este prezentată fără rigoare științifică, în schimb pentru a o face mai accesibilă celor mulți este îmbrăcată într-un înveliș metaforic de legendă, de basm și de simboluri. De aici s-ar putea deduce că între legendă și basm există semnul egalității. Într-adevăr, și într-un gen și în celălalt al creației populare, lupta se dă între forțele binelui contra celor ale răului, în care învingătoare sînt cele ale binelui. Dar, spre deosebire de basm, în care lupta o dă eroul pozitiv, ajutat de anumite forțe miraculoase, în legendele și cîntecetele populare eroice lupta o dă întregul popor, reprezentat printr-o multitudine de personaje. Mai mult, încă, la această luptă participă de partea eroului pozitiv chiar și natura, prin elementele sale tipice: calul, riul, muntele și codrul, evocate atît de bine de Eminescu, în «Scrisoarea a III-a», atunci cînd Mircea se adresa lui Baiazid:

«Eu ? imi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
 Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, riul, ramul,
 Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
 Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste»⁵.

O caracteristică a eroismului popular reflectat în folclor este lipsa de festivism. Fapta devine eroică numai dacă trezește ecouri în conștiința ascultătorului. Astfel, faptul relatat capătă perspectivă istorică — singura dimensiune umană care-l prezintă pe om ca erou⁶.

Lipsa de festivism în poezia eroică populară îi conferă acesteia o mai puternică notă de realism și autenticitate. Aceasta pentru că rapsozii nu s-au ivit ocazional, ci au apărut ca adevărați cronicari artistici ai poporului din toate vremurile. Ca peste tot, producțiile folclorice acoperă perioade de timp începînd cu formarea poporului român pînă în epoca contemporană.

Observînd bogăția de idei și evantaiul tematic al poeziei populare eroice, ne dăm seama că spre deosebire de basm, mobilurile și conținutul acestor creații sînt extrem de diversificate. Cel mai des întîlnit este *sentimentul antiotoman* al poporului

5. Mihai Eminescu, *Poezii*, «Biblioteca pentru toți», București, 1957, p. 159.

6. Lucian Blaga, *Ființă istorică*, ediție îngrijită și prefăcută de Tudor Călinescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 26 și 34.

nostru, care transpare din fiecare creație cu tematică eroică, în care fiecare cuvânt te situează cu sufletul și cu inima alături de eroul iubitor de libertate. De obicei debutează cu un aspect patriarhal, în care fetele și femeile spală rufe în Dunăre, bărbații sînt la muncă, ori se distrează la horă sau în fața unei stacane cu vin. E suficient, însă, ca să apară din josul Dunării un «caic» cu turci, ca dintr-odată lumea să se alarmeze și să se pregătească de luptă. Această precipitare trădează permanenta stare de război în care se aflau românii cu turcii. Totodată, se mai pune în evidență starea de independență și libertate în care se considerau românii, contactul cu turcii făcîndu-se la Dunăre, frontiera sudică a țării noastre.

Un exemplu al acestui sentiment antiotoman reflectat în folclor este și poezia *Matei Vodă Basarab*⁷.

Într-o epocă atît de instabilă politic, cînd domniile erau schimbate de Poarta otomană din ce în ce mai des, o călătorie la Constantinopol era oricînd riscantă. Poezia introduce pe ascultător direct în problematica istorică a epocii, în care boierimea retrogradă sacrifică unitatea politică a țării cu scopul de a pune mina pe domnie, ori a o influența în folosul ei.

Sub aspectul formei, poezia debutează sugestiv ca o discuție purtată de domn cu sfetnicii săi, în timp ce parcurgeau călare sau în rîdvan drumul spre Constantinopol. Este un bun prilej pentru rapsod de a da greutate și semnificație rugămintilor formulate de cei din suita domnului, animați de dragoste de țară, ca vodă să nu se înfățișeze înaintea sultanului,

Că Sultanu-i supărat
De jalba ce-a căpătat.
Boierii ce-au pribegit
Ei cu grecii s-au unit,
Cu Grecii, Grecoaicele
Și toate turcoaicele
La Sultanul te-au pîrît
Că țara ai sărăcit.

C-ai pus biruri mari și grele,
Încît toată țara geme.
Frunză verde creț de tei,
Frică-mi este să nu piei;
Oi-leo-leo, Doamne Matei,
Ești nevinovat și piei
Sau domnia că țî-o ia
Grecilor ca să le-o dea⁸.

Confruntată cu atestările documentare, constatăm că poezia evocă o călătorie pe care a întreprins-o Matei Basarab la Constantinopol, însoțit, printre alții, de Mitropolitul Grigore I și de episcopul Teofil, la 16 decembrie 1632, de unde s-a întors la 10 mai 1633, lăsînd-o ca regentă pe doamna sa, Elena⁹.

Textul de mai sus este deosebit de semnificativ, cu atît mai mult, cu cît el reflectă cele mai tipice realități ale vremii, practica dezastruoasă la sultan împotriva domnului de către boierimea retrogradă, unirea lor cu «grecii», al căror rost îl vom vedea mai jos, sărăcirea țării prin «biruri mari și grele», simpatia poporului față de domn.

Într-adevăr, în secolul al XVI-lea, din cauza creșterii puterii partidelor boierești, nu se putea așeza pe tronul Țării Românești ori al Moldovei decît aceia care se încredau în vederile acestor partide¹⁰. Din acest motiv, din 25 de domni, cîți s-au perindat la tronul Țării Românești între anii 1508 și 1601 numai doi au sfîrșit prin moarte

7. Culeasă de egumenul Brebenel, după un lăutar și publicată pentru prima dată de Gr. G. Toculescu, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», an. II, 1884, vol. I, p. 351, după un manuscris al lui Ion Pribbeanul, cf. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 479-480.

8. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 479.

9. *Ibidem*.

10. *Istoria medie a României*, partea I (sec. al X-lea — sfîrșitul sec. al XVI-lea), Ed. did. și ped. București, 1966, p. 270-271 (în continuare se va cita: *Ist. med. a României*, I. p....).

naturală, unsprezece domni au fost uciși prin complot boieresc ori turcesc, doisprezece fiind maziliți ¹¹.

Pe bună dreptate afirma Nicolae Iorga: «Nu turcii ne-au slăbit pe noi, ci ne-am slăbit singuri. Ne-a slăbit boierimea noastră» ¹². Acea boierime, care, nemulțumită că nu participă îndeajuns la masa onorurilor și a îmbogățirii, căuta azil politic la dușmanii pe care îi aducea în țară, «...pină ce peste o țară de țărani vinduți cu trupul și pământul, ținută în ghiare de câteva familii de boieri de toate neamurile, mincați de dihonie și ură, domnea, perindu-ți din ochi, ca o inchipuire, un biet domn cu zilele în mină și cu datornicii după cap» ¹³.

Și cine erau acei datornici? Răspunzând la această întrebare, vom înțelege mai bine cauza aversiunii rapsodului popular împotriva grecilor. Pentru că nu e vorba de grecii fanarioți, veniți mai târziu, după căderea lui Constantin Brîncoveanu. Nicolae Iorga vedea în grecii evocați și de poezia de mai sus, acea faună cămătărească ce mișuna la curtea domnilor, ca urmare a faptului că îi creditase cu sumele necesare cumpărării tronului de la sultan, pentru restituirea cărora domnii trebuiau să înăsprească fiscalitatea, mai ales pe seama țărănimii. Despre această «pleavă omenească a împrumutătorilor», Nicolae Iorga afirma cu indignare că «întrupa într-însa toată rușinea și nenorocirea la care ajunsese. Ei erau mai urțiți de orișicine, pentru că de hațul lor se pustiau satele și se chinuia o țară întreagă pentru acele câteva sute de oameni ticăloși» ¹⁴.

Cercetările istorice ulterioare au demonstrat că fenomenul grecesc în țările române era o formă de imixtiune otomană în viața politică a poporului nostru, pentru că grecii erau trimiși de Poartă în ambele țări odată cu domnii pămînteni, dar trăiți în mediu grecesc. Sentimentul antigrecesc era, în fapt, un sentiment antiotoman, nutrit de boierime pentru că grecii formau o concurență la dregătoriile țării și de țărani pentru că din cauza lor se înăsprea fiscalitatea. Acest sentiment s-a transformat într-o mișcare antigrecescă, debutată cu cele două comploturi împotriva lui Radu Mihnea și Alexandru Iliasi în Țara Românească ¹⁵. Această mișcare a cuprins și masele populare, care au fost folosite împotriva domniei lui Leon Tomșa (1629—1632) din Țara Românească, obligat în cele din urmă, ca în anul 1631 să dea un așezămint favorabil boierimii autohtone ¹⁶. Simpatia rapsodului popular pentru Matei Basarab se datora faptului că acesta reușise, cu sprijinul boierimii autohtone și al țărănimii libere, să-l înfringă lingă minăstirea Plumbuita pe Radu Iliasi, pretendent la tronul Țării Românești și exponentul turcilor ¹⁷.

Sărăcirea țării, în ciuda răspunsului pe care domnul îl dă căpitanului Constantin, cum că a înflorit țara de cînd este el domn, constituie un alt fapt real. Bunăoară, Radu de la Afumați (1522—1529), pentru a ajunge domn în locul lui Vladislav al III-lea, care-l uzurpase, promisese turcilor că va urca tributul de la 12.000 la 14.000 de ducăți, motiv pentru care boierii l-au ucis împreună cu fiul său, la Rîmniceul Sărat ¹⁸. În ceea ce-l privește pe Petru Cercel (1583—1585), a înăsprit atât de mult fiscalitatea, încît

11. *Ibidem*, p. 272, 273 și 331.

12. N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc*, în «Scrieri istorice», vol. I, Lyceum, Ed. Minerva, București, 1971, p. 294.

13. *Ibidem*, p. 295.

14. *Ibidem*, p. 305.

15. Acad. Andrei Oțetea, *Istoria poporului român*, Editura științifică, București, 1970, p. 168.

16. *Ibidem*, p. 169.

17. *Ibidem*.

18. *Ist. med. a României*, I, p. 294.

atunci cind a fost mazilit, a fugit în Transilvania cu un tezaur încărcat în 43 de care¹⁹. Iată de ce poporul ajunsese să urască cumplit pe cei care-i finanțau pe noi pretenzenți la tron.

În poezia amintită se găsește, totuși, modul de rezolvare a problemei :

Frunză verde de strigoi,	Să-i joc ca pe-o brebenea
Să ne-ntoarcem înapoi	Să-i joc bine borița,
Toată țara s-adunăm	Sgîța-sgîța, iepura ;
Și bine să înarmăm	Să le arăt domnia
Să ne gătim de război	Tot la gît cu sabia
Că sînt mulți voinici la noi	Pin-oi trece Dunărea
Ce doresc moartea mai bine	Toată țara va sălta
Decît domn grec să le fie.	Și atunci vei vedea
Frunză verde și-o lalea,	Binele în țara ta
Hai, Doamne, Măria ta,	Pacea și cu liniștea
Grecii dă-i pe mina mea,	Va avea domnia ta ²⁰ .

Se observă, în aceste versuri, voința poporului de a lupta în unanimitate în frunte cu conducătorul său de atunci împotriva jugului otoman. Victoria nu era posibilă decît prin «săltarea» întregii țări, ceea ce ridică masele pe o nouă treaptă de conștiință, la baza căreia se află un profund *sentiment unionist*. Judecată prin această prizmă, poezia eroică populară oferă o arie unitară de desfășurare a evenimentelor. Dacă în basm — ca să recurgem din nou la această comparație — eroul parcurge întinderi nedefinite și întîmpină obstacole cu valoare de simbol, de data aceasta eroul popular își desfășoară acțiunea pe vatra strămoșească, în care sînt nominalizate locurile cu munții, văile și apele țării noastre. Locul desfășurării acțiunii nu este doar o provincie sau alta a țării noastre, ci întregul teritoriu, ca patrimoniu geografic indivizibil, în care eroul din Ilfov străbate Bărăganul sau Moldova, Banatul sau Transilvania cu sentimentul că e la el acasă. Nu s-a întîlnit încă o poezie populară românească ce să definească Transilvania sau Moldova ca fiind situate undeva, peste graniță. Această concepție unionistă se reflectă sugestiv în poezia «Șarpele», culeasă de noi în comuna Frătești-Ilfov, dar circulînd și în alte zone, sub formă de variante, unele atît de diferite, încît doar titlul îl au comun²¹. «Orice popor — afirma B. P. Hasdeu — posedă o formă proprie a sa, primind ca al său numai ceea ce corespunde acelei forme specifice... Cîte cîntece nu s-au combinat astfel din fragmente poetice mai vechi ! cîte basmurii deosebite prin sorginți nu s-au cusut cu dibăcie într-un singur basm»²², reflectînd dragostea și lupta eroilor lor pentru aceste meleaguri strămoșești.

Dacă în unele variante se realizează o anumită simbioză²³, în cea ilfoveană se arată în mod inedit paralelismul și creșterea progresivă a forței răului, în comparație cu

19. *Ibidem*, p. 328—329. 20. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 479—480.

21. Varianta publicată de G. Dem. Teodorescu, în *op. cit.*, p. 439 este culeasă la 6 august 1883 de la Petrea Crețul Șolcanu, lăutarul Brăilei. Alte variante au mai publicat : T. T. Burda, *op. cit.*, p. 188—194, sub titlul *Zmeul și Zmeoaica* ; V. Alecsandri, în balada a IV-a, p. 11—12, sub titlul *Balaurul* ; Ion Brezeanu, în *vadul Brăilei... folclor literar din zona Dunării de jos*, prin Casa creației populare a județului Brăila, 1970, p. 25—28 ; Horia Barbu Opreșan, *Folclor literar ilfovean*, prin Casa creației populare a județului Ilfov, 1971, p. 79—83 ; Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, Ed. Minerva, București, 1974, p. 38—44 ; Idem, *Scorpia*, în *op. cit.*, p. 44—49 ; Constantin Gh. Prichici, *Balade populare din Ilfov*, prin Centrul de înținare a creației populare și a mișcării artistice de masă, 1975, p. 44—47 și 48—52.

22. B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, p. XVIII, cf. I. C. Chițimie, *Folcloriști și folcloristică românească*, Editura R. S. R., București, 1968, p. 55—57.

23. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 444—450 (Balaurul).

a binelui. Astfel, între vârsta pruncului și aparența șarpelui se află întotdeauna un avantaj de un an pentru cel din urmă, ceea ce anunță creșterea dificultăților în rezolvarea conflictului dramatic de către eroul nostru. Păstrînd acest decalaj, aflăm că șarpele la vârsta de doi ani, avea «ochi în cap ca de cotoi», iar în următorul an avea «ochi în cap ca de vulpoi» și ochi de licurici la vârsta de cinci ani. Creșterea gradată a acestor atribute o întîlnim pînă la vârsta fatidică de 10 ani, în care șarpele reușește să salte talpa casei și să o învîrte pe loc. Dacă poezia insistă asupra ochilor șarpelui aceasta se datorește nu numai nevoilor sale stilistice, ci și concepției poporului despre efectul paralizant al ochilor șarpelui asupra unor viețuitoare cu o anumită stare psihică. În cazul de mai sus, atenția sporită acordată ochilor de șarpe se datorește funcției lor de urmărire. Într-adevăr, eroul nostru este pînă la urmă înghițit pe jumătate, în rest neputînd :

De cuțite-ncruciate
De săbii și de pistoale
De mănunchi de săbioare
Că vîrfu cuțitului
Ședea-n gușa șarpelui²⁴.

Din această încurcătură eroul nostru a fost scos de un moldovean, care, în ciuda amenințărilor șarpelui, scoase paloșul și-i tăie din trup nouă bucăți. Cînd s-o taie și pe-a zecea, șarpele se luă după el și numai printr-o rugă făcută în biserică, reuși să-i încleșteze gura șarpelui și astfel să scape cu viață.

Pentru a înțelege semnificația acestei legende, trebuie să ne gîndim la contextul socio-economic și psiho-social în care ea circula²⁵. Se știe că în condițiile evoluției mediu românesc, în care a luat naștere legenda, cînd țările române erau sub dominația otomană, limbajul rapsozilor trebuia să fie prudent. De aceea, ei se exprimau cît mai figurat, știînd că ascultătorii avizați înțelegeau mesajul. Astfel, personajele din legenda de mai sus constituie expresia personificată a provinciilor românești Moldova și Țara Românească, iar șarpele sau balaurul ori zmeoaica reprezenta Imperiul Otoman, care, dacă n-a reușit să înghiță Țara Românească, datorită opoziției sale armate, totuși, a slăbit-o mult.

Pe același plan al spiritului de unitate este prezentat și Radu Șerban (1601, 1602—1611) cel care i-a urmat în scaunul de domnie lui Mihai Viteazul. În legenda care-i poartă numele²⁶, domnul muntean este privit cu simpatie de către popor, pentru că acționa în concordanță cu sentimentele de unitate ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Datorită acestei simpatii, legenda spune că Radu Șerban a fost întîmpinat la Bran cu bucurie și speranță de români, mai ales de păstori. Cînd Vodă l-a întrebat pe cioban ale cui sînt oile, acesta și-a etalat cu mîndrie apartenența sa națională și a înșirat cu multă obidă necazurile românilor din Transilvania.

42. Inf. Păun Călin, comuna Frătești, județul Ilfov, culeasă de prof. Burlacu Dumitru în august 1971.

25. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, p. 10.

26. Legenda a fost culeasă pentru prima dată de la Aron Priebeanu, după un bătrîn din Comarnic, și a fost reprodusă de Gr. G. Tocilescu în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», an. II, vol. I, fasc. II, 1884, p. 390 ; cf. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 478—479

Oleoleo, Măria ta,
 Ce potop în țara mea !
 Ungurii ne necăjesc,
 Turcii
 Vitele răpesc
 Tătarii ne jefuiesc,
 Vai de neamul românesc ²⁷.

În versurile care urmează, ciobanul nu numai că îl imploră pe domnul român să pornească lupta și să-i ia pe românii asupriți sub protecția sa, dar îi recomandă și o tactică corespunzătoare formelor muntoase de relief în care se găseau, pentru a stîrni panica în rîndurile inamicului :

Frunză verde, micșunea,
 Hai, doamne, Măria ta,
 Știu ascunsă cărarea
 Printre stînci, strîmtă vilcea :
 Te tulesc în țara mea.
 Hai, doamne, s-o stăpînești
 De păgîni s-o izbăvești ²⁸.

Ideea dominantă a textului de mai sus este aspirația străveche spre unitate națională a poporului nostru. Atît în folclor cît și în documentele scrise, se găsesc nenumărate cereri adresate domnului muntean ori celui moldovean de a-i proteja ²⁹. Poezia ne mai relevă și ipostaza mai puțin cunoscută a păstorului transilvănean. Dacă în mod tradițional el era prezentat bucolic și trist din motive de singurătate ³⁰, de data aceasta îl vedem ca un ostaș al cauzei naționale, așa cum erau în mod obișnuit mulți păstori birșani, care «...făceau în același timp și un serviciu gratuit de informatori și cercetași militari. Ei observau mișcările armatelor turcești, precum și pregătirile acestora pentru expedițiuni militare și nu întîrziiau de a da permanent de știre atît în țară cît și în Transilvania, de cele ce se petrec în Turcia» ³¹. Patriotismul românilor transilvăneni era cu atît mai evident, cu cît ei străbăteau încă etapa conștiinței de neam a poporului nostru, preludiu a celei naționale ³². Ca unul ce străbătea și cunoștea fiecare colț de plai, păstorul ardelean — evocat și în poezia de mai sus — călăuzea trupele muntene pe cărări ascunse, ca să cadă în spatele inamicului. De aceea, dacă confruntăm textul poeziei cu atestările documentare, descoperim că ea are o reală bază istorică :

27. G. Dem Teodorescu, *op. cit.*, p. 478.

28. *Ibidem*.

29. Un exemplu concludent îl constituie episodul din 1788, cînd Nicolae Mavrogheni s-a apropiat de granița transilvăneană. Cu acel prilej, oierii din Șapte Sate săcelene, împreună cu cei din Budila, Prejmer și Hărman, au făcut act de supunere, trimițînd cîte un «elciu» (sol) la domnul muntean, staționat la Vălenii de Munte, pentru a cere ca satele lor să formeze o «raia» muntească. Trimișii oierilor au fost bine primiți de domn, dar, în împrejurările politice de atunci, nu putea face pentru ei decît să-i invite să se stabilească în Țara Românească (vezi : V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, III Acte și documente p. 230, cf. Al. Stroe-Militaru, *Mocanii săceleni ca elemente de unitate și expansiune națională*, în «Viața săceleană», an. II, nr. 5—6 din 1931, p. 26).

30. După opinia lui Sextil Pușcariu, sentimente ca : «dorul» și «uritul» — elemente predominante în starea psihică a păstorilor izvorăsc din tristețea de a nu-l vedea pe cei de-acasă, de a trăi izolați de restul oamenilor (*Ce e românesc în literatura noastră ?* în «Țara Birsei», an. I, iulie—august 1929 — nr. 2, p. 101—103).

31. Ioan G. Babeș, *Din plaiul Peșului*, București, 1893, p. 39—60.

32. Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 14.

Oștirea și-o rinduieste...
 Noaptea-n patru părți lovește,
 Omor, junghie Turci, Tătari,
 P-ai creștinilor tirani.
 De pe Birsă, mai la vale
 Tâind cetele ungare.
 Ii bate, măcelărește,

Pină-n Hodova-i gonește
 Frunză verde de pelin,
 La Brașov sașii se-nchin
 Cu sare, pline și vin;
 Lui Șerban cetatea-nchin
 Armele lor dăruiesc,
 Către Făgăraș pornesc³³.

Textul de mai sus este un model de tactică militară reflectată în folclor, în care surpriza și disperarea inamicului își au locul cel mai important. De asemenea, poezia reflectă o situație istorică reală, în care prezența turcilor și a tătarilor, veniți după jaf, se datora stării de anarhie politică a Transilvaniei dupăuciderea lui Mihai Viteazul. Un alt amănunt, de o semnificație istorică peste care nu se poate trece și în elucidarea căreia stă deplină înțelegere a poeziei de față este plecarea lui Radu Șerban cu oștenii săi spre Făgăraș. Căutând aceste amănunte în documentele vremii, descoperim participarea intensă a lui Radu Șerban la ansamblul evenimentelor care au frământat Transilvania după moartea lui Mihai Viteazul³⁴. De aceea, momentul reflectat în poezia populară nu a fost un caz izolat, ci un aspect al practicii încetățenite de către domnii munteni și moldoveni de a interveni în viața politică a celei de a treia provincii românești. În acest context istoric adăugăm și situația în care se găsea Ungaria, care, după moartea lui Ioan Zapolya (1541) fusese transformată în pașalic turcesc, în timp ce Transilvania rămăsese un principat autonom, obligat să plătească turcilor un tribut anual³⁵. Cota-parte din acest tribut îi revenea și Brașovului. Acesta, însă, fusese scutit de către principele Sigismund, pentru devotamentul arătat în evenimentele din 1599—1601, de a mai plăti arenda de 200 florini ungurești «pe care au plătit-o anual pină acum și în mod obișnuit, pentru cetatea Bran și posesiunile ei, pe seama contribuției împăratului Turcilor...»³⁶. Împotriva acestui privilegiu s-a ridicat Moise Secuiul, care sosi cu oaste turcească și tătară, pentru a supune Brașovul. În aceste împrejurări, brașovenii l-au trimis pe protopopul Mihai la Radu Șerban, ca urmaș al lui Mihai Viteazul la domnia celor trei țări românești unite, pentru a-i cere sprijin. Intervenția domnului muntean reflectată atât de plastic în poezia mai sus reprodusă, s-a soldat cu bătălia de lângă Brașov în anul 1603, când a fost ucis însuși Moise Secuiul³⁷.

Numeroase întimplări din eroica epopee a neamului nostru din timpul lui Mihai Viteazul au rămas neșterse în conștiința urmașilor și au dat suflu vitalizator și proșpețime multor creații folclorice vehiculate în popor pină în zilele noastre. Abia ridicase Mihai Viteazul steagul luptei pentru neatarnare, când o porni într-o cruntă

33. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 479.

34. Prezența lui Radu Șerban în Transilvania este legată în cea mai mare parte de conflictul armat dintre acesta și oastea lui George Basta. Generalul transilvan, în drumul său spre Țara Românească, a intrat în Țara Birsei și își instalează tabăra lângă Prejmer. După câteva zile de odihnă, trece Carpații, unde cronica spune că ar fi ucis în luptă circa 4000 de munteni. De acolo revine la 27 septembrie 1602, la Prejmer. Radu Șerban încearcă să-și ia revanșa, când sosi în Prejmer la 22 octombrie 1602, dar Basta plecase la Alba Iulia încă din 8 octombrie. În lipsa lui, Radu Șerban prădă și arse Prejmerul și Hărmanul după care își așează tabăra la Teliu (vezi *Cronica comunei Prejmer*, în «Țara Birsei», an. V, nr. 6 din nov.—dec. 1933, p. 523).

35. *Ist. med. a României*, I, p. 284.

36. Documentul datat în 29 martie 1602 a fost publicat în *Rechtstage des ehemaligen Törzburger Dominiume* — X. Kronstadt, 1882.

37. I. Moșoiu, *Branul și Cetatea Branului*, Editura Asociației Turing Clubul României, București, 1930, p. 23.

expediție de pedepsire a turcilor. La 10 decembrie 1594 cucerii Cetatea de Floci³⁸. De aici se opri la Hirșova în ziua de 1 ianuarie 1595, când înfrînse o garnizoană de 7000 de turci și luă o uriașă pradă. După un scurt răgaz, la 6 ianuarie 1595, Mihai o porni cu oastea sa spre Silistra, pe care o cucerii și o pradă. Raidul său trecu, apoi, prin Șiștov, Rahova și Vidin³⁹.

Drept răspuns dat acestor acțiuni, sultanul hotărî să-l înlocuiască pe Mihai vodă din scaunul de domnie cu Bogdan, fiul lui Iancu Sasul. Hotărîrea sultanului urma să fie adusă la îndeplinire de Mustafa-Pașa și de Hasan Hadîmbul, cu ajutorul a 2000 de ieniceri și 14000 de turci găsiți în Bulgaria. În același timp hanul Ghirai, cu 30.000 de tătari, care se întorcea dintr-o expediție din Ungaria, primi ordin să-l atace și el pe Mihai⁴⁰. După cum ne informează N. Iorga în opera sa, hanul sosi împreună cu un nepot al său și cu 4000 de ostași și robi⁴¹. Aceste două armate urmau să se întâlnească la Giurgiu. Domnul român le aștepta în fața satului *Pietrele*, despre care N. Iorga afirmă că a dispărut⁴². Văzînd mulțimea dușmanilor, Mihai se retrase mai la nord de București, pentru a strînge oaste și a urmări mai ușor mișcările inamicului. În locul său lăsă trei corpuri de oaste, conduse de frații Preda și Radu Buzescu și de un boier, Radu din Calomfiresți, despre care N. Iorga spune că a fost însușit de cîntecul de vitejie⁴³. Acești eroi au dat două lupte încununat de biruință la 14 și 16 ianuarie 1595 — după cum preciza N. Bălcescu⁴⁴ sau la 16 ori 21 ianuarie 1595 după afirmația lui N. Iorga⁴⁵.

Indiferent de data desfășurării bătăliilor cu pricina, important este că ele se găsesec reflectate cu fidelitate în trei legende eroice care au circulat nu numai în Cîmpia Munteniei, dar și în Moldova și Transilvania. Este vorba de legendele: «Radu Calomfirescu», «Dealul surlari» și «Dealul cu oase». Deși își au obrșia în aceleași împrejurări istorice, legendele amintite sînt aproximativ independente una față de alta. Despre legenda «Radu Calomfirescu» informatorul nostru susținea că ea reflectă o bătălie dată împotriva tătarilor la Cornățel (azi comuna Minăstirea — Ilfov), unde românii au reperțat o strălucită victorie⁴⁶.

În toate variantele cunoscute de noi personajele sînt aceleași ca și în cele ale lui Vasile Alecsandri și G. Dem. Teodorescu. Comparînd, însă, varianta lui G. Dem. Teodorescu cu aceea publicată de Al. I. Amzulescu în 1974, observăm asemănări de structură și deosebiri de formă. Astfel, ambele variante debutează cu descrierea unei tabere militare a lui Mihai Viteazul.

38. N. Bălcescu, *Românii supț Mihai Voievod Viteazul*. I. Biblioteca școlarului, nr. 57, Ed. Tineretului, București, p. 59; Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Ed. Militară, București, 1968, p. 137; Idem, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc*, în «Serii istorice», I. Ed. Minerva, București, 1971, p. 305. 39. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 59—61; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 137—138.

40. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 61—62; N. Iorga, *op. cit.*, p. 140.

41. N. Iorga, *op. cit.*, 140.

42. E posibil ca actualul sat Pietrele să fie același cu cel menționat de N. Iorga. Se află la o distanță de 7—8 km. de comuna Gostinu, de lîngă Giurgiu, suficient de aproape ca domnul muntean să-l fi avut ca loc de observație al oștilor turco-tătare. De altfel, după cum menționa P. S. Antonescu-Remuși, în *Monografia județului Vlașca*, 1890, satul Pietrele era, pe la 1885, proprietatea minăstirii Cotroceni, fapt pentru care un cătun al comunei Gostinu, pentru că depindea de Pietrele, a căpătat denumirea Gostinu-Monastiri. 43. N. Iorga, *op. cit.*, p. 140.

44. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 63. 45. N. Iorga, *op. cit.*, p. 141.

46. Legenda ne-a comunicat-o la 16 mai 1976 în stare fragmentară și cu explicații în proză intercalate în text, Nica P. Florea, comuna Minăstirea, județul Ilfov, an. 1896. Cel care a publicat-o mai întii a fost Vasile Alecsandri, în *op. cit.*, sub titlul *Radu Calomfirescu*, iar un fragment, care a constituit prototipul variantei noastre, l-a publicat G. Dem. Teodorescu, în *op. cit.*, p. 477—478. A mai fost culeasă o variantă din zona Ilfov de către I. Cocișiu și publicată de Al. I. Amzulescu, în *op. cit.*, p. 451—457. Un text identic, însoțit, însă, de note muzicale, a fost publicat de Constantin Gh. Prichici în *Balade populare din Ilfov*, 1975, p. 149—153.

Multe corturi sînt întinse
De pămînt cu lanțuri prinse
Iar d-asupra țintuite,
Cu burci negre învelite
Cu burci negre tătărăști
Și cu steaguri românești ⁴⁷.

Dar dacă varianta lui Al. I. Amzulescu începe direct cu această descriere, în cea a lui G. Dem. Teodorescu aspectul este precedat de nominalizări toponimice și de descrierea cadrului natural, prilej pentru rapsod să etaleze cu mîndrie forțele militare ale românilor.

Abia cu relatarea ospățului domnului însoțit de frații Buzești și de alte personalități ale vremii, debutează și varianta culeasă de noi la Mînăstirea. Indiferent de formele specifice ale acestor variante, de bogăția și particularitățile lor de expresie, se desprind cîteva trăsături demne de consemnat: descrierea mulțimii de corturi are valoare informativă pentru istoricii artei militare. Cu aceeași valoare documentară este evocată o incursiune tătărăască de jaf în Țara Românească, soldată cu pustiiri și robiri, cu profanarea bisericilor — depozitare de inestimabile opere de artă și cultură.

Icoanele ceale mari	A făcut-o turcii teighea
Care sîn' pe la altar	Și toacă tutun pã ea ;
Le-a făcut iesle la cai ;	Sã vezi pe domnul Cristos
Icoanele cele mici	Rãzbolit cu fața-n jos
Le-a dat turcii găurele	În bălegarul cailor,
Și le-a făcut scăunele	Jocul armăsarilor
Dă «să așează» pã iele ;	Umbletul păgînilor ⁴⁸ .
Sã vezi pã Maica Precista,	

Dacă încercăm să ne imaginăm gîndirea și mentalitatea religioasă a românului din acele vremuri, înțelegem că descrierea de mai sus nu are nimic hilar, ci este o încercare de a sublinia mai mult caracterul distructiv al incursiunilor păgînilor în țările române. Prin realismul descrierii se sugerează și se concretizează ideea jafului tătăresc, apropiindu-se imaginea de înțelegere a ascultătorului.

Spre deosebire de invadatori, românii sînt prezentați în ipostaze eroice, în care forța fizică se îmbină cu inteligența :

Tăie!' voi marginile...
Să tai ieu mijlocele ;
Car' dă mine mi-o scăpa,
Dă voi ca să nu mai scape
Nici în cer nici pã pămînt,
Nici în gaură de șarpe ⁴⁹.

Spre deosebire de această legendă, în care frații Buzești erau prezentați — în mod paradoxal — mai puțin favorabil (ceea ce dovedește că legenda a luat naștere în localități diferite), în următoarele două legende «Dealul surlari» și «Dealul cu oase» frații Buzești sînt înfățișați ca străluciți comandanți de oști. În prima bătălie dată la Putineiu, frații Buzești au folosit avantajele pe care le prezenta terenul. Ei și-au mascat pe un deal cetele de oșteni, amplasîndu-și jos, în Valea Morîștilor, ceata de surlari, care, prin sunetele lor, să atragă grosul tătărimii. Cînd hoarda s-a apropiat de sur-

47. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.* p. 477.

48. Al. I. Amzulescu, *op. cit.*, p. 453—454.

49. *Ibidem*, p. 455.

lari, care scoteau sunete războinice, au fost atacați de cetele lui Radu Buzescu din toate părțile, imobilizându-i pe tătari între malurile abrupte ale văii și ucigându-i. De la această luptă locul înalt a căpătat numele de «Dealul surlari», iar valea în care au rămas mii de cadavre inamice, se numește și astăzi «Împuțita», pentru duhoarea pe care a exalat-o mult timp⁵⁰.

În urma acestei înfringeri, hanul tătarilor a poruncit ca o trîmbă mare să se desprindă din oastea sa și să pustiască tot ce va întîlni în cale. Cînd văzură și auziră de isprăvile distructive ale tătarilor, frații Buzești se instalară cu oștile în satul Stănești, ceva mai la răsărit de satul Putineiu, pe niște dealuri, din care pornesc văi repezi și adînci, prielnice ascunzișului. Cînd tătarii s-au îndreptat spre acele locuri, fără să bănuiască prezența românilor ascunși în văi, au fost izbiți cu atîta putere, încît nu s-au mai dezmeticit, ci au intrat în panică. Românii își croiau drum printre ei cu paloșul, tăind brazde largi. Pe măsură ce se retrăgeau tătarii, lupta se muta pe dealul înalt din apropiere, unde îi așteptau noi forțe românești. În lupta care s-a dat acolo, românii au lăsat mormane de cadavre inamice, care, cu timpul s-au transformat în mormane de oase albe, lucitoare noaptea la lună. De aici și numele de «Dealul oaselor», pe care l-a căpătat acel loc⁵¹.

Comparînd textul documentelor cu cel al legendelor, vom constata că unul pentru celălalt nu constituie doar o confirmare ci chiar o completare. În cazul de față avem de-a face cu trei legende izvorite din două evenimente istorice. Diferențe sînt pentru că s-au născut în localități diferite, în schimb au o idee fundamentală comună: lupta poporului român pentru independență, în care a strălucit geniul militar al celor mai buni fii ai săi. Dacă atestările documentare privesc evenimentele cu exactitate și rigoare științifică, dar global, neglijînd amănunțele, legendele privesc aceleași evenimente, dar cu amănunțele cele mai semnificative prezentate mărit, uneori dînd loc unor fabulații proprii, care subliniază mai bine mentalitatea și sentimentele patriotice ale poporului. Astfel că evenimentele evocate în cele trei legende au sădit în generațiile care au urmat sămînța dragostei de patrie, iar Dealul surlari ori Dealul cu oase s-au adăugat șirului de toponime glorioase care împinzesc țara, în care locuri ca Rovine, Călugăreni, Podul Înalt, Bobilna și Mărășești sînt doar cîteva monumente naturale de vitejie și eroism românesc.

Creația folclorică — mijloc de reflectare a realităților sociale și politice — este și un prilej de a pune într-o lumină glorioasă personajele intrate în legendă. Ele sînt așezate în lumina unui adevărat reflector de bunăvoință, pentru ca ascultătorul să le cunoască atît portretul fizic, cît, mai ales, cel moral și spiritual. Această necesitate de popularizare a fruntașilor neamului nostru a fost din totdeauna resimțită din motive de mobilizare și îmbărbătare a celor chemați să apere patria. Așa cum sublinia N. Iorga, «E bine să i se vorbească unui popor de oamenii lui mari... Dar despre fruntași unui popor, despre aceia prin cari a fost mai mare, mai vrednic de laudă poporul acela, despre dinșii trebuie să se audă pretutindeni în graiul tuturor»⁵². Deși este conturat, cel mai adesea, doar un singur personaj, nu este vorba de cultul personalității individuale, ci de acela al eroismului colectiv. Eroul devine, astfel, nu un idol nerepetabil, ci un model și un îndemn la fapte eroice. În acest fel forța eroului capătă dimensiuni hiperbolice și dă satisfacție ascultătorului, pătruns de sentimente patriotice.

50. Inf. *Marin Inimă Rea*, comuna Gogoșari, satul Drăghiceanu, județul Ilfov, culeasă în 1930, de învățătoarea Rada Nedea.

51. Inf. *Constantin Prodan*, comuna Gogoșari, satul Drăghiceanu, jud. Ilfov, n. 1880, culeasă în 1930 de învățătoarea Radu Nedea.

52. N. Iorga, *op. cit.*, p. 291.

Unul din acești eroi a fost vestitul Badiu Cîrciumaru, pentru ale cărui fapte, consemnate în prestigioase culegeri de folclor⁵³, poate fi considerat un adevărat erou național. El este un strălucit simbol al împotrîvirii românilor față de împilatorul turc, figura lui fiind un model demn de urmat.

În poezia populară, Badiu Cîrciumaru nu are o identitate concret individualizată, ci una tipică, izvorită dintr-o activitate tipică. Dată fiind adversitatea mocnită a poporului nostru față de turci și de tătari, starea permanentă de război în care se afla poporul nostru, era suficient să spui despre erou că este «Cîrciumarul frîncilor / Măcelarul Turcilor»⁵⁴, sau «Care ziua-i cîrciumar / Și noaptea mi-i măcelar /, Măcelarul turcilor»⁵⁵, sau Ziua-i cîrciumar de buji, / Noaptea-i măcelar de turci»⁵⁶, ca să-l definești prin trăsături recunoscute unanim de popor.

În ceea ce privește apartenența sa geografică, remarcăm că îl revendică mai multe regiuni ale țării. Dacă în perioada 1884—1967 Badiu Cîrciumaru era cîntat în zona Brăilei⁵⁷, la mijlocul secolului nostru el era eroul îndrăgit în comuna Desa — Dolj⁵⁸. Două decenii mai tîrziu îl întîlnim pe Badiu Cîrciumaru și în județul Ilfov⁵⁹. Același erou este revendicat și de localitățile Lipan — Bivol și Hănești, din județul Dorohoi⁶⁰. Putem vorbi, deci, despre omniprezența eroului în conștiința românilor, ca urmare a sentimentului lor antiotoman.

Făcînd o sinteză a faptelor acestui erou, reflectate în folclor, vom înțelege de ce turcii, în număr mare, îl căutau peste tot, pentru că sub masca unui onest și inofensiv cîrciumar se ascundea un aprig dușman al turcilor, pe care-i ucidea pe alete «tot agale și turci mari». Odată prins prin viclenie, Badiu este legat de horn, iar cîntecul etalează o gamă largă de șiretenii ale eroului, pentru a scăpa. Mai întîi o îndeamnă pe Bădiuleasă să-i ispitească pe turci cu galbeni, dar aceștia rămîn nelăduplecați. Apoi, Bădiuleasa încearcă să-i prindă pe turci în mreje cu găteala și frumusețea ei, dar fără rezultat. În cele din urmă Badiul o sfătui să pretexeze că se duce cu coafele după apă, în realitate ea ducîndu-se la Neculcea, un alt tovarăș de luptă, de la care să ceară ajutor. Procedînd astfel, ea fu sfătuită și de Neculce cum să procedeze la întoarcere. La scurt timp după aceea, Neculce își făcu prezența cu mare tîmbălău. La întrebările turcilor înfricoșați, Bădiuleasa îi îlniști, răspunzîndu-le:

E un grec neguțător
De vite cumpărător,
A vîndut cirezi de boi
Și trage-n gazdă la noi,
Îmi vine cam veselior...

C-astăzi a fost vînzător ;
A vîndut cirezile,
Și-o fi scos capetele
Și-acuma bea dobinzile
De nu-l țîn drumurile⁶¹.

53. V. Alecsandri, *op. cit.*, balada a XXXII-a, sub titlul *Badiul* p. 124—127; N. A. Caranfil, *op. cit.*, p. 76—87; S. Fl. Marin, *Badiul în Poezii populare române*, Cernăuși, 1873, t. I, p. 128—141; G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 538—550; Al. Vasiliu, *Cîntece*, p. 9—11; N. Mateescu, *Balade*, p. 71 și urm.; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folclorice*, București, 1909, p. 75 și în revista «Ion Creangă», XV, p. 23; D. Furtună, *Izvodiri din bătrîni*, Ed. Minerva, București, 1973, p. 284—285; Idem, *Bidiul*, în *op. cit.*, p. 286—289; Al. I. Amzulescu, *op. cit.*, p. 209—215.

54. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 538.

55. Ion Brezeanu, *Badea haiduc cîrciumarul*, în *op. cit.*, p. 41.

56. Inf. *Filică Ghiocel*, culeasă de Dumitru Burlacu, din Frățești Ilfov.

57. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 538; Ion Brezeanu, *op. cit.*, p. 41—46.

58. Al. I. Amzulescu, *op. cit.*, p. 209.

59. Inf. *Filică Ghiocel*.

60. D. Furtună, *op. cit.*, p. 284.

Dacă în celelalte variante încercările șirete ale lui Neculcea de a-l recupera pe Badiu de la turci sînt prezentate sumar, în cea publicată de G. Dem. Teodorescu se arată cu lux de amănunte viclenia eroului, care recurge chiar și la umilitoarea situație de a îngenunchea în fața turcilor, numai să obțină învoirea de a da osîndițului un pahar cu vin. Prin înduplecarea turcilor, victoria eroilor este asigurată, pentru că sub pretextul înmînării vinului, Neculcea scoase un cuțitaș, tăie funia și îl eliberă pe prizonier. Ceea ce a urmat, nu e greu de bănuț :

Mina-n paloșe punea	Numai de păr l-apura
P-ăi tăios mi-l alegea	În bățatură-l ducea
Ușa mare deschidea,	Pe tăietor îl punea
În pragul ei se apropia,	Cu paloșu îl reteza
Și pe turci că suduia,	Capul
Cîte unul că chiema	Că i-l arunca,
Turcii se cutremura	Trupul
Cîte unul se ducea	Jos că rămînea ⁶² .
Ear Badiul de-l ajungea	

Această răsturnare de situație constituie pentru rapsod un prilej de a pune în lumină virtuțile războinice ale eroului popular. El este prezentat, pe alocuri, hiperbolizat, pentru a i se sublinia virtuțile eroice, iar dacă se spune că luptă singur împotriva a o mulțime de turci, aceasta nu-i decât o figură de stil, care nu exclude contribuția altor luptători. Atunci cînd se spune de pildă, că Mihai Viteazul i-a bătut pe turci la Călugăreni, contribuția armatelor sale este presupusă.

Cu toate acestea, eroul nu este prezentat inamovibil și infailibil, ci în ipostaze realist-umane, ca om supus greșelii de a se turmenta, slăbiciunii de a se umili ori de a fi prins și legat. Toate aceste scăderi omenești sporesc dificultățile întîmpinate de erou pe plan literar, dar pun mai mult în valoare succesul raportat de el în final, oferind satisfacție ascultătorului, pe plan afectiv.

Virtuți de eroi au și frații Din, Constantin și Românaș Copilu. În legendă se spune că primii doi au hotărît să încerce curajul mezinului, punîndu-l să lupte cu tătarii :

Alei frate Roman,	Pe Lăpușna să te uiți ;
Tot la spate noi te-am dat...	De-o fi șaisprezece mii,
Să-mi pui șaua pe Negrul,	Nouă veste să ne faci,
În șapte chingl să-l încingl	Iară de-o fi șapte mil,
Ochianu-n mină să-l iei	De-abia pe seamă țî-o fii ⁶³ .

De rușine, însă, n-a putut da înapoi în fața tătariilor, care s-a întîmplat să nu fie de șapte, ci de șaisprezece mii. Folosi, însă, o stratagemă tipică în acele vremuri : simulă fuga, pînă îi atrase pe tătari lingă «Movila Purcelului», ca apoi să se întoarcă și să-i ucidă :

Pe tătari că mi-i tăia,
Nu mi-i taie cum se taie
Și mi-i taie-n chip clăiește,
În pungă îi scorbotește ⁶⁴.

61. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 545.

62. *Ibidem*, p. 548.

63. Ion Brezeanu, *op. cit.*, p. 76.

Evident că fragmentul folcloric de mai sus este o prezentare figurată a vitejiei unui erou de epocă, prezentat hiperbolic. Am putea crede că este vorba doar despre un erou tipic în situații tipice, lăsându-ne impresia atemporalității sale și neapartenenței la vreo regiune geografică a țării. Dar, analizând cu atenție poezia, găsim câteva elemente fundamentale ce ne permit identificarea atât a momentului istoric evocat, cât și a zonei geografice în care se petrece acțiunea. Astfel, existența ocheanului — modernă ustensilă ajutătoare în luptă — ne dă de înțeles că e vorba de o epocă mai recentă. La această convingere ne îndeamnă și toponimul amintit (Lăpușna) ca punct înaintat, de unde eroul să observe mișcările tătarilor. În acest fel aflăm că râul Lăpușna era pe atunci granița sud-estică a Moldovei cu tătarii. Știind, însă, că hotarul bugeacului tătăresc se afla în secolul al XVII-lea la est de Tigheciu⁶⁵, iar la 1713 în imediata apropiere a râului Lăpușna, afluențul stîng al Prutului⁶⁶, înțelegem că acțiunea nu putea avea loc decît după această dată. Cît de ulterioară putea fi data desfășurării luptei, aflăm din analiza contextului istoric, pe canavana cărui s-a brodat acest eveniment.

Se știe că în repetate încercări de a transforma țările române în pașalic turcesc, Imperiul otoman s-a izbit de împotrivirea noastră armată. Ar fi putut realiza mai ușor acest obiectiv în secolul al XVIII-lea, dacă nu s-ar fi lovit cu capul de pragul de sus, care îi constituiau Rusia și Austria. Tocmai aceste puteri, care urmăreau acapararea zonelor de influență în Principate și Balcani, au obligat Turcia la un regim de suzeranitate față de români. Un prim act din drama istoriei secolului al XVIII-lea s-a încheiat cu înfringerea trupelor româno-ruse la Slăniștii pe Prut în anul 1711, cînd pentru moment speranțele de independență politică ale românilor s-au stîns, prin refugiarea lui Dimitrie Cantemir în Rusia. Dar, dacă din partea Rusiei, Turcia s-a asigurat prin Tratatul de la Fălcui (1711)⁶⁷, din partea Austriei războiul n-a mai putut fi evitat. Prin pacea încheiată la Passarowitz (1718) Turcia pierdea Oltenia. La scurt timp după acest eveniment, Rusia, sub pretextul ieșirii la mare, formulă pretenții teritoriale pe seama zonei tătărăști și își oferî protectoratul asupra Principatelor. Războiul declanșat pentru a impune turcilor aceste pretenții s-a încheiat cu Tratatul de la Belgrad (1739), iar cu pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), care consfințea victoria rusească asupra turcilor în războiul declanșat la 1769, Rusia și-a creat ieșirea la mare și a eliberat pe tătari de sub suzeranitatea otomană, ținîndu-i exclusiv sub influența sa⁶⁸.

Aceste lovituri repetate date Porții otomane au impulsionat puternic lupta de eliberare în Moldova și Țara Românească. Formele acestei lupte au fost începînd cu fuga țărănilor de pe moși și terminînd cu participarea lor ca voluntari în războaiele duse de Rusia împotriva Turciei. Judecată prin prisma acestui context istoric, bătălia evocată de legendă nu este de domeniul fanteziei ci se circumscrie luptei generale împotriva Imperiului otoman, la care participau unele puteri europene între anii 1713—1769. Scuturată de viziunea sa fantastică, legenda ne dezvăluie o luptă pe deplin posibilă între forțele moldovenești și cele tătărăști. Ea se desfășoară pe un ireal cuprins între riurile Lăpușna și Vaslui, pe ultimul situîndu-se și satul Movila Burcel,

64. *Ibidem*, p. 77.

65. Vezi harta Țărilor Române între 1595—1632 în: General C-tin Teodorescu și prof. N. A. Constantinescu, *Atlas geografic și istoric pentru școlile secundare*, ediția a II-a, Brașov, 1930, p. 116—117.

66. Vezi harta Țărilor Române între 1683—1711, în *op. cit.*, p. 118—119.

67. C. Filitti, *Les Principautés Roumaines sous l'occupation russe (1828—1834)*, București, 1904, p. 8.

amintit de legendă. Aici își alege eroul locul bătăliei (și nu întâmplător), pentru că aici se prezentau cele mai prielnice condiții. La est se afla râul Prut (obstacol natural în calea unei eventuale replieri a tătarilor), la sud erau localitățile Huși și Vaslui, la vest orașul Negrești, satul Movila Burcel și râul Vaslui, iar la nord grupul compact al localităților Iași, Birnova, Țuțora, care erau tot atâtea puncte de aprovizionare a românilor. Practic, tătarii erau încercuiți, iar înfringerea lor nu mai apare ca rezultat miraculos al voiniciei eroului, ci rodul luptei românilor din această zonă.

O altă categorie de eroi au fost aceia care au refuzat să treacă în tabăra dușmanului. Acest refuz constituia, în epoca medievală a istoriei noastre, un mod specific de luptă antiotomană, iar exponenții săi cei mai reprezentativi au fost Ion Vodă Viteazul (Iancu Mare din legendă)⁶⁹ și Constantin Brîncoveanu.

În legenda Iancu Mare se pune la cale o farsă la adresa turcilor, care, dorind să-l convertească la religia păgînă pe Ion Vodă, ajung ca tocmai ei să-și lăpede credința. Astfel, la cererea turcilor, Iancu se prefacă că acceptă să treacă la mahomedanism, cu condiția să i se dea cincizeci de berbeci cu pietre scumpe și nestemate în coarne. Turcii acceptă aceste condiții, dar Iancu formulează altele, mai absurde. El ceru cincizeci de boi bălțați, cu smaralde în coarne. Apoi ceru cincizeci de iepe sîrepe, cu dungi negre pe spinare și cu frîie și șei împărătește împodobite. Cînd văzu că turcii acceptă și aceste fantastice pretenții, Iancu se hotărî să rîdă de ei. El ceru ca să i se trimită cîzeci de turci care să astupe cu armele lor ferestrele, chipurile să nu fie văzut de compatrioți că se turcește...

Cînd turcii, care voiau să-l atragă cu orice preț la legea lor acceptată și aceste pretenții, Iancu îi dezarmă și îi obligă să mînce carne de porc, de la care erau opriți cu strășnicie de Coran.

Cînd frumos îi așeza,
Lata sabie scotea,
Spatele-n ușă punea
Și din gură mi-și striga,
«Cărui n-o mînce purcelul

I se duce sufletelul».
Dacă vedeau și vedeau,
Turcii din purcei mînceau,
De lege se lepădau⁷⁰.

Pe aceeași temă, a refuzului de a accepta religia și cetățenia turcă, este alcătuită cea de a doua legendă, referitoare la Constantin Brîncoveanu, care, așa cum se știe, este prins și executat împreună cu cei patru fii ai săi⁷¹. Cauza acestei execuții în grup este de ordin politic, exprimată prin nemulțumirea și antipatia sultanului față de domnul muntean pentru aspirațiile sale spre libertate și independență politică. Constantin vodă Brîncoveanu fusese ales domn prin voința unanimă a boierimii muntene și reprezenta garanția răscumpărării de la turcii prinși deja în războiul cu imperialii austrieci «a unui act național îndeplinit în conștiința drepturilor, de atîta timp părăsite, ale unei țări în fond libere»⁷². Aspirația lui de unire cu Moldova, exprimată și prin căsătoria fiicei sale, Maria, cu Constantin Duca, devenit domn cu ajutorul bănesc al muntenilor, ca și reunirea celor două țări cu Transilvania, așa

68. *Ibidem*, p. 9—11.

69. At. M. Marienescu, în «*Balade*», II, p. 60—63, vede în Iancu Mare personalitatea lui Ion Vodă Viteazul, despre care B. P. Hasdeu a scris un studiu special, cf. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 480.

70. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 481.

71. Andrei Ojetea, *op. cit.*, p. 178.

72. N. Iorga, *Valoarea națională a lui Constantin Vodă Brîncoveanu*, în *op. cit.*, p. 343; vezi și «*Neamul românesc*» din 31 mai 1934 și *Sfaturi pe întineric*, vol. I, București, 1936, p. 106—111.

cum făcuse odinioară Mihai Viteazul, au constituit tot atlea motive de ură din partea sultanului față de domnul muntean ⁷³.

În gândirea populară, însă, moartea lui Brincoveanu a avut cauze nu numai politice, ci și religioase. E suficient să comparăm variantele pe care le avem la dispoziție ca să observăm că în toate se subliniază refuzul domnului muntean de a-și părăsi credința. Astfel, în varianta din Corabia — Olt, culeasă în 1957, ca și în cea din Celei — Olt, culeasă în 1958, ori în cea din Ciuperceni — Teleorman, culeasă în 1962, domnul muntean este somat de sultan în termeni care-l definesc concludent și favorabil pe eroul român.

Constantine Brincovene,
Boier bun și bun creștin,
Dăruiește-ne țara
Care bei, măninci din ea ⁷⁴.

Sau :

Constantine dumneata,
Mă, iscălește cu mina ta,
Lasă-te de Țara Românească
Și dă-te-n legea turcească ⁷⁵.

Sau :

Brincovene, dom' creștin,
Dom' creștin
și dom' hain,
Lasă-ți legea creștinească
Și dă-te-n legea turcească,
Copilașii să-ți trăiască ⁷⁶.

Răspunsul domnului este un categoric refuz, în toate variantele amintite :

Odată cu viața mea
Măcar să-m' tai nădejde
Car' mă uit cu ochi' la ea
Nu vă dăruiesc țara ⁷⁷.

Sau :

Odată cu viața mea
Nu vă dăruiesc țara
Că și țara mea-l bogată
Da' vă-legea dă spurcată
Și-n cruce nebotezată ⁷⁸.

Sau :

Dedit să iscălesc cu mina mea,
Să plîngă o țară și-o lume,
Mai bine un tată și-o mumă.

Sau :

Dedit în talpa iadului
Mai bine-n floarea raiului,
O să fie puținică usturime,
La urmă pace și bine ⁷⁹.

Cât de tragică le-a fost soarta eroilor noștri, se știe ! Ea este un strălucit exemplu de patriotism și de tărie sufletească, duse pînă la sacrificiul suprem. Dar, semnificația majoră a exemplelor citate, rezidă în simbioza dintre credința religioasă și dragostea de țară. Aceste două concepte se identifică, în mentalitatea populară, pînă la suprapunere, ceea ce conferă religiei românilor din evul mediu o specificitate cu largi rezonanțe patriotice. Deși despre rolul Bisericii române în lupta pentru neatîrnarea politică sau religioasă s-au publicat numeroase studii ⁸⁰, considerăm necesar să arătăm lvoarele mentalității religioase populare din evul mediu, care să explice și să pună mai bine în valoare gestul de sacrificiu și semnificațiile acestuia din partea domnului muntean.

73. *Ibidem*. 74. Al. I. Amzulescu, *op. cit.*, p. 495.

75. *Ibidem*, p. 499.

76. *Ibidem*, p. 506.

77. *Ibidem*, p. 495.

78. *Ibidem*, p. 496.

79. *Ibidem*, p. 503.

80. Episcopul Melchisedec, *Biserica ortodoxă în lupta cu protestantismul*, București, 1893 ; N. Denșugianu, *Independența bisericească a mitropoliei române de la Alpa Iulia, Brașov*, 1893 ; Nicolae Dobrescu : *Rolul bisericii în trecutul românesc*, București, 1909 ; N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I—II, București, 1909 ; C. Dron, *Rolul bisericii în viața noastră națională*, Vălenii de Munte, 1911 ; *Nemșii apostolici în Ardeal (1592—1600)*, București, 1928 ; Simeon Reli, *Politica religioasă a habsburgilor față de biserica ortodoxă română în sec. al XIX-lea*, Cernăuți, 1928 (Extras din

Mentalitatea religioasă de factură folclorică a poporului român își are originea în epoca destrămării imperiului roman, când împotriva furtunilor istorice care au adus valurile populațiilor migratoare era necesară o înjghebare a unor forțe capabile să înfrunte amenințările din afară. La data când creștinismul a devenit religie oficială în stat, el exista de mult în rindurile populației daco-romane, exercitată în forme locale, ca «un cult secret militar și o vrajă pentru victorie», ori ca o traducere în creștinism din păgânismul anterior⁸¹. Dacă el nu era întotdeauna mărturisit pe față, aceasta se datora fricii de călău⁸², ceea ce nu însemna că noua doctrină nu cuprindea masele și nu căpăta o coloratură specifică, în raport cu gândirea și mentalitatea mai veche a acestora. Astfel, creștinismul populației rurale devenise un aspect al vieții populare, în care credincioșii au simțit nevoia să se organizeze în dieceze episcopale, ca o nouă ordine în locul celei imperiale. Episcopul reprezenta în zorii epocii feudale din țara noastră «nu numai o conducere religioasă, ci și o formă de organizare populară, cum vom vedea-o urmărind acțiunea Sfantului Severin în Noric, asemenea cu a celor episcopi, de la Orléans sau de la Roma, cari iau asupra lor apărarea orașelor fără oaste împărătească împotriva lui Attila»⁸³.

Lupta citorilor neamului nostru sub semnul crucii a fost continuată și de urmași. Ea a îmbrăcat fie forma împotrivirii antiotomane, fie aceea a luptei pentru supraieșuirea națională în Transilvania. În teritoriul nostru apărat împotriva turcilor și-au găsit salvarea întreaga civilizație a Răsăritului creștin, moștenirea culturii bizantine, pe care le-am păstrat mai multe veacuri⁸⁴. În acest fel, creștinismul românesc era sinonim cu patriotismul românesc, iar păgânismul cu asuprirea otomană. Prin urmare, lupta antiotomană sub semnul mobilizator al crucii era acea formă de existență socială care a dat un sens patriotic religiei ca ideologie⁸⁵, ideea la care se referea și K. Marx atunci când spunea că «adevărată religie» a celor din vechime era cultul «naționalității» lor, a «statului» lor⁸⁶. Iată de ce în lupta cu turcii de sub comanda lui Mezed-beg la 18 martie 1442 românii au avut comandant pe cunoscutul episcop Gheorghe Lepeș, implicat atât de dureros odinioară în declanșarea

«Codrul Cosminului», IV, 1927); Matei Voileanu, *Contribuții la istoria bisericescă din Ardeal*, Sibiu, 1928; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii românilor din Ardeal*, vol. I, 1920, vol. II, 1930 (ambele editate la Sibiu); Constantin I. Andreescu, *Reacțiuni ortodoxe contra catolicizării regiunilor Carpato-Dunărene, în prima parte a sec. al XIII-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1938, p. 770—779; E. Micu, *Din trecutul vieții noastre bisericești din Ardeal*, în «Țara Birsei», an IX, nr. 4—5, din iulie—octombrie 1946, p. 386—390; St. Lușța, *Biserica Ardeleană și unirea în anii 1697—1701*, București, 1949; M. Dan, *În jurul unirii cu Roma cu deosebită privire asupra rolului iezuitului Carol Neuratter*, Timișoara, 1959; Silviu Dragomir, *Românii din Transilvania și unirea cu biserica Romei*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. III, 1959, p. 323—337.

81. Bunăoară, Sf. Gheorghe este continuitatea în creștinismul românesc al «eroului trac». N. Iorga, «*Legea românească*», în *op. cit.*, p. 83—84.

82. După opinia lui N. Iorga, martirii formau o categorie de agenți ai unui creștinism de străveche pătrundere lentă. În partea Dacică a Dunării înțînînăm patimile între goji ale Sf. Sava, ucis la 12 aprilie 372. De asemenea, Ambrosiu semnaleză în epistola către Acholius de Tesalonic, o serie de martiri daco-romani, prizoniți de goji. Vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 98.

83. *Ibidem*, p. 95.

84. N. Iorga, *Căsesimnea Rinului*, p. 156, cit. Aurelian Sacerdoțeanu, *Introducere*, la *Scrieri istorice*, I, București, 1971, p. 44.

85. Claude Lévi-Strauss, *Tropice triste*, Ed. Științifică, București, 1964, p. 153.

86. «Kölnische Zeitung», 1842, preluat ca motto în articolul lui Marx, *Istorie și artă*, din «Secolul XX», nr. 7—8/1970, p. 24.

răscoalii de la 1437⁸⁷. De asemenea, datorită victoriilor repurtate împotriva turcilor Iancu de Hunedoara, conform cronicii franceze a lui Jean Chartier, este invitat să conducă o coaliție antiotomană în numele întregii creștinătăți europene⁸⁸, ceea ce denotă că mentalitatea religioasă în lupta cu turcii nu era tipică doar românilor. Ceva mai târziu, Ștefan cel Mare a văzut în lupta pentru cruce o datorie politică⁸⁹, pentru că sultanul rămânea în ochii domnului moldovean «păgînul», «ca și ceilalți împărați ai hoardelor tătărăști din Răsărit, de al căror năvăliri prădalnice a știut să se păzească»⁹⁰. Chiar și amplasarea unor mănăstiri fortificate la răscrucea căilor de acces⁹¹, ori la hotarul dintre Moldova și Transilvania⁹² constituie o reminiscență din vechea funcție militară, de apărare, a Bisericii ca instituție religioasă.

În acest context istoric, îmbrăcat în haină religioasă, înțelegem de ce folclorul a surprins atâtea aspecte în care se subliniază rolul Bisericii în istoria poporului nostru. În lucrarea de față au fost amintite deja câteva aspecte, cum ar fi călătoria lui Matei Basarab la Constantinopol, însoțit de mitropolitul Grigorie I și de episcopul Teofil la 16 decembrie 1632. De asemenea, eroul din poezia *Șarpele* scapă de urmărirea acestuia numai printr-o rugă la biserică, iar în poezia *Radu Șerban* ciobanul brănean îl imploră pe vodă să-i izbăvească pe românii transilvăneni de «păgîni», care sînt turcii și tătarii, «ai creștinilor tirani». În sfîrșit, pentru a arăta grozăvia invaziei tătărăști, rapsodul nu găsește aspect mai semnificativ și mai convigător decît acela în care tătarii profanează sfințele icoane.

În concluzie, pe fondul acestei mentalități populare, în care religia românilor căpătase o tentă folclorică, era firesc ca rapsodul să ni-l înfățișeze pe Constantin Brîncoveanu în ipostază de martir pentru cauza națională, în gîndirea căruia credința și țara reprezentau același lucru. Astfel, Constantin Brîncoveanu a acționat în virtutea intereselor naționale ale poporului român. El a fost un exponent strălucit al aspirațiilor acestuia spre libertate și independență națională în secolul al XVIII-lea, iar dacă aceste aspirații de ordin politic se exprimau în forme religioase, aceasta se datoră faptului că poporul român avea la acea dată aproape un mileniu și jumătate de viață religioasă creștină, Biserica preluîndu-și funcții de prim ordin încă din vremea cînd în fața hunilor, a avarilor și a altor seminții migratoare, ea a avut rol de organizare și conducere a luptei de apărare a populației daco-romane într-un continuu proces de devenire în ceea ce este ea astăzi: poporul român. Iată de ce domnul muntean a fost, istoricește, determinat să-și pună capul pe trunchiul călăului, dar să nu-și plece fruntea în țărîna rușinii și a trădării de patrie, fapt pentru care a fost cîntat în folclor de generațiile care i-au urmat și va fi de-a pururi purtat în conștiința celor viitoare.

GHEORGHE ȘELARU

87. În această bătălie românii sînt surprinși de turcii veniți pe la Turnul Roșu și sînt înfrinși. Înșuși Episcopul Gh. Lepeș cade ucis în luptă. În cele din urmă Ioan de Hunedoara redresează situația și îi alungă pe turci, eveniment în cinstea căruia a ridicat o biserică în stil gotic. Cf. N. Iorga, *Cruciata de sînge român Ioan al lui Volcu din Inidoara (Huniadi)*, în *op. cit.*, p. 172. 88. *Ibidem*, p. 177.

89. N. Iorga, *Caracteristica lui Ștefan cel Mare*, în *op. cit.*, p. 230.

90. *Ibidem*.

91. Camil Mureșan, *«Cuvînt înainte» la Dincolo de ruine... de Al. Husar*, București, 1959, p. 7.

92. Corina Nicolescu, *Mănăstirea Moldovița*, Ed. Meridiană, București, 1965, p. 6.

INTERPRETAREA INSCRIPȚIEI EPIGRAFICE DE PE VASUL DE LUT DE LA GRĂDIȘTEA MUNCCELULUI (SARMIZEGETUSA REGIA): DECEBALUS PER SCORILO

În campania de săpături arheologice din vara anului 1954, pe una din terasele Dealului Cetății Grădiștea Muncelului, la o altitudine de 1200 m, unde s-a construit cea mai impunătoare cetate cu ziduri de piatră cunoscută pînă astăzi din întreaga lume geto-dacică, cu cele două incinte ale ei, cea militară și cea religioasă, identificată cu Sarmizegetusa regească, cel mai important centru al Daciei, construită în timpul glorioasei domnii a lui Burebista și care a durat pînă la moartea regelui erou Decebal, între ruinele căreia avea să se instaleze unități din Legiunea a IV-a Flavia Felix, cu misiunea de a supraveghea ca nimeni dintre geto-daci să nu se mai așeze pe aceste locuri glorioase, în sectorul condus de arheologul clujean I. H. Crișan, în resturile uneia din locuințele mari dacice din așezarea civilă, incendiate la sfîrșitul războaielor daco-romane, de forma unui paralelogram înscris într-un cerc, poate un fastuos palat, ce va fi avut după toate probabilitățile cel puțin un etaj, s-au descoperit, împreună cu o monedă a lui Ulpius Traianus din anul 101—102, bucățile unui vas mare de lut ars, care a fost reconstituit aproape întreg în Muzeul din Cluj-Napoca, și astăzi se află în Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România din București.

Vasul are forma unei mari pîlnii conice, asemănător cupelor de argint dacice, cu vîrfurile ascuțite și cu gura foarte largă, avînd muchea buzei mult îngroșată și rotunjită, înalt de 0,73 m, diametrul gurii 1,26 m, diametrul bazei 0,06 m, grosimea buzei de 0,06 m; patru orificii străpung baza buzei¹.

Sub buză, au fost aplicate pe pasta crudă a vasului (înainte de ardere), patru ștampile în relief, perfect legibile, așezate simetric la distanță de 0,45 m una de alta. Ștampilele sînt alcătuite din două părți deosebite. Pe una se citește în caractere latine (răsturnate) numele DECEBALUS (într-un cartuș), iar pe cealaltă (în alt cartuș) PER SCORILO.

Vasul nefiind întreg, din cele patru ștampile s-au păstrat numai două întregi, iar din a treia numai prima parte: DECEBALUS. Lipsesește porțiunea unde în mod normal ar trebui să fie cea de a patra pereche de ștampile².

Pentru vasul cu inscripție, cum afirmă arheologul I. H. Crișan³, nu se cunoaște, deocamdată, nici o analogie în ceramica daco-getică, atît din interiorul cît și din afara arcului carpatic, încît poate fi socotit un *unicum* în cadrul ceramicii daco-getice. Forma lui se întîlnește în lut sau în argint în tezaurele dacice, însă de proporții mult mai

1. I. I. Russu, *Scrierea greacă și latină în Dacia preromană (Regele Thiamarcos, Decebalus și Scorilo)*, în «Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca», XIX, 1976, p. 42; idem, *Die griechische und lateinische Schrift im vorrömischen Dakien*, în «Epigraphica», București, 1977, p. 33—50.

2. C. Daicoviciu și colaboratorii, în «Studii și cercetări de istorie veche», VI, 1—2, 1955, p. 202.

3. I. Crișan, *Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania*, București, 1969, p. 190; idem, *Origini*, Editura Albatros, 1977, p. 157—160.

mici. Vasul de la Grădiștea Muncelului nu se întâlnește nici în cadrul repertoriilor de forme ceramice grecești, celtice sau romane, ce se cunosc, ceea ce dovedește că este un produs propriu și specific al daco-geților. Dimensiunile mari ale vasului, ca și forma sa care nu poate sta în picioare decât cu ajutorul unui suport, duc la concluzia că vasul a constituit o piesă rituală, în legătură cu religia dacilor⁴, neavând o utilizare practică în viața cotidiană. «Este posibil ca tocmai datorită utilizării lui în legătură cu cultul religios să fi fost și ștampilat»⁵.

Vasul cu inscripția ștampilată a stîrnit mult interes, numeroase discuții și controverse, care încă nu s-au încheiat.

Încercările de interpretare și de «traducere» a acestei formule epigrafice se grupează în jurul a două soluții în ceea ce privește idiomul în care este redactată și scrisă ștampila: a) *daco-getică*, cu traducerea — «*Decebalus, fiul lui Scorilo*», făcută inițial de acad. C. Daicoviciu, care a fost acceptată în general de istoricii și filologii români, ca și de «unii filologi străini»⁶; b) *romano-latină*, ca un text epigrafic integral latinesc, avînd deopotrivă român și scriere (litere) și conținut lingvistic, fiind o ștampilă care ar reprezenta «marca fabricii», al cărui proprietar-patron era un «Decebalus», subiect în propoziția epigrafică, iar meșterul olar ar fi acel «Scorilo», considerat de unii ca probabil sclav meșteșugar (sau libert), *figulus*⁷, ori admitîndu-se că ar fi «doi meșteri olari», care și-ar fi pus alături numele pe marfa lor, cu două ștampile individuale⁸.

După cum se constată, avem de-a face cu o scriere-ștampilă, terra sigillata, cu litere latine. «Modelul vor fi fost ștampilele în cartuș de pe așa-zisele vase aetne romane, cunoscute și în așezarea de la Grădiștea Muncelului»⁹. Influența romană pătrunsese de mult pe teritoriul Daciei, iar statul dac de sub Duras-Diurpaneus și Decebal din sec. I ducea o luptă aprigă împotriva expansiunii romane care ajunsese pînă la Dunăre.

Pentru a se apăra, regii daci au recurs, între altele, și la meșteri tehnicieni fugiți din imperiul roman și adăpostiți în cetățile și orașele Daciei. Moneda romană avea curs general în țara dacilor încă înainte de Burebista. Unele și obiecte de podoabă erau importate din Imperiul roman și chiar din Italia. Odată cu acestea, va

4. C. Daicoviciu și colaboratorii, *op. cit.*; D. Berciu, *Scrieri cu litere grecești la Ocnița-Vlcea*, în «Studii și cercetări de istorie veche și arheologie», 3, tom. 25, 1974, p. 386.

5. I. H. Crișan, *op. cit.*, C. Daicoviciu, *Dacia*, Cluj, 1969, p. 78, *Istoria României*, I, 1969, p. 294.

6. C. Daicoviciu și colaboratorii, *op. cit.*, p. 203; C.-H. Daicoviciu, *Sarmizegetusa. Cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei*, ed. a 2-a, București, 1962, p. 30; *Muzeul de istorie din Cluj*, Ghid de expoziție, București, 1967, p. 22; *Iliri și daci*, Cluj — București, 1972, p. 187, D. 236; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 99—100; *Idem*, *Dacia*, București, 1972, p. 172; I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 189—190; I. Glodariu, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 168; I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a, București, 1967, p. 115; *Idem*, *Die Sprache der Thrako-Daker*, București, 1969, p. 139; Vlad Georgiev, *Trakuskilat ezik (La langue thrace)*, Sofia, 1957, p. 25—26; Lingvistul bulgar D. Deceva a scris înainte de descoperirea inscripției că *fiu* trebuie să se fi zis în limba dacă: *per*, fără să motiveze. Cf. «Magazin istoric», nr. 6/1967, p. 91.

7. Vezi I. I. Russu, *Scrierea greacă și latină în Dacia preromană*, p. 45.

8. V. Pisani, în *Paideia*, revistă, Geneva, XVI, 1961, p. 246, *op. cit.*, I. I. Russu, *op. cit.*, p. 45, nota 31.

9. *Istoria României*, I, 1960, p. 329.

fi pătruns în societatea dacică și scrierea și limba latină¹⁰, ca și cea grecească¹¹. La curtea lui Burebista îl întâlnim ca ambasador pe grecul Acornion. La curtea regală a lui Decebal vor fi existat grămălici pentru corespondența diplomatică greacă și latină. În primul război dacic, la împăratul Traian s-a prezentat o delegație, din partea lui Decebal, care avea scris pe o enormă ciupercă un «mesaj». O știre păstrată de Cassius Dio (LXVII, 7), ne spune că Decebal a trimis lui Domițian, iar acesta Senatului, o scrisoare, care nu a putut fi scrisă decât în latinește¹². O altă dovadă că limba latină era cunoscută unora dintre daco-geții la începutul secolului al II-lea e.n., și poate mai înainte, îndeosebi de aristocrația oamenilor curții, o arată și faptul că solii regelui dac trimiși în cursul ostilităților dintre anii 101—102 și 105—106, la împăratul Traian, erau deci, care trebuie să fi înțeles și vorbit limba latină. Pătrunderea mărfurilor și a monedei romane începând din veacul II î.e.n., iar în sec. I.e.n. a scrierii grecești și latine, însoțită parțial și de limba vorbită latinească, formează cele mai importante și eficiente premise ale «invaziei» militare și politice a Romei, spune prof. I. I. Russu, cu organizarea provinciei Dacia și procesul de colonizare și romanizare desfășurat sistematic și intens începând din anul 106 în țara geto-dacică ce nu era în acești ani străină de meșteșugurile, cultura cu economia romană și chiar limba latină¹³.

K. Horedt este de părere că pentru caracterul latin al inscripției de la Grădiștea Muncelului pledează și literele latine și terminația latinizantă a numelui lui Decebal. În această situație, atunci *per* însemnează «*prin*» și indică lucrarea vasului *prin olarul Scorilo*, care știa de undeva că romanii obișnuiau să ștampileze vasele în acest fel. Pe baza analogiilor romane, concludă K. Horedt, inscripția s-ar putea traduce astfel: «(Olicina regelui) Decebal. Prin Scorilo (a fost lucrat vasul)». Se ivește însă dificultatea că numele lui Scorilo nu stă la acuzație, cerut de prepoziția *për*, dar nici la genitiv, cum ar trebui să fie, dacă în limba dacică *per* ar însemna «fiu». Punctul vulnerabil al argumentației, în ipoteza că inscripția ar fi latină, subliniază K. Horedt, este deocamdată faptul că în locul obișnuitului *fecit* se folosește «*per*»¹⁴.

Ștampilele de pe vasul de la Grădiștea Muncelului sînt considerate și de prof. D. Berciu tot în limba latină și cu litere latine și sînt puse în legătură cu religia dacilor ca și inscripțiile în limba greacă de pe vasul de la Ocnița¹⁵.

Reluînd problema inscripției discutate, prof. I. I. Russu afirmă în mod categoric că «Prima eventualitate (text în «limba geto-dacică») azi nu mai este de luat în considerare, lipsită fiind de bază științifică și comparativă, ca un produs de iz romantic

10. *Ibidem*; D. Berciu, *Scriere cu litere latine în complexul dacic la Ocnița (Ocnele Mari)*, jud. Vilcea, în S.C.I.V., 24, 1973, p. 611—618; Idem, *Unele probleme ridicate de recentele descoperiri arheologice la Ocnița-Vilcea*, în «Revista de Istorie», 27, 1974, p. 79—83; Idem, *Masca de bronz de la Buridava dacică (Ocnița, jud. Vilcea) din vremea lui Augustus*, «Aplum», XIII, 1975, p. 615—617; Idem, *Elemente de cultură geto-dacă din secolul I î.e.n. la Ocnița, jud. Vilcea*, în «Revista Muzeelor și Monumentelor», 4, 1977, p. 55—57; Idem, *Unele date preliminare asupra rezultatelor cercetărilor de la Ocnița, jud. Vilcea*, în «Revista Muzeelor și Monumentelor. «Monumente istorice și de artă», nr. 2/1977, p. 3—8; I. I. Russu, *op. cit.*, Gheorghe Popilian, *Ceramica română din Oltenia*, Craiova, 1977, p. 150.

11. *Istoria României*, cit., p. 327—328; D. Berciu, *Scriere cu litere grecești la Ocnița-Vilcea*, în SCIVA, 3, 25, 1974, p. 381—386; I. I. Russu, *op. cit.* 12. *Istoria României*, cit., p. 327.

13. I. I. Russu, *op. cit.*, p. 51. Folosirea scrisului cu litere latine este dovedită în complexul geto-dac de la Ocnița-Ocnele Mari, jud. Vilcea, cu un secol și jumătate înainte de cucerirea Daciei de către romanii, în anul 106, cf. D. Berciu, *Scriere cu litere latine...*, cit. nota 10.

14. K. Horedt, *Cu privire la interpretarea unor ștampile epigrafice*, în SCIVA, 1, 24, 1973, p. 110; Vezi și «Magazin Istoric» București, 1967, nr. 6, p. 91.

15. D. Berciu, *Scriere cu litere grecești la Ocnița-Vilcea*, în SCIVA, 3, 25, 1974, p. 386.

al primei entuziasmării a descoperirilor, a imaginației necontrolate imediat după descoperirea cioburilor și reconstituirea impozantului vas «geto-dacic» confecționat după tehnica și stilul greco-roman, dar după comanda, gusturile locale și destinația (total necunoscută pentru noi azi), pe care intenționau să i-o dea «beneficiarii» din marele burg geto-dacic nu mult înainte de pirjolirea și distrugerea lui de către armatele Romei la anul 106. S-ar putea ca vasul «lui Decebalus» să fi fost confecționat în intervalul dintre cele două mari războaie daco-romane, adică prin anii 102—105, când — imediat după încheierea primului război — principalul burg (= capitală) a dacilor, Zermizegetusa, a fost ținut sub ocupație de o legiune romană, și anume efective din IV Flavia Felix. Este sigur că nu numai literele și tehnica imprimării și stampilei DECEBALUS PER SCORILO erau pur romane, dar și conținutul ei lingvistic, avea aceeași factură, adică un text roman (în limba latină) ce nu are daco-getic decât cele două antroponime cunoscute și din alte atestări clare și sigure, aici integrate în flexiunea nominală latină, și se poate considera ca sigur că ștampila controversată din Dealul Oraștiei era o simplă «marcă» de atelier a unui eminent meșter olar (*figulus*) sau patron de atelier-officina, mare proprietar cu numele *Decebalus*: adică foarte probabil ultimul suveran-rege al geto-dacilor, stăpînul unor fabrici de olărie, ceramică, în burgul-capitală a Daciei libere sau parțial ocupate de armatele romane. Potrivit formulei lingvistice, el ar fi lucrat prin (lat. *per*) vreun meșter subordonat, un fel de «călă» sau chiar «șef de atelier». Dacă se poate admite că *Decebalus* era subiect al foarte scurtei și elipticei «propoziții epigrafice» daco-romane, aceasta ar fi de întregit «Decebalus (fecit) per Scorilo». Nepotrivirea cazului cerut de *per* (care se construiește cu acuzativul în latina corectă, «clasică»), aici în mod greșit numele este pus la dativ-ablativ (Scorilo, dacă nominativul lui era în — *us* și nu e nominativul în — *o*, la decl. III-a), nu poate să constituie piedică în calea considerării întregii inscripții ca un text integral latinesc. Scorilo, adaugă prof. I. I. Russu, putea să fi fost un geto-dac din Dacia Carpatică, sau un sclav (libert), iscusit «tehnician»-ceramist, venit din afara Daciei preromane de prin Moesia (unde antroponimul tracic e cunoscut, la geto-moesii din dreapta Dunării, deopotrivă ca la geto-dacii din nord), cu numele «național» tipic; poate să fi fost chiar un geto-dac ce fusese instruit și «calificat» la vreunul din marile ateliere romane din imperiu. Atestările numelor purtate de «cei doi» asociați ai officinei din Zermizegetusa Regia, cum îi numea filologul italian V. Pisani, este util și necesar a fi reamintite, concludă prof. I. I. Russu¹⁶.

Am redat în extenso argumentarea adusă de prof. I. I. Russu, pentru a se vedea punctul de orientare nou asupra interpretării importantei inscripții de pe vasul de lut geto-dacic de la Grădiștea Muncelului care, printr-o fericită întimplare, ni s-a păstrat pînă în zilele noastre ca o sacră moștenire din vremea cruntei înclăștări daco-romane, din care avea să se nască poporul român.

Împotriva argumentării prof. I. I. Russu se ridică însă unele obiecțiuni, pe care vom căuta să le menționăm.

16. I. I. Russu, *op. cit.*, p. 45—46; Teza prof. I. I. Russu și traducerea propusă este însușită și de Ion Horațiu Crișan, *Origini*, p. 158—159.

H. Daicoviciu făcea observația îndreptățită că «vasul nu ne oferă certitudinea matematică a faptului că avem de-a face cu regele Decebal și cu regele Scorilo, iar nu cu un Decebal și un Scorilo oarecare. Pentru cine nu uită însă că folosirea scrisului e rară la daci, e clar că nu poate fi vorba de doi particulari; e de necrezut ca unica inscripție dacică să aparțină tocmai unor simpli particulari, purtând însă nume regești»¹⁷, — și am mai adăuga de asemeni —, că este greu de crezut asocierea în inscripția discutată dintre regele Decebal și un meșter olar.

Scorilo e menționat de Frontinus (*Strategemata*, I, 10, 4) ca *dux dacorum* într-o vreme când la Roma erau grave tulburări — *arma civilia*. După Constantin și Hadrian Daicoviciu ar fi vorba de războiul civil care a precedat și a urmat morții lui Nero, în anii 68—69 e.n.¹⁸. Profitând de aceste împrejurări, nerăbdători, dacii căutau să năvălească în imperiul roman, dar Scorilo, cu tactul și înțelepciunea politică, rămăse proverbiale în istorie, i-a oprit: «*Scorylo, șeful dacilor, deși știa că poporul roman e sfârșit prin luptele civile, nu credea totuși prudent să încerce un atac, pentru că știa că un război extern ar fi adus din nou unirea între cetățenii certați și, de aceea, pentru a convinge și pe ai săi, a pus doi cline să se mănince între ei, și când erau mai în focul bătăii, le-a arătat un lup, pe care îndată, lăsând furia dintre ei, ciinii s-au și aruncat; și așa a putut, cu această pildă, să împiedice pe barbari de la năvala împotriva romanilor*»¹⁹.

După Tacitus (*Hist.* III, 46) cunoaștem însă că în primele luni ale anului 69 e.n., dacii năvălesc în Moesia. Prudentul Scorilo trebuie să fi fost mort la această dată, iar conducerea statului dac o va fi luat fratele său Duras-Diurpaneus, a cărui domnie s-ar putea plasa între anii 68—69 și 87 e.n.²⁰. Scorilo de la Frontinus, considerat același cu Scorilo din inscripția de la Sarmizegetusa ar fi atunci tatăl lui Decebal, pe care, murind, îl lasă nevrstnic, și, foarte probabil, fratele lui Duras-Diurpaneus²¹.

17. Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 195, nota 15.

18. *Istoria României*, cit., p. 295; Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 175—176.

19. Front. Strat. I, 10, 4, cit., V. Pârvan, *Getica*. București, 1926, p. 83.

20. Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 176; Idem, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, p. 103.

21. Idem, *Dacii*, p. 175; *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, p. 102. Lista regilor daci după Burebista este prezentată de H. Daicoviciu (citându-l pe J. Trynkowski, *Jordanese lista mlcov Dacii*, în *PX*, LIX, 3, 1968, p. 443), astfel: *Deceneu, Comosicus, Coryllus*, mai mulți regi rămași necunoscuți, *Scorilo, Duras-Diurpaneus, Decebal*. După C. Daicoviciu, *Dacica*, p. 83: *Deceneu, Comosicus, Coryllus* (Scorilo), care a domnit 40 de ani, *Duras (Diurpaneus)*, fratele lui *Scorilo, Decebal*.

S-ar mai putea ridica o problemă, afirmă H. Daicoviciu: faptul că Frontinus nu-l numește pe Scorilo *rex Dacorum*, ci *dux Dacorum*, ar putea însemna că acesta nu domnea peste statul dac centralizat, ci peste o uniune de triburi. Această presupunere l-ar lăsa pe Scorilo să domnească și după anul 69 e.n., căci nu dacii lui, ci alții ar fi atacat atunci Moesia, ceea ce ar confirma distincția făcută între *Coryllus* și *Scorilo* și ne-ar împiedica să fixăm începutul domniei lui Duras-Diurpaneus. În același timp, s-ar putea presupune că, ea l-ar face pe Decebal străin de familia (în sensul îngust al cuvintului) regelui de la Sarmizegetusa, scoțind și mai mult în relief actul de la 87 e.n., prin care Duras-Diurpaneus li cedează tronul. (*Dacii*, p. 176—177). Rămâne însă de văzut, dacă regele geto-dac Thiamarcus, reconstituit de prof. I. I. Russu (*op. cit.*), poate fi integrat între «regii rămași necunoscuți» sau între cei care au domnit peste una din cele 4 sau 5 zone desprinse din imperiul lui Burebista după moartea sa (44 i.e.n.).

Cele două antroponime: *Decebalus* și *Scorilo* de pe vasul de lut de la Grădiștea Muncelului pot fi acceptate ca făcând parte din suita regilor geto-daci cunoscuți? Noi găsim de cuvîntă că pot fi considerate și vom căuta să justificăm, în continuare.

Documentarea adusă de K. Horedt, D. Berciu și I. I. Russu, în susținerea tezei că inscripția epigrafică de pe vasul de lut de la Grădiștea Muncelului este romană-latină, constituind un text integral latnesc și nu daco-getic prezintă mai multă siguranță.

Interpretarea inscripției dată de K. Horedt și I. I. Russu cu traducerea prepoziției latinești *për* în românește = *prin*, respinsă inițial de acad. C. Daicoviciu, ridică însă obiecțiuni. Prepoziția *për* (cu acuzativul), are mai multe accepțiuni, în număr de vreo opt, după dicționarul latin-francez, cunoscut, al lui L. Quicherat—A. Daveluy²². Ne oprim asupra înțelesului prepoziției *për* indicat la nr. 5 (care introduce și alte complemente²³) cu traducerea = *în numele* — folosită în invocații sau în rugăcini — *per deos* = *în numele zeilor*.

Cu înțelesul prepoziției *për* = în numele, inscripția epigrafică am traduce-o atunci ca o invocație-rugăciune, astfel: *Decebal, în numele lui Scorilo* (adică Decebal, care dedică sau care consacră vasul în memoria lui Scorilo). În sprijinul acestei traduceri avem o inscripție cunoscută africană din anul 160 e.n., în care prepoziția *për* e construită cu ablativul: *per... D. Fonteio Frontiniano... dedicante*²⁴. Cum menționează și tratatul de Istoria limbii române, vol. I: «În mod sigur *ante, apud, per, prope* și *usque* cu ablativul sînt atestate în latina vulgară timpurie numai în Italia». În felul acesta, propoziția eliptică din inscripția vasului s-ar întregi cu predicatul de la verbul *dedico-are* și nu cu predicatul de la verbul *facio-ere*.

22. L. Quicherat et A. Daveluy, *Dictionnaire latin-français*, Paris, 1852, p. 839 și ed. 1923, p. 987: 1 : a travers, entre, parmi, par, dans; le long de; 2 : par (désignant le nom de la patrie, exprimant distribution, au propr. et au fig.); 2 : pendant; 4 : par le moyen, le secours de, grâce à; par (signifiant la manière); 5 : par, au nom de; 6 : par, à cause de; 7 : en manière de; 8 : par quam (beaucoup, fort, grandement, extrêmement). Cf. și I. I. Bujor — Fr. Chiriac, *Gramatica limbii latine*, ediția a II-a; București, 1971, p. 142; Raphael Kühner, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*, Zweiter Band, Hannover, 1878, p. 404—406; 418; 425, cu o bogată documentare.

În gramatici și dicționare nu se indică traducerea prepoziției *per* = *pentru*, traducere care, de fapt, a fost documentat respinsă de C. Daicoviciu și colaboratorii, în «Studii și cercetări de istorie veche», VI, 1—2, 1955, p. 203. *Dicționar latin-roman*, Ed. științifică, București, 1962, p. 517—518 : «*per*» prepoziție (cu acuz.) 1 — (introduce un complement de loc) = *prin, în, în mijlocul, pe*; 2 — (introduce un complement de timp, arătînd durată) = *în timpul*; 3 — (introduce un complement instrumental) = *prin, prin intermediul, de către, datorită*; 4 — (introduce un complement causal) = *din cauza, datorită, grație, sub pretextul*; 5 — (introduce alte complemente) = *în numele*.

23. *Per deos*. Cic. Au nom des dieux. *Per dexteram istam*. Cic. Par cette main que je presse. *Juro per Coesarem caput*. Ov. J'en jure par César. *Per ego te, fili, quocumque jura...*, *precor*. Liv. Mon fils, au nom de tous les droits. qui..., je te conjure (L. Quicherat — A. Daveluy, *op. cit.*).

Enrico Bianchi — Raffaello Bianchi — Onorio Lelli, *Dizionario illustrato della lingua latina*, 1972, by Felice Le Monnier-Frienze, p. 1149. — *nelle invocazioni o nelle preghiere* : per deos iurare = *giurare în numele lui Dumnezeu, în numele zeilor*, Cic.; per deos immortales ! = *per lui Dumnezeu !*

24. Academia Republicii Române, *Istoria limbii române*, vol. I, *Limba latină*, București, 1965, p. 208; CIL, VIII, 4203.

În realitate, inscripții cu prepoziția *për* urmate de ablativ apar adesea în vorbirea populară latină și în alte părți ale imperiului roman, cum au arătat acad. H. Mihăescu, acad. Iorgu Iordan, Maria Manoliu²⁵: atât în Africa, cât și în Dacia, în provinciile dunărene, în Dalmația, în Moesia Inferior, și în alte regiuni, ca în Galia (apud E. C. Florence, *Les Grands vases gallo-romains du Musée de Blois*, Paris, 1914).

Faptul acesta, că prepoziția *për* din inscripția vasului de la Grădiștea Muncelului, construită cu ablativul SCORILLO — și nu cu acuzativul, ca în latina «clasică», ne conduce spre latina populară, folosită poate și la curtea lui Decebal, în care s-a confecționat și s-a aplicat ștampila latină pe vasul amintit, ca o invocatie sacră, din dispoziția regelui Decebal, pe care l-a dedicat sau l-a consacrat în numele, în memoria sufletului nemuritor al lui Scorylo, cu un scop cultic-religios, legat, poate, de ritul înmormintării la daci, care credeau în nemurirea sufletului (*Ἔτα ἀθάνατοι*)²⁶ și într-o răsplătă pe lumea cealaltă, unde ajung în tovărășia lui Zamolxe²⁷. Credința în nemurirea sufletului, trăind într-o viață de apoi, îi va fi făcut pe geto-daci în timp de război atât de viteji și de disprețuitori ai morții — *paratissimi ad mortem*, gata cu totul de moarte, cum îi caracterizează scriitorul antic Pomponius Mela pe goți²⁸. «Căci abia prin moarte omul înviază la viața cea veșnică»²⁹. Antichitatea i-a cunoscut pe daco-geți ca «cei mai viteji și cei mai cinștii dintre traci» (*Ἐπίτακτων ἐόντες ἀνδρείοτατοι καὶ δικαιοτάτοι*)³⁰.

În lumina acestei credințe, cei rămași în viață îi cinsteau pe cei morți considerându-i nemuritori și stînd în legătură cu ei, cărora le aduceau anumite ofrande cu prilejul înmormintării³¹, ca și în anumite perioade sau zile din timpul anului, poate în fiecare anotimp, ceea ce ar explica numărul celor patru ștampile de pe vas, justificativ înscrise în cîte două cartușe sau chenare, unul pentru cel în viață, care dedică vasul, celălalt pentru cel decedat, căruia îi este dedicat. La geto-daci în secolele I

25. *Ibidem*, p. 208–209; Iorgu Iordan, Maria Manoliu, *Introducere în lingvistica romanică*, Buc., 1965, p. 210; H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, Buc., 1960, p. 174.

26. Herodot, IV, 93 și 94 cit.; *Istoria României*, I, p. 330; I. I. Russu, *Religia geto-dacilor, Zei, credințe, practici religioase*, în «Anuarul Institutului de Studii Clasice», Cluj, V, 1947, p. 61–133; Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor. Manual pentru Institututele teologice*, București 1975, p. 321–332; Teodor Voștinariu, *Spiritualitatea geto-dacilor*, în «Mitropolia Banatului», an. XXVII (1977), 1–3, p. 76–92; Ion Horatiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, București, 1977, p. 446–462.

27. Mircea Eliade, *De Zalmoxis d Gengis Khan*, Payot, Paris, 1970, p. 30–80; Vezi și: G. Kazarov, *Zalmoxis*, în «Klto», XII, 3, Leipzig, 1912, p. 355–364 (BAR); C. Clemen, *Zalmoxis*, în «Zalmoxis», Revue des études religieuses, II, 1, 1939, p. 53–62 (BAR); J. Coman, *Zalmoxis. Un grand problème gète*, în «Zalmoxis», II, 1, 1939, p. 79–100 (BAR).

28. II, 18, V, și Criton, *Getica*, la Suidas, II, 35, 368. Cf. și Iulianus Apost., Coes., 327 D, cit., *Istoria României*, I, p. 331.

29. Herodot, IV, 95 — cit., Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 151.

30. Herodot, IV, 93 — cit., Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 171.

31. D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971; Hadrian Daicovicu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, p. 220–223; Idem, *Dacii*, p. 282–285; Dardu Nicolăescu-Ploșșor — Wanda Wolski, *Elemente de demografie și ritual funerar la populațiile vechi din România*, București, 1975; Alexandru Vulpe și Eugenia Popescu, *Une contribution archéologique à l'étude de la religion des Gétos-Daces*, în «Thraco-Dacica», București, 1976, p. 217–226; Dardu Nicolăescu-Ploșșor, *Considérations anthropologiques sur l'ensemble rituel gète-dace de Conțești-Argeș*, «Thraco-Dacica», cit., p. 227–230.

i.e.n. — Î e.n. întilnim arheologic banchetul funerar cu spargerea rituală deasupra mormintului a vaselor folosite, unele păstrate și întregi ³².

Unele obiceiuri de la înmormintare, păstrate pînă în timpurile noastre, cum sînt: *Priveghiul, Cîntecele ceremoniale «de zori», Focul morșilor*, nu le putem explica decît legate de ritul de înmormintare al geto-dacilor ³³.

Cultul străbunilor, spune prof. Gheorghe Vrăbie, îmbrăcat astăzi în forma pietății creștine, cuprinde în simburile lui nenumărate forme preistorice păgine. Aceste forme cuprind în ele adînci credințe ale carpato-dunărenilor, cum sînt unele privitoare la revenirea sufletelor celor morți printre cei vii, la anumite zile, la «moșii» săi; și nu există sfîrșit de muncă ori cules de roade, din care să nu se dea de pomană morșilor ³⁴, ceea ce păstrăm pînă astăzi la «simbetele morșilor» sau «simbetele moșilor».

Cuvîntul «moș» este cunoscut ca un cuvînt autohton în limba română, întilnit în albaneză și în toate dialectele române ³⁵.

Pomana la «Moși», îndeosebi la «Moșii din vară», este legată de împărțitul oalelor de pămînt, în care se pune de obicei, apă, iar sub mînușile lor chîite de flori și sînt însoțite de colăcei, colivă, fructe (cireșe) etc. și se împart cu formula obișnuită: «Să lie lui... X» sau «în numele» decedatului care se pomenește. Tot ulcele de pămînt cu apă în ele (în unele părți și cu vin) și străchini cu bucate în ele se împart de pomană și la înmormintare (astăzi, la orașe îndeosebi, se obișnuiește căni și farfurii tot cu formula: «Să lie lui... X»; «în numele lui... X», «de sufletul lui... X»). Tîrgurile «moșilor», cu carele de odinioară cu oale și străchini de pămînt, ca vestitul «Tîrgul Moșilor» din București, erau cunoscute pe tot întinsul țării.

32. *Ibidem, Istoria României*, I, cit., p. 337. Menționez că, în cariera mea de preot, de peste 35 de ani, am constatat — în comuna mea natală, — Băbana, jud. Argeș, în Ținutul Zarandului, com. Blăjeni, jud. Hunedoara (unde am fost preot între anii 1943—1946), în orașul Craiova (bis. «Dorobanția» — 1956—1958; bis. «Hagi Enuș» — 1958—1972), în București, — (bis. «Mărțișor», din 1973, — din cartierul «Mărțișor», legat de numele marelui poet Tudor Arghezi, unde este și înmormîntat, în fața casei sale, cartier în care a fost ales tot timpul de locuitorii lui «deputat» și pentru care Tudor Arghezi semna și «deputat de mahala», format, îndeosebi, după primul război mondial, din familii provenite din toate provinciile țării, — că, atunci cînd se scoate mortul din casă și iese cu el pe poartă, mergînd spre biserică sau cimitir, cineva, de obicei din familie sau neamurile apropiate, sparge o oală de pămînt cu zgomot. În multe cazuri am constatat că și pe mormîntul proaspăt se sparge o oală în care a fost adusă apă, ca și oala cu care s-a tîmîiat mormîntul 40 de zile. Cișmelele întilnite în cale sînt lăsate să curgă, pînă ce trece mortul. Obiceiul spargerii oalei, acasă sau la mormînt, îl aveau și romanii, de unde expresia: «Fractus est ei ollus» (= a murit), cf. Gh. F. Cîușeanu, *op. cit.*, (nota 37), p. 198.

Pe toți care i-am întrebat de ce sparg oalele, fie în curtea casei, fie pe mormînt, mi-au spus că «omul este ca o oală de pămînt. Cînd moare se sparge, iar sufletul merge la cer și să nu se mai întoarcă printre cei vii, ca să devină «strigoii», iar în drumul spre cer, sufletul are nevoie mai întii de apă, în călătoria sa». În multe părți, este obiceiul ca, după plecarea mortului din casă, să i se pună sub streșina casei, sau după ușă, în camera unde a murit, o oală plină cu apă, pentru sufletul lui, din care să bea apă.

33. Simion Florea Marian, *Înmormîntarea la români. Studiu etnografic*, București, 1892, p. 192—222; 226—333; Academia Republicii Române, *Istoria literaturii române*, I, 1964, p. 43—56; Mihai Pop, *Mitul Marii Trezări*, în «Folclor literar», vol. II, Timișoara, 1968, p. 79—90; Gheorghe Vrăbie, *Folclorul. Obiect-principii-metodă-categorii*, București, 1970, p. 265; Pr. I. Ionescu, *Datinii legate de problema continuității în ritualul funerar din Oltenia*, în «Mitropolia Olteniei», an. XXIV (1972), nr. 7—8, p. 490—500; Ghizela Sulișteanu, *Cîntecele ceremoniale «de zori» în folclorul românesc*, în «Revista de etnografie și folclor», tom. 21, nr. 1, 1976, p. 73—88.

34. Gheorghe Vrăbie, *op. cit.*, p. 265; Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 41.

35. I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, București, 1970, p. 105—181.

După înmormântare, moștenitorii mortului «*cară paușu*», ca în Munții Apuseni, timp de șase săptămâni. «În toată ziua duc apă într-o doniță sau urcior, pe care îl pun în drum pe unde nu e apă, ca să bea trecătorii»³⁶. În alte părți din Țara Românească, se obișnuiește ca în aceeași zi în care s-a făcut înmormântarea, după «comindare», să se rînduiească o fată sau 5, 7, 9, ca în jud. Vilcea, care să ducă apă pe la case în decurs de șase săptămâni pentru sufletul celui mort³⁷, la care cel care primește, răspunde: «*Să lie de sufletul*», sau «*în numele*» celui răposat, după care are loc «*slobozirea izvoarelor*» sau «*slobozirea apei (apelor)*»³⁸. În cele mai multe părți, în numele celui decedat, se ridică și o fîntînă sau un puț și se pune crucea, pe care se sculptează sau se pictează formula cunoscută a troițelor... *s-a ridicat această sîntă cruce de..., în numele* (celui sau celor decedați). Am avea în această situație o îngemănare a cultului daco-get cu cultul creștin, legat de fapta de milostenie: «*am însetat și mi-ați dat de am băut*» (Matei 25, 35).

În lumina acestei grăitoare permanente autohtone, vasul, în forma unei mari pîlnii, asemănător cupelor de argint dacice, care nu putea fi un vas de provizii, cu inscripția «*DECEBALUS PER SCORILO*», descoperit în anul 1954, pe una dintre terasele Dealului Grădiștea, din așezarea civilă, în fastuoasa locuință sau «palat», poate chiar în palatul în care a locuit Scorilo, care are sub muchea buzei sale 4 orificii, ceea ce dovedește că era suspendat în «palat», poate de o grindă, fiind sprijinit pe un piedestal adecvat, va fi îndeplinit un rol cultic, de vas de pămînt pentru împărțitul apei, considerat un element vital în călătoria sufletului la cer în folclorul autohton, cu prilejul morții lui *Scorylo* și, apoi, cu prilejul împărțirii apei, în zilele cînd avea loc în timpul anului cinstirea sufletului său, am zice azi, cu prilejul pomenirii «*Moșilor*» pentru care scop i l-a consacrat Decebal. Vasul respectiv nu a putut avea decît un rol cultic, consacrat lui *Scorylo*³⁹.

La această concluzie ne conduce interpretarea traducerii inscripției epigrafice: *DECEBALUS PER SCORILO*: *Decebal, în numele lui Scorilo*.

Vasul avînd un rol cultic-religios, deducem că și inscripția lui în limba latină avea un sens tot cultic-religios, de *invocație* sau *rugăciune*, prepoziția *per* — în numele, fiind folosită și «*nelle invocazioni o nelle preghiere*» (= în invocații sau în rugăciuni).

Pr. I. IONESCU

36. Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 398.

37. *Ibidem*, p. 385; 396; Gh. F. Ciușanu, *Superstițiile poporului român*, București, 1914, p. 182—201, 411.

38. *Ibidem*, Gheorghe Vrabie, *op. cit.*, p. 250.

39. Legat de această interpretare, prof. D. Berciu afirmă că «*vasul-dolium* din Ocnița ca și cel din Grădiștea Muncelului cu scriere latină au un caracter de cult, avînd aceeași funcțiune, ca și cel similar ca formă din scena 102 de pe Columna Traiană, în care vede ca semnificație: o scenă de cult la care participă în majoritate reprezentanții aristocrației (tarabostes); — de invocare disperată a zeilor; — ilustrare a unui moment solemn și sacru, a împărțirii cu lichidul sfînt și credința în nemurire a daciilor» (în SCIVA, tom. 25, nr. 3, 1974, p. 384—385 și în «*Revista muzeelor și monumentelor*», 4, 1974, p. 56).

Notă : Articolul de față a fost prezentat redacției «Biserica Ortodoxă Română», la începutul anului 1977. În acest timp, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XCV (1977), nr. 7—8, p. 798—805, a apărut articolul «*Decebalus per Scorilo*», semnat Pr. N. T. Cernea, asupra căruia sintem nevoiți să ne oprim.

Precizare : a) Încă din anul 1955, descoperitorii vasului cu inscripția, aflat în campania de săpături a anului 1954, pe una dintre terasele Dealului Grădiștei, în cadrul unei locuințe «din așezarea civilă», nu din zona sacră sau în «Sanctuarul complexului», cum se afirmă (Vezi : C. Daicovicu și colaboratorii, în «Studii și cercetări de istorie veche, VI, 1955, nr. 1—2», p. 200 și urm. ; C. Daicovicu, în *Nouvelles études d'histoire*, București, 1955, p. 131 și urm. ; I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică, cu specială privire la Transilvania*, București, 1969, p. 189—190 ; idem, *Origini*, 1977, p. 158), au ajuns la concluzia că el a constituit o piesă rituală, în legătură cu religia dacilor. În același timp, documentat s-a respins acceptarea înțelesului sau traducerea lui *per* cu *pentru* (Vezi SCIV, cit.), neavând o justificare lingvistică.

b) În «*Istoria României*», I, 1960, p. 279, se menționează : ștampila «*Decebalus per Scorilo* de pe un vas de cult din argilă, de pe timpul ultimului rege dac».

c) I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică...*, p. 190, de fapt descoperitorul vasului, aflat în sectorul său de săpături, a afirmat despre vasul respectiv, în anul 1969 : «Este posibil ca tocmai datorită utilizării lui în legătură cu cultul religios să fi fost și ștampilat».

2. La p. 800, citind pe Ovidiu Densusianu (recte : Ovid), că în limba română, ca și într-o parte a domeniului romanic occidental, se constată o confuzie între prepozițiile PRO (*pentru*) și PER (*prin*)... «Această confuzie, pe care o întâlnim uneori și în textele latine» (Archiv f. Lekikogr. V, p. 490), nu e încă pe deplin lămurită. În vechea umbriană găsim e drept, *per* traducând pe lat. *pro*, dar nu e sigur că există vreo legătură între acest fapt și acela pe care îl găsim în limbile romanice» (trimiterea noastră : Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I, *Originile*, Buc., 1961, p. 126 ; idem, *Opere*, II, Buc., 1975, p. 184), autorul articolului conchide : «Prepoziția latină PER, care s-a dissociat cu timpul ca sens în *per* și *pro* (*prin* și *pentru*), având la început amindouă aceste înțelesuri, s-a putut construi atât cu acuzativul cit și cu ablativul, dând la Sarmizegetusa dacilor pe acest controversat PER Scorilo».

Deci, după autorul nostru, în l. latină prepozițiile *per* și *pro* au avut la început aceleași sensuri (*prin* și *pentru*), având aceeași origine *per*, «care s-a dissociat cu timpul» și care ar fi dat «la Sarmizegetusa dacilor pe acest controversat PER Scorilo».

De data aceasta, trebuie să recunoaștem, într-adevăr, că o asemenea afirmație se face «pentru prima dată în țara noastră», dar ne întrebăm : Cine poate s-o accepte ? Limba latină, care se caracterizează prin claritate, prin concisiune și prin expresivitate, a putut să ne dea confuzia sensului prepoziției PER din inscripția de pe vasul de lut de la Sarmizegetusa Regia ?, cînd se cunoaște că cele două cuvinte latine : *per* și *pro* au sensuri și roluri bine distincte ?

Prepoziția *per*, care se construiește de regulă cu acuzativul și în unele cazuri, în mod excepțional, și cu ablativul, are sensurile pe care le-am indicat, conform dicționarelor și gramaticilor menționate (notele 22, 23) și nu se traduce = *pentru*.

Cuvîntul *pro* în l. latină are o funcțiune morfologică triplă : a) *prepoziție* (cu ablativul), care are mai multe înțelesuri : I. (*introduce un complement de loc*). 1. în față ; 2. în ; 3. de sus, de deasupra. II. (*introduce alte complemente*) 1. *pentru* ; în favoarea. 2. în locul ; *pentru* ; 3. *pentru*, ca răsplătă, în schimb. 4. ca ; *amavi pro meo* = l-am iubit ca pe al meu ; *pro eo ac si...* = ca și cum. 5. în baza ; în virtutea. 6. în raport cu ; proporțional cu — *pro virili parte* = în raport cu puterile sale.

b) *adverb* : 1. înainte ; în față ; 2. *pentru*. 3. în loc de. 4. proporțional cu ; după cum ; în măsura în care.

c) *interjecție* : 1. (*exprimă indignarea, minia, suferința*) ah ! oh ! vai ! 2. (*În formula de jurămint*) = *pro deum hominumque fidem* = pe credința mea în zei și în oameni ! (*Dicționarul latin-român*, Editura științifică, București, 1962, p. 575 ; I. I. Bujor, Fr. Chiriac, *Gramatica limbii latine*, ediția a II-a, București, 1971, cit.).

La p. 801, se citează fragmentar o frază din Iorgu Iordan, Maria Manoliu, *Introducere în lingvistica romanică*, București, 1965, p. 210, pe care noi o dăm în întregime : «Prepoziții ca *per*, care cereau în latina epocii clasice acuzativul, apar adesea în vorbirea populară urmate de ablativ (sau, poate, de «cazul general») : *per multo tempore*, apud Mihăescu, LPD, 174 ; *per Tiberino praeposito*, LS, 9387, Africa ; *per cunctis locis, vicis et civitates*, apud Mihăescu, LPD, p. 174.

Referitor la acest citat, autorul articolului afirmă : «PER multo tempore de pildă traducîndu-se nu prin mult timp, ci PENTRU mult timp, iar cit privește PER din ultima prepoziție desigur că nimeni nu s-a putut gândi vreodată că el ar putea fi redat prin Fiul lui Tiberino !».

Dăm loc citatului din H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, București, 1960, p. 174, pe care autorul nu-l citează : «Prepoziția *per* cu ablativul apare nu numai în provinciile dunărene, ci și în alte părți ale imperiului roman. Ea înseamnă «*prin mijlocirea cuiu*» sau *indică spațiul, timpul sau instrumentul* (sublinierea noastră).

Dalmatia : *per domino meum* CIL III, p. 261 ; *për suis fecit*, 1743.

Moesia Inferior : *per Valerio Valeria(n)o que que(s)tor(e)m*, Pârvan, Ulmetum III, 32, anul 178.

Dacia : *per Proculo principe et Gaio optione* 1590 a ; *per Sironia* 7708 ; *per Antiochu sacerdos loci* 7791, Apulum.

Alte regiuni : *per multo tempore* ILS 5902 ; *per Tiberino praeposito* ILS 9387...».

Deși acad. H. Mihăescu indică traducerea în românește a prepoziției *per* din exemplele citate cu ablativul, în mod arbitrar, autorul articolului traduce prepoziția *per*, tot *pentru* : *PER multo tempore* = **PENTRU mult timp**. În mai clare edificare, trimitem din nou la *Dicționarul latin-român*, cit., p. 517, sensul 2 al prepoziției *per* (care introduce un complement de timp arătând durata : *per idem tempore* = în același timp. Aceeași traducere și în cazul *per multo tempore* = în mult timp ; *per Tiberino praeposito* = pus în față (avansat) prin mijlocirea lui Tiberinus. Și prepoziția *per* din invocția inscripției «*Tvtela per Diana*», de pe vasul din Muzeul «de Blois» (Nota 16, p. 801), la fel este încorect tradusă = *pentru*, considerându-se probabil și aici tot o confuzie între prepozițiile *per* și *pro*. Ca documentare menționăm și importanta însemnare a lui Pompeius Trogus («*Philippica*»), păstrată de Justinus : ... *incrementa Dacorum per Rubobostem regem* (= creșterea (puterii) dacilor prin regele Rubobostes), C. Daicoviciu, *Dacica*, cit., p. 53 ; Ivan Horațiu Crișan, *Origini*, cit., p. 69.

3. În legătură și cu interpretarea arbitrară ce se dă numelui MARC (us) (corect MARK) (p. 805), descoperit în săpăturile arheologice conduse de prof. D. Berciu, în 1973, scrijilit pe un ciob dintr-un vas de lut, înainte de ardere, la Oțnița-Cosota (Ocnele Mari, jud. Vilcea), menționăm că el a fost recuperat în antroponimul traco-getic ΒΑCΙΑΕ (ωc) ΘΙΑΜΑΡΚΟ (υ) sau la cazul nominativ ΒΑCΙΑΕ (υc) ΘΙΑΜΑΡΚΟ (c), vezi nota nr. 1, precum și recenzia noastră în «*Glasul Bisericii*», anul XXXVI (1977), nr. 5, p. 481—486).

4. În concluzie : traducerea DECEBAL PENTRU SCORILO rămâne arbitrară, ca lipsită de justificarea lingvistică, fiind respinsă încă din 1955 : «A-i atribui lui *per* sensul de «pentru» ni se pare prea arbitrar și chiar cu neputință» C. Daicoviciu și colaboratorii, în «*Studii și cercetări de istorie veche*», an. VI, 1955, nr. 1—2, p. 203.

RÉSUMÉ

Les diverses tentatives de traduire et d'interpréter l'inscription épigraphique du vase en terre de Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Régia) : DECEBALUS PER SCORILO, aujourd'hui dans le Musée de la République Socialiste de Roumanie, s'axent sur deux solutions, en ce qui concerne l'idiome dans lequel le sceau fut rédigé et écrit :

a) Daco-gète. Le sens initial proposé par l'Acad. C. Daicoviciu est le suivant : DECEBALUS, FILS DE SCORILO.

Cette version fut acceptée par la grande majorité des historiens et philologues roumains et par quelques philologues étrangers.

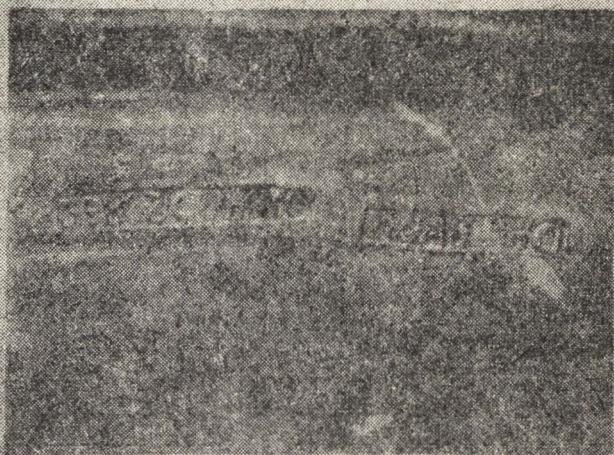
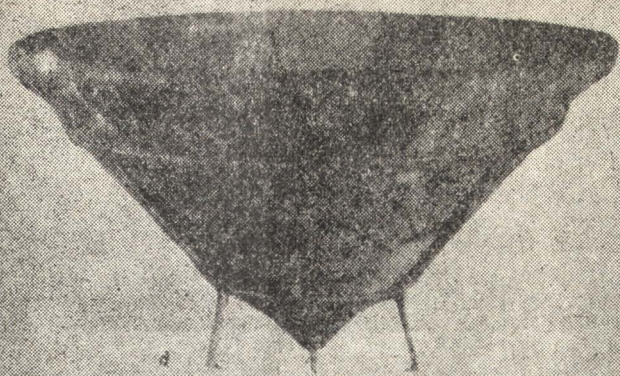
b) Romano-latin. Texte épigraphique intégralement latin, comme écriture et comme contenu linguistique (lettres et expressions).

Les historiens roumains : K. Horedt, D. Berciu et I. I. Russu, ont fait la preuve que le caractère de l'inscription est romano-latin et non pas daco-gète.

K. Horedt propose comme traduction : («L'Officine du roi»), Décébalus. Par Scorilo (le vase a été fait).

La version de I. I. Russu : Décébalus (fecit) par Scorilo — Décébalus (L'a fait) par Scorilo.

Compte tenu du caractère cultique du vase, ainsi que du sens multiple de la préposition *për*, nous proposons une nouvelle traduction de cette inscription épigraphique : DECEBALUS AU NOM DE SCORILO.

DECEBALVS

PER SCORILLO

Fig. 4. Vasul de lut în formă de pilaie din Zermizeretusa, reconstituit în Muzeul din Cluj: b-e stampila inversată DECEBALVS PER SCORILLO

Reproducere după C. Daicoviciu-H. Daicoviciu, *Columna lui Traian*, ed. a II-a București, 1968, planșa 60; împărțirea ultimelor rezerve de apă între apărătorii cetății asediate.

Scena CXX—CXXI de pe Columna lui Traian ar reprezenta după părerea mai veche a lui C. Cichorius, ca și după părerea prof. D. Berciu, un act cultic de invocare a zeilor, și nu împărțirea ultimelor picături de apă în timpul asediului Sarmizegetusei de către romani, cum s-a susținut de C. și H. Daicoviciu, iar de alți istorici cu împărțirea unei băuturi otrăvitoare.

Scena ar putea fi, considerăm noi, și un act cultic de împărțire a luptătorilor cu «apa morții», cum există expresia la poporul român, îndeosebi în Ținutul Zarandului și Țara Moșilor, poate chiar din vasul ștampilat al lui Decebal închinat lui Scorilo, în ultimele clipe de rezistență, că vor primi cu eroism moartea pentru apărarea țării, adică un act ritual de pregătire pentru primirea morții cu bărbăție și de comuniune cu cei morți ai lor în lupte, pe care îi invocau alături de ei.

Detaliu din Scena CXX, de împărțire a apei rituale, din care se constată forma tipică a cănii bitronconice geto-dace — Latène. Reproducere după D. Berciu, din «Revista muzeelor și monumentelor», 4. 1977, p. 56.

O NOVELĂ DE LA ALEXIS COMNEN PRIVITOARE LA REORGANIZAREA BISERICII

Revoluția din 1081 ridică la tronul Bizanțului pe Alexis Comnen, nepotul lui Isac Comnen, care avusese o domnie efemeră între 1057 și 1059¹.

Familia Comnen, după anumite izvoare, începe să fie cunoscută din timpul domniei lui Vasile al II-lea; ea era originară dintr-un sat din apropierea Adrianopolului. Comnenii devin mari proprietari agricoli în Asia Mică², Alexis ca și unchiul său Isac, se ridică prin marile sale talente militare. Prin Alexis, partida militară și a aristocrației funciare provinciale triumfă asupra partidului birocratic din capitală. În același timp prin venirea lui Alexis la tron tulburările interioare iau sfârșit.

Primi trei Comneni au reușit să se mențină pe tron într-un mod durabil aproape un secol, succesiunea la tron transmițându-se în mod ereditar din tată în fiu.

Această epocă a dinastiei Comnen, cunoscută în istoria Bizanțului ca epoca demnităților militare, poate fi considerată ca o epocă de aur a istoriografiei bizantine, grație mai ales fiicei lui Alexis, Ana, lui Ioan Kinnamos și lui Nicetas Choniatis³.

Perioada din istoria Bizanțului care separă moartea lui Vasile al II-lea de venirea lui Alexis Comnen se soldează cu ruina completă a puterii bizantine în Asia, cu pierderea definitivă a posesiunilor italiene și cu o importantă scădere a autorității bizantine în peninsula Balcanică. Bilanțul interior, la sfârșitul acestei perioade, se solda cu o profundă letargie a puterii centrale imperiale, cu o decădere economică, cu o devalorizare a monedei și cu o dezorganizare a sistemului economic și social. De aceea, Alexis Comnen⁴ a fost obligat să-și așeze opera sa de restaurare și consolidare a Statului pe noi baze și pe factori noi⁵.

Opera de restaurare a Comnenilor se limitează de fapt, la litoral, întrucât ei vor pierde supremația mărilor. Această supremație va trece atît din punct de vedere al comerțului cît și din punct de vedere militar republicilor italiene și aici este turura istorică cea mai importantă a acestei epoci, care demonstrează superioritatea puterilor în ascendență din Occident față de imperiul bizantin care se va termina cu catastrofa din 1204⁶.

Politica lui Alexis I Comnen dă dovadă de la primele sale începuturi de o extraordinară abilitate. Într-o perioadă de patruzeci de ani de războaie neîntrerupte, Alexis restabilă într-o mare măsură puterea Bizanțului. În acest timp el a lărgit nu numai frontierele imperiului, ci și-a consolidat imperiul în interior, înzestrîndu-l cu posibilități de apărare. Sistemul politic introdus de el este de altfel, cu totul diferit de organizarea rigidă a evului mediu bizantin. Bizanțul, în timpul lui Alexis a cunoscut fenomenele cele mai caracteristice ale secolului al XI-lea.

Ingerința republicilor maritime italiene în comerțul bizantin, introduse pe de altă parte un nou factor; pierderea supremației în marea Mediterană. Veneția va deveni stăpîna apelor Bizanțului din 1082, iar tratatul din octombrie 1111 va acorda mari con-

1. A. A. Vasiliev, *Histoire de L'Empire Byzantin*, Paris, 1932, vol. 2, p. 1.

2. F. Chalandon, *Essai sur le règne d'Alexis 1-er Comnène*, Paris, 1900, p. 21; G. Murnu, *L'Origine des Comnènes*, în «Buletin de la section historique de L'Académie roumaine», tom. XI, 1924, p. 212-216, emite ipoteza că Comnenii sunt de origine din nordul Dunării.

3. C. Neumann, *Griechische Geschichtsschreiber und Geschichtsquellen in 12 Jahrhunderte*, Leipzig 1888, p. 262.

4. Alexis I Comnen domnește între 1081-1118.

5. Georges Ostrogorsky, *Histoire de L'Etat byzantin*, Paris, 1956, p. 377.

6. *Ibidem*, p. 388.

cesiuni maritime Pisei⁷. Din această cauză, lunga perioadă de războaie a dus la o serie de reforme și măsuri fiscale, care uneori au produs mari complicații.

Sub Alexis a generat obiceiul concesiunii minăstirilor și a bunurilor minăstirești laicilor. Acest obicei, a cunoscut o largă răspindire începând cu secolul al XI-lea, având ca scop final favorizarea redresării economice a minăstirilor, dar el adesea a dat naștere la mari abuzuri, fapt care a dus la protestul unei părți din lumea eclesiastică. Cu toate acestea, acest sistem se menținu, având de partea sa apărători recrutați printre mari demnitari eclesiastici; invocându-se redresarea economică a minăstirilor sprijinindu-se pe principiul inalienabilității bunurilor eclesiastice. În trecut aceste concesiuni ale bunurilor minăstirești se acordau de ierarhi eclesiastici; acum împăratul făcea aceste concesiuni ale bunurilor minăstirești ca un fel de beneficiu. Afirmarea lui Chalandon că acest sistem era în legătură cu măsurile iconoclaștilor împotriva călugărilor, nu are temei, pentru că el se întâlnește din secolul al V-lea, el fiind dezaprobat de canonul 24 al sinodului din Calcedonia și menținut ulterior prin alte canoane⁸. Totuși acest sistem nu avea o funcțiune de drept public, dar el reprezenta pentru Stat un mijloc comod de a recompensa pe cei devotați lui. Poate prin aplicarea acestui sistem Alexis a încercat să limiteze proprietatea minăstirească care luase mari proporții⁹.

Alexis se izbi de o vie rezistență a clerului, când se văzu constrâns de războiul cu normanzii, să confiște tezaurul Bisericii. Sub presiunea acestei opoziții, el a fost obligat nu numai să permită restituirea tezaurului confiscat, ci și de a da o lege, în luna august 1082, prin care dezaproba procedeul său și interzicea pe viitor alte confiscări de bunuri ale Bisericii¹⁰. Aceasta nu îl împiedică, de altfel, cîtiva ani mai târziu, în fața numeroaselor pericole și a nevoii de bani, de a face o nouă confiscare a tezaurului Bisericii¹¹.

În ciuda acestor tulburări trecătoare, cele două puteri, laică și eclesiastică, practică o înțelegere și o colaborare fondată pe o profundă comunitate de interese. Împăratul și conducerea Bisericii au luat o atitudine comună din inițiativa primului, împotriva ereziilor care puneau în egală măsură în pericol atât organizarea statului

7. Ferradou, *Des biens des monastères a Byzance*, Paris, 1896, p. 233; W. Nissen, *Die Diataxis des Michael Ataleiates von 1077*, Hamburg, 1894, p. 52; Chalandon, *op. cit.*, Paris, 1900, XXVIII, 233.

8. Chalandon, *op. cit.*, Paris 1900, p. 283

9. Georges Ostrogorsky, *op. cit.*, Paris 1956, p. 394.

10. De sanctis vasis et quod nullo deinceps tempore profanum in usum ea converti debeant. Dăta mense augusto indictione V, anno 6590 (1082), quo et pia divinitusque constitua majestas subscripsit, publicat de Freher, *Juris Graeco-Romani... Francofurti 1596*, vol. I, p. 124—126; I. Zepos și P. Zepos, *Jus graeco-romanum*, vol. I, Atena, 1931, p. 302; Dölger, *Regestes*, 1085. Pentru analiza acestui edict și a cronologiei sale mult discutată cf. Grümel, *L’Affaire de Léon de Chalcedoine. Les chrysobulle d’Alexis I-er sur les objets sacrés*, «Etudes byzantines», vol. II, 1944, p. 126; Prin această Novă, împăratul considera profanarea obiectelor de cult ca una din cauzele principale a nenorocirilor care s-au abătut asupra imperiului. El ordonă ca toate obiectele de cult luate Bisericii și trecute în tezaurul statului, să fie restituite de îndată ce pacea se va restabili. El considera ca un sacrilegiu acest fapt și blestema pe acela care pe viitor va mai pune mîna pe un obiect rezervat cultului. Cf. Jean-Anselme-Bernard Mortreuil, *Histoire du droit byzantin ou du droit roman dans l’empire d’orient*, tom. III, p. 148—149.

11. Grümel, *op. cit.*, p. 131; *Sanctio Alexii Comneni de depositione Leonis Chalcedonensis*, in anno 6594 (1084). La instigarea lui Leon din Calcedonia Alexis Comnen reconfirmă Novă din anul 1082 dată sub Nicolae Grammaticus și Simion din Ierusalim. Împăratul fusese obligat pentru a face față cheltuielilor războiului, de a topi vasele de argint destinate cultului. Leon consideră acest act ca o iconomachie, protestînd vehement. Alexis convocă sinodul care aprobă depunerea lui Leon. Mai târziu Leon retractînd afirmațiile sale fu restabilit în toate drepturile sale. Cf. J. A. Morreuil, *op. cit.*, tom. III, p. 152, Paris, 1846.

cit și pe cea a Bisericii. Secta bogomililor, născută în lumea slavă din Balcani, sub influența ereziilor orientale, luă cu timpul o mare extindere și recrută un mare număr de aderenți în rîndurile populației bizantine chiar din capitală. Lupta împotriva acestei erezii, care nu admitea autoritatea statală, era socotită de împărat ca o datorie de stat¹².

Împăratul intervine adeseori pentru integritatea credinței creștine, favorizînd puritatea vieții creștine, protejînd minăstirile de la Athos. El încurajă în mod deosebit activitatea călugărului Christodulo care se evidențiasse în insula Patmos ca reformator al vieții monahale. Patmos și insulele adiacente îi fură atribuite în stăpînire perpetuă, acordîndu-i drepturi și imunități importante. Patmos cu insulele adiacente ca și Athos formă o republică monastică¹³.

Date fiind aceste relații dintre Stat și Biserică, Alexis Comnen a editat o importantă Novelă privitoare la reorganizarea Bisericii. Prin această Novelă se stabilesc o serie de principii importante¹⁴:

a) Instrucția clerului era absolut necesară, pentru a putea fi propovăduitor al adevărului Evanghelic. Pentru a fi admis la preoție, candidatul trebuia să dovedească că este înzestrat cu puterea de convingere pentru a fi învățător al credinței și că este știutor de carte.

b) Nu se va face nici o hirotonisire, pînă cînd nu se va verifica dacă cel ce candidează la preoție are purtări morale și virtuți creștine corespunzătoare.

c) Obligă pe Patriarh, Mitropoliți și Episcopi să ia măsuri în sensul că frații care nu știu carte să învețe pentru a putea deveni vrednici susținători ai doctrinei ortodoxe. Înaintarea și salarizarea se va face în raport cu ridicarea nivelului de cultură teologică. Cei care după al doilea și al treilea avertisment, ar dovedi lene și nepăsare să se excludă din cler. Preoții bătrîni și cu purtări morale bune, vor rămîne mai departe în cler, fiind scutiți de învățatură datorită vîrstei.

d) Pe viitor se vor primi în cler numai persoane cu o morală bine stabilită și cu știință de carte. În prealabil vor fi examinați, dacă sînt apti și pregătiți pentru predică și dacă sînt morali, ca astfel pregătiți să poată învăța pe credincioși și propovădui dogmele creștine.

e) Fiind stabilit în principiu să nu se primească la hirotonie decît candidați cu știință de carte și cu deosebită ținută morală, novela, pentru a stimula intrarea în cler, stabilește pentru această categorie de preoți un salariu lunar și condițiuni de promovare. Se mai stabilește ca o îndatorire canonică de a nu înainta în gradele dintre preoții existenți, dar neștiutori de carte, decît numai pe cei ce fac dovada unei credințe morale superioare.

f) Salariul care se stabilește este de trei litri de monedă și cîte cinci zeci de modii de grîu.

g) Îndeamnă clerul să se ocupe de cei săraci. Aceste măsuri cu privire la cler erau și în interesul Statului, deoarece pentru a putea rezista împotriva bogomililor care nu recunoșteau și autoritatea statului, era nevoie de un cler bine pregătit și educat în spiritul moralei.

12. Angelov, *Der Bogomilismus auf dem Gebiet des byzantinischen Reiches*, 1946, p. 69; Obolensky, *The Bogomils*, 1948, p. 197.

13. Alexis a dat numeroase acte de privilegii și donațiuni în favoarea lui Christodulo și a minăstirii Prodrom din Patmos, cf. Dölger, *Regestes* 1123, 1139, 1141, 1147, 1150, 1153, 1170, 1214.

14. Publicată de I. Zepos și P. Zepos, în «*Jus graeco-romanum*», vol. I, Atena 1931.

Erezia bogomililor avea să zdruncine Bizanțul, așa cum în urmă cu câteva veacuri îl zguduise iconoclasmul.

Această novelă a lui Alexis Comnen în legătură cu organizarea Bisericii bizantine este cea mai importantă și va avea aplicabilitate pînă la căderea Bizanțului.

Despre această novelă amintește Balsamon în comentariul la canonul al XIX-lea al Sinodului Trulan 691—692¹⁵.

A N E X Ă

Prea -sinte al meu Stăpine, și dumnezeescale și sîntite Sinod. Deși mai neglijent sunt decît toți, dar în chestiunea Bisericii nu mă socotiți ca nepăsător. Căci mi-a atins inima mea pericolul ce bîntuie deja Biserica, iată dar, că ne primejduiește suferitele ortodocșilor și mai ales a celor mai simpli. Deci cînd capul ortodocșilor este adunarea sfințită (Ierarhia) și cînd ea este în stare bună, tot corpul și totul merge spre progres, și iarăși cînd este bolnav, atunci și tot corpul înclină spre pierdere de-săvîrșită. Iacă că acum se periclitează Creștinismul, pentru că situația bisericească progresează zilnic spre mai rău, și Dumnezeu se minie, iar cel viclean și urtor de frumos, diavolul se bucură, acel ce primește pururea cele bune.

Cauza acestei absurdități nu este alta decît lenevirea îndelungată și neglijența, dedemult începută, și ajunsă pînă acum. Aceasta pregătește acest rău de acum și este devenit ca o lege. Și se practică nu ca ceva rău, ci ca bun și mintuitor, deși este cu totul vătămător. Vătămător nu corpurilor, și avînd în vedere pierderea averii, ci spirîtelor și ducînd pe creștini spre pierzare. Ce apărare ne vom face în ziua judecării în fața creatorului și ziditorului Dumnezeu, și împărați și arhieri dacă fiind asupra noastră oameni creștini îi predăm pe aceștia satanei, pentru interese cu totul omenești, fiind trecătoare și vremelnice și care întrețin foarte puțină vreme luxul pentru cei ce săvîrșesc votările și hirotoniile și iar celor ce sunt prohirisiți (înaintați) de ei, nu numai la arhierie, dar încă și la alt grad ierarhic ?

Nu ne vom îndrepti de loc, dacă nu ne vom trezi cu toți și nu vom face îndreptare răului, reinnoind bunul disprețuit, necomparat mai bun decît toate bunurile, de a ne împăca adică cu Dumnezeu, ceea ce s-a înnegrit deja prin timp din neglijență. Cu harul lui Dumnezeu toți suntem creștini și împărații și arhierii, toată adunaera sîntită și poporul încă stînd și fiind legat în credință prin fericiții aceia arhierii și dascăli și a celorlalți părinți purtători de Dumnezeu și a sfinției tale și a altora oarecari adunarea arhierescă de acum care întrec pe alții prin cuvînt și virtute.

Prin urmare, se cuvine noi, ca creștini, prin harul lui Dumnezeu să facem căutarea binelui; căci nu este cine să ne împiedice, ca să nu se facă așa, iar harul va lua îndreptare. Ni s-ar conveni cu dreptul să ni le lege nouă în jurul grumazului fiecărui o piatră de moară și să ne arunce în mare (Luca XIV, 2). Ni s-ar potrivi și zicerea: «Bine ar fi fost de nu ne-am fi născut» (Matei XXIV, 24). Și va fi aceasta vrednică de jelit, și nu jelire cu curgeri de lacrimi ci amestecată cu șiroaie de sînge. Despre aceasta și numai despre aceasta să facem jale, după cum cei ce sunt în tîntre aruncați în mijlocul mării, și care n-au busolă și neputînd în alt chip să evite pericolul amenințărilor, aruncîndu-și privirile cu îndurare către Dumnezeu numai, imploră de la El mîntuirea lor.

Dacă vom recunoaște aceasta așa, de bună seamă iubitorul de oameni Dumnezeu ne va conduce spre îndreptarea răului și pe Arhierii și pe toți cei ce pînă acum n-au cunoscut binele, pentru ca să se reinnoiască acum fără vreo aminare binele cel înnegrit din neglijența de mulți ani; căci se dă lui Dumnezeu răzbunare, dacă s-ar îndrepta situația bisericească și creștinească, după tradițiile dumnezeieștilor și celor întii Apostoli și a sfinților purtători de Dumnezeu părinți celor după ei, pe care o a corupt îndelungata noastră trîndăvie. Și n-ar fi lucru de mirat dacă și acest lucru bun și mintuitor, pe care înșiși discipolii Domnului l-au predat, Bisericii credincioșilor, și după ei ceilalți sfinți Părinții, dacă timpul l-a corupt. Căci oamenii fiind strîcicioși și ocupîndu-se zilnic cu lucruri materiale, ne prăpăstuim în acestea. Căci simțurile

15. Σύναγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. II, p. 348.

intunecă, și acestea și raporturile cu acestea tulbură judecățile oamenilor și întotdeauna tot se află cel ce se dedă la ocupații cu lucruri dumnezeiești, cultivând numai acestea, curățind și înălțând zilnic pe omul intern. De aceea și acest prea bun și dumnezeesc lucru, care aduce religiozitatea din partea lui Dumnezeu în sufletele oamenilor, cu desăvârșire s-a disprețuit și zilnic devine mai mic, încât puțin trebuie pentru ce să ajungă la o totală corupție și să se considere ca ceva nemaexistând.

Nu se îngrijește nimeni de predica Ortodoxă, nu există dar de priciperea predicii, ci umbliăm cu toți mai ca în întuneric. Ne periclităm cu toții împreună și cei din ordinul ierarhic și călugării și laicii și ne aruncăm în haos confuz și nemărginit. Iar rugăciunea adevăratului Christos și Dumnezeu nostru către Părintele lui despre Apostoli, și încă și pentru toți cei ce au crezut în El prin cuvântul lor, a rămas neactivă. Căci, cum vor crede prin cuvântul Apostolilor în Acela sufletele oamenilor necultivate și neinițiate, însășindu-li-se taiana buhei credințe? Căci după cum talantul cel ascuns din Evanghelie tot cam așa și acum se ascunde dogma Ortodoxă, și ascunsă nu se caută dar ceea ce este mai rău decît tot și fără comparație de altele este, că se socotește mai de toți predica ca de a doua mînă!

Căci dacă cineva un lucru de puțin preț și dintrele cele mai mici ce posedă le-ar pierde, face multă cercetare și căutare și cheamă și pe prieteni în ajutor ca să afle ceea ce a pierdut și cînd îl găsește se bucură; iar lucrul care este cel mai principal, adică misterul religiozității, pe care însuși adevăratul Christos și Dumnezeu nostru l-a arătat discipoliilor săi, zicîndu-le lor: «Mergînd învățați toate popoarele... (Matei XXVIII, 18), cînd l-am pierdut, ce? nu-l vom căuta cu cea mai serioasă cercetare și icu inimă zeloasă (pentru că ne lipsim de însuși Christos și Dumnezeu nostru dacă disprețuim misterul religiozității)? și nu cu toți împreună cu cea mai mare grijă vom face căutarea lui, vărsînd lacrimi din inimi amărîte și rugînd pe Dumnezeu ca acela să ni se arate nouă iarăși ochilor intelectuali? Căci deodată cu voința noastră aceasta se va face. Așa este de uman și îndurător și înșelînd de mîntuirea noastră, încît nu este departe de noi, ci aproape, de față este și ne caută pe noi, după cum însuși a zis: «Că împărăția Cerurilor este și înlăuntrul nostru, dacă și noi voim».

Cum se va face dar îndreptare situației bisericești? Clericii cu grade ierarhice (ἐπισκοποι) ai Marii Biserici sunt mulți la număr, carii primesc și salarii (ποῦς); iar cei de prisos sunt înscrîși în rîndul clericilor și servesc bisericii, nu primesc însă nimic, ci trăiesc numai cu speranța de înaintare; și deși cu toții au avut mărturii (dovezi) că sunt vrednici de toate gradele ierarhice, dar de fapt și în adevăr și unii dintre cei în grade și dintre cei de prisos posibil că nu sînt așa; ci probabil că au purtare bună, pentru că se datorește a se păzi de toți creștinii poruncile lui Dumnezeu, iar de cei sfințiți mai ales, dar cuvînt învățătoresc nu există la cei mai mulți, și poate această lipsă se va afla și la unii din cei sfințiți.

Deci cei ce au voința model și cuvîntul învățătoresc, deopotrivă și cei înscrîși și cei de prisos, fiindcă și aceștia și aceia îndeplinesc un serviciu bisericesc, să se înainteze și la Arhierie și la demnități (ἀρχιερωσύνη) neîmpiedicat, precum s-a zis; iar restul anevoiască-se cu cea mai multă silință pentru că și viața să și-o aranjeze spre mai bine și să sporească în cuvîntul învățătoresc; atunci să ia numai fiecare din ei avansarea în grad bisericesc, cînd va dovedi că este vrednic pentru amîndouă acestea. Căci deși a avut mărturie că este vrednic de toate gradele ierarhice și pentru acela s-a consacrat Bisericii; dar celui ce mărturisese fals (μινεινός) ocară i se aduce. Iar o astfel de mărturie a celui ce nu stăpînește cuvîntul învățătoresc unit cu o voință nepătată nu-i va ajuta întru atît ca să înainteze la gradele mai înalte; după cum nici cel ce are nevoie de învățătură nu-i va folosi deloc mărturia celui ce a declarat la început că posedă puterea învățătorescă, cînd este lipsit de ea, precum nici pentru cel ce s-a dat mărturie îi este suficientă pentru ca să primească gradul de învățătură.

Deci se va economisi respectiv de aceștia și Sfîntul Sinod?

Pe cei ce nu sînt bine probați îi va îndepărta din gradul în care este fiecare. Dar aceasta ar aduce întru stare sufletei lor, ce s-au dedicat deja, prea, sfinței Bisericii a lui Dumnezeu. Admită deci și Sfîntul Sinod și mai cu seamă Prea Sfinția Ta, Prea-sfinte al meu stăpîn și părinte obșteșc și dascăl universal, pe cel pregătit din cei ce sînt deja sfințiți, și care voiesc cu tot sufletul să servească sfintei biserici și îndepli-

nească-se lipsa acestora de către sanctitatea ta, arătînd o îngrijire neîntrecută, iar îngrijirea va fi astfel, dacă va binevoi sanctitatea ta, ca unul ce preferați în adevăr bunul cel înalt.

Înainte deci de toate să se facă numărarea obștească a tuturilor, a celor ce sînt deja pregătiți pentru amîndouă, adică și în cuvînt și cu viața, și poate și dintre cei ce sînt cu lipsă în ceva dintre dinșii. Iar această clasificare să nu se facă ușor și cum s-ar întîmpla, ci prin examinarea cea mai serioasă, examinare prealabilă fiecăruia și la cuvîntul învățătoresc, și asupra bunei purtări; și atunci pe cel ce posedă și cuvîntul învățătoresc și purtarea bună să-l însemneze Preasfinția Ta ca superior altora. Cu acest chip și cel ce nu este preparat se va prepara rîvnind pe cel deja însemnat și mai superior decît alții.

Fiindcă am zis mai sus, că trebuie să se socotească de admis dispoziția celor ce nu sînt pregătiți, cînd sînt dispuși a stăruii în serviciul Bisericii, să li se ordone acestora, că dacă pe viitor se vor desăvîrși și în cuvînt și în virtute, și așa venindu-și în cunoștință, îndemnîndu-i prin sfaturi bune și prin ordine verbale, dispoziția lor se va reforma cu totul pentru ca să învețe cu scumpătate fiecare și sfințitele dogme și să se dădeie pîre sine la o viață mai bună și să devină demn de toată preoția, ca astfel să probeze prin faptele sale că mărturia în favoarea lui este adevărată.

Dar această cuvîntare verbală să nu se facă o singură dată ci de mai multe ori, și să se cerceteze fiecare de Preasfinția Ta, cît a progresat după ordinul verbal? Și cel ce a adus un fruct mai prosper decît alții, să se socotească ca admis de Preasfinția Ta și să se primească și să se bucure de mai multă onoare decît alții, pentru că acesta s-a supus ordinului Domnului: «Cereți și vi se va da vouă, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide vouă. Căci tot cel ce cere ia și cel ce caută află și celui ce bate i se deschide» (Matei VII, 7—8). Și un asemenea dacă a căutat a aflat, a cerut și a luat, a bătut și i s-a deschis. Deci cel ce primește de la Dumnezeu astfel de onoare pentru ocupația lui proprie se cuvine ca și Preasfinția Ta să-l învrednicești de cuvenite cinste și să-l faci cunoscut și împărăției mele, ca și eu să-i arăt după puțină datorită-i onoare. Un asemenea se va face cunoscut în toată Biserica, nu numai spre folosul său dar și al altora multora; căci bunul să răspindește, care faptă și învățătură, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul.

Dar dacă cineva, la ceea ce nu se așteaptă împărăția mea, a devenit atît de trîndav, încît nici după ordin, nici cu timpul n-a făcut nici un progres, să rămînă învinovățit de el însuși; apoi iarăși cu timpul să se publice un asemenea, că dacă va persista încă în trîndăvia lui, va cădea cu totul și din numărul preoției. Iar aceasta nu și pentru cei ce au ajuns în adînci bătrîneți și a căror facultăți sunt slăbite deja, ordonă împărăția mea. Pe niște asemenea li învrednicește de iertare timpul, pentru a nu cădea din treapta proprie, din cauză că nu s-a preparat la cuvîntul învățătoresc; însă și aceștia se vor face mai buni, dacă se vor deda la învățătură, dar în sfîrșit nu se vor izgoni din gradele lor. Dacă însă ar putea și nu s-ar ocupa, ei pre sineși se exclud cu curgerea timpului dacă rămîn în necorectare. Și de aceea acuză-se ei pre sineși, iar nu pe împărăția mea, nici pe Preasfinția Ta, nici pe Sfîntul Sinod. Au timp suficient să se înavuțească la învățătură și nu pot avea nici o scuză căci dacă ar voi ar deveni mai buni.

Iar aceste despre plinirea de acum a Bisericii. Cît despre introducerea în Cler din cei de afară, de acum să se înceteze, pînă cînd clerul se va împuțina la numărul hotărît. Sunt și alte slujbe bisericesti, avînd o slujbă oarecare și dacă se admite de Preasfinția Ta, așază-se la aceste cei ce se propun de unii, și dacă voiesc să se preoțească, anevoiesc-se să ia cunoștință de toate sfințele învățături după cum poruncesc dumnezeieștele canoane și îngrijorească-se a avea o viață bună și nepătată. Și cînd cineva dintre aceștia este cu ajutorul lui Dumnezeu vrednic de toată preoția, atunci să i se admită mărturia și să se introducă în clerul Bisericii și să se învrednicească de înainte după grade.

Dar deși să gîndește introducerea celor de afară în cler, pînă cînd ei se vor împuțina la numărul hotărît, cum împărăția mea am îndemnat mai sus, iar dacă un bărbat învățat și mărturisit (înceroat) și prin dovedirea învățăturii și a virtuții voiește să se preoțească, sau ocupîndu-se cineva cu frumosul se îngrijește însă de amîndouă cele amintite, de învățătură și viața virtuoasă niște asemenea (oameni) nu se interzic a se admite și consacra sfintei Biserici a lui Dumnezeu.

Deci ce gîndește Sanctitatea voastră despre cei rămași în gradele și despre înaintarea celor de prisos în locul aceluia? Căci se poate presupune că cineva este în cel mai mic grad, dar vrednic de toate gradele ierarhice și pentru învățătura lui și pentru viața lui. Lipsește unul dintre cei numărați în grad, cine se va așeza în locul aceluia? Cel ce încă nu s-a făcut evidentiat de toată preoțimea, dar cu gradul însă este mai înțlii, sau cel ce este în gradul cel mai de pe urmă, dar este vrednic și prin învățatură și prin faptă ca să se așeze în gradul vacant? Cel ce este ajutat de grad să se priveze de salariu de care l-a învrednicit gradul, atunci se va intrista. Cum dar vom conserva și întristarea aceluiași și vrednicia acestuia nu o vom disprețui? Căci ambele sunt necesare și nu priva de salariul său pe cel ce s-a ostenit, și nici pe cel vrednic să nu se treacă cu vederea. Căci să dezonorază binele și ajunge ceea ce-i mai necinstit mai de cinste, și de aicea disprețul binelui.

Înaintarea la salar să se facă conform gradului fiecăruia, iar cei vrednici cu învățatură prin cuvînt și faptă să se introducă în funcțiunea profesorală, și prin profesorat să se ridice la demnități. Să li se dea profesorilor întreținerea cuvenită (rangului); că vrednic este lucrătorul de plata sa, cum este scris (Luca 1, 7) cînd lucrătorul n-are salariu potrivit se pare că să nedreptățește; iar pîrîndu-i-se că se nedreptățește, suferă poate cu mîntea, ca om, și de aici devine mai leneș în ale învățaturii; apoi împiedicîndu-se, cum se va îngriji de profesorat? neîndeplinindu-și profesoratul cu tragere de inimă cum va răspîndi în popor folosul său? Prin urmare retrogradează învățătura dogmei și a bunului obicei, fiind nepredat sufletului oamenilor, iar rîul ce derivă din aceasta voi Arhieriei îl cunoașteți mai bine.

Împărăția mea legiuiește pentru profesori, ca pentru unii ce s-au îmbrăcat cu lupta pentru toți, să se dea întreținere (salariu) fiecăruia din ei cîte trei litre de monede și cîte cincizeci modii de grîu, spre mai mare mîngîiere a lor, pentru ca aceștia să predea bine poporului dogma ortodoxă și purtarea bună. Cîți din acest fel de profesori, avînd adică viață virtuoasă și puterea învățătoarească a cuvîntului, sunt gata să se facă preoți, facă-se. Să aibă aceștia onoare și în recepțiuni și în șederi, fiind în grade, în gradele lor proprii, iar fiind între cei de prisos, îndată după cei cu grade preferîndu-se celorlalți ce sunt de prisos, ca reprezentanți ai Marelui Arhieru. Auzim că cel ce plînește locul aceluia, are totdeauna mare onoare, și nimeni nu va putea să se opună la aceasta.

Să viziteze și împrejurimile nu numai învățînd poporul și dînd exemplu bun tuturor, dar încă și pe cei ce i-ar afla poate cu viață prihănită să-i sfătuiască, altădată prin sfaturi, ca unii ce au puterea cuvîntului, altădată raportîndu-l Preasfințitului Patriarh, iar acela la Împărăția mea, sau și la autoritățile administrative existente în orașele mari, cînd adică lucrul are necesitate și de mină și de autoritate politică. Se cuvine ca el să viziteze poporul, ca toți aceștia să-și aibă pe cunoștința lor pîrinți spiritali, ca nu în loc de păstori să fie unii lupi, din acei ce primesc cugetele oamenilor. Acești profesori, ca unii ce posedă vrednicia de a fi crezuți nu numai să dea cele de folos laicilor, ci încă și călugărilor; căci au nevoie și unii din aceștia de îndreptare.

Nici unul din acești profesori vrednici să nu refuze de a se face preot, că așa să poată de poporul cuvîntul învățătoresc, după îndemnul Marelui Arhieru, ca mai ales să se grăbească la aceasta, ca să fie în conformitate cu disciplina bisericească. Căci deși vorbind omenește, se pare că acum este în înjosire preoția, dar nu este tot așa și adevărul lucrului; căci în genere urmînd cineva deprinderii neraționate, judecă cîntea de necinste. Cine avînd mîntea sănătoasă nu recunoaște de cel mai înalt grad a fi în ierarhia bisericească? Pentru că, precum «Arhierul este mai mare decît preotul, așa și preotul decît diaconul; chiar de ar fi cineva protodiacon, cel înțlii între diaconi, iese el mai de pe urmă, după preotul cel mai mic. Căci preotul șade alături de Arhierul, iar celălalt stă în picioare și servește. Dar dacă este dispus și vrednic diaconul va intra în presbiterie.

Va distribui acestor profesori ce se vor face preoți Împărăția mea și leafă mai mare, adică fiecăruia ... de monede; iar cel ce nu se grăbesc încă a o primi demnitatea înaltă a preoției și care sunt diaconi, primească serviciul profesoratului demn adică fiind și în cuvînt și în vîrte. Aceștia vor primi ajutorul amintit mai sus, pentru ostenelele lor, avînd încurajările lor conform gradului lor în șederi și recepțiuni. Cei ce se obligă a se înainta (dedica) profesori, datoresc să se înainteze după alegere, pentru

ca și cuvîntul învățătoresc să fie deplin și să trăiască în viață neprihănită. Căci dacă se dă la o parte cel demn și cel nedemn să înaintează, aceasta produce o vină celui ce preferă pe cel nedemn și refuză pe cel demn și o pierdere sufletească nesuportabilă pentru aceia, cărora li s-au dat un profesor nedemn. Căci profesor, Împărăția mea, cum s-a zis, numește și hotărăște pe cel demn, adică pe cel mai bun decît alții, iar nu pe cel ce nu este așa.

Iar pentru ca să fie afluență de cei demni și dintre laici și dintre monahi, dacă s-ar afla cineva să posedă și cuvîntul învățătoresc și viață nepătată, încît să nu se împiedice de la preoție, cheamăse și să se înainteze, cînd acela ce este mai bun între cei ai Bisericii. Nu se face nici o deosebire monahului nici la catedre, nici la stări, nici la primire. Dar ar zice cineva poate, pentru cei ce sînt clerici nu cumva Biserica nu-i admite acum pe cei ce au fost preparați prin cuvînt și faptă, în conformitate cu dumnezeieștile canoane? Dar să se aibă în vedere, că ceea ce a avut loc de mult timp, și care acum predomină ca obicei, deși este fără cuvînt, ca săptuit contra dumnezeieștilor canoane, primește caracterul prin cea mai bună economie, menajîndu-se supărarea la toți. Nu că doară ceea ce contrazice naturalmente și-ar găsi menajare; căci nu admite ceea ce este fără de rațiune și nici nu îndeamnă să se facă aceasta; ci mai cu seamă ceea ce nu este bine împărăția mea îndeamnă să se cerceteze. Voiesc dar, dacă nu și în alte afaceri, măcar în aceasta care-i cea mai necesară, ca una ce privește la religiozitate, ca să ne fiți nouă consfătuitori și conlucrători spre plinirea binelui.

Pe lângă aceasta să se citească și cartea Nomocanonul tot, în prezența Sfințitului și Sfințitului Sinod; și din canoanele dumnezeiești ce sînt acum în părăsire, unele privind spre religiozitate, care ne-au predat nouă ca ceva recomandabil dogma dreaptă, prin tot chipul reînnoirii să le înem, iar altele aducîndu-se laolaltă să se dea și Împărăției mele, că sfătuindu-se împreună cu Sanctitatea voastră asupra lor să economisim ceea ce este trebuință. Pe lângă altele și acel canon despre monahii care umblă cutreierînd prin străzi și pe la răspîntii înnoindu-se trebuie să se țină.

Acestea nu s-au scris numai de formă și în zadar de Împărăția mea; și nici ca să rămîină cuvinte și scrieri, ci ca să se aplice. Lucrul desăvîrșit este, cînd ceea ce se face fără rațiune, în îndreptare. Se pare Împărăției mele, deși cuvîntul pare îndrăzneț, că mai ales se pricepe aceasta deplin, că Dumnezeu s-a ridicat în favoarea acestei chestiuni și binevoiește să se facă îndreptare rîului și întru alții și acum s-a umilit pentru noi, încît ni se roagă pentru turma lui, pentru care s-a încarnat și cu trupul a pățimit și și-a vărsat propriul său sînge și a suferit moartea cea mai rușinoasă, apoi neridicîndu-se spre bine, ci persistînd în trîndăvia acelor lucruri, se amenință cu pedepsele cele mai înfricoșate.

Dar nici Împărăția mea nu va suferi de loc a se mai prelungi încît neîndreptarea situației bisericești, ci celor ce se vor opune de acum la îndreptarea acesteia li se va aplica răspunderea canonică.

Nimeni să nu se supere că Împărăția mea zice acesta din patimă, pentru că nu am, din harul lui Dumnezeu, vrăjmășie spre cineva; pe nimeni nu urăsc, pe nimeni nu condamn; dar tocmai de aceea sufăr de ceea ce se face și nu pot suporta să văd cum se distruge starea bisericească și creștină.

Fericit ești dar, Preasfînte al meu stăpîn, și te vei arăta și mai fericit, dacă, pe lângă altele ce ai săvîrșit, vei duce la capăt și acestea despre care am scris mai sus. Și voi, iubitori de Dumnezeu Arhieriei, de asemenea sînteți fericiți, dacă veți colabora și în această direcție cu Preasfințitul Patriarh, întîiul păstor al nostru, ca lucrul natural, îndeplinind în votări în cit vă privește fără greș, și veți realiza toate acestea și în eparhiile voastre. Căci nu numai în marea orăș, ci în toate localitățile de sub stăpînirea Romanilor voiește Împărăția mea să aibă putere și să se aplice aceste reguli și public această prezentă novelă ca lege obștească și ordîin. Nu introducînd ceva nou în lucrurile bisericești și ierarhice, ci cele hotărîte și canonizate de dumnezeiești Apostoli și sfinții părinți, dar lăsate la o parte prin neglijență și pe care acum părăsite mai cu desăvîrșire le reînnoim și le întărim.

Să se știe de acum înainte că tot cel ce ar lucra contra, ori care s-ar opune întru ceva în enoria de sub el în votare, sau în hirotonie sau în altă conformare a oricărui grad bisericesc, va cădea fără îndurare sub răspunderea dumnezeieștilor canoane. Se cuvine însă să se reazeze preoți demni în cuvînt în Bisericile ortodoxe din

localități, ca aceștia iarăși să lumineze poporul și să predea tuturor învățătura ortodoxă. Poate că nu veți avea acum la început mulți oameni de aceștia, dar îngrijindu-vă din răspuțeri, curînd veți avea oameni demni de a preda și altora binele și să-i lumineze cu predica ortodoxă. Căci se cuvine să cugetăm pentru care cauză Apostolii străbăteau lumea întreagă? pentru nimica alta desigur, decît pentru a răs-pîndi predica dreaptă la tot poporul.

Se cuvine că și Arhieriei luînd asupra-și aplicarea acelor, fiecare de asemenea să lucreze în enoria de sub el; fiindcă aceasta nu este spre ocara Arhierelui, ci mai ales spre cea mai mare onoare, cînd va intra și sub acoperișul săracului și-l va cerceta respectiv de aceasta și-l va aduce la religiozitate. De asemenea Arhieriu devine imitator ucenicilor lui Christos și însuși lui Christos și prin acestea mai cu deosebire își îndeplinește demnitatea arhierescă. Apoi și dreptul canonic de aceea s-a concedat Arhierilor, ca studiîndu-l fiecare și învățîndu-l din el să se orienteze. Cunoască dar orice Arhieriu că a îmbrățișa această misiune spirituală și dorința a o îndeplini, după exemplul acelor fericiți Părinți, pentru care dumnezeieștii Apostoli și-au dat și viața.

Dacă veți cugeta bine Arhierilor și veți înțelege că prin călcarea unei porunci, de la care s-a abătut strămoșii, am fost aruncați împreună cu ei morții și stricăciunii, și dacă prin economia întruchipării Mîntuitorului nostru Iisus Christos, prin curățirea păcatelor noastre, și prin învierea ce am dobîndit, nu ne-am fi ajutat, ne-am fi pierdut cu totul. Și de aceea a fost necesar ca însuși Domnul, prin bunăvoința a Tatălui și prin colaborarea Sfîntului Spirit să ia corp, să poarte trup și să sufere cu trupul și să moară, pentru ca să se mîntuiască de stricăciunea la care au fost condamnați.

Deci dacă recunoașteți acestea și la cit rău se expune Arhieriu nerăs-pîndind predica ortodoxă turmei de sub el, niciodată nu va socoti osteneala cineva dintre voi de a vizita prin el însuși, cit mai des enoria de sub el, și să învețe dreapta credință către Dumnezeu și viața morală; ci va considera osteneala sa mai ales ca repaus, ca una ce aduce liniște și sufletului și poporului său, pentru că își îndeplinește datoria. Pentru că are a da socoteală în înfricoșata zi a judecării pentru turma sa cuvîntătoare de sub conducerea sa.

Ce oare va cugeta Arhieriu nevoind a îndeplini astfel de îndatoriri? Sau ce pretext va pune în amînarea lucrului și în întîrziere? Iarăși altă încarnare a Fiului și Cuvîntul lui Dumnezeu așteaptă să se facă? Aceasta nu se primește de gîndirea omului. Căci va veni ce e drept adevăratul Christos și Dumnezeu nostru dar ca să răsplătească fiecăruia după faptele sale. Prin urmare nu trebuie să se amine și să se întîrzie realizarea (îndeplinirea) prezentelor dispozițiuni.

Dr. STELIAN MARINESCU

O CATAGRAFIE INEDITĂ A MÎNĂSTIRII RÎNCĂCIOV DIN ANUL 1817

În satul Rîncăciov, comuna Călinești, județul Argeș, pe un platou frumos, la poalele unei păduri seculare, se mai păstrează astăzi din mănăstirea Rîncăciov numai biserica, loc de mir al sătenilor din acest sat. Prima atestare documentară a mănăstirii Rîncăciov datează din 19 iulie 1498, cînd Radu cel Mare, domnul Țării Românești (1495—1508), întărea mănăstirii Rîncăciov stăpînirea asupra unor ocine și a unor venituri ce fuseseră date mănăstirii de către Vlad Călugăru, domnul Țării Românești (1482—1495)¹.

1. D.R.H., B, Țara Românească, I, nr. 285, p. 463—465.

Împrejurările istorice și calitățile organizatorice ale egumenilor au făcut ca de-a lungul secolelor mănăstirea Rîncăciou să cunoască perioade de înflorire, dar și perioade de decădere. Catagrafiile care se păstrează astăzi ne dau posibilitatea să urmărim starea mănăstirii Rîncăciou în decursul existenței sale.

Catagrafia care face obiectul acestei prezentări a fost întocmită la 13 octombrie 1817 cu ocazia orînduirii ca egumen al mănăstirii Rîncăciou, din ordinul lui Ioan Caragea, domnul Țării Românești (1812—1818), a arhimandritului Vasilie în locul proegumenului Costandin. Catagrafia, la întocmirea căreia a participat și Nicolae Săulescu, logofătul divanului, s-a făcut în două exemplare: unul a fost lăsat la mănăstire, și altul a fost depus de Săulescu la Mitropolie. Dacă despre exemplarul lăsat la mănăstire nu știm ce s-a întimplat cu el — probabil s-a pierdut — exemplarul depus la Mitropolie se păstrează astăzi la Arhivele Statului din București, fondul Mitropolia Țării Românești, pach. CCCXXVI, doc. 5. Manuscrisul, de 18 cm, lățime și 49 cm, înălțime, are 8 foi nenumotate, din care 6 sînt scrise cu cerneală neagră de o singură mină. Scrisul este îngrijit. Niște adăogiri, ulterioare datei de 13 octombrie, sînt scrise de o altă mină, tot cu cerneală neagră. Hîrtia este de culoare vernil.

În catagrafie se face o inventariere riguroasă a averii mișcătoare și nemișcătoare a mănăstirii Rîncăciou la 1817. Multe din obiectele care existau la 13 octombrie 1817 vor dispărea pe parcurs, astfel că în dreptul lor s-a scris de către o altă mină, nu știm cînd, «lipsă», «s-au furat», «nu este» etc. În comparație cu alte mănăstiri, și chiar cu unele schituri, averea mănăstirii Rîncăciou la această dată este destul de modestă.

Deși toate cele 13 capitole ale catagrafiei prezintă importanță, noi ne oprim numai la cele ce se referă la robii, la construcțiile și moștile mănăstirii.

Cei 207 robi pe care-i avea mănăstirea² sînt trecuți nominal și grupați după cum urmează: a) cei cu familie, b) văduvi și văduve, c) copii fără părinți, d) cei fugiți. Înscrierea celor 14 țigani fugiți, separat de ceilalți, arată că acest fenomen social era obișnuit la Rîncăciou. Unii țigani sînt trecuți în catagrafie, pe lingă numele lor, și cu ocupația lor. Astfel erau 2 bucătari, 2 lăutari, 2 boari (îngrijitori de boi), 2 croitori, 1 cîmpoier, 1 fierar, 1 vizitiu, 1 vîcar și 1 dulgher. Din punct de vedere onomastic, țiganii purtau nume care se întîlnesc și astăzi în această zonă. Sînt însă și nume care acum nu se mai întîlnesc: Vișa, Mărgărita, Șinca, Ghenea, Antimiia, Frone.

De o deosebită importanță este capitolul care se referă la construcțiile mănăstirii. Catagrafia ne dă posibilitatea să vedem care și cum erau dispuse clădirile mănăstirii, și starea proastă a acestora. În catagrafie se face singura descriere cunoscută pînă astăzi — e adevărat sumară — a bisericii ridicate între iulie 1647 și septembrie 1648, de către căpitanul de păhărnicea Arsenie Șoimul, în locul bisericii vechi³. Biserica lui Arsenie Șoimul era construită din cărămidă și învelită cu șindrilă de stejar. Ea avea trei turlle, una mai mare și două mai mici. Starea bisericii era destul de proastă: zidul dinspre miazăzi era crăpat în două locuri de cultemur, iar prin acoperiș, cînd ploua, curgea în biserică. În fața bisericii se afla clopotnița de zid. În locul bisericii lui Arsenie Șoimul s-a ridicat biserica care se păstrează și astăzi. Este o construcție de plan triconc, cu o turlă deasupra naosului și alta mai mică deasupra pridvorului în care se află clopotnița.

2. În 1706 mînăstirea Rîncăciou avea 146 de țigani (Arh. St. Buc., fond mînăstirea Rîncăciou, pach. XIII, doc. 44), iar în 1811 — 188 de țigani (Biblioteca Academiei R.S.R., mss. 4036, f. 87).

3. Arh. St. Buc., fond mînăstirea Rîncăciou, pach. I, doc. 1, și pisania bisericii lui Arsenie Șoimul, care se păstrează astăzi deasupra ușii de intrare în biserica ridicată în 1848.

În ceea ce privește moșiile, mănăstirea avea la această dată 7 moși (Rincăcirov, Furești, Poenari, Tîmpa, județul Muscel, Cacaleți, județul Vlașca, Negoești, județul Dîmbovița, Boldești, județul Saac) și 14 pogoane vie în dealul Gorganilor, județul Muscel. Toate moșiile, în afară de Boldești, erau arendate de mănăstire, care nu le putea lucra, pentru 4183 taleri. Cele 14 pogoane de vie de la Gorganu se aflau în paragină.

În transcrierea catagrafiei am întregit tacit prescurtările sigure, iar între paranteze unghiulare am făcut întregirile susceptibile de mai multe soluții. Între paranteze rotunde am scris forma corectă a unor cuvinte, iar semnul + a fost introdus de noi la capitolul «Robii mănăstirii» pentru a da cursivitate catagrafiei.

„SUD MUSCEL, MÎNĂSTIREA RÎNCĂCIOVUL

Catastih de toată zestrea mănăstirii Rîncăcirovului, din sud Muscel, mișcătoare, nemiscătoare și de sineși mișcătoare, care s-au făcut teslim în minile și zapt sfințiii sale părintelui arhimandrit Vasilie, ce s-au orânduit acum egumen la această mănăstire, în locul popii lui Costandin, ce au fost pînă acum, și de felurimea zestrii pe largu înlăuntru să arată.

1817 octomv<rie> 13

Odoarale Sfintei Bisericii. 7 candelu de argint, bune. 1 cădelniță de argint, bună, cu patru nasturi și patru clopoței, s-au lurat ⁴, 1 sfînt potir de argint. 1 discu de argint. 1 linguriță, ipac. 1 stea, ipac. 2 coronite, ipac, însă una mai măricică și alta mai mică, lipsă. 1 cruce, ipac, cu scaun de josu astupat, i cu dooăzeci și unu grăunțe mărgăritar. 1 evanghelie ruminească, înbrăcată în catifea verde și fericată, ipac, cu argint, în față poleită. 5 candelu de alamă, vechi, lipsesc. 1 cădelniță, ipac. 1 sfînt potir de cositor. 1 discu al sfîntului potir, ipac. 1 cruce de lemn, înbrăcată în argint și cu pietri proaste. 1 cruce lemn pe sfînt preastol. 2 sfeșnice de alamă, mici, stricate, lipsă. 3 discose de madem, din care unul este săpat și altul de alamă, 1 lipsă. 1 policandru de alamă, fărămat și lipsă de tot. 1 pereche pafiale de argint, colanul cusut cu fir. 3 perechi pafiale de alamă cu colanile lor, vechi.

Odăjdille Bisericii. 1 sfiță de stofiță galbenă, cu sîngif de atlaz, ipac nooă. 1 stihar, asemenea de stofiță, nou. 1 epetrahir (epitrahil) de stofiță albă, cu flori i cu cinci ciucuri ibrișim. 1 pereche rucavițe, ipac, stofiță cu alcale argint. 1 sfiță citu de Beciu ⁴ în vârgi albe și roșii, sîngif bogasiu roșu. 1 stiharu, ipac. 1 sfiță citu de Beciu cu flori caisii, sîngif ghermesu albastru. 1 stihar citu de Lipscoa cu vergi lileachii, sîngif ghermesut albastru. 1 stiharu atlatu în două vârgii, una lileachie și alta galbenă, sîngif malteh. 1 orar, ipac cu ciucuri mătase. 1 pereche rucavițe, ipac. 1 pereche rucavițe carton. 1 epetrahir citu de Beciu în două vârgii cu ciucuru ață. 1 pereche rucavițe șal roșu cusut cu fir i dooăzeci alcale argint, vechi. 1 pereche rucavițe stofiță veche. 1 epetrahir cit de Beciu în două vârgii, lileachii și albe, ipac ciucuri ață. 1 pereche rucavițe atlatu în două vârgii. 1 pereche rucavițe catifea neagră, veche. 5 poale de

4. Cuvintele subliniate au fost scrise ulterior datei de 13 octombrie 1817, însă de altă mină.

5. Viena, capitala Austriei.

cutnie în dooă vârgii, singif sandalu, căptușală bogasiu, 1 lipsă. 2 poale lungi, ipac. 1 poală la iconostas de stofă roșie, veche. 1 poală mătase în dooă vârgii pentru proscomidie. 2 procovețe de cutnie în dooă vârgi, vechi. 1 aer de croazea galbenă veche. 1 aer i dooă procovețe de stofă, stacojii, noi. 1 sfintă masă de citu pă sfînt preastolu de cit Lipsca, cîmpul cafeniu, singif ghermesut stacojiu, căptușit castanbol. 1 măhramă pinză albă cusută căpătîile cu firu, veche. 1 epetrahir de stofă galbenă cu cinci ciucuri firu i un nasture argint. 1 meșcioară de pinză cu chenaruri înprejuru, veche, lipsă. 3 perdele de cit ce să află la dverii, vechi. 1 sfită de oatifea roșie, veche. 1 stihar dimie galbenă cu flori firu, vechiu, lipsă, 1 sfită atlaz verde, veche, lipsă. 1 stihar de irbichir, vechiu, în trei vârgi, lipsă. 1 sfită citu necăptușită, veche. 1 sfită citu, singif bogasiu, veche. 1 stihar citu de Beciu, singif bogasiu roșu. 1 pereche rucavițe de citu cu pușori, lipsă. 1 pereche rucavițe verzi cu alcalile madem, lipsă. 1 poală mică de cutnie în dooă vârgi, veche. 1 bogceluță pinză albă pă margine cusută cu arnici, veche, lipsă. 4 poale citu în dooă vârgi, veche, prăpădite, lipsă. 1 epitafion de mușama. 1 steag de mușama, vechiu. 1 aer și dooă procovețe de șalu, ponosite, lipsă. 4 mese și una de pinză pă sfîntu preastol, vechi 1 lipsă. 1 aer de stofă roșie. 1 ipac, de atlatu pătlăginu, cu floricele. 1 pereche rucavițe cutnie, vârgate. 1 ladă cu aceste odăjdii și odoară ale bisericii în care ladă este și un săculețu cu 17 tencușoare de felurimi cărți i brisoave și alte scrisori trebuincioase ale minăstirii, i o condică de pomelnice.

Sfintele Icoane. 5 icoant mari înpărătești cu cinci coroane de argint și sfînta blagoslovoitoare mila Domnului, ipac de argint. 13 icoațe prăznicare. 1 icoață a Sfîntului Ioan. 4 icoațe în advonul bisericii. 2 sfeșnice de lemn, mari, săpate, cu șase făclii, ipac zugrăvite. 2 sfeșnice, ipac purtărețe. 3 sfeșnice de lemn, ponosite. 4 ipac, mai proaste, lipsă. 1 iconostas de lemn. 2 tretafoade, ipac. 1 collivelnic, ipac. 1 trischileon, lipsă. 18 jături, din care unul este arhieresc și altul egumenesc.

Cărțile Bisericii. 1 evanghelie rumânească. 12 minee rumânești. 2 treoade, însă unul grecesc și altul rumânesc. 2 octoice, ipac. 1 penticostar, ipac vechiu. 1 apostol, ipac. 1 ceaslovu, ipac. 2 leturghii, însă una rumânească și alta sirbească. 1 cazaniie rumânească. 1 pravilă, ipac, stricată. 2 molitfenice, din care unul vechiu să află la diiacon. 11 cărți sirbești, vechi, stricate, 6 lipsă. 1 carte Simeon de Salonic.

Arāmuri și alte heară ale Minăstirii. 3 țingiri mici de bucate, 2 lipsă. 1 căldare de spălat rufe, spartă. 6 talere de masă, din care 4 sînt de aramă și dooă cositor, 4 au rămas de aramă. 2 frigări de her, 1 lipsă. 1 cuțitoe. 1 herăstrău. 1 spițelnic 1 daltă. 8 lacăte. 1 lingură de scobit la roate. 1 bardă. 1 scoabă de tras uluce. 1 pereche piuluțe cu pisălog de tuciu vechi. 1 prepliță de moară de her. 1 piuliță, ipac. 18 coase să află la țigani lucrători. 1 clește de buți. 1 oazan de rachiu cu două țevi, vechiu. 1 grătar de her. 1 cîntar. 1 tavă de aramă. 3 talere de farfurii. 1 căldare de mijloc. 3 seceri stricate. 1 săcure. 1 toporu. 1 pereche heară de plug. 1 nicovală. 2 ciocane adecă unul mare și altul mic.

Vasile de lemn. 38 buții mari pentru vinu i prune, însă adosu sînt treisprezece din ceia ce a fostu, 15 sânt. 1 butoiu ca de vedre 40 și cu vedre vin întrînsul. 3 putinele. 1 baniță de lemn pentru măsuratul dijmiei. 1 caru mare de boi. 1 căruță, ipac. 1 buriu ca de vedre 10. 5 hîrdae, 1 este. 2 pîlnii de lemn, 1 este. 6 tocitori de varză, 3 sânt. 4 vedre de lemn, 1 este. 2 curători, 1 este, 1 polobocu pentru bucate, vechiu. 66 copăi mari. 29 copăițe mai mici. 6 roate de car. 8 uși ale casii egumenești ce este a să face, 2 sânt. 14 ferestre. 4 scări pentru scoborîrea buțiilor în pivniță, 1 este. 1 război pentru țesut pinză.

Vitele minăstirii ce s-au găsit acum în ființă. 2 bivolițe mari cu 2 malaci de estemp. 2 bivolițe mari, sterpe. 2 turmacuri de un an.

Boi și vaci. 3 vaci cu lapte, *lipsă*. 4 viței de estemp, sugari, *lipsă*, 2 vaci sterpe, *lipsă*. 1 minzatu de un an, *lipsă*. 1 taur de vaci, *lipsă*. 10 boi de jug, 8 *sânt*. 1 calu, *lipsă*.

Rimătorii minăstirii. 3 mascuri mari. 1 grăsun. 4 scroafe. 10 porcei mici. 18 cu mic cu mare.

Cele ce s-au găsit în casa egumenel. 1 mindir vechiu, umplut cu pae, de pînză. 1 macat de lînă vârgat, țesut de țară, vechiu și ruptu. 5 perne, ipac unplute cu pae, rupte. 2 foi de scoarță în vârgii, vechi. 2 caranfile de sticlă urdinară (ordinară). 2 păhare, ipac. 1 sticlă, ipac de apă. 2 zăblae de pînză de Brașovu, vechi. 2 saci pînză, vechi. 1 masă cu cutie de lemn. 2 mese mici de lemn, rătunde, fărâmate. 1 scaun de lemn egumenesc, este. 2 scaune, ipac proaste, este. 1 masă de lemn lunguiață, nooă, fără picioare, este. 2 lăviți, ipac de lemn.

Bucatele ce s-au găsit în minăstire. 120 banițe porumbu cu banița dijmii, 20 vedre vinu vechiu. 20 vedre rachiu, dintr-acest rachiu au dat și proegumenul 15 vedre. 30 ocă fasole. 13 buți cu prune, aceste prune la cercetarea ce s-au făcut s-au doveditu de proegumenul cumpărate, și la invoiala ce au făcut amîndoi le-au cumpărat noul egumen arhimandritu Vasilie. 90 vedre vinu nou ce este la viie.

Moșiile minăstirii. 1 moșiia Rîncăciuv din sud Muscel, pă care este minăstirea. 1 moșiia Furești, sud Muscel. 1 moșiia Poinari, ot tam. 1 moșiia Tompa (Tîmpa), ot tam. 1 moșiia Cacaletji za Rovina, ot sud Vlașca. 1 moșiia Negoești, ot sud Dîmboviță, cu dooă roate de moară pă apa Dîmboviții, *vândute acestea*. Aceste moșii s-au găsit toate date cu arendă de proegumen pînă la Sf. Gheorghe viitor cu leat 1818. 1 moșiia Boldești, sud Saac, oprită pe seama minăstirii. 14 pogoane viie lucrătoare în dealu Gorganului, cu livade de fin în poale, i vreo cițiva pomi, însă fiind nelucrată, se află mai mult păragină. 1 cășcioară la această viie, cu o odăiță și o cămăruță șindrilită, veche. 1 pivniță de lemn, șindrilită, tot la această viie. 1 cramă cu grajdu de alătura, ot tam, veche, prăpădită, *lipsă*. 1 linu cu postavali (posatavă) i teasc, cu un ochiu, vechiu, *lipsă*.

Robli minăstirii. Familii. Ion vătafu + Marica, nevasta, cu 3 copii: Petre I Dina, fata, și Ioana. Staicul + Rada, nevasta lui, cu 1 copil, Niță. Stoica + Neaga, nevasta lui, *moartă*. Aldea + Neculcea, nevasta lui. Tudor + Catrina, nevasta lui. Dumitrașcu + Neacșa, nevasta, cu dooă fete: Dumitrana și Rada, Nicola <e> + Moişina, nevasta, cu 4 copii: Nicolae, i Iacov, i Sanda, i Mariia. Stoica al Neagăi + Neacșa, nevasta lui, cu 3 copii: Marin, i Voicul, și Anghelina, fata. Voicul cimpoerul + Anghelina, nevasta, cu 4 copii: Nicolae, i Grigore, i Oprea, și Stan. Marin boaru + Mariia, nevasta. Ioanu Ciocu + Mariia, nevasta lui, cu 1 fecior, Dimitrache. Gheena boaru + Necolcea, nevasta, cu 2 fete: Vasilica și Costandina. Nicolae bucătaru + Vișana, nevasta, cu 2 fete: Mariia, Gheorghe⁶. Apostol heraru + Anna, nevasta lui. Radu vizitiu + Mihalcea, nevasta. Mușat cu Stancoa, nevasta lui, cu 4 copii: Baciul, i Mariia, i Sanda, și Anghelina, fete. Radu sin Ion Găman + Dumitrana, nevasta, cu 2 copii: Marin și Neculcea, fata. Banul, brat ego + Tița, nevasta, cu 3 copii: Năstasiie, Iordache, și Mihalcea, fata. Dumitrașcu Ciuleiu + Voica, nevasta lui, cu 2 copii: Nicolae și Dinu. Radu sin Nastasiia + Rada, nevasta, cu 1 copil, Năstase. Florea, brat ego + Ioana, nevasta lui, cu 1 copil, Petrache. Ion sin Andrei + Sanda nevasta, cu 3 copii: Dinul, i Florea, i Ioana, fata. Mitul sin Moişina + Mariia, nevasta lui. Neagul

6. În manuscris în loc de 2 fete este trecută o fată și un băiat.

Circiu + Ioana, nevasta lui, *at: lugit*. Simeon unchiaș + Stanca, mătușa, *moartă*. Banu, sin ego + Voica, nevasta, cu 2 copii: Năstasiie și Stanca, fata. Chiran lăutaru + Ioana, nevasta lui, cu 3 copii: Niculae, i Dina, și Ioana, fata. Lazăru + Safta, nevasta lui. Ilie văcaru + Sinca, nevasta lui, cu 3 copii: Andreiu, i Catrina, și Preda. Iordache + Mariia, nevasta lui, cu 3 fete: Ioana, Floarea și Tudora. Radu dulgheru + Neacșa, nevasta, *moartă*. Năstase sin Simeon + Marica, nevasta lui. Preda Broască + Rada, nevasta lui, cu 2 copii: Ion și Stanca. Marin sin Vasile croitor + Marica, nevasta lui, cu 2 copii: Ioan și Neacșa, fata. Radu lăutaru + Mariia, nevasta lui, cu 3 copii: Iacov, Neacșu și Gherghina, fata. Stănică sin Dina + Dina, nevasta, cu 1 copil, Tănase. Stan croitoru + Mariia, nevasta lui. Anghel orbu + Mariia, nevasta lui, cu 5 copii: Stancu, Din, Marin, Neagul, i Neacșa, fata. Radul fugarul + Stanca, nevasta lui, cu 4 copii: Ion, Năstase, i Voica, și Anastasiia, *moartă*. Gheorghe sin Andreiu + Mița, nevasta lui, cu 2 copii: Niculae și Dina, fata. Călin unchiaș + Antimia, nevasta, *moartă*. Stancul Măcău + Stanca, nevasta, cu 1 fată, Safta. Nițul + Stanca, nevasta, cu 4 copii: Gheorghe, Neagul, Ion și Neaga, fata. Ion Bujorea + Bica, nevasta, cu 5 băeți: Mihaiu, Ion, i Dima, *morți*, i Dimitra, și Neaga⁷.

Văduvi și văduve. Ion Pirțu. Uncheaș Ion Găman. Neacșul, vădov. Bunea unchiaș. Unchiaș Ion Bolboacă ce zice că este ertat, *mort*. Andreiu unchiaș, ipac, *mort*. Vasile croitor, vădov. Stancul Moșanul, ipac. Vișa văduva, *moartă*. Nastasiia, ipac. Ilinca, ipac. Mariia vatașia, ipac, ce zice că este ertată, cu o fată proastă, *moartă*. Armeanca, ipac. Mărgărita, ipac, *moartă*. Mihalcea văduva, cu 2 copii: Marin și Dina, fata. Neaga, ipac. Dumitra oloaga, cu Preda, copilul ei orbu. Marica lunga, văduva. Mihaiu unchiaș, *mort*.

Țigani ce fugiți ce urmează a să aduce la urma lor. Bratul — *au venit*. Stanu. Tănase — *au venit*. Fronc, vădov Dinu Bidan. Lazăr. Stoica. Ioana, nevasta, cu Năstase, copilul lor. Marin, brat ego. Neacșa, nevasta lui, *au venit cu 2 copii: Ioan, Anghel*. Despa, fata sin Ion.

Copii fără de părinți. Ene bucătar, holteiu. Oprea, holteiu. Ioan sin Tănase. Niculae sin Din Gogoricu. Florea sin Mitu Pincăi, *mort*. Ioan, brat ego. Anghel, brat ego. Mihalache, holteiu, sin Mihalcea, vădov.

126, adică una sută dooăzeci și șase suflete țigani și țigance mari cu cei fugiți, însă și optzeci și unu suflete copii ai lor, face peste tot dooă sute șapte suflete cu mic cu mare.

Starea minăstirii. Minăstirea de zid de cărămidă unde să prăznuște hramul Intrării în beserică al prea Sfintei născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei. Și cu trei turle beserica, unu mai mare și dooă mai mici, care turle sînt învălitate de proegumen cu șindrilă de stejar, iar acoperămîntul besericii ce urmează pă lingă turle fiind iarăși de șindrilă stejar este veche și trebuie a să prefaze acest acoperămînt de iznoavă, căci cînd plooă curge pe acolo și în beserică; înlăuntrul besericii zugrăveala este bună, timpla de zid cu zugrăveala nooă; zidul pe dinnafară, adică despre amiazăzi, este crăpat în dooă locuri de cutremur.

Tochiță de heru, cu lanțul i ciocanu ei, pusă innaintea uși besericii.

Clopodniță de zid, cu parte de dedesupt i cu dooă clopote, unu mai mare și altu mai mic, și cu toacă și 2 ciocane de hier, i cu odae la mijloc, deasupra porții, cu soba și coșul ei. Iar învălișul clopodniții, fiind vechiu, urmează a să prefaze.

Trei odăi așazate despre apus, ce urmează de lingă clopodniță spre valea grajdului, supt al cărura învăliș să află și dooă coptoare.

7. În manuscris în loc de 5 băieți sînt trecuți 3 băieți și 2 fete.

Casă de egumen ce urmează despre amiazăzi. Și fiind foarte veche, dărăpănată de către arhimandritu Romano, ce au fost egumen la această minăstire, s-au fost surpat, făcându-i temelii de zid pînă la un loc. Și cu toate gătirile ei, lăsîndu-o neisprăvită, au ardicat-o în lemne proegumenu Costandin, și au învălit-o, rămîind ca de către noul egumen să i să facă zidurile pînprejuru i înlăuntru despărțiri deasupra temeliei, după croiala ce i s-au făcut.

Casă de zid așazătă cu trei odăi i o cămară cu pălimăraș dinnainte, i cu plimbare din dosu, și cu doozeci și opt geamuri în opt ferestre.

Pivniță de lemn învălită cu șindriliă de stejar, cuile de lemn.

Casă de bucătărie, veche, învălită cu șovaru.

Șopron care fiindu foarte vechiu, dărăpănat, și de către proiegumen gătindu-i-se lemnele a să face la loc, și vreme neavând, s-au apucat noul egumen a-l face la locu.

Pătul mare, pă zece picere de zid, șindrilit cu șindriliă stejar și cue de lemn.

Grajdul de uluce pentru vaci, fără de învăliș, stricat.

Grădină din afara curții minăstirii, cu pomi intrinsa, i cu loc pentru legume și cu un bordeiu de zarzavaturi.

Curtea minăstirii ce urmează despre amiazănoapte și despre răsărit este împrejurată cu parmaci vechi, iar partea despre amiazăzi este cu gard de nuele.

Povarnă ce lucrează răchiu spirt, pă moșia Răncăciiovului.

15.000 cărămidă, însă pă jumăbate stricată. 2000 oca variu.

Iată și venitul minăstirii.

taleri

2.200 după arenda moșia Răncăciiovului

1.300 arenda Negoștilor

500 Fureștilor

300 Boldești

150 Poienari

18 Tompa

15 Cacaiești

} Dat de proegumen în arendă pînă la Sf. Gheorghe viitoru

4.483, adică patru mii patru sute optzeci

Acestea toate cite într-acestu castihu să arată zestre a minăstirii Răncăciiovului din sud Mușcel s-au făcut teslim în mîinile și zapt sfinții sale părintelui arhimandritului Vasilie ce din luminată porunca Măriei Sale prea Înălțatului nostru domnu Io Ioan Caragea V<oie>vod s-au orinduit năstavnici la această minăstire pentru care făcîndu dooă catasti<he> și asemenea unul ca și altul iscălitte attt de sfinția sa părintele arhimandrit Vasilie i de proegumenu părintele iclisiarhu Costandin, cit și de mine, orinduitu divanului, unul l-am lăsat la minăstire în mîinile numitului năstavnici, și altul l-am luat a-l da în păstrare la Sfinta Mitropolie.

1817 octomv<rie> 13

Vasile arhimandritul Răncăciiovului mărturisesc⁸

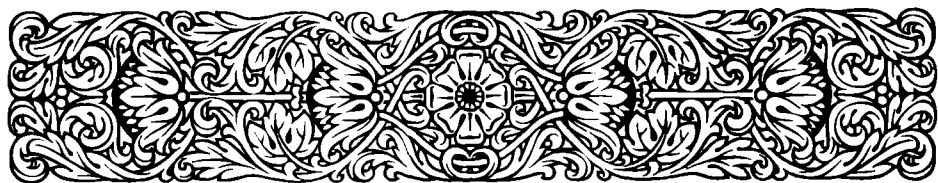
Constantin eclesiarh.

Nicol<ae> Săulescu

logo<fă>tul divanului».

SPIRIDON CRISTOCEA

8. Iscălitura în grecește.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

VIZITA OFICIALĂ FĂCUTĂ PATRIARHIEI ECUMENICE DE CĂTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH IUSTIN, ÎN FRUNTEA UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Între 14 și 17 aprilie 1978, Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, — însoțit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Prea Sfințitul Episcop Adrian Botoșăneanul, vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, Prea Sfințitul Episcop Nestor Severineanul, vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, P. C. Arhim. Vasile Costin, superiorul așezămintelor românești de la Ierusalim și Arhid. Ion Bănățeanu, secretarul Cabinetului Patriarhal —, a făcut o vizită oficială Sanctității Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, la invitația acestuia.

La plecarea de pe Aeroportul internațional Otopeni au fost de față și alți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române. Pe aeroportul internațional din Istanbul, înalții oaspeți au fost întâmpinați de Mitropoliți ai Patriarhiei Ecumenice, de reprezentanți ai guvernului turc și de consulul general al României la Istanbul, Dl. Miron Sava.

În dimineața zilei de 15 aprilie, la orele 10,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și delegații au fost primiți oficial la Catedrala Patriarhiei Ecumenice, care se află în cartierul Fanar al orașului Istanbul.

Potrivit îndătinatului protocol local, la intrarea în Catedrală, Prea Fericitul Patriarh Iustin a fost întâmpinat cu Sfânta Cruce și Evanghelie, de către Marele Eclesiarh, apoi, îmbrăcat în mantie arhierescă, a luat parte la săvârșirea unui Te-Deum. După ieșirea din catedrală, Prea Fericitul Patriarh Iustin și delegații însoțitori au fost conduși în biroul oficial al Patriarhiei, unde, într-o atmosferă de bucurie duhovnicească, a avut loc întâlnirea între cei doi Patriarhi.

Cu acest prilej, Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I a adresat Prea Fericitului Patriarh Iustin un cuvânt de bun venit în care — între altele — a spus: «Relațiile între Bisericile noastre au fost întotdeauna bune. Sintem siguri că aceste relații de acum înainte vor fi și mai bune. Ne bucurăm nespus de mult de vizita Prea Fericirii Voastre

aici și aceasta ne face să simțim cu și mai multă bucurie și entuziasm sfânt, sărbătoarea Învierii Domnului pe care o așteptăm... Salutăm din inimă pe Prea Fericirea Voastră, pe toți membrii delegației care Vă însoțește și dorim ca șederea Voastră aici să fie fericită. Sîntem siguri că, colaborarea noastră va avea rezultate din ce în ce mai bune, iar contactele dintre Bisericile noastre vor fi din ce în ce mai rodnice, mai ales în scopul slujirii lumii de astăzi».

Răspunzînd acestui cordial salut de bun venit, Prea Fericitul Patriarh Iustin a spus: «În urma alegerii noastre, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, am considerat ca o datorie sfîntă să fac o vizită Patriarhiei Ecumenice. Relațiile între Bisericile noastre au un caracter religios și sînt bazate pe deplină frățietate. Contactele și vizitele noastre frățești sînt expresia dragostei care unește Bisericile Ortodoxe locale cu Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului. Noi și însoțitorii noștri sîntem mulțumiți și fericiți să ne aflăm aici. Sîntem fericiți că avem plăcuta ocazie să vizităm pe Sanctitatea Voastră și pe distinșii membri ai Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice. Vă doresc din inimă să sluiți Biserica pe care Dumnezeu V-a încredințat-o, cu sănătate deplină și fericire». Apoi, cei doi Patriarhi s-au întreținut într-o atmosferă de caldă frățietate.

În aceeași zi, Prea Fericitul Patriarh Iustin, însoțit de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a făcut o vizită protocolară Excelenței Sale, Domnului Ihsan Tekin, guvernator al orașului Istanbul. După întrevvedere, acesta a invitat pe Prea Fericitul Patriarh Iustin și pe delegații Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I și alte personalități ecleziastice, la un dejun oficial în sala sultanului Abdulmeget din Palatul istoric de la Topkapı. Între invitați s-a aflat și dl. Miron Sava, consulul general al României la Istanbul.

Prea Fericitul Patriarh Iustin și guvernatorul orașului Istanbul au rostit toasturi.

În după-amiaza aceleiași zile, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și membrii delegației însoțitoare, au avut convorbiri oficiale cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I și cu membrii comisiilor sinodale pentru problemele interortodoxe și intercreștine ale Patriarhiei Ecumenice.

Seara, Prea Fericitul Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române a oferit o recepție la sediul Consulatului general al R. S. România din Istanbul, la care au participat, Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios, guvernatorul orașului gazdă, delegația română și alte persoane oficiale.

A doua zi, duminică 16 aprilie, Prea Fericitul Patriarh Iustin și însoțitorii săi au fost primiți oficial la Catedrala Patriarhiei Ecumenice. Slujba de utrenie a fost condusă de Prea Fericirea Sa, după care a început sfînta Liturghie arhierescă, săvîrșită în limbile română și greacă. La serviciul divin au participat toți Mitropoliții Patriarhiei Ecumenice, personalități ecleziastice și laice.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, Prea Fericitul Patriarh Iustin a rostit o cuvîntare în care a precizat că vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române se înscrie în cadrul cultivării bunelor relații interortodoxe, urmîrind întărirea acestor legături tradiționale, precum și promovarea idealului unității creștine și sprijinirea năzuințelor de colaborare și pace ale omenirii contemporane. Prea Fericirea Sa a evocat trecutul plin de glorioase înfăptuiri al Patriarhiei Ecumenice, precum și momentele mai importante ale legăturilor dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română, de-a lungul veacurilor. În continuare, a analizat preocupările actuale comune ale Bisericilor Ortodoxe surori, pe diferite planuri: interortodox, intercreștin, interreligios și general

uman. În concluzie, Prea Fericirea Sa a spus: «Se știe că între Bisericile Ortodoxe surori au existat aproape fără încetare, în trecut, relații de bună înțelegere și de cinstire reciprocă, prin care se urmărea îndeosebi păstrarea unității de credință și de viață ortodoxă tradițională. Astăzi însă, dincolo de acest aspect tradițional, se constată o preocupare statornică de înnoire a întregii Ortodoxii, în sensul de a se adopta noi mijloace, potrivit exigențelor actuale mereu sporite, pentru transmiterea mesajului creștin în lumea contemporană. Biserica este datoare să activeze în lume urmînd exemplul întemeietorului ei care a venit ca lumea «să aibă viață, și încă din belșug» (Ioan, X, 10). Contribuind, cu mijloacele ei specifice și de pe pozițiile ei proprii, la sprijinirea eforturilor omenirii pentru apărarea vieții, pentru făurirea unei lumi fără arme, fără războaie și fără amenințări cu forța, precum și pentru ridicarea omului de pretutindeni pe treapta demnității sale — prin înlăturarea oricărui discriminări rasiale și nedreptăți sociale — Biserica nutrește convingerea că săvîrșește nu numai un act umanitar, ci și un act sacru, impus de însăși învățătura Mîntuitorului. Slujind oamenilor, slujim lui Dumnezeu însuși. De aceea, considerăm că — paralel cu eforturile pentru împlinirea marelui ideal al unității creștine — Bisericile de pretutindeni sînt chemate să colaboreze tot mai activ la slujirea binelui comun, a bunăstării și fericirii tuturor oamenilor și a instaurării unei păci drepte și traînice în lume».

În încheiere, Prea Fericitul Patriarh Iustin a mulțumit Sanctității sale Patriarhul Dimitrios pentru primirea frățească și a adresat urări de propășire pentru venerabila Patrarhie Ecumenică.

În răspunsul său, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I, și-a exprimat bucuria pentru vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române, și a subliniat rolul relațiilor de bună înțelegere între Bisericile Ortodoxe surori pentru slujirea unei cauze a unității creștine.

După ce a subliniat legăturile mai importante dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română, în decursul veacurilor, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I a caracterizat astfel vizita Prea Fericitului Iustin: «După acest punct de vedere vizita Prea Fericirii Voastre aici și comuniunea celor două Biserici ale noastre constituie nu numai o verigă de preț și importanță în lanțul de aur care le leagă, ci în același timp și o mărturie despre hotărîrea noastră de a merge împreună pe calea Domnului în Ortodoxie și spre binele ei, iar de la ea în toată creștinătatea și în toată omenirea, referindu-ne întotdeauna la stăpînul credinței și la desăvîrșitorul Iisus și la mîntuirea omului pentru care Acela s-a făcut om și a pătimit și a fost răstignit și a înviat a treia zi».

În încheiere, Sanctitatea Sa a adăugat: «...Această întîlnire nu este numai o mărturie a existenței și a vieții noastre ca Biserică Ortodoxă, ci ea reprezintă în același timp ceva în plus, adică constituie încă o mărturie că nu numai că existăm și trăim pentru noi ortodocșii înșine, ci și pentru toți cei care cred în Domnul Hristos, și ca Biserică Ortodoxă, constituim un factor esențial și de reglementare atît în cauza sfîntă și mare a unității creștine cît și în altă cauză, mai vastă, a nostalgiei popoarelor pămîntului pentru înțelegere și pace».

După rostirea cuvîntărilor, cei doi Patriarhi au făcut un schimb de daruri. Ieșind din Catedrală, cei doi conducători de Biserici și însoțitorii lor s-au îndreptat spre Palatul Patriarhal, de pe scările căruia Fericitul Patriarh Iustin a binecuvîntat mulțimea credincioșilor adunați, care și-au manifestat prin aplauze bucuria de a avea în mijlocul lor pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

La orele 13,30, gazdele i-au invitat pe oaspeți la un prinz oficial la Palatul patriarhal. Cu acest prilej s-au rostit toasturi.

Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I a spus, între altele: «...Dorim să lucrăm astfel încât, ca Biserica să fim departe de orice fanatism în coexistență cu celelalte culte și religii care trăiesc împreună cu noi, să fim un factor de bună înțelegere, ziditor și făcător de pace, cerând numai libertatea de cunoștință, tratamentul egal, libertatea de exercitare a îndatoririlor noastre religioase și recunoașterea drepturilor umane... Fie ca această întâlnire a noastră să ducă serviciul acestui scop sfânt și înalt și să ajute nu numai pacea bisericească și unitatea ei și, în general, înfrățirea între popoare, ci și să domnească pe pământ pacea și dragostea».

În răspunsul său, Prea Fericitul Patriarh Iustin a spus: «...Prezența noastră aici, în capitala spirituală a Ortodoxiei, constituie o nouă dovadă a trăinicieii legăturilor de veacuri dintre Bisericile noastre... Sintem convinși că atât noi, cât și toate celelalte Biserici creștine avem un rol de seamă și o mare responsabilitate pentru mărturisirea mesajului evanghelic de dragoste, pace și bună înțelegere între oameni și popoare. Ne revine datoria de a ne uni forțele pentru a-i apropia pe toți oamenii unii de alții, în scopul stăvilirii războaielor și tuturor învrăjbirilor din viața omenirii. Această atitudine izvorăște din convingerea că Biserica Mântuitorului este Biserica dragostei și a bucuriei de a trăi, iar viața este darul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a făcut omului. Considerăm că noi, conducătorii Bisericilor creștine, avem datoria sfântă de a ne strădui neîncetat pentru triumful vieții pe planeta noastră, pentru zăgăzuirea acumulării de arme, pentru înlăturarea oricăror amenințări agresive, pentru destindere și colaborare internațională, pentru așezarea lumii pe temelii trainice de iubire și dreptate, de bună înțelegere și pace. În acest scop misiunea care ne revine față de om și față de slujirea aspirațiilor lui este nu numai aceea de a-i face cunoscute învățăturile evanghelice, ci de a găsi metodele cele mai potrivite pentru aplicarea acestora la nevoile stringente ale omenirii contemporane. De aceea întâlnirile noastre — cum este și cea de față — au o importanță deosebită, contribuind, prin schimburile utile de păreri și prin împărtășirea reciprocă a experiențelor noastre, la împlinirea răspunderilor ce ne revin».

A urmat cuvîntarea Excelenței Sale Domnul Ihsan Tekin, guvernatorul orașului Istanbul, care a acordat o înaltă apreciere cuvîntărilor celor doi conducători de Biserici și întâlnirii acestora. D. Sa a toastat pentru conducătorii celor două țări, — Turcia și România — și pentru întărirea legăturilor de prietenie și colaborare între popoarele turc și român.

În seara aceleiași zile, la orele 19,00 Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, și delegația care îl însoțea împreună cu membrii Comisiei interortodoxe a Patriarhiei Ecumenice, au făcut o vizită I. P. S. Mitropolit Meliton, la sediul său din Calcedon. Prea Fericirea Sa și doi însoțitori au fost conduși mai întâi în Catedrala Mitropoliei Calcedonului, cu hramul «Sfînta Treime», unde s-a săvîrșit un Te-Deum, la care au asstat preoți, călugări, diaconi și credincioși. La ieșirea din Catedrală, Prea Fericitul Patriarh Iustin a binecuvîntat mulțimea.

A urmat o recepție oferită de I. P. S. Mitropolit Meliton de Calcedon în onoarea Prea Fericitului Patriarh Iustin și a delegaților.

Cu acest prilej Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și înalt Prea Sfințitul Mitropolit Meliton de Calcedon au rostit toasturi, în care s-au remarcat bunele relații dintre cele două Biserici surori și faptul că între ele nu există probleme și diferențe de ve-

deri. S-a căzut de acord asupra tuturor problemelor discutate în timpul acestei vizite, ceea ce îndreptățește cele două Biserici să privească «cu multă încredere viitorul lor».

În ziua de 17 aprilie, dimineața, delegația Bisericii Ortodoxe Române, avînd program liber, a vizitat diferite biserici și monumente de artă.

La orele 13,00, Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I, însoțit de membrii Comisiei pentru relațiile interortodoxe ale Patriarhiei Ecumenice, a făcut o vizită de răspuns Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la Hotelul «Hilton». Cu această ocazie, cei doi patriarhi au semnat un *Comunicat Comun*, după care, în salonul hotelului a avut loc masa oficială de rămas bun.

La plecare spre patrie, în salonul oficial al aeroportului erau prezenți, pentru a-și lua rămas bun, membrii Comisiei pentru relațiile interortodoxe din cadrul Patriarhiei ecumenice, adjunctul guvernatorului Istanbulului, dl. Consul general al R. S. Romînia la Istanbul și alte persoane oficiale.

La orele 20,30 delegația Bisericii Ortodoxe Române, condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, s-a întors pe calea aerului în țară.

La sosire, în întîmpinarea ei, pe aeroportul internațional Otopeni, erau de față I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și P. S. Roman Ialomîțeanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Din partea Departamentului Cultelor erau prezenți: Dl. Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor și Dl. director dr. Ion Popescu.

Din partea Administrației Patriarhale și a Arhiepiscopiei Bucureștilor erau de asemeni prezenți: P. C. Pr. Octavian Popescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, PP. CC. preoți Constantin Pirvu și Dumitru Soare, consilieri patriarhali, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București și alții.

După o scurtă pauză în salonul oficial al aeroportului internațional Otopeni, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și însoțitorii s-au întors la Palatul Patriarhal.

REDACȚIA

† ARHIMANDRITUL ILARION MARIN

S-a stins din viață la jumătatea lunii aprilie — ca o luminare ce se consumă din propria ei ființă, și ca o candelă în care untul-de-lemn trece din lumină în rugăciune, respectabilul stareț al vechii Mînăstiri Sinaia, arhimandritul Ilarion Marin, în pragul celor 80 de ani de viață, din care 55 de ani închinați «chipului ingeresc» al călugăriei.

Născut la 17 decembrie 1898 în comuna Vasilați județul Ilfov, din părinți plugari, după ce urmează cele 5 clase primare în comuna natală, merge la școala de cîntăreți bisericești de la Constanța, pe care o absolvște cu alese agonisiri în tainele muzicii psaltice. După ce satisface serviciul militar, simțind chemarea sfîntă a vieții monahale, își îndreaptă pașii pe urmele unor mari și cunoscuți înaintași în viața «însingurării». Alături de aceștia, din lecturile sinaxarelor și ale «Vieților Sfîntilor», din cartea Patericului și a Cazaniei, tînărul de atunci a reușit să-și împodobească sufletul cu florile strălucitoare ale smereniei și ale modestiei și să îmbogățească strana bisericii cu frumoasele irmoase și cîntări ale «celor 7 laude».

I se încredințează la Catedrala din Constanța ascultările cele mai modeste, începînd de la «paracliser» și apoi, apreciat de episcopul de atunci al Tomisului — Gherontie Nicolau — pentru vocea sa plăcută, este hirotonit ierodiacon ca, după trei ani, să fie avansat ca ieromonah și duhovnic la aceeași catedrală, încredințîndu-i-se și ascultarea de mare eclesiarh.

În continuare, pașii săi se îndreaptă spre minăstirea Dalaciu în calitate de stareț, la Minăstirea Trivalea de lîngă Pitești, la Minăstirea Căldărușani și Ghighiu. La Căldărușani, vreme de 9 ani va conduce obștea cu frumoase realizări.

Chemat la Minăstirea Sinaia în anul 1953, starețul Arhimandrit Ilarion Marin, va conduce vechea minăstire de la poalele Bucegilor, vreme de un sfert de veac, pînă la retragerea sa la pensie în 1977, răsîmp închinat muncii și rugăciunii, la Minăstirea ce poartă numele muntelui Sinai.

Prin activitatea sa duhovnicească el a făcut să vieze prin prezența sa, caracterul spiritual, de înaltă ținută, al monahismului ortodox și rugăciunile de taină, murmurate la lumina candelor și sub privirile desprinse din frescele lui Pirvu Mutu, în vechea ctitorie a spătarului Mihail Cantacuzino. Om de o deosebită și aleasă curățenie sufletească, de o modestie și un bun simț, împletite cu respectul față de toată lumea și, mai ales, față de autoritățile bisericești și locale de Stat, starețul Ilarion Marin lasă în urma sa și în amintirea tuturor icoana unui părinte bun, a unui duhovnic înțelept și a unui adevărat călugăr.

Slujba pogrebaniei a fost făcută la Minăstirea Ghighiu, unde își pregătise locaș pămîntesc cu mulți ani înainte, de un sobor de arhimandriși, ieromonahi și preoți din Ploiești, în frunte cu P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Alexandru Ionescu din București și Pr. Ștefan Săvulescu, protoiereul orașului Ploiești. Corul maicilor de la Minăstirea Ghighiu a dat răspunsurile, alternativ, de la cele două străni. După ceremonie P. Cuv. Protos. Calinic Argatu, actualul stareț al Minăstirii Sinaia, a adus cuvînt de omagiu, respect și rămas bun din partea obștei acelei minăstiri. În numele Centrului Eparhial, cu care a colaborat ani de zile starețul Ilarion, a vorbit P. C. Pr. David Popescu, aducînd cuvinte de preuire pentru cel dispărut și mărturisirea regretului tuturor celor care l-au cunoscut, pentru trecerea sa din această viață. P. C. Preot Alexandru Ionescu a depănat amintiri din viața și colaborarea cu Părintele stareț Ilarion Marin.

Preotul N. Juncu, de la parohia Ploieștioru, fost elev la Școala de cîntăreți de la Minăstirea Căldărușani, pe cînd era director starețul Ilarion, a evocat momente de neuitat din viața de școală, sub conducerea regretatului.

La sfîrșit P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a adus cuvînt cald și de rugă, citind moliftele de dezlegare din slujba pogrebaniei.

Spre seară, în dangătul vechilor, clopote ale Minăstirii Ghighiului, starețul Ilarion, purtat pe umeri de ucenici, s-a îndreptat spre locul său de veci.

ASISTENT

PROTOSINGHELUL SARAPAVON PASCU

Facem cunoscut că după o scurtă dar necruțătoare suferință, în ziua de duminică 14 mai 1978, orele 9,15, a trecut la cele veșnice preotul și duhovnicul mănăstirii Țigănești — Protosinghelul *Sarapavon Pascu*.

Născut la 29 martie 1913, în comuna Telega, jud. Prahova, dintr-o distinsă familie de țărani români — Nicolae și Dobra — urmînd școala elementară în comuna natală, între anii 1920—1928, după satisfacerea serviciului militar și un timp destul de scurt petrecut în sinul familiei, unde cu dragoste și devotament a încercat să fie stilp și mîngiere părinților săi, în luna ianuarie 1940 tînărul State Pascu, fiind minat de o chemare sfîntă spre a sluji Domnului și oamenilor prin Biserică, a renunțat la tot ce-i putea oferi viața familială și s-a retras la mănăstirea Ghighiu, unde s-a și călugărit, primind numele monahal de Sarapavon.

Devenind preot și fiind rinduit stareț la mînăstirea Balaciu (1941—1949) și m-rea Cotoș — Tulcea (1951—1955), iar mai tirziu (1955—1973) stareț la Snagov — Ilfov, părintele Sarapavon a rămas în amintirea păstoriiilor săi duhovnicești ca un părinte bun, înțelept, sfătuitor la pace și bună înțelegere între oameni și gata oricînd de a face sacrificii pentru binele și bucuria semenilor săi.

Avînd calitățile unui bun părinte și îndrumător spiriual și fiind totodată un distins slujitor al altarului, Protosinghelul Sarapavon a fost rinduit preot-duhovnic al mănăstirii Țigănești, unde a slujit zilnic și a îndrumat comunitatea monahală din acea mănăstire din anul 1973 pînă în ziua mutării sale la cele veșnice — 14 mai 1978.

După încetarea sa din viață, făcîndu-i-se rugăciunile cuvenite la mănăstirea Țigănești, în prezența întregului sobor de maici și credincioși — care l-au avut părinte și sfătuitor, înconjurîdu-se biserica mănăstirii cu rămășițele sale pămîntești, ca un semn de rămas bun, trupul nefusflorit al defunctului a fost transportat la mănăstirea Ghighiu — mănăstirea sa de metanie — unde a fost înmormîntat în ziua de 16 mai, în prezența maicilor din cele două mănăstiri și a numeroșilor credincioși veniți pentru aceasta.

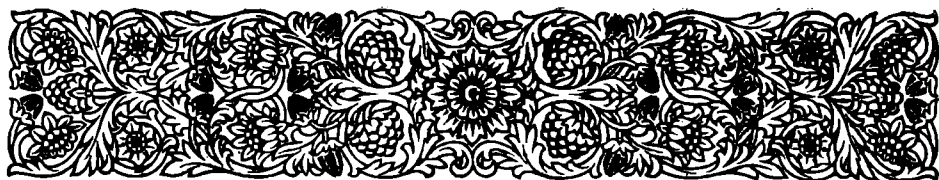
Slujba înmormîntării a fost oficiată la Ghighiu de Prea Sfinția Sa Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor de 18 preoți.

După terminarea slujbei de înmormîntare, P. C. Arhim. Chesarie Gheorghescu — Exarhul mănăstirilor și P. C. Ierom. Macarie Ioniță — preotul-duhovnic al mănăstirii Pasărea — au relevat în calde și mișcătoare cuvinte personalitatea celui decedat și ostenețile sale depuse în viața monahală timp de peste 38 de ani.

Fiînd exemplul de bun cetățean, devotat slujitor al Bisericii și înțelept părinte duhovnic al păstoriiilor săi sufletești, maicile de la mănăstirea Țigănești și Ghighiu vor păstra cu multă evlavie amintirea Protosinghelului Sarapavon Pascu, stareț și duhovnic.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii.

Arhim. CHESARIE GHEORGHESCU

DIN VIAȚA ALTOR EPARHII

ALEGEREA ȘI ÎNTRONIZAREA NOULUI ARHIEPISCOP AL CRAIOVEI ȘI MITROPOLIT AL OLTENIEI

În urma alegerii fostului mitropolit al Olteniei, I. P. S. Teoctist Arăpaș în scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, cel de-al treilea scaun în ierarhia sinodală a Bisericii Ortodoxe Române, al Mitropoliei Olteniei a rămas vacant. După o perioadă de câteva luni, în ziua de 20 aprilie 1978, Colegiul Electoral Bisericesc al Bisericii Ortodoxe Române s-a întrunit în vederea alegerii noului Mitropolit al Olteniei.

Alegerea s-a desfășurat în conformitate cu prevederile Statutului de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române.

În urma votării, a fost ales ca Mitropolit al Olteniei Prea Sfințitul Episcop NESTOR VORNICESCU, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei.

Cu acest prilej, Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN a rostit o cuvîntare în care a evidențiat activitatea bogată de pînă acum a noului ales în scaunul de mitropolit al Olteniei și a subliniat îndatoririle acestuia de a continua tradiția înaintașilor săi pe plan bisericesc, cultural și administrativ.

În răspunsul său, P. S. Episcop Nestor a înfălișat cele trei aspecte ale activității pe care și-a propus-o în noua sa funcție, și anume aceea de a *sîinți*, a *învăța* și a *îndruma* obștea creștină încredințată spre păstorie. A mulțumit pentru încrederea ce i s-a acordat și s-a angajat de a păstra neabătut canoanele și învățăturile de credință ortodoxă precum și de a continua tradițiile culturale și naționale ale predecesorilor săi.

*

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor Vornicescu s-a născut la 1 octombrie 1927 în comuna Lozova-Vorniceni.

Între anii 1946—1951 a urmat cursurile Seminarului monahal de la Mînăstirea Neamț, apoi, între 1951—1955 cursurile de licență și între 1955—1958 pe cele de doctorat la Institutul teologic Universitar din București, I. P. S. Sa s-a specializat în cadrul secției istorice, la disciplina Patrologie.

După terminarea studiilor teologice a îndeplinit o serie de funcții bisericești-administrative în cadrul Mitropoliei Moldovei și Sucevei: preot slujitor la Catedrala mitro-

politană din Iași și bibliotecar al Mitropoliei (1958—1962); stareț al M-rii «Sf. Ioan cel Nou» din Suceava (1962—1966); stareț al Mănăstirii Neamț (1966—1970).

Între anii 1969—1970 a urmat cursuri de specializare la Institutul Ecumenic din Bossey-Elveția.

La 15 decembrie 1970 a fost ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei. În această calitate, pe lângă activitatea pastoral-administrativă și o bogată activitate publicistică de specialitate, tipărind numeroase articole de istorie ecleziastică și patrologie în revistele teologice centrale și mitropolitane.

I. P. S. Mitropolit Nestor a reprezentat în repetate rânduri Biserica Ortodoxă Română, la diferite reuniuni ecumenice intercreștine mondiale, în țară și peste hotare.

În calitate de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, a adus prețioase contribuții la buna desfășurare a vieții bisericești din această eparhie, câștigând dragostea și prețuirea tuturor locuitorilor de pe meleagurile strămoșești ale Olteniei.

În ziua de 21 aprilie, la Departamentul Cultelor a avut loc înminarea Decretului Prezidențial de confirmare a P. S. Nestor Vornicescu în funcția de arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei.

Decretul a fost înminat de dl. Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor.

La festivități au participat membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, reprezentanți ai cultelor din țara noastră și membri ai Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Craiovei.

Festivitățile intronizării I. P. S. Mitropolit Nestor ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei au avut loc în ziua de 23 aprilie, la Craiova.

Au participat: Prea Fericitul Patriarh Iustin; II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Nicolae al Banatului; P. S. Episcop Visarion al Aradului; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, PP. SS. Arhierii-vicari Gherasim Piteșteanul și Gherasim Hunedoreanul; consilieri patriarhali, stareți și starețe de la mănăstirile din cadrul mitropoliei Olteniei.

Au participat de asemenea reprezentanți ai altor culte religioase din Craiova.

A fost de față dl. Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, însoțit de colaboratori apropiați ai domniei sale.

Sf. Liturghie a fost săvârșită de I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin al Ardealului, P. S. Arhieriu Gherasim Piteșteanul, vicarul Episcopiei Rimnicului și Argeșului și P. S. Arhieriu Gherasim Hunedoreanul, vicarul Episcopiei Aradului, înconjurați de un sobor de profeți și diaconi.

La sfârșitul Sf. Liturghii P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a dat citire «Gramatei patriarhale» de intronizare a noului Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei.

După citirea Gramatei, Prea Fericitul Patriarh Iustin a înminat I. P. S. Nestor cîrja și însemnele mitropolitane.

După ceremonialul investiturii, Prea Fericitul Patriarh Iustin a rostit o amplă cuvîntare. Evocînd memoria și activitatea cu multiple semnificații a ierarhilor care au păstorit de-a lungul veacurilor în ținuturile Olteniei, Prea Fericirea Sa s-a adresat noului mitropolit spunînd printre altele:

«Înalt Prea Sfințite Mitropolit Nestor, zestrea pe care o porți în ființa Înalt Prea Sfinției Tale, în momentul urcării pe treapta de înfăptuitor al Mitropoliei Olteniei o constituie truda strămoșilor și părinților Înalt Prea Sfinției Tale pe mănoasele ogoare

ale Moldovei, învățătura de carte din școlile de țară și de peste hotare, chipul îmbunătățit de evlavie prin trăirea îndelungată în mănăstire, hărnicia pe care ai moștenit-o de la prea buna Înalt Prea Sfinției Tale mamă și dragostea de patrie, pentru eliberarea căreia și-a jertfit viața tatăl Înalt Prea Sfinției Tale.

De aceea, când membrii Colegiului Electoral Bisericesc ți-au acordat încrederea de a deveni Mitropolitul Olteniei au văzut în persoana Înalt Prea Sfinției Tale pe cîrmuitorul bisericesc iscusit și hotărît să determine clerul și pe credincioșii Bisericii noastre din aceste ținuturi să dea lui Dumnezeu ceea ce se cuvine să dăm lui Dumnezeu, iar cezarului să dea ceea ce se cuvine să dăm cezarului.

Nu trebuie să uităm că din țarina acestor plaiuri, alături de întregul sobor de arhierie și preoți ai altarelor străbune, au răsărit mulți, mari și înțelepți cititori ai ființelor neamului românesc.

Și unii și alții ne sînt buni sfătuitori cu tot ceea ce ei au făcut drept și bun, sfinți și folositori.

În finalul cuvîntării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a urat noului ales, I.P. S. Nestor Vornicescu, ani mulți de păstorie cu frumoase și bogate realizări în ogorul Domnului, care să cinstească cu vrednicie memoria înaintașilor I .P. S. Sale, pe pla-turile oltene.

A luat apoi cuvîntul I. P. S. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, care — după ce a reliefat originea apostolică a creștinismului românesc și contribuția unor ierarhi de seamă din trecutul nostru bisericesc la păstrarea unității naționale și a credinței ortodoxe pe meleagurile oltene — s-a referit la sarcinile pe care le are de îndeplinit în noua sa calitate de Mitropolit, spunînd :

«În activitatea mea de arhipăstor al Mitropoliei Olteniei, voi avea multiple ocazii pentru a traduce în fapt tot ceea ce, în calitate de student la Institutul teologic universitar din București, am învățat de la Prea Fericirea Voastră, și anume : trăirea Ortodoxiei românești în contextele istorice contemporane, promovarea valorilor teologiei noastre ortodoxe în raporturile cu alte cule din țara noastră, valorificarea spiritualității ortodoxe românești în contactele internaționale bisericești. Voi beneficia de asemenea de tot ceea ce am învățat de la Prea Fericirea Voastră timp de 12 ani — cît am fost preot slujitor la Catedrala mitropolitană din Iași, stareț al Mănăstirii «Sfîntul Ioan cel Nou» de la Suceava și mai pe urmă stareț al Mănăstirii Neamț. Și îmi vor fi permanent folositoare toate poveștile părintești pe care mi le-ați dat după ce am devenit episcop-vicar, precum și cele pe care, în chip canonic, mi le veți porunci de acum înainte».

În încheierea cuvîntării, I. P. S. Sa, a dat tuturor asigurări că în activitatea nouă pe care o începe va merge pe linia înaintașilor, păstrînd cu sfințenie, cu dragoste și dăruire, învățătura Bisericii Ortodoxe Române, neprecupețind nici un efort pentru slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor.

După rostirea cuvîntărilor, s-a săvîrșit un polihroniu în cinstea Prea Fericitului Sale Patriarhul Iustin, a conducătorilor țării, a membrilor Sf. Sinod și a credincioșilor prezenți.

La orele 14 în Sala de festivități a Arhiepiscopiei Craiovei a avut loc o masă oficială oferită de Centrul eparhial în cinstea instalării I. P. S. Nestor Vornicescu ca Mitropolit al Olteniei.

Cu această ocazie au rostit cuvîntări : Pr. *Ilie Brătian*, consilier cultural la Arhiepiscopia Craiovei ; Prof. *Ion Negreanu*, în numele Adunării eparhiale ; Pr. *Leopold*

Honeker, parohul roman-catolic din Craiova; Pr. Neofit Stănciulescu, protopop în Tg. Jiu; dl. *Ziurel Iancu*, reprezentantul Comunității mozaice din Craiova; Diac. prof. *C-tin Negoescu*, directorul Seminarului teologic din Craiova, P. S. Arhiepiscop-vicar *Ghe-rasim Piteșteanul* și I. P. S. Mitropolit *Nicolae al Banatului*.

În numele Departamentului Cultelor a vorbit Domnul *Ion Roșlanu*, președintele acestui Departament.

Tuturor le-a răspuns noul Mitropolit ales, I. P. S. *Nestor Vornicescu*, mulțumind pentru urările făcute și asigurându-i pe cei prezenți de strădanile sporite pe care le va depune în noua sa slujire, ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei.

REDAȚIA

ALEGEREA ȘI INSTALAREA NOULUI EPISCOPI AL EPARHIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

În urma aprobării de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la 1 ianuarie 1978, a cererii de retragere la pensie a P. S. *Partenie Ciopron*, Episcop al Romanului și Hușilor, scaunul acestei eparhii a rămas vacant.

•

La 20 aprilie 1978, Colegiul Electoral al Bisericii Ortodoxe Române s-a întrunit în vederea alegerii noului Episcop al Romanului și Hușilor.

În urma desfășurării procedurii electorale a fost ales ca Episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor P. S. Arhiepiscop *Eftimie Luca*, pînă atunci vicarul acestei Episcopii.

Cu acest prilej I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei, președintele Colegiului Electoral, a rostit o cuvîntare în care a subliniat însemnătatea activității depuse la Roman de înaintașii noului episcop, îndemnînd pe acesta să continue și să desăvîrșească opera antecesorilor.

În răspunsul său, P. S. Arhiepiscop *Eftimie*, a arătat că prin activitatea depusă la Centrul eparhial ca vicar s-a străduit să urmeze exemplul înaintașilor săi. A mulțumit pentru încrederea ce i s-a acordat și s-a angajat să-și închine slujirea cu toată priceperea și rîvna pentru propășirea Bisericii Ortodoxe Române din acele părți.

•

P. S. Episcop *Eftimie Luca* s-a născut la 9 noiembrie 1914, în comuna Hangu, județul Neamț.

În anul 1934, a intrat în monahism. A absolvit cursurile Seminarului monahal de la Mînăstirea Cernica, apoi cursurile Facultății de teologie din Suceava.

În anul 1947 a fost hirotonit ieromonah.

Între anii 1949—1966 a funcționat ca stareț al Mînăstirii Bistrița și exarh al mînăstirilor din Eparhia Romanului și Hușilor (anii 1951—1960).

Între 1966—1972 a funcționat ca stareț al M-rii «Sf. Ioan cel Nou» — Suceava

•

În ianuarie 1978 a fost ales Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor. În această calitate a adus prețioase contribuții la buna desfășurare a vieții bisericești din această eparhie.

În ziua de 21 aprilie, la Departamentul Cultelor a avut loc înminarea Decretului Prezidențial de Confirmare a P. S. Eftimie Luca în funcția de Episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor.

Decretul a fost înminat de dl. Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor.

La festivitate au participat membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, reprezentanți ai cultelor din țara noastră și membri ai Eparhiei Romanului.

Festivitățile întronizării P. S. Arhiepiscop Eftimie ca Episcop al Romanului și Hușilor au avut loc în ziua de 23 aprilie 1978 la Roman.

Au participat I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Arhiepiscop Antim Nița al Tomisului și Dunării de Jos, I. P. S. Arhiepiscop Teofil Herineanu al Clujului, P. S. Episcop Emilian Birdaș al Alba Iuliei, P. S. Episcop Vasile Coman al Oradiei, P. S. Episcop Adrian Hrițcu, vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, P. S. Episcop Epifanie Tomitanul, vicar al Eparhiei Tomisului și Dunării de Jos, consilieri mitropolitani și eparhiali, stareți și starețe de la mănăstirile din Mitropolia Moldovei.

Au participat de asemenea reprezentanți ai Departamentului Cultelor, în frunte cu dl. director dr. Ion Popescu.

Liturghia a fost săvârșită de I. P. S. Arhiepiscop Antim Nița al Tomisului și Dunării de Jos, I. P. S. Arhiepiscop Teofil Herineanu al Clujului, P. S. Episcop Vasile Coman al Oradiei, P. S. Episcop Adrian Hrițcu, vicarul Arhiepiscopiei Iașilor, înconjurați de un sobor de preoți și diaconi.

La sfârșitul Sf. Liturghii P. S. Episcop Adrian Hrițcu a dat citire «Gramatei Mitropolitane», de înscăunare a noului episcop al Romanului și Hușilor.

După citirea Gramatei I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei a înminat P. S. Eftimie cirja episcopală și însemnele episcopale.

După ceremonialul investiturii, I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei a rostit o cuvântare în care a făcut o prezentare a tradițiilor culturale și administrative ale înaintașilor noului episcop al Romanului și Hușilor spunând printre altele:

«Aveți privilegiul rar de a urca treptele jilțului de episcop titular cu «o bogată experiență, cu o temeinică cunoaștere a preoțimii, a sfințelor locașuri, biserici și mănăstiri din ogrorul în care intrați ca semănător al cuvântului Ortodoxiei, al păcii, al nădejzii, al încrederii și al unității în muncă și în simțire românească. În cei 7 ani de arhierie, n-ați pregetat a ieși în largul apostoliei, cercetînd duhovnicește sfințele locașuri și pe slujitorii lor. Stăpinit de dragoste pentru ei și de grija pentru păstrarea patrimoniului cultural-artistic cum și pentru promovarea virtuților, v-ați plecat urechea la cerințele și năzuințele lor, i-ați înțeles, i-ați apropiat, i-ați mîngîiat și i-ați ajutat. Socotim un mare și rar dar cu adevărat acela, ca un păstor de suflete să se învrednicească a fi așezat la locul de cinste și de iubire, în sălașul curat al inimilor păstoriiților săi. Alegerea Prea Sfinției Voastre în acest istoric scaun vlădicesc este fructul binecuvîntat al acestei dragoste, al încrederii clerului și credincioșilor, al prețuirii și al cinstirii lor, într-un cuvînt este roada comuniunii sufletești trăite».

În finalul cuvîntării, I. P. S. Teoctist, urînd noului ales în scaunul vlădicesc de la Roman, sănătate deplină și îndelungă păstorie, l-a asigurat de tot sprijinul și colaborarea frățească pentru bunul mers al treburilor bisericești în cele două eparhii.

A luat apoi cuvîntul P. S. Eftimie Luca, Episcopul Romanului și Hușilor, care după o prezentare a istoriei bogate a eparhiei pe care a fost chemat să o păstorească, s-a referit la activitatea ce o va depune în noua sa calitate spunînd :

«Smerenia mea urmează în scaunul atîtor vrednici ierarhi, călăuzitori duhovnicești, deschizători de drumuri în ogorul arhipăstoririi, sprijinitori ai acțiunilor de mai bine pentru fericirea și bunăstarea credincioșilor fii ai poporului român. Ierarhii acestei istorice eparhii au înscris pagini glorioase și voi găsi la ei exemple cumpănite, motive și îndemnuri la lucrul cel bun în via Domnului...

...Reîmprospătez și acum, pentru știința binecredincioșilor creștini încredințați arhipăstoririi mele, că voi stărui cu toată îndelunga-răbdare (2 Tim. 4, 2) pentru a face «cuvîntul lui Dumnezeu viu și lucrător» (Evrei 4, 12), în cugetele și faptele lor. Ca arhierou rînduit pentru oameni, voi săvîrși lucrarea de sfințire a fiilor duhovnicești și în toate voi fi cu multă răbdare (2 Corinteni 6, 4), cu bunățate, cu smerenie, cu blîndețe (Coloseni 3,12), spre a îmbrăca și innoi în dreptatea și în sfințenia adevărului (Efeseni 4, 24) pe toți slujitorii și binecredincioșii ortodocși ai Eparhiei Romanului și Hușilor».

În încheiere, P. S. Episcop Eftimie Luca a adus calde mulțumiri înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist pentru alesele îndemnuri date cu prilejul acestui moment solemn din viața P. S. Sale și a Episcopiei Romanului și Hușilor.

După rostirea cuvîntărilor s-a săvîrșit un polihroniu.

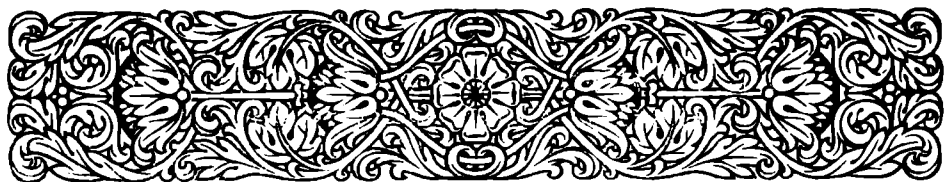
După încheierea solemnităților, invitații de onoare au participat la o masă oficială oferită de Centrul eparhial în cinstea instalării P. S. Eftimie Luca, noul episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor.

Cu acest prilej s-au rostit toasturi.

Tuturor a răspuns noul episcop P. S. Eftimie Luca, mulțumind celor prezenți pentru participare și asigurîndu-i de strădaniile sporite pe care le va depune în noua sa slujire.

REDACȚIA

RECENZII

Anthony Bloom, *Weg zur Meditation*, Frankfurt/Main, 1973, p. 92.

În lucrarea prezentă autorul nu se ocupă cu definiții de noțiuni teologice, cu analize de ordin dogmatic, moral, liturgic etc., ci vrea să vină în ajutorul credinciosului în meditațiile sale religioase, oferindu-i câteva îndrumări în privința acesteia.

Rezumăm din două titluri.

În «*Calea spre lăuntru*» autorul prezintă date despre rugăciune, subliniind de la început că ea trebuie făcută din toată inima, din tot sufletul și cu toată puterea voinei și să fie adresată lui Dumnezeu pentru lucruri, într-adevăr, de importanță în viața noastră. Compoziția textului nu trebuie necondiționat să fie operă de artă, dar rugăciunea să se caracterizeze totdeauna prin sinceritate.

La utilizarea cuvintelor rugăciunii se poate proceda felurit. Așa d. p. putem rosti o rugăciune spontană, izbucnită deodată din inima noastră și rostită fără alegere de cuvinte speciale sau rostim o rugăciune scurtă, cu cuvinte puține, dar alese și de conținut dens. Dar putem utiliza și rugăciuni «gata făcute», de ale sfinților etc., pătrunzând bine sensul lor.

Rugăciunea spontană poate fi expresie de bucurie și de iubire față de Dumnezeu, când ne simțim apropiați de El. Ea poate apare și ca expresie de deznădejde și a sentimentului de părăsire, când ne aflăm în mari primejdii. Dar, firește, rugăciunea spontană, cu caracterul ei specific, nu poate să fie rugăciunea noastră obișnuită. Nu-i imaginabil că ea poate fi utilizată în orice împrejurare. Sînt situații când rugăciunea apare necesară ca expresie a credinței și convingerii noastre religioase, — ca necesitate a vieții noastre religioase cotidiene. În cazul acesta stau la îndemînă rugăciunile oferite de Biserică, d.p. cele din Cartea Psalmilor, de ale sfinților sau din textele liturgice. Și e bine ca astfel de rugăciuni să fie memorizate pentru a le avea la îndemînă în caz de trebuință. Dar nu-i suficient — notează, pe bună dreptate, autorul — a memoriza rugăciuni, rostitându-le simplu cuvintele în ritm susținut, ci conținutul lor trebuie simțit, asimilat și trăit în lăuntru nostru sufletesc, și, după caz, exprimat apoi în fapte. În caz contrar, când viața și rugăciunea nu formează o unitate, rugăciunea devine un simplu «cuvînt amabil» adresat lui Dumnezeu, când îi rezervăm și Lui câteva clipe din fuga vieții cotidiene. Este lipsit de sens a-L ruga pe Dumnezeu pentru ceva, iar noi, la rîndul nostru, nu simțim nicidecum dispuși să colaborăm la împlinirea dorinței exprimate. Ne rugăm d.p. lui Dumnezeu ca să ne ferească de o ispită, iar noi facem tot posibilul ca să cădem în mrejele ei. Evident, în astfel de cazuri rugăciunea noastră este fără sens. În ajutorul lui Dumnezeu să nădăjduim, când ne străduim și înșiși să realizăm lucrul respectiv. În caz contrar rugăciunea noastră se reduce la o simplă rostire de cuvinte.

O rugăciune binecunoscută în Ortodoxie este cea numită «Rugăciunea lui Iisus»: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, îndură-Te de mine păcătosul». Rugăciunea aceasta concentrează gîndurile și dă liniște. Conținutul ei rezumă evanghelia. În ea mărturisim că Iisus este «Domnul și Dumnezeul nostru» și implorăm milostivirea și bunătatea Lui.

Dar la rugăciune este antrenat și trupul — partea integrantă a făpturii umane — prin poziții anumite, îngenunchieri, facerea semnelui Sfintei Cruci ș.a. Asemenea și *ajunarea* aparține rugăciunii, înlesnind concentrarea gândurilor și îndreptarea lor spre interiorul sufletesc. Dar calea spre «interiorul sufletesc» nu-i deloc ușoară. Motivul? În general sîntem obișnuiți să trăim mai mult «în afara decît înlăuntru nostru», fiind cuprinși de curiozitate, ambiție etc., care cu greu ajung la satisfacție. Și, evident, cu greu pășim spre «interiorul nostru sufletesc» cînd sîntem atît de mult cuprinși de cele exterioare. «Viață lăuntrică»? ! Să încercăm d.p. să fim un timp singuri, numai «noi cu noi înșine». După un timp uimitor de scurt vom simți că am căzut pradă plictiselii. Motivul? Avem foarte puțin ce ne putem oferi noi înșine, noi nouă înșine. Nu mai avem ceva nou ca să ne alimentăm ideile, sentimentele etc. Iar plictiseala sporește, începînd a se transforma în neliniște și chiar în frică. Din destăinuirile isihaiștilor aflăm că aveau uneori momente în izolarea lor în care erau, pur și simplu, cuprinși de o frică inexplicabilă. Ieșeau din chiliile lor și strigau după ajutor. Simteau nevoia să aibă pe cineva sau ceva mai deosebit lîngă ei.

Calea spre viața religioasă interioară cere credință tare, iubire caldă și nădejde neclintită în puterea și bunătatea lui Dumnezeu — cere putere de concentrare religioasă pentru înlăturarea ispătelor, cere înțelegerea și asimilarea conținutului rugăciunii sincere și voința de a-l transforma apoi în fapte.

E grea calea spre «trăiri religioase interioare», în schimb oferă adîncă mulțumire sufletească, odihnitoare psihic și fizic, revitalizînd îndeosebi puterile noastre morale spre înfrumusețarea vieții pămîntești în vederea dobîndirii celei deplin fericite și veșnice de dincolo.

Maica Domnului

Sînt două feluri de icoane reprezentînd pe Maica Domnului, — scrie autorul. Tipul obișnuit în Răsărit și Apus prezintă Fecioara, ținînd Copilul în brațe. Dar icoana mai spune și alte lucruri și care nu se referă numai la persoana Maicii Domnului. Icoana este o imagine și despre Întrupare, o probă că Dumnezeu cu adevărat s-a Întrupat. Ea prezintă intuitiv și adevărata maternitate divină a Fecioarei. Reținut trebuie apoi că Mama nu privește nicidecum la Copil. Ea nu se uită nici în jur, ci ochii ei mari sînt îndreptați spre interior. Numai minile ei timide îi trădează marea afecțiune. Mama nu îmbrățișează Copilul, ci-l poartă ca pe ceva sfînt, ce se oferă ca dar. Toată afecțiunea și dragostea umană se exprimă însă prin Copil. Maria îl tratează pe Iisus nu ca pe un copil mic, ci ca pe Fiul cel Unul-Născut, care este și Fiul Fecioarei. Iar Iisus, Om adevărat și Dumnezeu adevărat, dăruiește Maicii Sale toată afecțiunea umană și divină.

Dar mai este o icoană a Maicii Domnului, adevărat, foarte rar întîlnită. Aceasta o prezintă pe Mamă singură, fără prezența vizibilă a lui Hristos. E o icoană rusească din veacul XVII, prezentînd o fată de țaran, care și-a pierdut vîlul. Ochiul ei mari privesc spre infinit, în adîncime și exprimă teamă. Dar într-un colț al icoanei, se află, aproape, invizibil, un mic deal și o cruce goală. Această icoană o prezintă pe Maria, privind la crucificarea și moartea Unicului ei Fiul.

Pentru noi, evident, Fecioara Maria este pentru Ioldeauna Maica Domnului. Ea ni l-a dăruit pe Dumnezeu în situația noastră pămîntească. Prin ea Dumnezeu s-a făcut om. Dar Maica Domnului nu este numai instrumentul Întrupării Mîntuitorului. Dăruirea ei personală lui Dumnezeu, dragostea față de El, smerenia ei și aplicarea de a-l împlini voia, sînt de așa natură încît Dumnezeu *putea* să se nască din ea. Fără de cuvintele Fecioarei: «Iată, serva lui Dumnezeu» (Luca I, 38) Întruparea Domnului ar fi fost tot așa de imposibilă ca și fără voia Tatălui.

Între Dumnezeu și Sfînta Fecioară este deplină colaborare. Iar armonia aceasta ne face să ne adresăm cu deplină încredere Maicii Domnului ca să se roage pentru noi, pentru mîntuirea noastră.

Date biografice: Autorul este Mitropolit de Sourzh, exarh al Patriarhiei Ruse pentru Europa Apuseană. Născut în 1914 la Lausanne — fiu de diplomat rus —, a studiat medicina la Paris. În al doilea război mondial a servit ca ofițer în armata franceză. După înfrîngerea Franței a lucrat ca medic chirurg în spitalele din Paris, aderînd și la mișcarea de rezistență. În timpul activității de chirurg s-a călugărit în 1943. În 1948 e hirotonit preot și trimis în Anglia la parohia «Sf. Albon și Sergius». În 1950

este Vicar al Patriarhiei Ruse în Londra. În 1958 este hirotonit Episcop și în 1962 este Arhiepiscop al Bisericii Ruse pentru Anglia și Irlanda. În 1963 este numit Exarh al Patriarhiei Ruse pentru Europa Apuseană. Mitropolitul Anthony Bloom este activ în «Mișcarea Ecumenică», participând la multe sesiuni și conferințe ca membru al delegației Bisericii Ruse.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Academia de Științe Sociale și Politice. *Inscripțiile antice din Dacia și Scythia Minor*. Colecție îngrijită de D. M. Pippidi și I. I. Russu. Seria primă. *Inscripțiile Daciei Romane*. Volumul III : *Dacia Superior*.

Zona de sud-vest (teritoriul dintre Dunăre, Tisa și Mureș). Adunate, însoțite de comentarii și indice, traduse de Ioan I. Russu în colaborare cu Milena Dușanic, Nicolae Cudea, Volker Wollmann. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, 287 p.

După ce, în primul volum din *Inscripțiile Daciei Romane*, 1975, au fost adunate și publicate documentele epigrafice de bază și de interes major pentru cunoașterea organizării militare și politice, administrative și juridic-economice a provinciei Dacia (diplomele militare și tăblițele cerate), care privesc teritoriul în ansamblu și pe toată durata celor 17 decenii de ocupație — stăpînire — cultivare efectivă și activă romană —, s-a trecut acum la gruparea și editarea din nou a materialului scris litic (lapidar) și tegular, ca și de altă natură (metalic etc.), legat în primul rînd de localitățile și teritoriile mai restrînse, de instituțiile, personalitățile ori persoanele mai modeste.

În volumul al III-lea se cuprinde materialul litic și tegular, ori metalic etc., în afară de diplome militare și tăblițe cerate, din cea mai mare și importantă parte a Daciei: teritoriul care a format inițial, în timpul domniei lui Ulpius Trajanus, pînă în primii ani ai domniei succesorului său Aelius Hadrianus, provincia Dacia ca entitate militară, politică-administrativă și juridic-economică deosebită, cuprinzînd însă nu tot teritoriul geto-dacic din stînga Dunării de Jos (fostul regat al lui Decebalus), cuprins de armatele Romei după cele două campanii victorioase din anii 101—102 și 105—106, ci numai cel corespunzînd zonei intercarpatice. Partea extracarpatică a fostei Dacii libere (Oltenia, Muntenia) aparținea militar și administrativ-economic provinciei Moesia Inferior. Acest teritoriu dintre Carpați și Dunăre abia prin anul 119—120 a fost constituit ca provincie «daco-romană» sub denumirea Dacia Inferior (*Malvensis de mai târziu*).

Materialul epigrafic al Daciei Superior din volumul de față este repartizat, expus, analizat și ilustrat după două criterii principale: teritorial și tematic. Criteriul teritorial se orientează și încadrează materialul în primul rînd după districtele provinciale, marile zone administrativ militare ale Daciei; în al doilea rînd după marile centre urbane, economice sau militare ale districtului provincial respectiv.

a) Ordinea topografică este cea determinată în linii mari de considerentul istoric-militar, care indică pătrunderea romană din sudul Banatului și al Olteniei, mergînd spre nord și est, ca și pe întreaga linie a Dunării în sensul avansării forțelor armate imperiale cu organizarea teritoriului pe baze militare și provinciale romane. Este urmărită ordinea geografică-topografică naturală, practică, indiferent de natura și data eventual divergentă a materialului epigrafic, de vechimea și importanța lui documentar istorică în diferite zone sau localități ale Daciei romane. Se urmează succesiunea topografică adoptată în linii mari de Ackner și Müller în anul 1865, plecînd dinspre sud (de pe linia Dunării) către nord și nu în sensul opus, urmat după cîțiva ani de Th. Mommsen (CIL, III, partea I—II, 1873), care începea gruparea și expunerea materialului invers, într-o succesiune nefirească, din nord spre sud.

b) În cadrul teritorial, tot materialul avînd proveniența bine cunoscută, certă sau probabilă este grupat la localitatea respectivă, fie ca entitate administrativ-urbanistică, militară sau rurală, fie ca punct arheologic distinct, avînd un anume topic antic sau numai medieval-modern, în locurile unde cel antic daco-getic ori roman «a

dispărut» probabil nefiind «înregistrat» oficial în vechime sau necunoscut din capul locului în epoca «postromană», nescris și încă nedescoperit» în documentația ieșită la iveală pînă acum.

În prezentarea și descrierea pieselor epigrafice, s-a urmărit ca ordinea de grupare după conținut și destinație în cadrul aceleiași localități să fie în linii generale cea tradițională, adică: — inscripții de caracter public, obștesc, acte, liste de persoane; inscripții pe clădiri sau lucrări publice; onorare pentru împărați și casa imperială, magistrați, patroni, rude mai prestigioase, prieteni și alte persoane sau personalități; votive-religioase; funerare-epitafuri; de caracter nedeterminat, fragmente nesigure, piese descoperite în vreo localitate, dar aduse din altă parte, dintr-un centru roman mai important etc., cărămizi, material tegular ștampilat, vase graffiti, ori alt «instrument» și obiecte de uz cotidian de fabricație locală, eventual cele «din import», vase de lux (*terra sigillata*) și alte obiecte mărunte.

Descrierea și tratarea oricărei epigrafe se fac în succesiunea obișnuită; — numărul curent și definiția piesei (categoria de monument potrivit destinației sale practice, constructive etc.), materialul (roca, lut ș.a.), dimensiuni, condițiile descoperirii, starea și locul de păstrare, alte indicații utile sau necesare; biografia în ordine strict cronologică; aparatul critic, variaie lectiones etc.; textul latin cu întregiri și lectura «desfășurată», ilustrația monumentului în fotografie și desen; unde piesa lipsește (dispărută) este reprodus textul în facsimilul existent; traducerea în limba română; comentariu epigrafic, istoric, filologic-lingvistic, cit mai precis și circumstanțiat, spre a înțelege corect variatele elemente sau indicații documentare ce apar numeroase și disperate în aceste texte laconice și lapidare, adesea aride, aproape mereu telegrafice în contextul istoric al provinciei Dacia sau al unor zone mai îndepărtate ale imperiului; se au în vedere persoane și antroponime, cariere și funcții, unități militare și instituții, zeități, limbaj popular și scriere locală etc.; în această expunere comparativă, pe baza unei bibliografii selectivă se urmărește o elucidare obiectivă a textului scurt și laconic al epigrafelor lapidare ale Daciei romane.

Ca orice culegere de surse istorice antice, prezentul prim «facsimil» — parte cu epigrafele litice și tegulare ale Daciei Superior (zona de sud-vest) din Imperiul Daco-Roman, vol. III, a căutat să aibă o cit mai mare amploare cuprinzînd tot ce se cunoaște ori a fost semnalat în bibliografie și în informațiile avute (accesibile), ori în colecții și depozite muzeale, fără a se omite nici chiar fragmentele cele mai mărunte, despre care se constată în mod evident că formaseră piese epigrafice distincte, putînd deci să conteze ca atare cel puțin din punct de vedere numeric, statistic, chiar dacă nu li se poate determina caracterul original (voliv, funerar etc.), ci numai pur și simplu caracterul roman. Cu toate căutările și eforturile conjugate și strădaniile depuse de colectivul de elaborare a prezentului I.D.R., III/1, este posibil, se menționează în introducerea (p. 14), «că informarea noastră nu a reușit să fie completă», fiindcă în condițiile diverse și adverse de păstrare și de informare în munca de culegere și de documentare nu a fost posibilă realizarea unei recolte absolut complete, adică exhaustive, și e de așteptat și de presupus, că persistă goluri în culegerea și inventarierea materialului epigrafic, nu numai din cauza pierderilor «obiective» și a distrugerilor certe de piese epigrafice în diferite perioade și locuri, dar și fiindcă, în afară de cele încă astupate în pămînt și ascunse prin ziduri medievale-moderne, nesemnătate pînă acum, unele inscripții se află «la suprafață» în locuri încă necunoscute ori «îndosite». Pentru viitor, nu pot și nu vor fi ignorate informațiile concrete despre piese sculpturale-epigrafice, descoperite și semnalate de arheologi, epigrafisti ori de cetățeni și gospodari «nespecialiști», dar oameni cu bună credință și intenție curată patriotică. În această materie, considerăm că preoții de pe întregul cuprins al patriei pot aduce o contribuție de seamă.

Volumul este precedat de un studiu introductiv «*Introducere epigrafică și istorică*» (p. 7—29) și încheie cu un «*Indices*» (p. 271—287) și cu două hărți: a) *Daciae Superioris. Pars Occidentalis*; b) *Imperium Romanum. Aelii Hadriani tempore*.

Opera de culegere a materialului epigrafic de pe teritoriul patriei noastre, grupat topografic și tematic, are o importanță deosebită pentru cunoașterea topografică-arheologică a Daciei, a densității așezărilor și locuirii, din care se poate constata expansiunea romanității, a culturii și a vieții religioase romane, dezvoltarea societății provinciale, nu numai în centrele militare și urbane-meșteșugărești, ci desfășurată cu aceeași vigoare și în mediul rural-agrar.

Publicarea documentelor epigrafice, făcute accesibile și ușor de înțeles și utilizate nu numai de specialiști, stău acum la îndemâna și a marelui public și a oricui, care, este preocupat de a cunoaște direct și exact perioada romană a României, de care este legat indisolubil procesul romanizării, adică al formării limbii și poporului român. Lectura și cunoașterea acestui material, vestigii sacre ale strămoșilor noștri, este o datorie patriotică pentru fiecare dintre noi.

Pr. I. IONESCU

Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*. Traducere, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea. Editura Minerva (Colecția Scriitori români), București, 1977, 688 p.

Este cartea care se traduce și se tipărește în limba română, pentru prima dată în text complet, și într-o ediție științifică. Astfel ea întregeste opera cantemirească românească și îmbogățește cultura națională cu o lucrare de excepție, atât prin autorul ei, cel mai de seamă cărturar al epocii sale, cit și prin valoarea cuprinsului (cu precădere pentru teologi și preoți) și importanța pentru români, având în vedere legăturile istorice-politice de alțtea sute de ani cu turcii mahomedani. Datorăm această ediție prof. Virgil Cândea care, cu susținută preocupare culturală, stăruință științifică și competență remarcabilă, a tradus cartea și o prezintă cititorilor români însoțită de un *Studiu introductiv* cuprinzător (70 p. cu 245 note subliniare) și cu un vast aparat de *Comentarii* (120 p., cu 1261 numere de ordine), împreună cu *Indici* (de nume, de autori și opere, și cultural) constituind armătura științifică-critică a volumului și aportul personal al traducătorului și editorului.

Aflăm din *Studiu introductiv* că Dimitrie Cantemir a scris *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane* în pribegia sa din Rusia, pentru împăratul, protector și prieten, Petru cel Mare. A scris cartea în limba latină și a tipărit-o în limba rusă, la Petersburg, în anul 1722. Se precizează că textul rusesc nu este o traducere, ci la el a participat direct, ca autor principal, fostul domn al Moldovei; este o versiune de autor; are și capitole în plus față de manuscrisul latin.

Aflăm că voievodul cărturar român se gândise să scrie o trilogie islamică, din care *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane* este primul volum, urmat, în continuare, de *Descrierea instituțiilor (Guvernarea otomană)* vol. 2, și *Istoria Imperiului otoman*, vol. 3 (pe semne o rescriere mai dezvoltată a cărții din 1716: *Incrementa atque decrementa Aulae othomaniae*). Trilogia proiectată a rămas la primul volum, dar, parcă prevăzând că nu va putea s-o continue, în primul volum a introdus capitole din celelalte volume, precum *Despre administrația politică, Despre conducerea politică otomană, Despre guvernarea otomană, Despre guvernarea Imperiului otoman* ș.a.

Aflăm condițiile culturale-literare în care a scris *Sistemul*. Nu avea cu el sursele documentare, cărțile și documentele pe care le văzuse și le citise în cei douăzeci de ani de ședere și de studiu la Constantinopol, iar la Petersburg și în Rusia erau foarte puține de acestea. Incit a scris *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane* mai mult din memorie. Genială memorie! La obiecțiunea Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse că nu arată, în carte, sursele documentare, a răspuns că: «nu am nevoie să bazez spusese mele pe scrierile altora». Însă, apelând mai mult la memorie, a scăpat unele inadvertențe și chiar erori, îndeosebi în reproduceri de citate, din Coran, Biblie și din alte cărți (Virgil Cândea a identificat citatele și le reproduce, subliniar, în texte exacte).

În continuare, se arată, larg și temeinic, valoarea științifică, istorică, filologică, literară a *Sistemului*. Reținem faptul că *Sistemul* lui Dimitrie Cantemir este unul dintre cele mai frumoase imnuri închinatse culturii islamice de un cărturar european; prin el, cărturarul român a înzestrat cultura rusească cu o lucrare remarcabilă, înfăia de acest fel, și a contribuit la dezvoltarea și îmbogățirea limbii literare ruse moderne cu termeni noi din limbile greacă, latină, turcă, arabă, persană (Virgil Cândea a detectat și a numărat neologismele cantemirene din *Sistem*, care au rămas în limba rusă, și a găsit aproape 300 (trei sute!), precum, ca să citim câteva, *abecedar, atom, ateu, decalog, dialectică, distih, poet, religie, tabulă, teologie* ș.a.).

Sistemul voievodului român are și mare valoare națională autohtonă. În el a strecurat elemente și date istorice românești și cu el, împreună cu *Istoria Imperiului Otoman*, a pus baza și începutul orientalisticii românești (au fost punctul de plecare și al arabisticii științifice în Rusia).

În ceea ce privește garanția științifică a cărții, voievodul savant s-a condus după principiul declarat: «Să vorbim drept; să laudăm fapta bună chiar și a celui mai mare dușman al nostru».

Virgil Cândea încheie *Studiul introductiv* în felul următor, și pe bună dreptate: «*Sistemul* lui Dimitrie Cantemir este primul omagiu major pe care cultura românească printr-un ilustru reprezentant al ei, l-a adus, cu simpatie și convingere, civilizației islamice».

Urmează *Nota editorului* (p. 71—74) cu obișnuitele indicații de elaborare editoriale. Merită consemnată precizarea că a menținut și în traducerea românească a formelor ortografice originale *Muhammed* (*Muhammedanism*, *Muhammedye*) și *Curan* (nu *Coran*), dar nu și Elcair, Mekka, ci Cairo, Mecca.

Scrisă la dorința protectorului și gazdei sale (pentru interese militare), Dimitrie Cantemir a scris și tipărit, pe primele pagini ale *Sistemului*, un amplu *Cuvînt de închinăciune lui Petru cel Mare*, în stil și vocabular feudal iperbolic, cum se obișnuia, în care citează un distih de Cicero (s-a identificat că este din *In Catilinam oratio prima*).

Urmează două Ode, în stihuri. Prima: *Odă spre lauda operei serenissimului principe Dimitrie Cantemir...*, semnată de «prea suspusul servitor și arhimandrit Teofilact, rector al școlilor din Moscova» (traducătorul completează că s-a numit Teofilact Lopatinski, fost arhiepiscop de Tver și Kașin, membru al Sinodului — din 1725 vicepreședinte).

A doua *Odă: Preastrălucitului și preainaltului Dimitrie Cantemir, principe al Sfîntului Imperiu Rusesc, domn ereditar al Țării Moldovei, ilustru prin strălucita înzestrare a minții sale etc.*, semnată: Al înălțimii voastre preasupus Gedeon Wisznowski Th. D. H. Th. P. În Colegiul sacrei maiestăți imperiale din Moscova (se precizează că Gedeon Vișnovski era un cărturar rus, profesor de filozofie și teologie, rector în 1722—1728 al Academiei din Moscova, apoi episcop).

Odele adevăresc reputația de care se bucura voievodul român, declarat «principe al Sfîntului Imperiu Rusesc» și recunoscut «domn ereditar al Țării Moldovei».

Dimitrie Cantemir a prefațat *Sistemul* cu o *Precuvîntare* (11 p.) adresată «preaiubitului cititor», în care explică pentru ce a scris el această carte, între altele, ca «poporul rusesc să învețe din greșelile altora». Se referă la numeroase locuri biblice — *Psalmi*, *Evanghelii*, *Faptele Apostolilor*, *Epistole* (se cunoaște că poseda o temeinică lectură biblică; avea cu el *Biblia lui Șerban Cantacuzino*), istorici și filozofi greci și latini. Termină cu urarea populară: Să fii sănătos!

Cuprinsul volumului este împărțit în șase părți, numite Cărți, fiecare Carte cu capitole și paragrafe. Transcriem titlurile Cărților:

Cartea întâia. Despre pseudoprofetul (mincinosul) Muhammed, cu 12 capitole.

Cartea a doua. Despre *Curan*, cu 6 capitole.

Cartea a treia. Despre *Apocalipsul muhammedan*, cu două părți (partea întâia: 7 capitole; partea a doua: 10 capitole).

Cartea a patra. Despre teologia muhammedană, cu 21 capitole.

Cartea a cincea. Despre religia muhammedană, cu 15 capitole.

Cartea a șasea. Despre alte rînduiele ale acestei religii, cu 41 capitole (în cap. 10—41 prezintă numeroasele secte de derviși, ereziile muhammedane, idolatri, ateii, științele muhammedane).

Teologia muhammedană este plină de numeroase referințe biblice — evenimente, oameni, învățătură... Astfel capitole despre zidirea lui Adam și Eva, păcatul strămoșesc (care, după ei, a constat din a nu mânca pline de grâu!), prorocii de la Adam pînă la Noe — Cain și Abel (Eva ar fi născut pînă la o mie de copii!), Dumnezeu făgăduiește să-l trimită de Muhammed (Mîntuitor); despre Noe — corabia, urmașii; despre Avraam (Ibrahim) și fiii lui despre Moise, Aaron și Maria; despre David, Solomon (Sumeiman), proroc înțelept și alți 224.000 de proroci!

În cap. 14, se vorbește de Iisus Hristos și Preabinecuvîntata Fecioară Maria. Zămisirea lui Hristos cu păstrarea fecioriei Maicii Sale); Nașterea lui Hristos; Hristos

vorbește de îndată ce s-a născut; Se joacă de-a minunile; Puterea deplină; Pe Iafet îl scoate din iad; Cunoașterea lui Hristos; Mingiitorul; N-a fost răstignit; Trimis la toate neamurile; Mărturisirea credinței creștine în *Curan* (muhammedanii recunosc că Hristos este prooroc al lui Dumnezeu și Evanghelia este cuvântul lui Dumnezeu și cine declară: Nu este Dumnezeu afară de Dumnezeu și Iisus Hristos este Duhul lui este mintuit. Dar îl acuză pe Sf. Apostol Pavel că el a falsificat Evanghelia; anume locul unde se vorbește de Mingiitorul. Inițial a fost vorba de Muhammed și Apostolul Pavel a înlocuit cuvântul Muhammed cu Mingiitorul; pentru aceasta, muhammedanii resping Epistolele Sf. Ap. Pavel); Caiafa răstignit în locul lui Hristos (!); Hristos se înalță la cer, de unde se va pogori la judecata din urmă.

Intr-un capitol (1&) se vorbește de sfinții creștini, pe care îi cinstesc și muhammedanii: Înaintemergătorul (*Iahliā bin Zekris* — Ioan fiul lui Zaharia), Apostolii, Sf. Pavel (cu rezerva și imputarea arătare) Sf. Nicolae (*Sari Saltik-Baba*), Sf. Gheorghe (*Hadirles* — tot la 23 aprilie), Sf. Dumitru (*Kassin* — tot la 26 octombrie) ș.a.

Cred în Învierea de obște a tuturor și în Judecata din urmă (Învierea obștească se va face la sunetul din trâmbiță a îngerului în Ierusalim, nu în Meca. Interesant amănuntul că la judecata din urmă se vor prezenta și dobitoacele și vor acuza pe stăpîniții lor răi; măduarele vor acuza trupul.

Sînt descrise în amănunte sărbătorile specifice, precum *Bairamul* și *Ramaz* (cf. La fel raiul muhammedan, în care fiecare primește cîte un palat, cu 70 de camere, în fiecare cameră cîte 70 de paturi, în fiecare pat cîte 70 de perne, în fiecare pat cîte o fată, în fiecare cameră 70 de mese, pe fiecare masă 70 de feluri de mâncare, toate, cu o singură excepție: tutunul. Dintre animale, în rai locuiesc numai cămile și pisica.

Este interesantă și descrierea pelerinajului la Mecca — *hadj*; numărul *hadjiilor* — 14.000 anual; greutatea drumului; rînduiala vizitării templului din Mecca (la două zile de la sosire, zile de odihnă, în care călătorii se numesc *musafiri*. Surprinde din ceremonialul *hadjiilor*, practicarea desfrîului religios. Fiecare *hadjiu* trebuie să fie însoțit de o femeie în zilele dinaintea vizitării templului, pentru care stau la dispoziție femei care se închiriază. Copiii rezultați se numesc *Nefes ogli* — fii duhului și se bucură de unele avantaje. Cei ce călătoresc la Mecca devin frați și se pot numi *hadji*, adică Ecei ce au făcut călătoria, și pot să se iscălească *Hadji* sau *El hadji*. În afară de Mecca, erau prevăzute ca locuri de haljalic Medina și Ierusalimul. Ba chiar în Ierusalim se duceau la Mecca și Medina, dar nu și la Ierusalim, se numeau *El hadji b... Kude* — *hadji* fără Sfîntul Mormînt.

Este prezentată, în capitole, etica muhammedană, cu unele prevederi și principii specifice. Astfel, sub titlul *Tirania asupra poitei*, se prevede satisfacerea poftelor și procreere oriunde, oricînd și cu oricine, ca poruncă de la Dumnezeu și prescripțiun, *Curan*. La fel este prescrisă de *Curan* împreunarea eunucilor (homosexualitatea) și practicarea altor vicii. Între *faptele meritorii* sînt trecute Dreptatea (cea a leului), Dărnicia (*bacşiş* — daruri de la superiori la inferiori; — daruri (!) de la inferiori la superiori), Ospitalitatea (este numită «sora dărniciei»), Pacea cu creștinii (pace falsă, de nevoie, nu din prietenie sau dragoste) ș.a.

Intr-un capitol sînt arătate faptele oprite — *haram*. Sînt 21. Ultima interzice ca, în timpul războiului, bărbații să nu-și taie unghiile, ca să aibă cu ce sfinșia pe inamic.

În alt capitol se arată faptele scîrnave — *mekruh*. Sînt tot 21. Una din ele: Este lucru scîrbos să mînci cu mîinile nespălate sau spălate dar cu mîna stîngă (o regulă igienică salutară).

Munca, competența și erudiția traducătorului și ale editorului român, Virgil Cîndea, sînt mai presus de orice laudă. Constituie un model. Remarcăm temeinica lectură și cultură biblică-teologică, corespunzătoare celei ale savantului autor Dimitrie Cantemir și inerente pentru traducerea și editarea unor astfel de cărți. Evidențiem grija deosebită pentru ortografierea ortodoxă a termenilor confesionali (Iisus Hristos ș.a.).

Editorul a însoțit această primă ediție românească a *Sistemului sau întocmirea religiei muhammedane* cu 42 ilustrații fotocopii, care înfățișează și vizual părți din cele relatate. *Indice de nume* (p. 621—642), *Indice de autori și opere* (p. 645—649), *Indice cultural* (p. 651—673), *Bibliografia* (p. 677—682) întregesc auxiliarele științifice ale lucrării.

Traducerea și editarea românească a *Sistemului* constituie, cu certitudine, un act de cultură și, totodată, un fapt de justiție reparatorie, că, după atîta trecere de vreme (peste două sute cincizeci de ani) de la scrierea și tipărirea ei, se traduce și se tipărește în limba națională a autorului ei și la nivelul originalului ei cantemiresc (dacă nu superior).

Și s-a tipărit în limba română în anul cînd sărbătorim Centenarul cuceririi independenței de stat a României de sub tutela multiseculară a Semilunii otomano-muhammedane.

Pr. GH. CUNESCU

Jean Thomas, *Marile probleme ale educației în lume*. Eseu de analiză și sinteză, trad. de M. Ghivirigă și Șt. Ghivirigă, Editura did. și ped., 1977, 142 p.

Încă dresată «frescă a celor mai actuale probleme ale educației, prezentate într-o proză curioasă logică», lucrarea d-lui Jean Thomas — președintele Comisiei naționale franceze pentru UNESCO — are ca punct de plecare subiectele esențiale discutate în cadrul conferințelor internaționale din ultimii ani. Martor atent și critic al acestor discuții, autorul își exprimă deseori opiniile sale, căci, «cum să vorbești despre educație fără să începi să reflectezi, să discuți sau chiar să te îndoiești?».

O primă impresie a autorului este aceea că «educația se află pretutindeni în schimbare, element considerat adevărată condiție a progresului (cap. I «Educația în schimbare»). Fiecare țară își fixează principiile și obiectivele generale ale unei reforme ori alta și o aplică treptat în raport cu situația concretă, în pofida tuturor acestor tendințe de aplicare de reforme — se arată în rapoartele multor țări — se constată persistența unor probleme ce nu-și găsesc încă rezolvarea: pierderile școlare (eșecurile), întârzierile școlare (repetențiile), factorii de inegalitate a șanselor în fața educației și găsirea unei terapii adecvate rezolvării acestor probleme.

Numeroase propuneri au fost făcute, în special, pe marginea factorilor de inegalitate în fața educației (inițierea de activități libere în școli și dezvoltarea educației școlare fiind considerate cele mai adecvate). S-au propus destule mijloace și pentru îmbunătățirea inegalității șanselor ca urmare a inegalității mediului socio-cultural al țărilor. Într-adevăr, constată autorul, «nu există țări în curs de dezvoltare care să nu aibă proiecte în planurile ei proiecte mai mult sau mai puțin îndrăznețe pentru dezvoltarea educației, ca de pildă Algeria, Cuba, Dahomey, Etiopia, Irak, Iordania, Liberia, Malaezia, Mali sau Filipine, fără a mai socoti unele țări la fel de industrializate cît România. Ceea ce le lipsește acestor țări nu este nici imaginația, nici voința, ci mai degrabă mijloacele financiare».

Dar dacă actuala educație trebuie schimbată, se pune firească întrebare: «în funcție de ce criterii putem afirma că un învățămînt este inadapdat?». Societatea nu are nevoie numai de o creștere a resurselor ei materiale. Este necesar ca din această creștere să rezulte și un progres pentru dreptate, pentru eliberarea persoanei, o «nouă șansă de fericire». Oare, se întreabă autorul, «sarcina unei educații adaptate cerințelor actuale nu este... aceea de «a învăța să fii», sau folosind expresia unui poet «să învețe meseria de om, meserie grea dar frumoasă?». Pentru ca toate țările să realizeze acest deziderat este necesar ca să se găsească o soluție de a asigura îmbunătățirea educației fără cheltuieli de nesuportat.

În capitolul 11 al lucrării sînt expuse problemele învățămîntului secundar (11—12 și 17—18 ani), formarea și încadrarea în muncă. Sînt cuprinse aici experiențe, cercetări, schimbări din diferite țări ce au ca scop o mai bună orientare a elevilor în opțiunile oferite de învățămînt. Oricare ar fi aceasta — după opinia autorului — educația trebuie să omită elementul esențial: transformarea elevilor în «parteneri conștienți și activi» precum și asigurarea unei mai mari mobilități — element ce ar facilita reorientarea în cazul unei erori.

Problemele și perspectivele învățămîntului superior (cap. III) au fost subiecte vii în Viena, 1967, București, 1973. Și în acest domeniu se regăsesc problemele ridicate în cadrul primei și celei de a 2-a Conferințe a miniștrilor educației din

cate de învățământul secundar; și aici țările «își înmulțesc cercetările, experiențele și uneori chiar expedientele».

Din documentul final adoptat la Conferința de la București, autorul menționează, ca fiind deosebite, două: 1. învățământul superior trebuie să îi primească la fel pe toți, tineri și adulți fapt ce ar asigura «accelerarea organizării unei autentice educații permanente»; 2. locul din ce în ce mai mare acordat cercetării.

În stadiul actual, educația adulților (cap. IV) — subiect amplu dezbătut la Conferința de la Tokyo, 1972 — oferă «un domeniu nelimitat în perspectivele sale firești și de o varietate infinită în formele sale concrete» — după opinia d-lui Jean Thomas. Educația adulților poate reprezenta o completare la educație, o prelungire a educației o perfecțiune a personalității. În acest context a apărut nevoia de *reciclare, nevoie de aducere la zi a cunoștințelor și aptitudinilor profesionale* de care nici clerul n-a rămas străin.

Ca o sinteză a tuturor acestor probleme dezbătute pe plan internațional a apărut principiul educației permanente, conceput ce cuprinde, înglobează toate aspectele actului educativ «iar întregul care rezultă este mai mult decât suma părților». În virtutea acestui principiu educația viitorului va fi «mai mult decât juxtapunerea celor două părți care astăzi sînt separate, instituția școlară pe de o parte și pe de altă parte educația adulților, ea va constitui un singur proces continuu...». Chiar dacă nu va deveni o realitate concretă, principiul educației permanente va da naștere unor noi forme de organizare și sisteme.

Cel de al V-lea capitol cuprinde considerațiile autorului pe marginea raportului prezentat la UNESCO de către Comisia internațională pentru dezvoltarea educației, raport apărut în anul 1972 sub titlul «A învața să fii» — Edgar Faure. Ideea generală ce se desprinde din lucrare este aceea că educația viitorului impune alcătuirea unei adevărate cetăți a educației — cetate care să ofere oamenilor posibilitatea de a învăța, de a-și prelungi, completa pregătirea și de a se dezvolta plenar, în mod liber. Tot cu acest prilej a fost amplu comentată și problema acestei «îndoieli pe care tinerii le exprimă atît de des cu privire la civilizația mașinistă, această nostalgie după o existență mai apropiată de natură, această neliniștită căutare a ceea ce îi dă vieții calitate sa și multe alte semne (ce) ne fac să ne gîndim că umanismul de mine va trebui să acorde un loc mult mai larg valorilor alective și morale». În scopul rezolvării acestor probleme Comisia propune o educație concepută «ca un proces al individului care, prin diversitatea experiențelor sale, învață să se exprime, să pună întrebări lumii și să devină mereu mai mult el însuși». Se impune, mai mult ca oricînd, elaborarea de strategii naționale și o cooperare internațională — acest izvor al inovației (cap. VI).

Fiecare țară va trebui să-și elaboreze, să-și descopere inovațiile specifice în scopul regenerării sistemului de învățămînt. Această sarcină ar putea fi facilitată mult «de către un serviciu de schimburi internaționale de care să se ocupe UNESCO» — se spune în raportul Comisiei Edgar Faure.

În ceea ce privește cooperarea pe planul educației, Comisia internațională pentru dezvoltarea educației menționează existența unei adevărate crize. Pentru a infirma sau confirma această mențiune autorul volumului de față supune unui examen critic întregul ansamblu de obiective, metode și mijloace ale ajutorului internațional pentru educație.

Pe lîngă multitudinea de probleme ridicate și varietatea datelor lucrarea impresionează și prin tonul său: optimismul și încrederea în puterea educației ca mijloc și ca scop sînt totdeauna alăturate amărăciunii autorului care, în fața faptelor, se vede nevoit să recunoască, însă, că solidaritatea în cooperarea intelectuală și cea operațională sînt încă departe de a fi o realitate; că, deși «căile solidarității se deschid larg în fața oamenilor (ele) rămîn, însă, presărate cu obstacole».

Încrederea d-lui Jean Thomas — președinte (4 ani), al Biroului Internațional al Educației, subdirector general al UNESCO, inspector general la Ministerul francez al Educației Naționale — în viitorul unei lumi mai bune pare să fie mai puternică căci «niciodată lumea nu a avut la dispoziție atîtea mijloace pentru a face față gravelor amenințări pe care le reprezintă sărăcia, ignoranța și foamea» iar în fața acestora nevoia de solidaritate devine tot mai presantă.

Pr. STĂNCULESCU F. IOAN